

MANIPULI SOCIETY

ΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

8

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Η'

● ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1959 ●

ΤΕΥΧΟΣ 81ov

ΔΗΜ. ΓΡ. ΤΣΑΚΩΝΑ

Οικομ. Σπουδαστηρίου Παν/μίου Βόννης

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΑ ΑΙΤΩΛΟΥ

(Ίστορία—Κοινωνικαί Ίδέαι—Δράσεις)

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Αί μέχρι τοῦδε καταβληθεῖσαι προσπάθειαι οἰκοδομήσεως τοῦ Ὁρθοδόξου Στοχασμοῦ—ὡς Στοχασμοῦ τῆς Παραδόσεως—ὑπῆρξαν ἀσυνέτως συντηρητικαί. Ἡ ἀδυναμία τῆς προσδέσεως τοῦ Ὁρθοδόξου Στοχασμοῦ πρὸς τὴν κοινωνιολογικὴν τούτου συνέπειαν, ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τοῦ γδαμαλοῦ φιλοσοφικοῦ Στοχασμοῦ τῶν συμπαθῶν Ἑλλήνων Θεολόγων. Ἐπέκεινα τῆς παιδευτικῆς ἰσχύος ἀδυναμίας, ἡ ἀπώλεια τοῦ νοήματος τῆς παραδόσεως, διηκόλυνε τὰς συντηρητικὰς κοινωνικὰς ἐρμηνείας ἐπὶ τοῦ φαινομένου τῆς Ὁρθοδοξίας. Συνεπὴ τούτου ἀκριβῶς διεισπύθη καὶ ἡ ἀφελὴς ἄποψις ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία «στεννοὶς Κοινωνικῆς ἠθικῆς» ὅσον καὶ ἡ δολία διατύπωσις περὶ ταυτοτήτος τοῦ Οἰκονομικοῦ Φιλελευθερισμοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας. Πιστεύω ὑπάρχει μία σαφὴς ἐπαναστατικὴ ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ πεδίου τοῦ Ὁρθοδόξου Στοχασμοῦ. Τὸ γεγονός καὶ μόνον ὅτι τὸ Κοινωνικὸν Δέον, τυγχάνει εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν μεταφυσικὴν κατηγορίαν ἣτις σημαίνει περὶ ἐρασίν τοῦ σχετικοῦ, ἀρκεῖ νὰ τὸ ἀποδείξῃ. Ὡς ἡ ἐξανάστασις ἢ ἡ συντηρητικότης δὲν συνιστοῦν προβλήματα μιᾶς μεταφυσικῆς γούσης ψυχῆς, οὕτω πῶς καὶ ἡ ιδιοκτησία δὲν ἀποτελεῖ κοινωνικὸν πρόβλημα τὸν Ὁρθόδοξον Στοχασμόν. Τουναντίον μάλιστα ὁ Τουρκοκρατούμενος Ὁρθόδοξος Στοχασμός θεωρεῖ ἀντινόητον τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ιδιοκτησίαν ἐφ' ἣν μάλιστα ἡ μεταφυσικὴ σύλληψις τῆς ἰδέας τῆς Δικαιοσύνης συνδύαζεται ὡς τὰς ἱστορικὰς τῆς ὑποδουλώσεως συνθήκας αἵτινες ἀπαιτοῦν ἐνιαίαν καὶ ρινοβιακὴν ἀντιμετώπισιν τῆς Ἐλευθερίας. Κατὰ θεωρεῖν ὁ Ὁρθόδοξος Στοχασμός ἀποσκοπεῖ εἰς τὸν ἀκρότατον ἐξευτελισμὸν τοῦ κοινωνικοῦ ἀπὸ τὸ μεταφυσικόν. Ἐν τῇ πράξει τοῦ Τουρκοκρατουμένου Ἑλληνικοῦ τὸ αἴτημα τοῦτο ἐκφράζεται διὰ τῆς Κοινοτικῆς συντηρητικότητος τῶν γιάδων. Εἶναι ἀνιστόρητος συνεπῶς ἡ ὑπολογιστικὴ ἢ ἄποψις περὶ ταυτότητος τοῦ Οἰκονομικοῦ Φιλελευθερισμοῦ πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν. Καὶ ἐὰν τὸ βαρύτερον ὑποσφάλμα δὲν εἴζε διαπραχθῆ—χάρις εἰς τὸν γηραιὸν συνάδελφον Π.

1959

Μπρατσιώτην—θά ἦτο δυνατὴ ἢ ἐπικαιρὸς ἀλλὰ καὶ ὑπεριστορικὴ ἀντιμετώπισις τοῦ Μαρξισμοῦ. Καὶ συνεπεία τούτου τὸ ἐπίπεδον τοῦ Κοινωνικοῦ Στοχασμοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας ἐταυτίσθη πρὸς τὸν ἀφελέστατον Φιλελευθερισμὸν τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ τὰ σ υ μ φ ἔ ρ ο ν τ α τῶν συγχρόνων θεολογικῶν του φορέων. Τὸ ὅτι καὶ μόνον τὸ τόλμημα τῆς διατυπώσεως ἐνὸς τοιούτου στοχασμοῦ συνιστᾷ ἐκτὸς τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ ἐθνικὸν ἔ γ κ λ η μ α, δὲν χρήζει ἰδιαιτέρας ἀποδείξεως τὴν στιγμὴν ταύτην. Φυσικὰ ἢ ἐσχάτη κοινωνιολογικὴ προοπτικὴ τοῦ θέματος διαφεύγει—λόγω ἐλλείψεως παιδείας—τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ συγχρόνου ἐν Ἑλλάδι θεολόγου ὅστις ἀδυνατεῖ νὰ συνθέσῃ τὴν παροῦσαν ἱστορικὴν «στιγμὴν» τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς τὴν Κοινοβιακὴν ὀρθόδοξον καταβολὴν του. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς θὰ ἐπιχειρήσωμεν διὰ τῆς πραγματείας ταύτης—μέρας τῆς ὁποίας ἀπετέλεσε τὰς σημειώσεις τῶν Παραδόσεων μου εἰς τὸ Ὁρθόδοξον Ρωσικὸν Θεολογικὸν Ἰνστιτοῦτον τῶν Παρισίων κατὰ τὸ Ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1952 - 1953.

Ὁ Κοσμᾶς Αἰτωλὸς ὑπῆρξε ὁ γνήσιος φορεὺς τοῦ Ὁρθόδοξου Πνεύματος ἐπὶ τοῦ Κοινωνικοῦ πεδίου κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Τὸ παράδειγμά Του μᾶς δεικνύει κατὰ ποῖον τρόπον ἡ Ὁρθόδοξος Μεταφυσικὴ ὑλοποιεῖται εἰς Κοινωνικὸν Δέον. Ἡ ὑπεριστορικότης τῆς Κοινωνιολογίας τοῦ Κοσμᾶ Αἰτωλοῦ ἐκφεύγει τοῦ στενοῦ ἑλληνοκεντρισμοῦ καὶ καθίσταται ἀντικειμενικὸν δέον τοῦ Ἀνατολικοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐπὶ τοῦ Κοινωνικοῦ πεδίου. Συνεπεία τούτου ἡ προσωπικότης τοῦ ἐν λόγῳ Ἁγίου ἀποκτᾷ καὶ ἐντόνως σύγχρονον ἐνδιαφέρον. Ἐπὶ τὸν τύπον τῶν ἡλῶν τῆς ἐπαναστατικῆς τομῆς του ὁδεύει σήμερον—ἀπὸ ἄλλης ἀφετηρίας φυσικὰ—καὶ ἡ σύγχρονος ἐποχὴ. Ἡ Ὁρθοδοξία ὡς ἐγκόσμιος κίνησις, εἰς τὴν συνειδησὴν τοῦ Κοσμᾶ Αἰτωλοῦ, ὑπέστη τὴν δοκιμασίαν τῶν μεγάλων σελίδων τῆς Ἱστορίας αἵτινες δὲν γράφονται τόσον μὲ τὸ πνεῦμα, ὅσον μὲ τὸ αἷμα τῶν ἱστορικῶν της φορέων.

Ὡς παράδειγμα Ὁρθόδοξου Κοινωνικῆς ἀρτιώσεως φέρωμεν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κοσμᾶ Αἰτωλοῦ. Διὰ τῆς λεγομένης «στενῆς» ἱστορικῆς μεθόδου—ἥτις οὐδαμῶς συμβιβάζεται μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν μου, ἀλλὰ μόνον μὲ τὰ καθήκοντα καὶ τὰς σημειώσεις μου ὡς Πανεπιστημιακοῦ Διδασκάλου—θὰ ἐπιχειρήσω νὰ ἀποκαλύψω τὴν μορφήν Του. Μόνον εὐχαριστίας ὀφείλω νὰ ἐκφράσω εἰς τὸν βιογράφον τοῦ Ἁγίου, ἱστορικὸν Φάνην Μιχαλόπουλον.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

Κατὰ τινας ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς Αἰτωλὸς ὁ Ἰσαπόστολος ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Ἀπόκουρο τῆς Αἰτωλίας, (1) κατ' ἄλλους εἰς τὸ Μεσολόγγιον (2) κατὰ Φ. Μιχαλόπουλον δέ, τὸν καὶ πλέον σημαντικὸν ἱστοριογράφον τοῦ Ἁγίου, οὗτος ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Ταξιάρχης κείμενον εἰς τὸ ἄκρον τῆς Αἰτωλίας, παρὰ τὸ Μέγα Δένδρον καὶ τὸν ποταμὸν Φείδαριν. (3) Αὐτὸς Οὗτος ὁ Ἅγιος μνημονεύει ὅτι «ἡ Πατρίδα μου ἢ γῆϊνη, ἢ ψεῦτικὴ καὶ μάταιη εἶναι ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Ἄρτης καὶ ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν Ἀπόκουρο». (4)

Ὁ Ἅγιος ἐγεννήθη πιθανώτατα περὶ τὸ 1714. Ὡς λαϊκὸς ἐκαλεῖτο Κωνστας. (5) Οἱ περιελθόντες τὴν περίοδον ἐκείνην τὸν ἐν λόγῳ χῶρον τῆς Αἰτωλίας,

1.—Τρ. Εὐαγγελίδου: Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ἐν Βόλῳ, 1912, σελ. 5.

2.—Κ. Δαπόντε: Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη Σάβα, Βενετία, τομ. γ' σελ. 123.

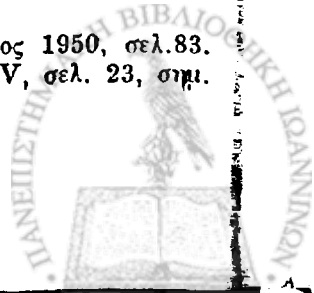
3.—Φ. Μιχαλοπούλου: Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Ἀθῆναι ἀπαι. σελ. 7.

4.—Κοσμᾶ τοῦ Ἱερομάρτυρος: Διδαχαί, ἐν Πύργῳ 1897, σελ. 7.

5.—Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός (Διδαχαί Βίος Ἀκολουθία) ὑπὸ Α. Καντιώτου, Βόλος 1950, σελ. 83.

POUVQUEVILLE: VOTAGE DE LA GRECE, PARIS 1826, τομ. IV, σελ. 23, σημ.

1. Φ. Μιχαλοπούλου, OP. CIT. σελ. 9.

Ἀκαρνανίας καὶ Ναυπακτίας γεωγράφοι καὶ ἱστοριογράφοι ὡς ὁ Μητροπολίτης Μελέτιος τὸ 1685, ὁ Φετσέας τὸ 1763 καὶ ὁ Κωνσταντᾶς τὸ 1791, ἐμφανίζουν ὀλόκληρον τὴν περιοχὴν ταύτην ὡς μὴ διαθέτουσα πλείονας τῶν 18.585 κατοίκων (ἀριθμὸς ὅστις κατὰ τὴν μεταγενεστέραν ἐκεῖθεν διέλευσιν τοῦ Πουκεβίλ ἐμειώθη ὑπὸ τὰς 10.000). (5) Καταπληκτικὴ ἀγριότης καὶ ἀπομόνωσις ἐκυριάρχει εἰς ἀπάσας τὰς περιοχὰς ταύτας ἀπὸ Ναυπακτίας μέχρι Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Ἡ ζωὴ πρωτόγονος, τὰ ὄρη ἀδιάβατα, ἐλάχισται οἰκίαι καὶ οἰκογένειαι ἐνεφανίζοντο ἐγκατεστημέναι, τελοῦσαι μάλιστα ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ληστῶν. «Ὁ τόπος αὐτὸς ἦτο παντελῶς ἄβατος καὶ ἀνώνυμος. Οὔτε δρόμον τινὰ εἶχε διὰ τὸ δύσβατον τῶν μερῶν· τῇ ἀληθείᾳ ὁ τόπος δὲν ἦτον οὔτε διὰ χωρία, οὔτε δι' ἀνθρώπους, ἀλλ' οὔτε σχεδὸν διὰ ζῶα ἡμέρα. Ὅμως διὰ τὰς καταδρομὰς τὰς ὁποίας κατὰ καιροὺς ἐλάμβανον οἱ Χριστιανοὶ ἔφευγον καὶ ἐκρύπτοντο εἰς αὐτὰ τὰ μέρη καὶ οὕτω ἐκατοίκησαν μερικοί». (6) Τόσον ἀξοθρήνητος ἦτο ἡ κατάστασις τῆς Τουρκοκρατουμένης ταύτης περιοχῆς, ὥστε νὰ παρατηρῆται παντελὴς ἔλλειψις ἱερῶν. Αἱ ἐκκλησίαι δὲν ἐλειτούργουν, βαπτίσεις δὲν ἐλάμβανον χώραν, αἱ κηδεῖαι ἐτιλοῦντο ἄνευ θρησκευτικῆς ἀκολουθίας. Ὁ Διδάσκαλος τῆς Γούβας Εὐγένιος Γιαννούλης, αὐτόπτης τῶν γεγονότων γράφει τὸ 1665 τὰ κάτωθι: «Ἐν ταῖς μέρεσι τῆς Αἰτωλίας, τῆς ἐμῆς ἀθλίας Πατρίδος καὶ ἐπὶ πᾶσι, σχεδὸν τοῖς περίξ ἐκείνης κλίμασιν ἐξέλιπε πρὸ πολλῶν ἤδη χρόνων ἅπαν καλόν, μεθ' ὃ ἡ τῶν περὶ γραμμάτων γνῶσις, ἡ τροφή τῶν λογικῶν ψυχῶν, ἡ δυναμένη σοφίζεσθαι εἰς σωτηρίαν τὸν ἀνθρώπον· καὶ οὕτω συνέβη τοὺς ἐκεῖσε ἀναλφαβήτους πάντας γενέσθαι καὶ ἄγαν τρισβαθάρους, περὶ δὲ τὴν ὁμολογίαν τῆς καθ' ἡμᾶς ἀμωμήτου Πίστεως μηδὲν τῶν ἀλλοφύλων πάντες διενηνόχασιν. Σπάνιόν τι χρῆμα ὁ ἱερεὺς ἐκεῖ, ὁ ἀπλῶς γραμμάτων εἶδησιν ἔχων· τούτου χάριν πολλὰ τῶν παιδίων ἄνευ τοῦ μετανοίας λουτροῦ ἀπῆλθον τοῦ βίου καὶ τῶν ἱερῶν ἀμέθεκτα μυστηρίων. Εἰ δὲ που καὶ ἱερεὺς (καθ' ὑπόθεσιν) φανείη που τραγικὸν τι τέρας ἐκεῖνος ἢ κωμικὸν ἐκφόβητρον». (7) «Ἄλλ' ὦ τῆς καταστροφῆς τῶν ἀναποφεύκτων πραγμάτων! Ἡ Ἑλλὰς ἐξέπεσε ἀπὸ τὴν λαμπρότητά της καὶ ἀπὸ τὴν δόξαν της καὶ ἠρημώθη εἰς τρόπον τοιοῦτον, ὅπου μόλις εὐρίσκεται τι μετὰ τῆς προτέρας δόξης. Αἱ πόλεις ἡγουν τῆς Ἑλλάδος, ὅπου πολλαὶ τὸν ἀριθμὸν τὴν σήμερον εἶναι ἐρείπια αἱ πλείονες. Αἱ ἐπαρχίαι κεχερσωμέναι καὶ ἐκατοίκητοι. Καὶ εἰς ὀλίγα λόγια, ὁ τόπος ὅλος εἶναι μεταμορφωμένος καὶ διάφορος». (8)

Ὁ ἐν λόγῳ ρηθεὶς Διδάσκαλος Εὐγένιος Γιαννούλης συστήσας τὸ 1862 εἰς τὴν Μονὴν Ἁγίας Παρασκευῆς τῶν Μεγάλων Βρατιανῶν ἀξιόλογον σχολεῖον ὅπερ ἀργότερον ὠνομάσθη «Μουσεῖον τῶν Ἀγράφων» προσεπάθησε νὰ δημιουργήσῃ προϋποθέσεις τινὰς Νεοελληνικῆς Ἀναγεννήσεως. Ἀλλά, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκ τοῦ φυτωρίου τούτου τοῦ Πνεύματος ἐξῆλθον ἀργότερα οἱ Θεοφάνης, Γόρδιος, Μακρᾶτος καὶ τινες ἐκ τῶν σημαντικωτέρων Ἱεραρχῶν τοῦ 18ου αἰῶνος, ἐν τούτοις ἡ ὅλη αὕτη ἐκπαιδευτικὴ προσπάθεια ἀνακόπτεται περὶ τὸ 1750 καθ' ὅτι αἱ πύλαι τῆς σχολῆς κλείνουν, κῦμα δὲ ἐξισλαμισμοῦ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς (ὡς τῆς Ἀλβανίας, ὄρεινῆς Θεσσαλίας, Μακεδονίας, Θράκης καὶ Σερβίας) ὑψοῦται προσλαβὸν μάλιστα τοσαύτην ἔκτασιν, ὥστε παρὰ τὴν κατάργησιν τοῦ «παιδομαζώματος» καὶ παρὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κοραίου ἀπαγόρευσιν τοῦ θρησκευτικοῦ προσηλυτισμοῦ (9) οἱ κάτοικοι προσεχώρουν διὰ τῆς ἰδίᾳς αὐτῶν θελήσεως εἰς τὴν Μου-

6.—Γρηγορίου: Ἱερὰ διήγησις Μονῆς Προυσοῦ, Λαμία 1869, σελ. 22.

7.—Κ. Σάθα: Νεοελληνικὴ Φιλολογία, ἐν Ἀθήναις 1869 σελ. 329.

8.—Γ. Φατσέα: Γεωγραφία, Γραμματικὴ, 1764 τομ. β' σελ. 147.

9.—«Ἡ πίστις, λέγει τὸ Κοράνιον, δὲν ἐπιβάλλεται· τὸ φῶς δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐπιγνώσεως».

ST. GUTARD; LA CIVILISATION MUSULMANE, PARIS 1864, σελ. 87.

σουλμανικήν Ορθοδοξίαν. (10)

Ἐπὶ αὐτὴν τὴν ἠθικήν καὶ Ορθοδοξικήν κατάστασιν τῶν Χριστιανῶν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἰδίᾳ τῶν ὀρεινῶν χωρίων τῆς Ἑλλάδος ἤρχισε ν' ἀναπτύσσεται ὁ Κοσμάς Αἰτωλός. Μέχρι ἡλικίας 20 ἐτῶν πιθανῶς ἐργάσθη παρὰ τοῖς γονεῦσι αὐτοῦ, Ἡπειρωτικῆς κατὰ γωγῆς οὔσι, εἰς γεωργικῶν ἢ χειροτεχνικῶν παρακτῆρος ἐργασίας. Εἰς ὄριμον ὄθεν ἡλικίαν ἀπεφάσισε τὰ τῆς μορφώσεώς του παρακτινῆσαι πρὸς τοῦτο ἄφ' ἐνὸς μὲν ἐκ τοῦ ἰσχυροτάτου Ορθοδοξικοῦ συναισθήματος, ὅπερ παιδιόθεν συνεζλόγιζεν αὐτὸν ἄφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τοῦ αἰτήματος ὅπως μετρίῃ τὴν ἀμάθειαν καὶ ἐν ταύτῳ ἰσχυροποιήσῃ τὸ ἐκπεδῶν Ορθοδοξικὸν τοῦ Λαοῦ φρόνημα. Ὅταν ἦτον χρόνων εἰκοσι, λέγει ὁ πρῶτος βιογράφος αὐτοῦ (11) ἴσως καὶ ἐπέκεινα ἤρχισε νὰ διδάσκηται τὰ γράμματα ἀπὸ γάτω εἰς τὸν Ἱεροδιδάσκαλον Ἀνανίαν, τὸν καλούμενον Δερβισάνον. Ὁ Χριστοδουλίδης ἐπίσης συντάξας τὸ 1814 τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Κοσμά (12) ὡς καὶ ἄλλαι αἱ συμπληρώσεις ταύτης αἱ γινόμεναι ἐν Κεφαλληνίᾳ τὸ 1850, ἐν Βουζουρεστίῳ τὸ 1860, ἐν Πάτραις τὸ 1878, ἐν Κεφαλληνίᾳ πάλιν τὸ 1894, ἐν Πύργῳ κ.λ.π. τὰ αὐτὰ ἀναφέρουν.

Κατὰ τὸν Φ. Μιχαλόπουλον, πιθανότερον θεωρεῖται ὅτι ὁ Ἅγιος κατ' ἀρχὴν μὲν ἐμορφώθη παρὰ τῷ Διδασκάλῳ Δερβισάνῳ ἐν συνεχείᾳ δὲ παρηκολούθησε μαθήματα εἰς τὸ Σχολεῖον τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ὑπὸ τὸν Διδάσκαλον Θεοφάνην—οὕτινος μαθήματα παρηκολούθησε καὶ ὁ ἀδελφός του Ἅγιος Κοσμάς, Χρύσανθος—διάδοχον τοῦ Γορδίου. Ἐν τῷ σχολείῳ τούτῳ δὲν προσεφέρετο ξηρὰ μᾶθησις. Ἐν αὐτῷ ἐπεδιώκετο ἡ ἠθικὴ ἀνέψωσις τῶν λαϊκῶν στοιχείων. Τὰς ἀρχὰς ταύτας ἠπάσθη ὁ Ἅγιος Κοσμάς, ἀνομολογεῖ ἀνεπιφύλακτως ὁ βιογράφος Του: «Ἐίχε δὲ πόθον πολὺν ὁ Μακάριος εἰς τὴν καρδίαν Του, ἐξ ἀρχῆς ἔτι, κοσμικῶς ὄντας διὰ νὰ ὠφελήσῃ καὶ τοὺς ἀδελφούς Του Χριστιανούς ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου ἔμαθε· πολλάκις ἔλεγε: πῶς οἱ ἀδελφοί μας Χριστιανοί, ἔχουν μεγάλην χρείαν ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι γοεὸς ἔχουν ἐκεῖνοι ὅπου σπουδάζουν νὰ μὴν τρέχουν εἰς τὰ ἀρχοντικά καὶ ἀλλὰς μεγάλων καὶ ματαιώνωσι τὴν σπουδὴν τους διὰ νὰ ἀποκτήσων πλοῦτον καὶ ἀξιώματα, ἀλλὰ νὰ διδάσκωσι μάλιστα τὸν κοινὸν λαόν, ὅπου ζεῖ μὲ πολλὴν ἀπαιδευσίαν καὶ βαρβαρότητα διὰ νὰ ἀποκτήσων μισθὸν Ὀυράνιον καὶ δόξαν ἀμόραντον», (13) Ὁ Κοσμάς φέρεται σπουδάζας ἐν τῷ σχολείῳ τούτῳ περὶ τὰ ὅτι ἔτη, μεταξὺ δὲ ἄλλων διήκουσε ἐν τῷ σχολείῳ καὶ μαθήματα ἰατρικῆς.

(Σ υ ν ε γ ί ζ ε τ α ι)

10.—Ἐκ τῶν 1571 ἀπαισίαι τις ἐξουσιοδότησις ἤρχισε νὰ συντελεσθῆται μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, αἱ φοβερᾶι τῆς ὁποίας συνέπειαι διεφάνησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ 17ου αἰῶνος. Περιηγηταὶ ὡς ὁ Σεβαλιέ, ὁ Πόλλοξ καὶ ὁ Λαμοιρέ, παρατηροῦν ὅτι ὁ προσηλωτικὸς εἰς τὸ Ἰσλάμ πραγματοποιεῖται διὰ τῆς συμμετοχῆς χιλιάδων Χριστιανῶν τόσον ἐκ τῆς Ὀρθοδόξου ὅσον καὶ ἐκ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν Πρέσβειων καὶ τῶν Ἱεροποστολῶν τῆς Παπικῆς ἕδρας δύναται τις νὰ παρακολούθησῃ τὴν ποθερὰν πρόδον τῆς μάστιγος ταύτης τοῦ Ἐξισλαμισμοῦ. Ἐγκαταλειμμένοι εἰς τὸν ἐκεῖνον των οἰσθητῶν λησμονημένοι ἄφ' ὅλων ἤρχισαν νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὸν περὶ τὸν ἑαυτοῦ. Ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς ἀπόκλισις τῆς τῆς ἀμετάκλητος ἦτι ἔλεγε νὰ κέρων εἰς ἕναν δεσπότην ὅν ὁ Θεὸς ἔδωκεν ὁριστικῶς εἰς τὸν κόσμον. Τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς ἐξουσιοδότησε ἠδὲ ἀνετο πάντοτε καὶ εἰς τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος ὑπῆρξε σιγή, ὡς διατεκνῶνται εἰς ἱστορικῶς, κατὰ τὴν ὁποίαν δύναμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ διαφόρων ἐνδείξεων, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἐφέρετο νὰ ἴδῃ νὰ νενεῦον νὰ καταστραφῆ ἐκ σιωπηλοῦ θανάτου εἰς ἀπάσαι τὰς περιοχὰς τῆς Τουρκίας. KŁACZO REVUE DES DEUX MONDES τεχ. I. II. 1878.

11.—Μαρτυρολόγιον ἦτοι Μαρτυρία ἐν Ἀθήναις, 1956 σελ. 200.

12.—Σαπ. Χριστοδουλίδου: Ἀκολουθία καὶ Βίος, Βενετία 1814, σελ. 113.

ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΟΚΙΜΙΟΝ*

Ιστορικής τινός περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχιερατικῆς καὶ ἐγκρίτου
ἡττητικῆς πόλεως Ἄρτης

ΣΧΟΛΙΑ: ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΟΥΤΣΙΝΟΥ

ΙΓ'. Ἡ πρὸς δυσμὰς τῆς Ἄρτης ἐν τῷ τμήματι Καρυβοσουρᾶ κειμένη καὶ ἀπέχουσα αὐτῆς περίπου τῶν ὡρῶν, ἐπὶ ὄρους ὑψηλοῦ, συνορεύοντος μετὰ τῆς Λάκκας καὶ Καρυβοσουρᾶ ἱερὰ Μονὴ τοῦ Προφήτου Ἰησοῦ, ᾠκοδομήθη ἐπὶ τῶν βάσεων τοῦ πρώτου Ναϊσκου, ἀνεγερθέντος τῷ 1720 ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου ἱερομ. Καλλίστου (τὰ δὲ σωζόμενα οἰκήματα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ, ἴσως ἐν ἔτει 1735). Ναὸς ὑπερμεγέθης Βυζαντινῷ σχεδίῳ δαπάνῃ τῆς Μονῆς καὶ τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἐπισιασίᾳ τοῦ καθηγουμένου Διονυσίου, ἐν ἔτει 1852, ὅστις ἀπεβίωσε τῷ 1857 Ἀπριλ. 10, ἀφείδῃ ἡμιτελῆ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀράχθου λιθοκτιστὸν λαμπρὸν γέφυραν καὶ τὸν Ναὸν, αἵτινα εἶτα ὁ ἀοίδιμος διάδοχος αὐτοῦ Ἀρχ. μ. Γερόθεος σχεδὸν ἀπεπεράτωσε, μέχρι τῆς ἀτιβίωσης αὐτοῦ, συμβίασης τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1827, ἀλλ' ἰδίως τὸν Ναὸν ἐκαλλώπισε καὶ τὴν Μονὴν περιετείχισε καὶ δεξιμενὴν ᾠκοδομήσατο ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ ὁ ἐκ Καμαρῖνης Πανάρειος δι' ἐπιμόνου διατηρήσεως τοῦ σιγγραφέως. Οὗτοι οἱ ἀείμνηστοι πατέρες καὶ οἱ προκατόχοι αὐτῶν πόρους ἀτρυτοὺς κατέβαλον εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Μονῆς ταύτης Μάλιστα οἱ πρὸ τοῦ ἀνωτέρω Διονυσίου, Ἐλευθεροχωρίτου τὴν πατρίδα, ἕτεροι δὲ δύο ἡγούμενοι οἶον, Διονύσιος ὁ Θηβαῖος, ὁ καὶ χωλὸς τὸν πόδα, ἀνήρ ἱερὸς οὗτινος ἀπέσπασε τοὺς ὀδόντας ὁ τοῦ αἰμοβύρου Ἀλῆ Πασσᾶ υἱὸς Μουκτάρ Πασσᾶς, καὶ ὁ μετ' αὐτοῦ Ἀγίπιας, ὅστις κατηγορηθεὶς ὡς λησταποδόχος εἰς τὸν τύραννον Ἀλῆ, ὅστις ἕνεκα τούτου ἐληλάτησε τὴν Μοιήν, ὑπέστη ὁ ἀείμνηστος μαρτυρικὸν θάνατον. Σὺ λαβὼν γὰρ τὸν ἀοίδιμον ὁ αἰμοδιψὴς τύραννος, πρῶτον εἰς σκοτεινὴν εἰρκτὴν κατέδικασεν, ὅτου διέμεινε μικρὸν τινα χρόνον εἰς Ἰωάννινα ὁ δεμένος βαρυντάταις ἀλύσειν, εἶτα ἐξαγαγὼν τῆς εἰρκτῆς ὑπερώρισεν εἰς Ἀλγερίαν δεδεμένον σὺν ἄλλοις Χριστιανοῖς ἀθώοις, ὅπου ἐκ τῆς κακουχίας καὶ δεινῆς καθειρξέως τὸ πνεῦμα τῷ Θεῷ παρέδωκε. Μέχρι δὲ τῆς ἐξοντώσεως τοῦ τυράννου ἦν χηρείουσα ἡ Μονὴ τούτου δὲ καταστρέψαντος τὸ ζῆν, κρίσει δικαία Θεοῦ, προεχειρίσθη ἡγούμενος ὁ ἀείμνηστος Διονύσιος Β' ὅστις τῇ συνιότητι αὐτοῦ προθυμίᾳ, τῇ συδρομῇ τῶν εὐσιβῶν, καὶ δόσει χρημάτων ἔτι, ἔλαβε κατ' ὀλίγον εἰς τὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν ἀπαντα τὰ ἀποξενωθέντα τυραννικῶς Μοναστηρικὰ κτήματα, ᾠκοδομήσατο μακρὰν τῆς Μονῆς, ἔγιστα τῆς μιᾶς ὥρας ἐπὶ πεδιάδος, Μετόχιον μετὰ Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ φρέαρ, καὶ ἄλλα ἀγαθοεργήματα ἐποίησατο. Εἰς θέσιν καλουμένην Κατσικάρι, ὅπου οἰκοῦσι καὶ δέκα περίπου οἰκογένειαι, ζευγηλαῖαι τῆς Μονῆς, ὑπάρχει κατηδαφισμένος καὶ ἕτερος Ναὸς τοῦ Ἁγίου Χαριλάμπους. Εἰς τούτου τὰ ἴχνη ἐβίβησε καθ' ὀλοκληρίαν καὶ ὁ ταπεινὸς καὶ σεβάσιμος διάδοχος αὐτοῦ Ἀρ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου σελ. 861.

χιμαν. Ἱερόθεος, ὅστις κατώρθωσε λαβεῖν εἰς κατοχὴν καὶ τὸ φρούριον (19) τῶν Ῥωγῶν (πβ'), καλλωπίσας καὶ τὸν ἐν αὐτῷ Ναὸν τῆς Θεοτόκου, ὅστις ἦν ποτε Μονὴ ἀρχαιοτάτη, εἰς ἣν ὑπέκειτο καὶ ἡ τοῦ Προφήτου Ἑλίου, οὕσα τότε οὐχὶ ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, εἰς ἣν σήμερον κεῖται, ἀλλ' ἐπὶ τινος ἐιέρου λόφου, ὅπου σώζονται ἔτι λείψανά τινα, καθάπερ καὶ εἰς τὸν ἀπέναντι λεπίσκον ὑπῆρχεν ἕτερον Παρεκκλήσιον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Προφήτου Ἑλισσαίου. Δυστυχῶς καὶ αὕτη ἡ Μονὴ ἔμεινεν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ 1881. Ἠγούμενοι οἶον ταύτης ὑπῆρξαν γνωστοί

1720 Κάλλιστος
1770 Διονύσιος α'
1824 Ἀνανίας
1857 Ἱερόθεος

..... Παῖσιος
1780 Ἀγάπιος
1825 Διονύσιος β'
1873 Πανάρετος

ΙΔ. Εἰς τὴν ἐν τῷ Ἀμβρακικῷ κόλπῳ κειμένην χερσονήσουσαν νῆσον Κορωνησίαν, τιμωμένη ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου, ὑπάρχει ἱερὰ Μονὴ πανάρχαιος, ἐν σχήματι Βυζαντιῶ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν γηραιοῦ καὶ εὐλαβοῦς τινος ἡγουμενοῦ αὐτῆς, ἀποβιώσαντος τῷ 1855 Δωροθέου ἱερομονάχου, ἀποφαινομένου ὅτι ἡ Μονὴ αὕτη ὠκοδομήθη περὶ τὰ μέσα τῆς Ζ' ἑκατον. καὶ ἐν αὐτῇ ἐνησχοῦντο διάφοροι Πατέρες, ὡς δείκνυται ἐκ τῶν πρὸ ἐτῶν κατεδαφισμένων καὶ σωζομένων εἰσέτι κελλιῶν, ἅτινα δαπάνη τῆς Μονῆς ἀνεκαίρισε φιλοτίμως ὁ ἐπ' ὀλίγον ἡγουμενεύσας Ἀρχιμανδρίτης Ἀμβρόσιος Ῥαφαηλίδης ἐκ Κορυθαῶς ὀρμώμενος, ἐν ἔτει 1870, κυριαρχικῇ ἀδείᾳ. Ἐν τῇ ἀριστερᾷ πλευρᾷ τοῦ Ναοῦ σώζεται μέχρι τοῦ νῦν Ἑκκλησιδίων ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ ὁσίου Ὀνούφοιου, ἀκμάσαντος ἐν ἔτει 1780 (οὐχὶ τοῦ Αἰγυπτίου), ὅπου καὶ ὁ τάφος αὐτοῦ, οὗ τὴν ἀνόριξιν οὐδεὶς ἐτόλμησε ἄχρι τοῦδε ποιῆσαι. Οὗτος ὁ ὁσιος ὤρυξεν, ὡς λέγεται ἰδίαις χερσί, τὸ ὑπάρχον πλησίον τῆς Μονῆς φρέαρ, κάτοχον γλυκυτάτου παραδόξως, ἐν μέσῳ τῆς θυλάσσης καὶ ψυχροτάτου ὕδατος ὀπόθεν δὲ κατήγετο οὐδεὶς οἶδεν. Καὶ ἡ νῆσος αὕτη εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ὑπάρχει τῶν νέων ὁρίων. Ἠγούμενοι γνωστοὶ αὐτῆς εἰσὶν οἱ ἑξῆς:

1806 Δωροθέος
1869 Ἀμβρόσιος

1855 Δανιήλ
1871 Δανιήλ τὸ β'

ΙΕ. Οὐχὶ ὀλιγώτερον τῆς ἡμῶν σείας ὥρας ἐξ Ἄρτης, πρὸς δυσμὰς αὐτῆς,

10. Γιὰ τὸ φρούριον τῶν Ῥωγῶν κοίταξε: Σωτηρίου «Τὸ κάστρο τῶν Ῥωγῶν» στὰ «Ἡκ. Χρ.» 1927, 6.98-109.

αβ') Δυτικομεσημβρινῶς τῆς Ἄρτης οὐ μακρὰν τῶν τριῶν ὥρων, δεξιόθεν τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου ἢ Λούρου, ὑπάρχει τὸ ἐπιτεταμένον μὲν ποτε καὶ ὀχυρώτατον, ἤδη δὲ ἠρωτηριασμένον καὶ εἰς ἀθλίαν κατάστασιν φρούριον, τῶν Ῥωγῶν λεγόμενον ἢ Ἀρωγῶν, ὅπου ἔκειτο ἡ ἀρχαία τις ἀξιολογωτάτη τοῦ μεσαιῶνος Πόλις, καταστραφεῖσα ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς Θησαυρίας, καὶ ἴσως ἡ πόλις Χαράδρα, ἣς ἐν τῇ θέσει περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐπὶ μᾶλλον ὀχυρωθεῖσα καὶ περικλείουσα πάντας τοὺς κατοίκους, ἐσχηματίσθη Πόλις, ἣτις ὀνομάζετο Ἀρωγοὶ ἢ Ρωγοὶ ὡς προσδεχομένη ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς τοὺς ἐκ τῶν συνεχῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν καταβιαζομένους ὀμογενεῖς καὶ περιοίκους καὶ ἀρωγὴν αὐτοῖς παρέχουσα' κατακυριευθεῖσα δὲ σὺν τῇ Ἄρτῃ καὶ ἡ πόλις αὕτη, τῷ 1449 ἔτει, κατεστράφη ἐν μέρει καὶ τὸ ὀχυρώτατον καὶ ἀξιόλογον αὐτῆς φρούριον ὑπὸ τῶν κατακτητῶν Ὀθωμανῶν, ὡς δοῖται ἤδη, φόβῳ μὴ ὁ διωχθεὶς δυτικὸς οἶκος Καρόλου τοῦ Β' εἰσβάλῃ καὶ ὀχυρωθῇ ἐν αὐτῷ. Ἡ πόλις αὕτη ἐν τῇ ἐνδόξῳ ἀκμῇ τῆς ὀνομάζετο παρὰ τῶν ξένων καὶ Ἀσταχώρα, σημαίνουσης τῆς λέξεως συνθέτου οὕσης, Ἄστν (φρούριον) Χώρα (πόλις) ἦτοι Φρουρησιόπολις. Ἐν ζωῇ δὲ ἔτει αὕτη εἰς τὸ παντελὲς ἠρημώθη, οὐκ οἶδαμεν ὑποθέτομεν ὅμως ὅτι τοῦτο καταμικρὸν συνέθη μεταξὺ τοῦ ἔτους 1449 ἕως τοῦ 1690, κατὰ τὸν Μελέτιον. Πρὸς Δ. τοῦ φρουρίου τούτου, κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς Πιρβέζαν, ἀπότομος καὶ περὶ τῆς ἐκτεταμένης περὶ τὴν 1 καὶ 1)2 ὥραν, καὶ καλουμένη «Στάλια τοῦ Λύκου» ταύτην διορθώσατο καὶ ἐπεπεδώσατο, χάριν τῶν ὀδοιπόρων, δι' ἐξόδων τῆς Μονῆς τοῦ Προφήτου Ἑλίου, ὁ καθηγούμενος αὐτῆς Ἀρχιμανδρίτης Πανάρετος Σερμεντιέλης τοῦτίκλιν Καμαριναῖος τὴν πατρίδα,

κατὰ τὸ τμήμα Κάμπου, ἔξω τοῦ χωρίου Κωστώκιοι, ἐν τερπνοτάτῃ πεδιάδι, κεῖται ἱερὰ Μονὴ ἐπὶ τῷ ἐνδόξῳ ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου (Ἄπριλ. 23), ἧς ὁ πρῶτος δομῆτωρ ἄγνωστος καὶ ἡ ἐποχὴ αὐτῆ, ἀλλ' ὡς δοκεῖ ἦν κίριον τοῦ παρελθόντος αἰῶνος περὶ τὰ τέλη· σαθρωθέντος δὲ τοῦ Ναοῦ, καὶ ἐπαπειλουμένου καταπεσεῖν, ἀνέλαβε τὴν ἀνοικοδόμησιν αὐτοῦ, ἐν ἔτει 1871, Ἀρχιερατικῇ ἐντολῇ ὁ καὶ ἤδη ἡγουμενεύων ἐν μοναχοῖς Γερμανὸς ἀνεγείρας αὐτὸν καὶ καλλωπίσας ἐντελῶς, Καὶ αὕτη δεινοπαθεῖ ἔνεκα τῶν ἀξιοθρηνητῶν ὁρίων. Ἰγούμενοι γνωστοὶ αὐτῆς εἰσὶν οἱ ἑξῆς:

1816 Ἐφραίμ	1836 Γεράσιμος
1844 Χρῦσανθος	1846 Ἰωσήφ
1852 Ἐπιτροπὴ	1858 Γερμανὸς

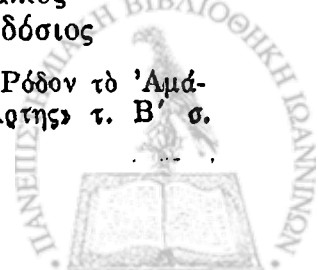
Πλησίον τοῦ χωρίου τῶν Κωστακίων πρὸς δυσμὰς κεῖται ἱερὸν Μετόχιον τῆς τῶν Ἰβήρων ἱερᾶς Μονῆς μετὰ ἱεροῦ Ναοῦ, σεμνυνομένη εἰς ὄνομα τῆς Θεοτόκου Πορταϊτίσσης, βελτιούμενον ὁσημέραι ὑπὸ τῆς ἀόκνου προθυμίας καὶ εὐλαβοῦς ἐπιμελείας τοῦ ἐν Μοναχοῖς ὁσίου Εὐγενίου, ὅστις ἀφίχθη εἰς Ἄρταν καὶ ἀνέλαβεν τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ ἐν ἔτει 1847. Αὐτόθι ὑπῆρχεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σινᾶ ὁρους καὶ Ναὸς τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης κατηδαφισμένος ἀπὸ τοῦ 1821.

ΙΣΤ'. Πρὸς νότον τῆς Ἄρτης, ἐν τινὶ παραλιμνίῳ θέσει, κατὰ τὸ τέρμα τοῦ τμήματος Κάμπου, πλησίον τῶν χωρίων Στρογγυλῆς καὶ Βγλας κεῖται ἡ ἱερὰ Μονὴ τῆς Θεοτόκου Ῥόδον τὸ Ἀμύραντο, κοινῶς Ῥοδιά (1) ἐπιλεγομένη πανηγυρίζουσα τὴν Μετάστασιν εἰς οὐρανὸς τῆς Θεοτόκου, ἀνηγέρθη τὸ σωτήριον ἔτος τὸ πρῶτον 970, ἐπὶ τῆς Αὐτοκρατορίας Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ καὶ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Βασιλείου, ἧς οἱ πρῶτοι ἱδρυταὶ εἰσὶν ἄδελφοι· αὕτη ἡ Μονὴ ἔσχε μέχρι τῆς ΙΗ' ἑκατοντ. πολυάριθμα κτήματα, ὡς τὰ ἀρχαῖα αὐτῆς σωζόμενα Ὀθωμανικὰ ἔγγραφα διαλαμβάνουσιν, ἀλλὰ δυστυχῶς ταῦτα πάντα, ἐκτὸς μικροῦ τινος ἀριθμοῦ, ἠρπίγησαν ὑπὸ τοῦ δομητοροῦ τοῦ ἐν Ἄρτῃ Ὀθωμανικοῦ Τεκὲ Φαῆκ Πασκᾶ καὶ τοῦ Σουλτεϊμᾶν—ἁγᾶ, ἔσχε προσέτι καὶ τέσσαρα Παρεκκλήσια. 1) εἰς Κιρκιζάταις τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἀρχαιότατον (2), Βυζαντινῶν σχεδίων· 2) εἰς χωρίον Μορμιτοῖ, οἰκοδομηθὲν κατὰ τὴν ΙΗ' ἑκατοντ. εἰς μνήμην τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου· 3) τῆς Ἐλευσῆς περιόχουστον, ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς Περιλήφτης καὶ 4) τῆς Ὀδηγητορίας ἐν τῇ συνοικίᾳ Λισγαρά. Ὁ Ναὸς δ' ἔνεκα καιρικῶν περιστάσεων καὶ τῆς παλαιότητος βλαφθεὶς καιρίως, ἀνενώθη λαμπρότατος ἐν ἔτει 1860 ὑπὸ τοῦ τότε ἡγουμένου Κωνσταντίου ἱεροῦ, ἀπὸ χωρίων Θεοδώριαναν ὁμοίου. Μένει δὲ ἡ Μονὴ ἄχρι τοῦδε, ἔνεκα τῆς ἀρπαγῆς τῶν κτημάτων καὶ τῆς ἐρημίας αὐτῆς, ἀκατοίκητος, μόνον ἐν τῇ ἱερουργίᾳ καὶ ἀπερχομένου τοῦ ἡγουμένου, ὅστις τὸ λοιπὸν τοῦ χρόνου κατοικεῖ εἰς τι Μετόχιον, κείμενον παρὰ τῷ χωρίῳ Ῥάχη. Οὐ μακρὰν τῆς Μονῆς, διατελούσης εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν καὶ ταύτης, ὑπάρχει καὶ τι σπήλαιον βαθὺ μετὰ ἱεροῦ Ναῖσκου ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Βλασίου ἐπονομαζομένου Σεβαστείας, σωζομένης καὶ τῆς εἰκόνης αὐτοῦ, καὶ σωρὸς ἐτέρων ἐρειπίων οἰκημάτων μοναχῶν

Ἰγούμενοι τῆς Μονῆς γνωστοὶ εἰσὶν οἱ ἑξῆς:

1821 Καλλίνικος	1827 Γρηγόριος
1836 Ἐπιτροπὴ	1843 Γεράσιμος
1851 Κωνσταντῖος	1868 Χριστόφορος
1870 Γαβριὴλ	1873 Ἀκάκιος
1874 Δωρόθεος	1876 Θεοδόσιος

11-12. Ὁ Ἅγιος Νικόλαος τῆς Ροδιάς ὑπαγόταν ἄλλοτε στὴ Μονὴ Ῥόδον τὸ Ἀμύραντον. Γιὰ τὸν Ἅγιο Νικόλαο κοίταξε: Ἀν. Ὁρλάνδου «Βυζ. Μνημ. Ἄρτης» τ. Β' σ. 131 - 147 καὶ «Δελτ. Ἰστ. Ἐθν. Ἐτ.» Η' 325.

ΙΖ. Ἐν τῷ χωρίῳ Παναγιᾶ, κειμένῳ πρὸς ἑυσμᾶς τῆς Ἄρτης ἀπέναντη τοῦ ποταμοῦ εἰς τὰς ἀμπέλους, εἰς θέσιν ὀνομαζομένην Καστέλι (ὑποτίθεται ὅτι τὸ Καστέλιον τοῦτο ἦν ποτὲ Μετόχιον τῆς Μονῆς μετὰ Ἐκκλησιδίου τινὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Προδρόμου, οὔτινος λείψανα σώζονται καθὰ καὶ φρέαρ γλυκυτάτου ὕδατος) ὑπῆρξέ ποτὲ ἡ ἱερὰ Μονὴ τοῦ μεγάλου Βασιλείου (13), ἧς ὁ δομῆτωρ ἄγνωστος ἀλλ' ἐξ ἀρχαιοτάτου Ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ἀνήκοντος τῇ Μονῇ ταύτῃ καὶ ἐκδοθέντος τῷ 1624, εὐρέθη γεγραμμένον ἐν τῷ περιθωρίῳ ὅτι, νέος κτίτωρ τῆς μικρᾶς Μονῆς ταύτης, κειμένης πλησίον περιβολίου τινὸς τῶν παίδων Συμεῶν Λισγαρᾶ, ὑπῆρξε Θεόκλητος τῆς ἱερομον. ὅστις προσελθὼν αὐτῇ κατὰ τὸ ἔτος 1632 Αὐγούστου 2, εὗρεν ἔρημον καὶ ἐτοιμόρροπον, διὸ καὶ ἀνεκαίνισεν αὐτὴν δι' ἰδίων δαπανημάτων, ἀνεγείρας κελλίαν, περιτειχίσας τὴν αὐλήν, ὀρύξας φρέαρ καὶ τὸ ἐν αὐτῇ περιβόλιον ἐκ λεπτοκαρυῶν, ἐξουσιαζόμενον ἤδη παρὰ τοῦ Παναγίου Τάφου, καλλιεργήσας, ἐπισκευάσας ἅμα καὶ τὸ παρακείμενον ἱερὸν Μετόχιον τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἀγαθοεργήματα πράξας καὶ ζήσας ἐν αὐτῇ ὡς ἡγούμενος ἔτη ἱκανὰ καὶ ὡς νέος κτίτωρ, ἀπεβίωσεν. Ἐκ τῆς ἐποχῆς οὖν ἐκείνης ἄχρι τοῦ 1821 διετεθεῖτο οὐχὶ πλέον ὡς Μονή, ἀλλ' ὡς ἐνοριακὴ ἐκκλησία, ἀλλ' ἐν τῇ δεινῇ καὶ τρομερᾷ ἐκείνῃ ἐποχῇ ἐτωλήθη ὁ περίβολος, μετὰ καὶ τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ καὶ περιῆλθεν εἰς χεῖρας Ὀθωμανῶν ὁ δὲ Ναός, κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος κατέστη ζῶν σταῦλος καὶ ἀπόπατος φεῦ! Πρὸς τοῖς πολλοῖς ἄλλοις Ὀθωμανοῖς δέ, τοῖς καὶ ἀπόπατον μεταχειριζομένοις τὸν Ναόν, εἰς ἐπονομαζόμενος Κοτζοῦ Μπέκιου Πάλα εἰσελθὼν ἐν τῷ Ναῷ, κατὰ τὸ 1842 ἔτος πρὸς τὸ ἀποπατῆσαι, λαβὼν ὁ ἀσεβὴς τὸ ἀποπάτημα περιέχουσε διὰ τῶν μιᾶν αὐτοῦ χειρῶν τὰς ἱερὰς εἰκόνας ἐν τῷ ἅμῃ δὲ εὐφλώθη μὴ δυνάμενος δὲ ἐξελεῖν ἔκραζε μεγαλοφώνως, Ἄγιε Βασιλεῖ, βοήθει μοι, ἕως οὐ ἀκούσας τῶν μανιακῶν αὐτοῦ φωνῶν Χριστιανὸς τις ἐργάης Νικόλαος Σακοράφας ἰερόμενος, καὶ χειραγωγῆσας αὐτόν, μεγαλοφῶως κηρύττοντα τὸ θαῦμα, ἐξήγαγε τοῦ Ναοῦ καὶ ὠδήγησεν εἰς Γέφυραν, κάκειθεν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἔνθα καθὼς ὁ κακὸς ἐξέψυξε μετὰ μίαν ἑβδομάδα. Τῷ δὲ ἔτει 1852 ἀγοράσας τοὺς καρποὺς τοῦ περιβολίου ἐκ τοῦ ἰδιοκτήτου Ζουλφικάρ ἐφέντη δι' ἱκανὰ ἔτη ὁ Ἄρταϊος Δ. Βλάχου, ζήλω θεῶ κινούμενος, ἐκαθάρισε καὶ ἐλεσκεύασε τὸν Ναόν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς καὶ ἀπαξάπαντα ἐν ἀριστῇ καταστάσει ἐπενεγκῶν κατώρθωσεν ἵνα ἱεουργηθῇ, ἀδεία Ἀρχιερωτικῇ, τῷ ἔτει 1860, καὶ μέχρι τοῦ νῦν χάριτι θεῆς ἱεουργεῖται σωζόμενον ἤδη μόνου τοῦ Ναοῦ καὶ τοῦ φρέατος, μεθ' ἑνὸς ὡς ἔγγιστα στρέμματος περιοχῆς καὶ μιᾶς κυπαρίσσου, τὰ δὲ κελλίαν καὶ τείχη κείνται σωρὸς ἔρειπών.

Οὐ μακρὸν ταύτης τῆς διαλελυμένης Μονῆς καὶ τῆς ἐνοριακῆς Ἐκκλησίας ἐστί, διατηρουμένη ὡς μικρὸν τι Μονῆριον, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Μεταστάσεως τῆς Θεοτόκου, καὶ πανηγυρίζουσα ἐν τῇ ἀποδόσει αὐτῆς, ἧτις τὸ πρῶτον ἡγέρθη δαπάνη τοῦ Οἰκονόμου Θεοδοσίου τῷ 1740· τῷ δὲ 1761, καθιστορήθη δαπάνη τοῦ ἐν αὐτῇ ἐφημερεύοντος, εἴτα ἡγουμένου Θεοδοσίου Παγκρατίου. Τῷ 1821 ἔτει ἐπυρπολήθη, τῷ δὲ 1832, ἀξελαινῶ ἐπιστάσις Νικολ. Ἀντωνοπούλου, Ἰωάν. Α. Ρίζου καὶ Σακελλαρίου Νικολάου, ἀνηγέρθη, καὶ τῷ 1834 ἐνεκαινιάσθη Μαΐου 2.

ΙΗ. Ἐν τῷ κατὰ τὸ τμήμα Κάμπου, διαλελυμένῳ ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων χωρίῳ Πληγίων ἢ Πλουσίων, σώζεται Νομοδικτικῶς τῆς Ἄρτης τὸ ἱερὸν καὶ σεβασμιον Μετόχιον τῆς Μητροπόλεως, οὗ ὁ πανάρχαιος καὶ Μεγαλοπρεπὴς Βυζαντικὸς Ναός, μεθ' ἀψίδων, μαρμαρίνων στηλῶν καὶ ἀξιολόγων Τρούλων, ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ μεγαλομάρου υἱοῦ Δημητρίου (14) τοῦ Μηροβλύτου τιμώμενος μετ' ἀρ-

13. Κοίταξε: Ἄν. Ὁρλάνδου «Βυζ. Μνημ. Ἄρτης» τ. Β' σ. 148 - 150.

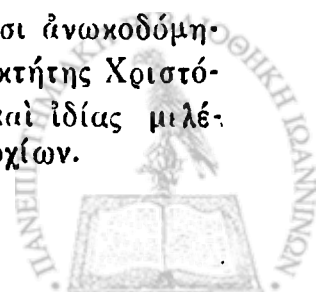
14. Κοίταξε: Ἄν. Ὁρλάνδου «Βυζ. Μνημ. Ἄρτης» τ. Β' σ. 57 - 69.

χαίων εικονογραφιών, πότε και υλό τίνων ὠκοδομήθη ἄγνωστον· ἀλλ' ἐκ τῆς στεριᾶς αὐτοῦ καισισιάσεως εἰκάζεται ὅτι, καὶ οὗτος ἀνηγέρθη κατὰ τὴν ἐν Ἄρτη Δεσποτικὴν ἐποχὴν, καὶ ἦν Μονὴ ἀκμάζουσα, τοῦ Κατσιώρη ἐπιλεγομένη, ἀλλὰ πρὸ ἑκατονταετίας καὶ ἐπέκεινα διαλυθεῖσα, ὡς Μετόχιον ἐθιωρεῖτο τῆς Μητροπόλεως, ἱερουργούμενος ὑφ' ἑνὸς ἱερέως καὶ ἐπιστατούμενος ὑπὸ μοναχοῦ τινος· ἐκ τῶν πολλῶν δ' αὐτοῦ ἀγρῶν, σφετερισθέντων παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς δυναστῶν, μένουσιν ἤδη μόλις 500 στρεμμάτων γαῖαι μόνον, καλλιεργουμένου μόλις τοῦ ἐνὸς πέμπτου αὐτῶν οὐχὶ ὑπὸ αὐτοχθόνων ἀλλ' ὑπ' ξένων· διότι εἰς τὸ πάντερπνον καὶ ὑδατῶδες τοῦτο πεδινὸν χωρίον, ἐκ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἀνεχώρησε μετὰ τῶν ἁγίων λειψάνων ὁ Χαιρέτης, ὡς εἶπομεν, διαλυθείσης καὶ τῆς Μονῆς, οὐδεὶς ἐκ τῶν πολυαριθμῶν αὐτοῦ κατοίκων ἔμεινε, ἀλλ' ἅπαντες κατεστράφησαν· καίτοι δὲ τῶν γαιοκτημόνων ὅλαις δυνάμεσι καταγινόμενων εἰς τὴν ἀνέγερσιν τούτου, ἀλλ' εἰς οὐδὲν ἰσχύουσιν αἱ προσπάθειαι αὐτῶν. Οὐδεὶς γὰρ τῶν ἔξωθεν ἐρχομένων ζευγηλατῶν διατελεῖ ἐν αὐτῷ γεωργῶν πλέον τῶν δύο ἡ τριῶν ἑτῶν· ἀλλ' ἄλλοι μὲν οἰκογενειακῶς ἀναχωροῦσιν, ἄλλοι δὲ ἐν ᾧ νεκροταφείῳ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἀπέρχονται.

ΙΘ.' Πρὸς δυσμὰς τῆς Ἄρτης ἐν τῷ χωρίῳ Γλυκορριζῷ, καὶ ἀ τὸ τμήμα Βρύσεως, ὑπάρχει μετόχιον τῆς Μητροπόλεως μετὰ ἱεροῦ Ναοῦ, τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τοῦ Τροπαιοφόρου ἁγίου Γεωργίου μετὰ ὠραιότατου περιβόλιον, πλήρους εὐγενῶν δένδρων καὶ ἄλλων καρπίμων, περιτειχισμένου, περὶ τὰ ἔξω στρέμματα. Τοῦτον τὸν Ναὸν μετὰ τῆς εἰκονογραφίας ἠγειρεν ἐκ βίθρων Ἱεροῦς τις ἐκ τοῦ χωρίου Τζαπραζλῆ ἱερόμενος Χρῆστος ἢ Παπᾶ· Κίτσος, ὡς ἤδη ἐπονομάζεται αὐτὸς (ἅγιος Γεώργιος Παπᾶ Κίτσου) ἐν ἔτει 1777, φυτεύσας δι' ἰδίων ἐξόδων καὶ το πέρφημον καὶ ὠραιότατον περιβόλιον. Ταῦτα οὖν πάντα, Ναὸς τε καὶ περιβόλιον, ὑπῆρξαν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ ἄχρι τοῦ ἔτους 1837 ἢ 38 ὅτε ὁ τότε Μητροπολίτης, ὁ ἐκ Σερίφου Νεόφυος Γ.' ἀγεῖ' ε ταῦτα παρ' αὐτῶν καὶ προσήρησεν εἰς τὴν Μητροπόλιν, σωζόμενα ἄχρι τοῦδε καὶ θεωρούμενα μετὰ τῶν ἑτέρων ἐξωτερικῶν δύο ἀγρῶν, ὡς Μετόχιον τῆς Μητροπόλεως.

Κ.' Πρὸς τὸ νοτιοανατολικὸν τῆς Ἄρτης ὑπῆρχε καὶ ἕτερον Μετόχιον τῆς Μητροπόλεως κατὰ τὸ τμήμα Βρύσεως, πρὸς δυσμὰς τοῦ χωρίου Τσουπί, μετὰ πολλῶν ἡμέρων ἐλαιοδένδρων, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων ἦν καὶ ἱερὸς Ναὸς ἐπ' ὀνόματι τῆς ὁσιομάρτυρος Παρασκευῆς, πυρίκαυστος, ἤδη. Τὸ Μετόχιον τοῦτο κατέχεται ἤδη ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τῶν ἐν Ἰωαννίνοις εὐτατριδῶν Μισσαίων, ὡς γινιᾶζον τῷ ἰδιοκτῆτῳ αὐτῶν χωρίῳ Μιάνῃ· καίτοι δὲ τοῦ αἰοιδίμου Μητροπολίτου Νεοφύτου Γ.' πολλὰ ὑπομείναντος ὑπὲρ τῆς ἀποσπίσεως αὐτοῦ ἐκ χειρῶν ἀλλοτριῶν, ἐπικαλεσθέντος καὶ τὴν ἔκδοσιν Ὑψηλοῦ Αὐτοκράτορος, φιρμηνίου, ἐν ἔτει 1839, οὐδὲν ἐγένετο, ὡς τοῦ γεῶν ἀφαρπάσας τὸν προστάτην καὶ ὑπερμαχὸν τῆς δικαιοσύνης. Ἐν τούτοις ὅμως γνωστοποιούμεν τῷ Κοινῷ ἀποδίδοντες τὸ γενόμενον εἰς θαῦμα τῆς Ἁγίας, ὅτι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὰ δένδρα ὑπὸ πυρὸς καταστρέφονται, μὴ σωζομένου ἤδη οὐδὲ τοῦ εἰκοστοῦ αὐτῶν. Οὐ μακρὰν τοῦ Μετοχίου τούτου ἐστὶ καὶ ἕτερον κατεστραμμένον Ἐκκλησίδιον, ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, κατεχόμενον καὶ τοῦτο ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω. Εἰς Δραγάταν δὲ τῆς Γεφύρας, εἰς θέσιν καλουμένην Κεραρίσσι ἀνωκοδόμησεν ἐκ βίθρων ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Χαλαμάτους ὁ ἰδιοκτῆτης Χριστόδουλος Ρίζος τῷ 1878. Καὶ ταῦτα μὲν, ἔξ ἀρχαίων σημειώσεων καὶ ἰδίας μελέτης περὶ τῶν ἐν Ἄρτῃ σωζομένων καὶ μὴ, ἱερῶν Μονῶν καὶ Μετοχιῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'

Περὶ τῶν ἐν Ἄρτῃ Ὀθωμανικῶν Τεμενῶν.

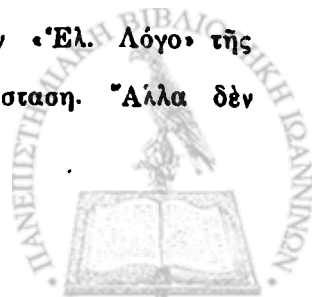
Α'. Τὸ βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως Ἄρτης εἰς τὸ χωρίον Μαράτι τέμενος τοῦ Φαήκ Πασσᾶ, πρώτου κατακτητοῦ,⁽¹⁾ τοῦ ὁποίου ἡ ἀκριβὴς χρονολογία εἶναι σχεδὸν ἄγνωστος, ἐκ τῆς ἐπιτιμβίου ὅμως χρονολογίας φερούσης τὸ ἔτος τῆς ἀποβιώσεώς του (905 ἔτος ἐγείρας) εἰκάζεται ὅτι ἡ οἰκοδομὴ του ἔγεινε κατὰ τὸ 860 δηλ. ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν κατάκτησιν. Ὑπάρχει δὲ καὶ παράδοσις τις ὅτι ὁ ὀρθεὶς Πασσᾶς κτίσας τὸ τέμενος τοῦτο, οὗ ἡ ὕλη καὶ αἱ στῆλαι ἀνήκουσιν εἰς ἀρχαῖα τῆς Ἄρτης κτίρια κατεδαφισθέντα, καὶ εἰς τὸν ἀρχαῖον Ναὸν τῆς Παρηγορηθείσης, καὶ κληροδοτήσας ὡς ἔδει, ἀπεκατέστησεν ἐν αὐτῷ καὶ Ἰμάμην, ἄνδρα τινα σεβάσιμον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ὅτι ἀποθανόντος ἐκείνου, καὶ μὴ εὐρίσκων ἄξιον διάδοχον αὐτοῦ ἄλλον, ἀπεσύρθη τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς θέσεώς του, καὶ ὑπηρετήσεν ὁ ἴδιος ὡς Ἰμάμης ἐν αὐτῷ ἐπὶ τεσσαράκοντα ὀλόκληρα ἔτη· ἀφ' ἧς ἐπέβη δὲ τοῦ πρὸς αὐτὸ σεβασμοῦ του, καὶ θέλων ἵνα μείνῃ τὸ ὄνομά του ἀθάνατον, ἀφιέρωσεν ἐπὶ τέλους ἅτασιν τὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν του, συστήσας ἐν αὐτῷ καὶ Ἰμαρέτ (Ὀρφανοτροφεῖον). Οὐ μόνον δὲ ζῶντος τούτου, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐτρέφοντο ἐν αὐτῷ πλῆθος ὀρφανῶν καὶ πτωχῶν, ἕνεκα ὅμως τῆς ἀκολούθως κακῆς, ὡς φαίνεται, διατηρήσεως τῶν μεταγενεστέρων, καὶ τῆς ἐλαιτώσεως, πλείστων κτημάτων, ἀποξενωθέντων τῷ 1821, καὶ συμπεριληφθέντων εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος, ἐλήφθησαν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, χορηγουμένων ἀπάντων τῶν ἀναγκαίων τοῖς προσροχομένοις κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ διαθέτου.

Β'. Τὸ ἐντὸς τοῦ φρουρίου τέμενος Σουλτάν Μεχμέτ,⁽²⁾ καὶ τούτου ἡ χρονολογία σχεδὸν ἄγνωστος, καθότι ἐν οὐδενὶ τῶν κτιρίων ἀναφαίνεται τι, ἐκ παραδόσεως ὅμως εἰκάζεται ὅτι σύγχρονόν ἐστι τῷ ἐν Μαράτι τοῦ Φαήκ Πασσᾶ, οὗ τὴν μεγαλοπρέπειαν μαθὼν ὁ τότε Αὐτοκράτωρ Σουλτάν Μεχμέτ, διέταξεν αὐτὸν ἵν' ἀνεγείρῃ καὶ ἕτερον ὅμοιον ἐπ' ὄνομα ἰ του ἐντὸς τοῦ φρουρίου· μὴ γενομένης δὲ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ τεμένους (ἀγνοεῖται τίνας ἕνεκεν) κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ δυσαρεστηθέντος ἕνεκα τούτου, ἀνέστειλε τὴν ἐντελῆ ἀποπεράτωσίν του· ἵνα μὴ μὲν δὲ τὸ ἔργον οὕτως ἀελὲς καὶ ἄνευ ἀφιερώματος, διέταξεν ὁ Φαήκ Πασσᾶς τὸν ἀκόλουθόν του Σουλεϊμάν ἀγᾶ Σελιατάρην ἵν' ἀποπερατώσῃ τὸ ἔργον, ὅστις οὐ μόνον ἐτελείωσε τὸ προαύλιον, ἀλλ' ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὸ καὶ δύο ὑποστατικά του ὀνομαζόμενα Βίγλα καὶ Στρογγυλῆ, ὡς καὶ διάφορα ἄλλα κτήματα, αἱ πρόσοδοι τῶν ὁποίων μετὰ τινα ἔτη, τῇ αἰτήσῃ τῶν Ὀθωμανῶν Ἄρτης, μετηνέχθησαν δι' Αὐτοκρατορικῆς διατάγματος εἰς τὸν ἤδη εὐρισκόμενον Τεκέν, καὶ τοιουτοτρόπως ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν ἀκολούθως Σουλτάν Μεχμέτ καὶ Σουλεϊμάν ἀγᾶ Τζαμισή.

Γ'. Τὸ ἐκτὸς τοῦ φρουρίου εὐρισκόμενον ὀνόματι Σουλτάν Μπαγιαζήτ,⁽³⁾ οὗτινος ἡ χρονολογία ἐστὶν ὅλως διόλου ἄγνωστος. Ἐκ τῆς ἐπωνυμίας φαίνεται ὅτι ἀνηγέθη ὑπὸ τοῦ ἐν λόγῳ Αὐτοκράτορος, αἱ πρόσοδοι τοῦ ὁποίου ἀνήχοντο μέχρι τῶν 3.500 γροσ. κατ' ἔτος, ἅτινα μόλις ἐξήρχον εἰς τὴν ἐξοικονομήσιν τῶν ἀναγκαιούντων ἐν αὐτῷ πραγμάτων. Ἐπειδὴ δὲ κεῖται εἰς τὸ κεντρικώτερον μέρος τῆς πόλεως, συνηθροίζοντο ἐν αὐτῷ καθ' ἑκάστην οἱ χάριν προσκυνήσεως Ὀθωμανοὶ. Πλητίον τούτου παρὰ τῷ φρουρίῳ ὠκοδομήθη τῷ 1775 ἔτει ὁ πύργος τοῦ κοινοῦ τῆς Πόλεως ὠρολογίου.

1. Γιά τὸ τζαμί τοῦ Φαήκ κοίταξε: Κ. Βάγια «Ἐνθυμήσεις» στὸν «Ἑλ. Λόγο» τῆς Ἄρτας φ. 100, 1956.

2. Ἀπ' τὰ τζαμιά αὐτὰ κανένα δὲν σώζεται σὲ σχετικὰ καλὴ κατάστασι. Ἄλλα δὲν ὑπάρχουν διόλου, καὶ ἀπ' ἄλλα σώζονται μονάχα οἱ βάσεις τους.

Δ'. Τὸ πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως ἐν τῇ θέσει Μονοπωλείου εὐρισκόμενον τέμενος τοῦ Κηλήτς Βέη(²) οὐ ἢ χρονολογία ἐστὶν ἄγνωστος, ἐκ δὲ τῆς οἰκοδομῆς εἰκάζεται ὅτι εἶναι ἀρχαῖον καὶ σύγχρονον τοῦ τεμένου Φαήκ Πασσᾶ. Αἱ πρόσοδοι τούτου μόλις ἀνήρχοντο εἰς 1000 Γρόσ κατ' ἔτος, αἷτινα ἐνέμετο ὁ κατὰ καιρὸν Ἰμάμης.

Ε'. Τὸ πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως τέμενος πλησίον τοῦ Τεκέ (²) οὐ ἢ τε χρονολογία καὶ ὁ δομήτωρ ἐστὶν ἄγνωστος, φαίνεται ὅμως κατὰ τι νεώτερον τῶν ἄλλων. Καὶ τούτου οἱ πρόσοδοι ἔφθανον ἕως εἰς 1200 Γρόσ. κατ' ἔτος, αἷτινα ἐλάμβανεν ὁ Ἰμάμης.

ΣΤ'. Τὸ ἐν τῇ συνοικίᾳ Ἐλγιάσβέη τέμενος τοῦ Φεῖζούλη,(²) κείμενον πλησίον τοῦ αὐλακος τῶν μύλων. καὶ τούτου ἢ χρονολογία ἄγνωστος, ἐκ παραδόσεως ὅμως εἰκάζεται, ὅτι ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Φαήκ Πασσᾶ δαπάνῃ Ὀθωμανικοῦ τινος Φεῖζουλλάχ, διότι ἐν αὐτῷ ὑπάρχει καὶ ὁ τάφος τοῦ σημαιοφόρου του Σουλεϊμάν Μουσταφᾶ, καὶ ὅτι μετὰ παρέλευσιν τινῶν ἐτῶν τὸ ἐπεσκεύασεν Ἐλγιάσβέης τις ὀνομαζόμενος, οὗτινος καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἀκολούθως προσέλαβεν. Αἱ πρόσοδοί του ἀνήρχοντο εἰς 1,500—2000 Γρόσ. τὰ ὅποια ἐλάμβανεν ὁ Ἰμάμης.

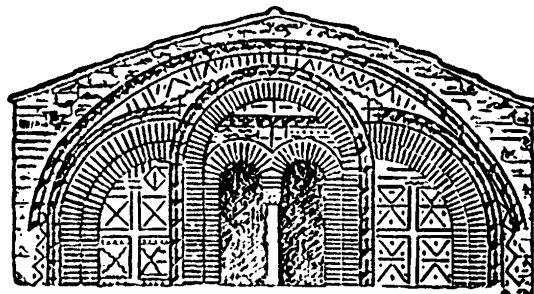
Ζ'. Τὸ πρὸς μεσημβρίαν τῆς Μητροπόλεως,(²) ἐγγὺς τῶν οἰκιῶν τῶν Μπέϊδων καλούμενον

Η'. Εἰς χωρίον Σταρόκα.

Σημειωτέον δ' ὅτι τὰ Ὀθωμανικὰ ταῦτα τεμένη τὰ πλεῖστά εἰσιν οἰκοδομημένα ἐπὶ θεμελίῶν Χριστιανικῶν Ναῶν· τὸ μὲν Β' εἰς ὄνομα ἀδήλου ἀγίου σωζομένων εἰσέτι πολ' ὦν πλακῶν, ἐγκεχαραγμένους ἐχουσῶν σιαυροὺς· τὸ δὲ Γ' πλησίον τῆς ὥρας, εἰς ὄνομα τῶν Ταξιαρχῶν. Τὸ Δ' εἰς ὄνομα ἀγνώστου ἀγίου, τὸ ΣΤ' εἰς ὄνομα τῆς ἁγίας Κυριακῆς· καὶ τὸ Ζ' τῶν Μπέϊδων εἰς τὸ ὄνομα τῆς Περιβλέπτου.

Καὶ ταῦτα περὶ Ὀθωμανικῶν τεμενῶν, ἐκ τινος σημειώσεως ἀποσταλείσης ἡμῖν ὑπὸ Ἰθαγενοῦς τινος Ἀρταίου Ὀθωμανοῦ.

(Συνεχίζεται)

ΗΛ ΒΑΣΙΛΑ-

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΝΔΡΕΑΝ ΚΟΝΕΜΕΝΩΝ

Ἀπὸ τῆς στήλης τοῦ «Ἀγῶνος Προβέξης» ἀναδημοσιεύομεν μιὰ ἐπιστολὴν τοῦ σεβαστοῦ Παιδαγωγοῦ κ. Εὐρ. Σούφλα δημοσιευμένη γιὰ πρώτη φορά εἰς τὰ «Ζαγοροισιὰκὰ Νέα», στίς 28-5-1957.

Ἔχει ἀρκετὸν ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Προβέξης καὶ γιὰ τῆς σχέσεις ἰδιαιτέρως μεταξὺ τῆς μεγάλης καὶ ἐγκριτῆς τῶν Κονεμένων οἰκογενείας τῆς πατρίδος μας μὲ τὸν διάσημον Ἱστορογόν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ Ἀλέξη Νοῦτσο.

Ἀποκαλύπτει ἀκόμη μιὰ νέα ἀποψη γιὰ τὸν φόνο τοῦ Νοῦτσο ἀπὸ τὸν Ὀδυσσεῦ Ἀνδρουῖτσο. Μέχρι τώρα εἴχαμε τὴν ἰδέαν πὼς ἄδικα κληρονομήθηκε καὶ ἐκτελέσθηκε δολοφονικὰ στὸ Βενετσιάνικο πύργον τῆς Ἀκροπόλεως ὁ ἦρωας στὸ Νάνι τῆς Γραβιάς κατὰ διαταγὴν τοῦ Κωλέττη. Μὲ τὸ γράμμα αὐτό, ἂν καὶ δὲν ἐξηγοῦνται καθαρὰ οἱ λόγοι ποὺ ἔκαμαν τὸν Ὀδυσσεῦ Ἀνδρουῖτσο νὰ σκοτώσῃ τὸν προστάτην του, παλιότερα, Ἀλ. Νοῦτσο τὸ συνταρακτικὸ δράμα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, δείχνει μιὰ ἄλλη φύση, δραμενὴ φυσικὰ γιὰ τὸν διάσημο ἀγωνιστὴ. Πολλὰ ἔχουν γραφῆ σχετικά, μὰ ἀκόμα τὸ μυστήριον δὲν φωτίσθηκε τέλεια. Μὲ τὴν ἀναδημοσίευσιν ταύτη ἀποκαθιστῶ καὶ κάποιες ἀνακρίβειες τοῦ εἰσαγωγικοῦ σημειώματος τοῦ κ. Εὐρ. Σούφλα.

Τριπολιτοῦ 3 Ἰουνίου 1822
Ἐτεγενεστάτη ἀδελφῆ
Κυρία Ἀνδρίτσα

Μὲ τὴν ψυχὴν κατατληγομένην, μὲ τοῦν τεταραγμένον καὶ μὲ χεῖρι τρεμάμενον σὲ ἰδαίωδι διὰ τὴν κακὴν μας τύχην ἐχάσαμεν τὸν εὐεργετικώτατον Πατέρα μας Μακαρίτην κῆρ Ἀλέξη, ὅστις ἔγινε θυσία ἀπὸ τὰ αἰμοδόρα καὶ μαγαριασμένα χεῖρα τοῦ κακίστου καὶ ἀατλάχου Ὀδικαστοῦ Ἀνδρουῖτου τὴν παρελθούσαν Παρασκευὴν, πρᾶγμα αὐτὸν ἐτάραξε γενικῶς δὴ τὴν ἀνδρασύτητα καὶ ἰσως οἱ κατάρξε ὄλαι τοῦ ἴππου ἐντὸς ὀλίγου τὸν ἰξυλίψουν ἀπὸ τὴν δὴν τῆς Γῆς. Ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος ἀδελφῆ, ὅπου

αὐτὸς ἐχάθη καὶ πλέον δὲν τὸν βλέπομεν. Ἐχάθη ἀδίκως καὶ ἀπὸ μόνην τὴν κακίστην διάθεσιν αὐτοῦ τοῦ θηρίου τὸ ὅποιον ἀνέθροψε, εὐσευέτης καὶ πολλὰκις ἀπὸ τὸν θάνατον τὸν ἐλύτρωσε.

Μαζὺ τὸν ἐθνοσίαιος καὶ τὸν κάλλιστον καὶ ἀξιότατον Καπετὰν Μπαλάσκα. Τέλος πάντων νὰ ἐξιστορήσω ἀκριβῶς αὐτὴν τὴν θλιβεροτάτην τραγωδίαν δὲν μὲ ἀφήνουν τὰ δάκρυα καὶ ὁ πόθος τῆς καρδιάς καὶ οὐδ' ἀφήνω νὰ καταλάβῃς εἰς τί κατὰσταιν μὲ ἔφερος αὐτὸ τὸ ἀνέλπιστον καὶ ὀλέθριον συμβεβηκός.

Ἀδελφῆ, γιὰ τὴν ἀγάπην Ἐκείνου τοῦ μακαρίτου χροσωτοῦμεν νὰ θυσιάσωμεν τὴν ζωὴν μας διὰ τὴν κνβέρησιν τοῦ ἀηλικίου κληρονόμου του εἰς τὸ ἐδικόν σου χεῖρι στέκει νὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος ὅτι ὁ μακαρίτης εἶχε φίλους πιστοὺς καὶ φιλικρονεῖς πρὸς τοὺς ὁποίους ἐνεπιστέβετο καὶ τὴν ζωὴν του καὶ τὴν κατάστασιν του ὅλην, καὶ ἂν ἀδίκως ἔχασε τὴν ζωὴν νὰ μὴ χαθῆ κᾶν τὸ ὀλίγον πρᾶγμα τῆς περιουσίας του, ὅπου ἐνεπιστέφθη εἰς τὴν τιμὴν σου καὶ πίστιν σου, ὅπου εἶναι ἡ μόνη ἐλπίς τῆς κακοτύχου κόρης του νὰ μὴν τύχῃ καὶ γελοσθῆς ἀπὸ κατέραν ἄνθρωπον, εἴτε οὐγγετὴν εἴτε φίλον καὶ δώσης ἀκρόασιν εἰς ἄλλην οὐμβολὴν παρὰ εἰς ταύτην ὅπου σὲ δίδει ἕνας ἀδελφός σου εἰλικρονης ὅστις ἐπιθυμεῖ τὴν εὐ:υχίαν σου καὶ τὴν ἐπόληψίν σου καθὼς καὶ τὴν ἰδίαν ἐδικὴν του.

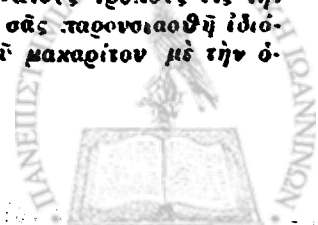
Τὸ πρᾶγμα ὅλον ὁ,μ,κ' ἂν εἶναι νὰ στέκη πάντοτε εἰς τὸ χεῖρι σου ἕως ὅπου ὁ θεὸς ἐξοικονομήσει τὰ πρᾶγματα καὶ τοῖς ἐνωμένω τῶν οὐγγετῶν καὶ φίλων ἐκείνου τοῦ μακαρίτου νὰ ἐξρεθῆ ὁ τρόπος τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ὄφρατοῦ.

Εἰς αὐτὸ κρῖματα καὶ ἡ ἰδικὴ σου εὐτυχία. Πρέπει νὰ φαίης μῆτηρ ἐκείνου τοῦ ὄφρατοῦ καὶ ἀδελφῆ ἐκείνου τοῦ μακαρίτου.

Ἐλπίζω ὀρηγῶρα νὰ ἀνταμώσωμεν διὰ τὰ γνωρίσης προσηματικῶς πόσον ἐπόληψιν καὶ κλίον ἔχει τὸ ὄνομά σου, καὶ τί δέλη κάμω γιὰ τὸν ἔαντον σου, γιὰνεῖ μόνον νὰ μὴ βιασθῶ ἀπὸ καμμίαν ἀνέλπιστον υἱίαν ὅπου ἐντὸς δὲν τὸ ἐλπίζω ποτε ἐκ μέρους σου, ὡσᾶν ὅπου γνωρίζω τὸν χαρακίηρά σου.

Ἰξυίης πολὺ καλὰ ὅτι ὄλα εἶναι κατὰ γρᾶμμα ἔντα μὲ τὸ χεῖρι μου καὶ ἔχωροισιὰ ὅπου ὁ μακαρίτης ἔχει ἀφήσει εἰς διάφορα μέρη κατὰλοτον ὄλης τῆς περιουσίας του, μάλιστα τοῦ πρᾶματος αὐτοῦ.

Ἰσως βιασθῆς ἀπὸ πολλοὺς καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν φαμίλιαν του διὰ νὰ τὸ παραδόσης, ἀλλὰ νὰ μὴν τῆχη καὶ γελοσθῆς ἢ φοβηθῆς τίποιες κνι ἐξγάλης παραμικρόν τι ἀπὸ τὰ χεῖρα σου, ἀλλὰ νὰ τὰ φιλάξης καθ' ὄλονε τοῦ δυνατοῦς ἰσποτεῖς εἰς τὴν ἐξοσίαν σου ἕως ὅπου νὰ σὲς παρουσιασθῆ ἰδιόχειρος ἔγγραφος διαταγὴ τοῦ μακαρίτου μὲ τὴν ὀ-

ποιαν ὡς καλὸς πατὴρ διατάττει.

Ἄν ἴσως ἦτιον εἰς τὸ χέρι μου ἤθελα κινήσει ἀμέσως νὰ ἐλθῶ αὐτοῦ, πλὴν τοῦτο κατὰ τὸ παρὸν εἶναι ἀδύνατον. εὐθὺς ὁμως, ὅπου λάβω τὴν εὐκαιρίαν δὲν θέλω ἀργοποροῖσθαι.

Ἐλπίζω ὁ ἔρχομός μου αὐτοῦ νὰ σᾶς φανῇ πολλὰ εὐάρεστος καὶ εἶθε νὰ ἀρηγορήσῃ, ἂν ἴσως ὁμως ὡς ἄνθρωπος χάσω τὴν ζωὴν καὶ δὲν προφτιάσω νὰ σᾶς ἰδῶ, σᾶς ὀρκίζω εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ὑψίστου Θεοῦ νὰ μὴν σπαράξῃς ἀπὸ τὰς ἀδελφικὰς συμβουλὰς μης, ἀλλὰ νὰ φανῆς μῆτηρ φιλόστοργος ἐκείνου τοῦ ὄρφανοῦ ἅπου αὐτοῦ κρέμαται ὅλη ἡ ἐλπίς τῆς ζωῆς του καὶ τῆς ἐδικῆς σου εὐτυχίας.

Ἐπειδὴ ὅτι λογικὴ καὶ ἂν φερθῆς εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν μέλλει νὰ φανερωθῇ εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ νὰ κερδίσῃς τὸ μεγαλύτερον πρᾶγμα, τὴν τιμὴν, τὴν πίστην καὶ τὴν ἀθάνατον δόξαν τοῦ ἀδελφικοῦ φροσίματός του.

Διὰ τοῦτο ἀδελφικῶς σᾶς συμβουλεύω καὶ δὲν ἀμφιβάλω ὅτι θέλετε μὲ ἀκούσθαι.

Εἶναι περιττὸν νὰ γράψω εἰς κανέναν ἄλλον, ὅλους ὁμως μικροὺς καὶ μεγάλους τῆς οἰκογενείας σου προσκυνῶ ταπεινῶς καὶ τοὺς παρακαλῶ θερμῶς καὶ ἀπὸ μέρος τῆς ψυχῆς ἐκείνου τοῦ μακαρίτου νὰ φανοῦν ὅλοι τοιοῦτοι καθὼς καὶ ἡ εὐγένεια σου καὶ νὰ μὴν ἀστοχῆσωσιν ἐκείνην τὴν ἀσύγκριτον ἀγάπην του.

Ἄν ἴσως θελήσῃτε νὰ μὲ καθυποχρῶσθε μὲ ἀπάντησίν σας εἰς τὰ γραφομένα μου καὶ μὲ τὴν ἀδελφικὴν ὑγείαν σας, ἤθελα τὸ μετρίσω δι' εὐτυχίαν μου, καὶ νὰ παρηγορηθῶ ὁπωσοῦν.

Ἐν τοσοῦτω δὲ μένω

Ἀνδρέας Κονεμένος

Ὁ Ἀνδρέας Κονεμένος δὲν εἶναι ἀδελφὸς τοῦ συζύγου τῆς Ἀνθίτζας, ἀλλὰ ἀδελφὸς αὐτῆς τῆς Ἀνθίτζας. Νὰ πῶς ἔχουν τὰ πράγματα.

Ὁ Ἀνδρέας Κονεμένος, γιὸς τοῦ Καπετάν Λώλου (ἢ Καπετάν Γιώργη) κατὰ τὸν χαλασμόν τῆς Πρέβεζας 1798 θὰ ἦταν νέος 20 ἕως 22 χρονῶν. Αὐτὸν καὶ ὅλη τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ἐπροστάτευσε ὁ Ἀλέξης Νούτσος ἀπὸ τὴν ἐκδίκεση τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ γιατί εἶχε πολεμήσει ὡς σύμμαχος τῶν Γάλλων στὴν Νικόπολι. Ἀργότερα τὴν ἐφυγάδευσε στὸ Λιβόρνο τῆς Ἰταλίας. Μὲ τὴν προσάρτηση τῆς ἑπτανήσου στοὺς Ἄγγλους ἐπανῆλθαν οἱ Κονεμένοι τὸ 1817 στὴν Πρέβεζα καὶ ξαναπῆραν τὰ κτήματά τους στὸ Σκαφιδάκι ποὺ εἶχαν παραχωρηθῆ στὸν πρόγονό τους καπετάν Γιώργη ἀπὸ τὴν Βενετίαν μὲ δεκρέτο τῆς Βενετικῆς Γερουσίας (1727). Εἶχαν ἀγγλόφιλα αἰσθήματα καὶ μὲ τὴν ὑποστήριξη τῶν Ἄγγλων τῆς Λευκάδος διέφυγαν τὶς διώξεις τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τῶν Σουλτανικῶν Τούρ-

κων. Ὁ Ἀνδρέας Κονεμένος ἐσπούδασε ἰατρικὴν στὴν Πίζα τῆς Ἰταλίας ὀνομασθεὶς Διδάκτωρ. Στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση φαίνεται στὴν Τριπολιτσᾶ. Δὲν ξέρομε ἂν βρισκόταν αὐτοῦ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἑξασκῶν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γιατροῦ ἢ ἂν ἐπῆγε νὰ ὑπηρετήσῃ στὸν Ἀγῶνα. Ἡ δημοσιευομένη ἐπιστολὴ δὲν τὸ δείχνει καθαρά.

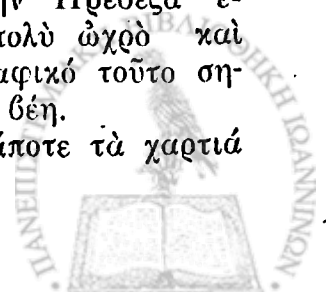
Μετὰ τὴν ἐπανάσταση ξανάρχεται στὴν Πρέβεζα ὅπου ἔζησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἀπεβίωσε ἀπὸ τὴν χολέρα τὸ 1855, ἡ ὁποία στὴν Πρέβεζα μεταδόθηκε ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ, ὅταν εἶχαν κάμει οἱ Ἀγγλογάλλοι Κατοχὴ.

Τὸ 1846 εἶχε προαποθάνει ἡ σύζυγός του Μαρίνα τὸ γένος Κατωπόδη, ἀπὸ τὴν Λευκάδα καταγομένη.

Τὸν Ἀνδρέαν Κονεμένον τὸν βλέπομεν μέλος τριμελοῦς Ἐπιτροπῆς Πρεβεζάνων διορισμένης ἀπὸ τὸν Ἀρχιερατικὸν Ἐπίτροπον τοῦ Μητροπολίτου Ἀρτης διὰ νὰ διαχειρίζεται τὰ κτήματα καὶ τὰ λιοστάσια τῆς μονῆς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων στὸ Σκαφιδάκι. (Ἰδὲ Θ. Βιτάλη Ἡπειρωτικὴ Ἑστία τευχ. 57) 1957 σελ. 32).

Τέκνον τοῦ Ἀνδρέα εἶναι ὁ ὀνομαστός Γιωργάκης Κονεμένος-μπέης (1822 - 1894) ὁ ὁποῖος σπουδᾶσας στὴν Ἴονιον Ἀκαδημίαν, εἶχε μεγάλην ἰσχὺν στὴν Αὐλὴ τοῦ Σουλτάνου, διατελέσας πρῶτος γραμματεὺς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης στὴν Τουρκικὴ Πρεσβεΐα τῶν Ἀθηνῶν, μὲ προϊστάμενον τὸν περίφημον Μουσοῦρον, ἡγευὸν τῆς Σάμου (Ἀθροῖος 1850—Ἀποῖλιος 1854) καὶ α' γραμματεὺς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης στὴν Πρεσβεΐα τῆς Πετρούπολεως. Ὑποφέρων λόγῳ τοῦ ὑγροῦ κλίματος τῆς Ρωσικῆς πρωτευούσης ἐξήτησε μετάθεσιν στὴν Κέρκυρα, ὅπου πράγματι ὑπηρετήσε ὡς γενικὸς πρόξενος τῆς Τουρκίας. Κατόπιν λαβὼν τὴν σύνταξίν του ἔζησε στὸ κτήμα του στὸ Ψαδάκι μέχρι τοῦ θανάτου του. Τὸ ἀρχοντικὸ του σώζεται στὴν Πρέβεζα ἐκτίσθη τὸ 1881. Εἶναι πολὺ ὠχρὸ καὶ χωρὶς ἀξιώσεις τὸ βιογραφικὸ τοῦτο σημεῖωμα γιὰ τὸν Κονεμένο βέη.

Ἄν ἔλθουν σὲ φῶς κάποτε τὰ χαρτιά

του, τὰ ὅποια εὐτυχῶς σώζονται στὰ Γενι καὶ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους (Ἰδὲς Ἀρχεῖον Κονεμένου Νικολάου Τωμαδάκη «περὶ Ἀρχείων ἐν Ἑλλάδι» Τόμος II σελ. 17 Δελτίον Ἐθνολογικῆς καὶ Ἱστορικῆς Ἐταιρείας 1956), θὰ μπορέσουμε νὰ ἔχουμε κάποια ὁλοκληρωμένη εἰκόνα τοῦ πατριωτικοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου τέκνου τῆς Πρέβεζας καὶ γενικὰ γιὰ τὴν δράση καὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατέρα του στὸν Ἱερό Ἀγῶνα. Δεύτερος γιὸς τοῦ Ἀνδρέα εἶναι ὁ Περικλῆς, πάππος ἐκ μητρὸς τοῦ ἐγκριτοῦ συμπολίτου μας κ. Περικλῆ Σκέφερη. Αὐτὸς εἶχεν ἀποβιώσει πρὸ τοῦ Γεωργάκη-μπέη.

Ἀδελφὸς τοῦ Ἀνδρέα εἶναι ὁ Σπῦρος Κονεμένος (Σπυράκης Λῶλος), ὁ ὁποῖος παντρεύτηκε στὴν Λευκάδα τὴν Κιάρρα Σικελιανοῦ, ἀδελφὴ τοῦ Ἀντωνίου Σικελιανοῦ, πάππου τοῦ μεγάλου ποιητῆ Ἀγγέλου, ἀποβίωσαντος στίς 19-6-1951.

Ὁ Σπῦρος Κονεμένος ἀπεβίωσε τὸ 1883 ἢ σύζυγός του τὸ 1882. Ὁ τελευταῖος συγγένευε καὶ μὲ τοὺς Ζαμπέληδες. Ὁ Ἰωάννης Ζαμπέλης εἶχε πάρει σύζυγόν του τὴν Ρόζα Σικελιανοῦ ἀδελφὴ τῆς Κιάρρας. Γιὸς τοῦ Σπύρου καὶ τῆς Κιάρρας εἶναι ὁ ποιητὴς καὶ διάσημος γλωσσολόγος προψυχαραστὴς Νικόλαος Κονεμένος ἀποβίωσας στὴν Κέρκυρα τὸ 1907. Γιὰ τὸ ἔργο καὶ τὴν προσωπικότητά του ἔκαμα διάλεξη στὸ θέατρον Μουσούρη στίς 13 Ἰουνίου 1957, τὴν ὁποῖαν δυστυχῶς δὲν βρέθηκε κανένας Μαικήνας Πρεβεζάνος νὰ βάλῃ τὰ ἔξοδα νὰ τὴν δημοσιεύσωμε. Ἄν φιλοτιμηθῇ ὁ παλαιὸς μου μαθητὴς καὶ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου τῶν Πρεβεζάνων κ. Σπῦρος Κονοφάγος καὶ προβῇ στὴν γενναία χειρονομία!...

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀνδρέα καὶ Σπῦρον Κονεμένον, τέκνα τοῦ καπετάν Λώλου καὶ τῆς Μαύρας Σοῖνδια, συζύγου του, ἀπὸ τὴν Λευκάδα ἦσαν καὶ ἡ Τασούλα σύζυγος Ἀναστασίου Γερογιάννη καὶ ἡ Ἀνθίτσα σύζυγος τοῦ ντὲ Τζιόρτζη καὶ ἡ Μηλιὰ Γιακομῆ. Στὴν Ἀνθίτσα λοιπὸν αὐτὴ στέλνει τὸ γράμμα του ὁ ἀδελφός της Ἀνδρέας Κονεμένος, ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶ τὸ 1822 τῆς 3 Ἰουνίου, μὲ τὸ

ὁποῖον τῆς ἀναγγέλλει τὸν φόνον τοῦ Ἀλέξη Νούτσου «ἀπὸ τὰ αἰμοβόρα καὶ μαγαρισμένα χέρια τοῦ κακίστου καὶ ἀσπλάχνου Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου». Στὸ σπῆτι τῆς Ἀνθίτσας Κονεμένου, στὴν Πρέβεζα, ἐξοῦσε τὸ κακότυχο μικρὸ κοριτσάκι τοῦ Ἀλέξη Νούτσου, ὅταν ὁ τελευταῖος ἐπῆγε στὸ Μοριᾶ γιὰ νὰ λάβῃ μέρος στὴν Ἐπανάσταση. Τὸ εἶχεν ἐμπιστευθῆ στὸ ἐπίσημο καὶ ἰσχυρὸ αὐτὸ σπῆτι γιὰτὶ συνδεόταν μαζί του μὲ στενὴ φιλία ἀπὸ τὸ 1798, τὸν καιρὸ τοῦ γαλαμοῦ τῆς Πρέβεζας.

Ἡ κόρη αὐτὴ υἰοθετεῖται πράγματι ἀπὸ τὴν ἀδελφὴ τοῦ Ἀνδρέα Κονεμένου, τὴν Ἀνθίτσα, ὅπως συνιστᾶ ὁ ἐπιστολογράφος. Καὶ ὀνομάζεται Ἀγγέλω ἢ Ἀγχιολίνα Κονεμένου. Κατάλογος τῶν περιουσιακῶν της στοιχείων γραμμένος ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ χέρι τοῦ Ἀνδρέα Κονεμένου μανθάνω ὅτι εὐρίσκεται στὴν οἰκογένεια τοῦ κ. Περικλῆ Σκέφερη. Τὴν Ἀνθίτσα συναντοῦμε ἐκ νέου στὴν σελ. 45, 46 τοῦ Κώδικος 1854—1872 τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πρεβέζης, ὅπου διαλαμβάνονται τὰ ἑξῆς: «Ἡ Ἀγγέλω Κονεμένου ἐνώπιον τῆς Ἀρχιερατικῆς Ἐπιτροπῆς παραστάσα ἀνήγγειλεν δεινοπαθῶς, ὅτι ἀποθανόντος τοῦ θείου της Βενεδίκτου Ἱερομονάχου καὶ ἐνὸς τῶν αὐταδέλων... πᾶσαν τὴν περιουσίαν αὐτῶν οἱ ἕτεροι ἐπιζῶντες αὐτάδελφοί της ἀδίκως σφετεριζόμενοι εἰς χεῖρας τῶν κατακρατοῦσι. Μετ' ἐπιστάσεως δὲ ἰδοῦσα ἡ Ἀρχιερατικὴ Ἐπιτροπὴ τὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἀπεφάσισε ἀποθανόντων ἀτέκνων καὶ μὴ ἐχόντων μήτε ἀνιόντας μήτε κατιόντας πρὸς τὸ κληρονομησάμενοι αὐτοὺς ἢ περιουσία αὐτῶν δέον ἵνα μερισθῇ εἰς τέσσαρας ἴσας μερίδας... 1866 Μαρτίου 20 ἐν Πρεβέζῃ».

Δὲν γνωρίζομεν ἂν ὁ ἱερομόναχος Βενεδίκτος, ὁ θεῖος τῆς Ἀγγέλω εἶναι ἀδελφός τοῦ Ἀλέξη Νούτσου ἐπίσης τίνες εἶναι οἱ αὐτάδελφοί της. Παρακαλῶ πολὺ ἀπὸ τὴν θέση τούτη τὸν ἐγκριτον λόγιον καὶ ἱεροκήρυκα κ. Βιτάλη, νὰ δημοσιεύσῃ ὁλοκλήρον τὴν πράξιν τοῦ Κώδικος, χωρὶς ἀποσιωπητικὰ καὶ παραλήψεις.

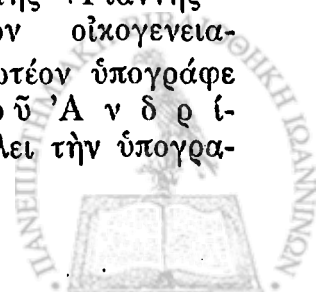
Και άλλο αξιο περιεργείας είναι γιατί ο 'Αλέξης Νούτσος εμπιστεύθηκε την κόρη του στην οικογένειαν Κονεμένου και όχι στους αδελφούς του ή αδελφές του. Την εν λόγω 'Αγγέλω θά την ξαναβρούμε στην περίφημη «Διαθήκη» (1907) του ποιητού Νικολάου, όπου διαλαμβάνει τα εξής: «Και της 'Αγγιολίγας, θετής θυγατρός της θειάς μου 'Ανθίτσας Κονεμένου, της αφήνω 100 δραχ. τον μήνα για όσο ζή ή για όσο πού ναύρη αποκατάσταση, καθώς ελπίζει». Ωστε έγινε ή επιθυμία του επιστολογράφου. Την κοροϊδεύει ο ποιητής, γιατί σε βαθύτατο γήρας, ή κόρη του 'Αλέξη Νοίτσου, περίμενε ακόμη να βρή γαμβρό. Ήταν, βλέπετε, από δυο οικογένειες μεγάλες και γι' αυτό δεν τον πέτυχε, όπως τον ήθελε τον γαμβρό. Πότε πέθανε δεν ξέρουμε. Για να ζή όμως το 1901, όταν εξέδόθη ή «Διαθήκη» θά είχε πλησιάσει τον αιώνα!...

Ας προσθέσουμε και κάτι ακόμη για τον κλεφταρματωλό 'Ανδρουτσο και τον ήρωα γιό του 'Οδυσσέα, κοντά σε κείνα που γράφουμε στην 'Ηπειρωτική 'Εστία αρ. τεύχ. 47) 1956 και στον «'Αγώνα Προεβέζης» φύλλα 47, 49, ως 50 του 1956. Τα παρακάτω ιστορικά, για τον 'Ανδρουτσο πατέρα και γιό, στοιχειά τα παίρνω από τον Κασμούλη (τομ. Α. σελ. 14) και Ι. Ζαμπέλη.

'Ανδρίτσος (Γεώργιος) πρώτος αναφανείς 1760 ή 1765 - 1795 ή 1800. Τίος 'Οδυσσεύς 1785 - 1825 έγγονος... σημ. Βλαχογιάννη: ο γιός του 'Οδυσσεώς 'Ανδρούτσου λεγότανε Λεωνίδας· πέθανε στο Μόναχο όπου σπούδαζε το 1834. Έξ-άδελφος Β ε ρ ο ύ σ η ς, σημείωσις Βλαχογιάννη: Οί Βερούσηδες ζούσανε στο χωριό Λιβανάτες της 'Αταλάντης όπου γεννήθηκε και ο 'Οδυσσεύς. Στο αρχαιοφυλακείο Λευκάδας φυλάσσεται επικήρυξη του Βερούση τούτου από τους Τούρκους. Το έτος του θανάτου του συντρόφου του Λάμπρου Κατσώνη είναι γνωστόν. Μετά την καταστροφή του στόλου του τολμηρού κουρσάρου στο Πόρτο Κάγιο της Λακωνίας τον 'Οκτώβρη του 1792, ο συμπολεμιστής του στην Ξηρά

Γεώργιος 'Ανδρουτσοσ κατώρθωσε με τα λείψανα των παλληκαριών του να φθάση στην Βενετοκρατούμενη Πρέβεζα και σε λίγο φοβούμενος μήπως συλληφθή από την Βενετική άστυνομία κατόπιν των διαμαρτυριών του 'Αλή Πασά και της 'Υψηλής Πύλης ότι υποθάλπτουν ένα έχθρον και επαναστάτην της Τουρκιάς, ανεχώρησε στο Κάταρο της Β. 'Αλβανίας, όπου δεν διέφυγε την σύλληψη. Παραδόθηκε κατόπιν ανακρίσεων που έκαμαν οί Βενετικές αρχές στους Τούρκους, οί όποιοι τον μετέφεραν στην Ζάρα και τον έφυλάκισαν μαζί με τον 'Ιωσήφ Γκινάκα, τον ήγούμενο συμπολεμιστή του και ένα τρίτον σύντροφό του και κατόπιν μεταφέρθηκε με στρατιωτικήν συνοδεία μαζί με τους δύο συντρόφους του στην Κωνσταντινούπολη, όπου ρίχτηκε στις φυλακές του Ναυστάθμου και όπου απέθανε ή εκτελέστηκε (1798). Λεπτομέρειες θά διαβάσουμε στην ανακοίνωση του κ. Κ. Μέρτζιου, που έκαμε στην 'Ακαδημία 'Αθηνών τον Μάϊον του 1957, όταν δημοσιευθή.

'Ο 'Οδυσσεύς δεν γεννήθηκε στους Λιβανάτες αλλά στην Πρέβεζα. Η μάνα του, ή 'Ακριβή, ήταν κόρη του Τσαρλαμπά ισχυροῦ προκρίτου της Πρέβεζας και βαφτίστηκε, κατά τον ιστορικό Κανδηλώρο, από τον Λάμπρο Κατσώνη στο σπιτάκι της Πρέβεζας που σώζεται εδντυχώς ακόμα. 'Ο Π. Σπανδωνίδης «Ρουμελιώτικα Γράμματα» τομ. Α' 1956 σελ. 36, όνομάζει τον πατέρα του 'Οδυσσέα, 'Ανδρίτσος Βερούσης. Φαίνεται πως αυτό ήταν το παλαιόν επώνυμον της οικογενείας. Β ε ρ ο ύ σ η ς. Είναι σύνηθες φαινόμενο στην 'Ελληνική οικογενειακή επωνυμία, το όνομα ενός έξόχου άνδρα, ενός ωραίου παλληκαριού, να γίνεται με τον καιρό επώνυμον ολοκλήρου οικογενειακού κλάδου π.χ. Γιάννος - Γιαννοῦτσος, 'Ανδρέας - 'Ανδρουτσοσ, Θεοφάνης όνομα και οικογενειακόν κατόπιν επώνυμον ή Θεοφανόπουλος, Σταμάτης + Γιάννης = Σταματογιάννης, επώνυμον οικογενειακόν. 'Ο 'Οδυσσεύς σημειωτέον υπογράφεται 'Ο δ υ σ σ ε ῦ ς τ ο ῦ 'Α ν δ ρ ῖ τ σ ο υ. Ας δῆ όποιος θέλει την υπογρα-

φή του στο έγχειρίδιον τῆς Σχολικῆς Ἱστορίας τῆς τελευταίας Γυμνασιακῆς τάξεως σελ. 45 1951. Ἐκεῖ πλάϊ δημοσιεύεται καὶ ἡ φωτοτυπία τῆς σφραγίδας του. Ὁμαλὰ μπορεῖ νὰ γίνῃ τὸ Ἄνδρέας — Ἄνδρίτσος - Ἄνδρουῖτσος. Κατὰ τὸν Ι. Ζαμπέλιο ὁ Ἄλῃ Πασᾶς ἀφοῦ ἐπάντρεψε τὸν Ὀδυσσεᾶ μετὴν Ἑλένη Χρίστου Καρέλη ἀπὸ τοὺς Καλαρρύτες τὸν ἔστειλε στὶς παραμονὲς ποὺ θὰ ἐπαναστατοῦσε κατὰ τοῦ Σουλτάνου (1818) νὰ παραλάβῃ τὸ πατρογονικὸ ἀρματολίκι τῆς Λειβαδειᾶς ἰσως βέβαια γιὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ στὰ σχέδιά του. Διέθετε 3.000 ἄνδρες στὴν ἀρχὴ τοῦ ἀγῶνος. Ὁ νεαρὸς ἦρως ἐπανῆλθε ἀπὸ τὴν Λευκάδα ὅπου εἶχε καταφύγει μετὰ τὸν γαλασμὸν τῆς Πρέβεζας (12)24 Ὀκτωβρίου 1798) μετὴν μητέρα του Ἀκριβή, κατόπιν τῆς συνθήκης τοῦ 1800 Μαρτίου 20. Σὲ ἡλικίαν 15 ἐτῶν, κάπου ἐκεῖ μετὰ 1800 — 1803, ὁ Ἄλῃ Πασῶς, ἰσως τῇ μεσολαβήσει τοῦ Ἀλέξη Νούτσου, ὁ ὁποῖος τὸν ἐπροστάτευσε, τὸν κατέταξε στὴν σωματοφυλακὴ του. Ὅπωςδήποτε ὅμως τὴν στοιχειώδη μόρφωσίν του τὴν ὀφείλει στοὺς Δασκάλους τῆς Πρέβεζας. Στὴν Πρέβεζα μάλιστα ἐβάπτισε καὶ δυὸ παιδιά συντοφῶν του στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Ἦ Ἀκριβὴ ἀφοῦ ἔμεινε γῆρα παντοῦρατῆκε τὸν Φίλιππον Καμμένον ἀπὸ τὸ Γαλαξίδι, κατὰ τὸν ἱστορικὸν Ἀραβαντινόν, μετὴν ὁποῖον ἐγέννησε τὸν Ἰωάννην, τὸν Βαγγέλην, τὴν Τασιτσαν καὶ τὴν Κόρην.

Ζωηρὸς, ἀνυπότακτος καὶ ἀλαζωνικὸς ὅπως ἦταν ὁ Ὀδυσσεύς πιθανὸν νὰ τσακώθηκε πολλὰς φορὰς μετὴν αὐτὴν τοῦ Σατράπη τῆς Ἡπείρου μετὰ κάποιο ἐπίσημο μουσουλμάνο, νὰ ἐξέβρισε τὴν πίστη του καὶ νὰ ἐκινδύνεψε τὸ κεφάλι του. Σ' αὐτὰς λοιπὸν τὶς περιστάσεις τὸν ἔσωξε ἡ προστασία τοῦ Ἀλέξη Νούτσου. Ἡ αὐτὴ τοῦ Τυράννου ἦταν φυσικὰ σχολεῖο Πολέμου ὅπου ἐφοιτοῦσαν καὶ ἐμισθοδοτοῦντο καλὰ οἱ Ἕλληνες καπετανεῖοι, ἦταν ὅμως καὶ

τόπος ραδιοουγιῶν καὶ ἀλληλοκατηγοριῶν μετὰξὺ αὐτῶν ὅπως ἐπίσης καὶ μετὰξὺ τῶν ἐλλήνων αὐλικῶν. Ἀπὸ κεῖ μέσα ξεκινοῦσε τὸ μῖσος τοῦ Ὀδυσσεῶς ἐναντίον τοῦ προστάτου τοῦ Ἀλέξη Νούτσου καὶ τοῦ καπετάν Παλάσκα.

Ὁ ἱστορικὸς Περραιβὸς στὰ Πολεμικὰ Ἀπομνήμονεῦματά του Τομ. Β' σελ. 26 Ἐκδοσις Σεφερλῆ γράφει: «Οὗτος δηλ. ὁ Ἀλέξιος Νούτσος...κατ' ἐξογὴν, τὸν Ὀδυσσεᾶ Ἀνδρίτζου δις ἐκ τῆς ἀγγόνης ἔσωσεν, ἀλλ' ἐκεῖνος λησμονήσας τὸν σωτήρα του, τὸν ἐθανάτωσεν ἔπειτα ἀνηλεῶς, καὶ παρανόμως».

Σημ. Περὶ Γεωργιάκη Κονεμένου βέη ὑπάρχουν δυὸ μικρὰς βιογραφίαι α) εἰς τὸ εἰκονογραφημένον ἡμερολόγιον Μιλτιάδου Α. Φωτιάδου ἔτους 1892· συγγραφεὺς ὁ ἀείμνηστος καθηγητῆς Γεώρ. Σωτηριάδης· καὶ β) εἰς τὸ Παράοτημα τῶν «Ἡπειρ. Χρονικῶν» τῷ 1927 σελ. 39. Αὐτοῦ δημοσιεύεται ἡ φωτογραφία τοῦ ἀνδρός καὶ τὸ οἰκόσημον τῆς οἰκογενείας τῶν Κονεμένων· συγγραφεὺς ὁ Νέστωρ Γεωργιάδης.

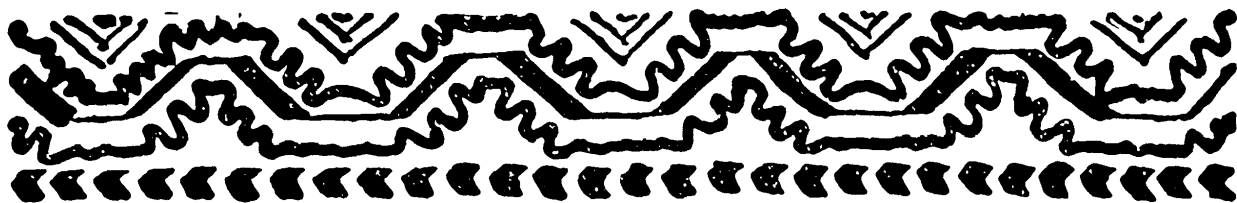
«Ζαγορισιακὰ Νέα»

Ἀριθ. Φύλ. 302 Περίοδος Β'

ἀριθ. 302 28 - V - 1957

Σήμερα γιὰ τὴν περίπτωσιν εἰδικὰ αὐτὴ θὰ ἀφήσωμε νὰ μιλήσουν ἀπὸ τῶν στηλῶν τῶν «ΖΑΓΟΡΙΣΙΑΚΩΝ ΝΕΩΝ» οἱ συγγενεῖς οἱ στενωτάτοι τοῦ Ἀλέξη Νούτσου, καὶ συγκεκριμένως θὰ μᾶς μιλήσῃ ὁ Κονεμένος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ συζύγου τῆς Ἀνθίντζας Νούτσου, ἀδελφῆς τοῦ Ἀλέξη Νούτσου, ὅστις περιγράφει τὰς συνθήκας τῆς τραγικῆς δολοφονίας τοῦ Νάτσου σὲ μιὰ ἐπιστολὴν του γραμμένην στὰ 1822 ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπευθυνομένην στὴν Πρέβεζα, ὅπου διέμενεν ἡ Ἀνθίτσα Νούτσου Κονεμένου. Ἡ ἐπιστολὴ ἀνευρέθη ἀπὸ τὴν ταπεινότητά μας εἰς τὸ Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν τοῦ 1821. Ἡ ἐπιστολὴ ἔχει ὡς ἑξῆς μετὰ τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ πρωτοτύπου...

ΚΩΝ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ ἀ.μ. τῆς

ΑΠΟ ΤΑ ΕΝΕΤΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ

Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΜΙΚΡΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ*

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἀρχεῖον Γενικοῦ κατὰ θάλασσαν Προβλεπτοῦ

Δέσμη 943

Ἐκκλησίᾳ τοῦ Μεθοδίου Μορόνη πρὸς τὸν Γεν. Προβλεπτὴν

«Ἐκλαμπρότατε καὶ Ἐξοχώτατε Κύριε Γενικὲ κατὰ θάλασσαν Προβλεπτά, Ἐπέτρεψεν ἡ εὐσπλαχνία Κυρίου τοῦ Θεοῦ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Μεθοδίου, εὐπειθεστάτου δούλου τῆς Ὑμετ, Ἐξοχότητος, ὅστις εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ ἐξυληρευθῆσθε ἀπὸ τὴν θέσιν ἐκείνην ἀκόμη περισσότερο τὰ συμφέροντα τῆς Γαληνοῦ ἁγίας Δημοκρατίας καὶ τοῦ φυσικοῦ μου Χριστιανικωτάτου Πρίγκιπος. Τόσον εἰργάσθη κατὰ τὸν τελευταῖον καταστρεπτικώτατον πόλεμον καὶ δὲν θὰ παρέλειπον νὰ θυσιάσω καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν μου ἀρκεῖ μόνον νὰ μοὶ ἐδίδετο ἡ εὐκαιρία ὅπως ἀνακουφίσω τὸ Βασίλειον τῆς Κρήτης, τὴν Πατρίδα μου.

Τὰ γεγονότα καὶ τὰ πιστοποιητικά τοῦ Ἐξοχωτάτου κυρίου Κουερίνι τωρινοῦ Βαῦλου, δύνανται νὰ ἐπιβεβαιώσουν τὴν ἀλήθειαν ταύτην εἰς Ὑμᾶς τὸν ἐξοχώτατον καὶ ἐναρετώτατον.

Τέλος, ὑποκύπτω εἰς τὴν προκεχωρημένην ἡλικίαν καὶ εἰς τὰς πιέσεις τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἀπεφάμισα νὰ παραιτηθῶ ἀπὸ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἀποσυρθῶ καὶ νὰ ἐφησυχάσω καὶ νὰ διέλθω τὰς ὑπολοίπους ἡμέρας τῆς ζωῆς μου εἰς μέρος τι τῆς Γαληνοῦ ἁγίας Ἐπικριτείας, τὸ ὁποῖον θὰ μοῦ ἐξησφάλιζεν ὁ φιλεύσπλαχνος καὶ πραότατος ἐμὸς πρίγκιψ.

Κατὰ τὴν ἀναχώρησίν μου ἐκ Κων/πόλεως μὲ συνόδευσεν ὁ ἐξοχώτατος καὶ φιλόανθρωπος κ. Κουερίνι ὅστις καὶ μοὶ ἐχορήγησε τὰ εἰρημένα πιστοποιητικά καὶ συστατικά γράμματα πρὸς τὸν ἐν Σούδα ἐξοχώτατον Καπιτάνον τῶν πλοίων κ. Βενιέρ, ὁ ὁποῖος μὲ ὑπεδέχθη κατὰ τὴν ἀφιξίν μου ἐκεῖ καὶ, κατόπιν, μὲ ἐβοήθησεν ἵνα εὗρω θέσιν εἰς ἄλλο πλοῖον προοριζόμενον διὰ τὴν Ζάκυνθον ὅπου ἔφθυσα προσφάτως καὶ εἶχον τὴν ὑψίστην τιμὴν νὰ συναντήσω τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα, εἰς ἣν καὶ ὑπέβαλα τὰ σέβη μου καὶ εἶμαι εὐγνώμων διὰ τὰς φιλοφρονησεις τῶν ὁποίων ἔτυχον παρὰ τῆς Ὑμετ. Ἐξοχότητος.

Τώρα, προτιθέμενος νὰ τελειώσω τὰ περισεύματα τῆς ἀτυχοῦς ζωῆς μου εἰς τὴν ἐνδοξὸν ταύτην Ἐπικράτειαν, ταπεινοφρόνως καὶ ἡσύχως προσφεύγω εἰς τὴν Ὑμετ. Ἐξοχότητα, ἵκετεύων ὅπως μοὶ παραχωρήσθε τὸ δικαίωμα νὰ παραμείνω εἰς τὴν πόλιν ταύτην τῆς Ζακύνθου. Δηλῶ ὅτι δὲν προτίθεμαι νὰ ἀσκήσω τὸ λειτουργημα τοῦ Πατριάρχου, οὔτε νὰ ἐνοχλήσω ποσῶς τὸν Σεβασμιώτατον Ἀρχιε-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου σελ. 881.

πίσκοπον καὶ τὸν σεβασμιὸν Πρωτοπαπᾶν. Μόνον ἂν ἡ Ὑμετ. Ἐξοχότης ἐγκρί-
νη, παρακαλῶ νὰ μοὶ δοθῇ ἡ ἄδεια νὰ τεῖ ὦ τέσσαρας λειτουργίας κατ' ἔτος, ἵνα
μεταλαμβάνω τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

Ταῦτα ἐξαιτοῦμαι ταπεινῶς ἀπὸ τὴν Ὑμετέραν Χριστιανικὴν Ἐξοχότη-
τα καὶ δὲν θὰ λείπω, κατὰ τὰς παρακλήσεις μου, νὰ ἀναπέμψω θερμὰς εἰς τὸν Ὑ-
πιστον δεήσεις ὑπὲρ τῆς Ὑμετ. Ἐξοχότητος καὶ τῆς ἐνδόξου Γαληνοτάτης Δημο-
κρατίας. εὐχαριστῶ».

* *

Τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ὁ ἐν Κερκύρᾳ Γενικὸς κατὰ θάλασσαν Προβλεπτής
Ἀντώνιος Πριούλι, ὑπέβαλε μὲ ἐγγραφὸν τοῦ τοῦ 2 Α ὁ γ ρ ο ὕ σ τ ο υ 1675 (ν.
ἡ) πρὸς τὸν Δόγην. Ἴδού τι λέγει τὸ σχετικὸν ἀπόσπασμα τοῦ ἐγγράφου. (Δέ-
σημ 943).

«Παραιτηθεὶς ἀπὸ τὸ ἄξιωμα τοῦ Πατριάρχου Κων)πόλεως ὁ Σεβασμιώτα-
τος Μεθόδιος, ὁ ὁποῖος μέχρι τοῦδε ἐθαυμάζετο καὶ ἐξετιμᾶτο ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς
πιστοὺς τοῦ Ὁρθοδόξου δόγματος ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλα δόγματα, λόγῳ τοῦ ὑποδει-
γματικοῦ του βίου καὶ τῶν ἀρετῶν πού τὸν κοσμοῦν, ἤλθε προσφάτως εἰς τὴν νῆ-
σον τῆς Ζακύνθου καὶ ζητεῖ νὰ παραμείνῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Χριστιανικῆς Δη-
μοκρατίας τῆς Ὑμετ. Γαληνότητος, ἧς ἐγεννήθη ὑπήκοος, ἵνα διέλθῃ, τὰς ὑπολοί-
πους ἡμέρας τῆς ζωῆς του. Ζητεῖ τώρα νὰ τῷ δοθῇ ἡ ἄδεια ἵνα τελῇ τέσσαρας
λειτουργίας κατ' ἔτος ἵνα κοινωνῇ τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

Οὗτος ἔχει μετ' αὐτοῦ δείγματα ὄχι συνήθη τῶν ὑπηρεσιῶν πού προσέφερε
διαρκούντος τοῦ τελευταίου πολέμου καὶ εἶναι λίαν ἀφωσιωμένος εἰς τὴν Ὑμετέραν
Γαληνότητα.

Ἡ προκεχωρημένη ἡλικία του καὶ ὁ ἀπέραντος σεβασμὸς μὲ τὸν ὁποῖον ἐξαι-
τεῖται τὴν χάριν ταύτην, τὸν καθιστοῦν ἀντάξιον κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην,
τῆς εὐνοίας τῆς Ὑμετ. Γαληνότητος.

Ὑποβάλλων τὴν ἱκετευτήριον ἐπιστολήν του εἰς τὰς Ὑμετέρας Ἐξοχότητας,
δηλῶ ὅτι εἶμαι πρόθυμος νὰ ὑπακούσω εἰς τὰς διαταγὰς σας καὶ εὐρίσκομαι ἐν
ἀναμονῇ τῶν ἀποφάσεών σας...».

Ἡ ἀπάντησις τῆς Γερουσίας

Ἀρνητικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀπάντησις τῆς Γερουσίας, ἡ ὁποία δὲν ἤθελε νὰ δημι-
ουργήσῃ καινοτομίας ἐν Ζακύνθῳ ἔπου, ὡς γνωστόν, δὲν ἐπετρέπετο νὰ ὑπάρχῃ
Ἑλληνορθόδοξος Ἐπίτροπος ἀλλὰ μόνον λατίνος. Ἴδού τὸ σχετικὸν θέσπισμα:

(Senato Rettori—Filza 87)

19 Σεπτεμβρίου 1675

Πρὸς τὸν Γενικὸν κατὰ θάλασσαν Προβλεπτήν

«... ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ὑποβληθεῖσαν Ὑμῖν αἴτησιν τοῦ καθαι-
ρεθέντος (deposto) Πατριάρχου Κων)πόλεως ὅπως παραμείνῃ ἐν Ζακύνθῳ καὶ ζη-
τεῖ νὰ τελῇ λειτουργίας. Ἐπειδὴ ἡ Γερουσία δὲν εἶναι σύμφωνος νὰ γίνουσι και-
νοτομίαι συνιστᾷ εἰς τὴν Ὑμετέραν φρόνησιν νὰ ἐφαρμόσητε τοὺς νόμους πρὸς
ἀποφυγὴν οἰουδήποτε νεωτερισμοῦ. . . .»

Ἐψήφισαν 129 ὑπέρ, 8 κατὰ καὶ 4 μὴ εἰλικρινεῖς ψῆφοι.

* *

Ένας Βενετός Πρόεδρος στα Γιάννινα τὸ 1668

Ἐμáινετο ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ Βενετῶν πόλεμος ἐν Κρήτῃ, ὅπου ἀντίστατο ἀκόμη σ' ἐναρῶς τὸ Ἡράκλειον. Ἐσκέφθησαν τότε οἱ ἐν Βενετία νὰ ἀποστείλουν ἕνα Ἐιτακτὸν Πρόεδρον εἰς τὸν Σουλτάνον πού ἠύρλισκε το μετὴν Αὐλὴν του εἰς Λάρισσαν χάριν κυνηγίου. Καὶ πρὸς τοῦτο ἐξέλεξαν τὸν εὐγενῆ Ἀλβίτζε Μολίν, ὁ ὅποιος διαπερσιωθεὶς εἰς Κέρκυραν ἐπιβάντων ἐπὶ μιᾶς Γαλέρας, ἐκεῖθεν ἀπεβιβάσθη εἰς Σαγιάδα, ὅπουθεν εἶχεν ἀποστείλει μίαν ἐκθεσιν εἰς τὸν Δόγην περὶ τοῦ ταξιδίου του, προσθέτων δεῖ ἦλθεν εἰς Κέρκυραν ἕνας Ἰσαούσης μετὰ φρουρᾶς ἵνα τὸν παραλάβῃ καὶ τὸν συνοδεύσῃ χάριν ἀσφαλείας. Φθάσας εἰς τὰ Γιάννινα ἀπέστειλεν εἰς τὸν Δόγην τὴν κάτωθι ἐπιστολὴν τὴν ὁποῖαν ἀνεύρομεν εἰς τὸν φάκελλον 153 τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Βασιλεῦς Κων/πόλεως. Ἰδοὺ τί γράφει ἀπὸ τὰ Γιάννινα τὴν 27ην Ἰβρίου 1668:

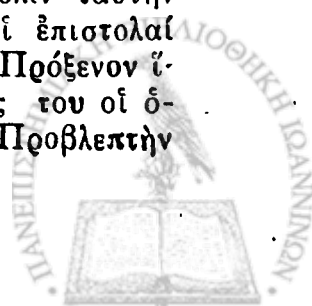
«...Ἐγραψι ἀπὸ τὴν Bastia(=Σαγιάδα) καὶ τῶρα ἀναφέρω εἰς τὴν Ὑμετ. Γαλησιότητα τὰ τοῦ ταξιδίου μου ἕως ἔδῳ. Ὅταν ἀπεβιβάσθην ἀπὸ τὴν Γαλέραν εὗρηκα πολὺν λαὸν πού με ὑπεδέχθη καὶ εὖρον ἔτοιμον καὶ μίαν συνοδείαν ἀπὸ πεζοὺς καὶ ἐπίπλους στρατιώτας, οἱ ὅποιοι συνοδεύσαντες κατὰ τὸ τριήμερον ταξεῖδι ἕως ἔδῳ, με ἔκαμαν νὰ ἀπολαύσω κάθε εὐκολίαν πού ἠδυνάμην νὰ ἐπιθυμήσω, εἰς χώραν ὀρεινὴν καὶ δύσβατον. Πολὺ ἐκουράσθησαν οἱ ὑπηρεταί μου οἱ ὅποιοι μετέφεραν τὰς ἀποσκευὰς μου.

Φθάσας ἐνταῦθα χθὲς τὸ πρωὶ εἶδα νὰ ἔρχονται εἰς προὔπαντησί μου 500 ἵππεῖς με τοὺς προκρίτους Τούρκους ἐπὶ κεφαλῆς ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι πεζοὶ εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς μιλίου ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἀφοῦ μοὶ ἀπηύθυναν τὸν χαιρετισμὸν των, ἐξεδήλωσαν τὴν ἱκανοποίησιν δὲ τὴν ἀφιξίν μου καὶ ἔτσι προπορευόμενοι αὐτοὶ με συνώδευσαν μέχρι τοῦ οἰκήματος πού μοῦ εἶχαν ἐτοιμάσει καὶ ὅπου μοῦ εἶχον προμηθεύσει διάφορα χρειώδη πρὸς χρῆσιν μου, τιμῶντες οὕτω τὸ ἀξίωμά μου ὡς Πρόσβεως τῆς Ὑμετέρας Γαληνότητος.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλος πολὺς λαὸς ἔξω καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως με ἐδέχετο με χειροκροτήματα ἐκδηλώνων οὕτως τὴν γενικὴν ἱκανοποίησιν διὰ τὴν ἔλευσίν μου καὶ ἠύχοντο τὴν πλήρη ἐπιτυχίαν τῆς ἀποστολῆς μου.

Πράγματι οἱ πάντες ἐπιθυμοῦν διακαῶς τὴν εἰρήνην, τὴν θέλουν ἰδίᾳ οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης οἱ ὅποιοι ἐν καιρῷ εἰρήνης ἐμπορευόνται καὶ ἀποστέλλουν διὰ Κερκύρας εἰς Βενετιανὰ πολλὰ ἐμπορεύματα καὶ ἀποκομίζουσι πολλὰ κέρδη. Λυποῦμαι ὅμως πολὺ ἔξ ὅσων μοῦ ἀναφέρει ὁ Δραγομάνος μου Grillo ὁ ὅποιος συνωμίλησε μετὰ τῶν κατοίκων, ὅτι ὅλοι αὐτοὶ ἔδῳ καὶ ἰδιαιτέρως οἱ πρόκριτοι καὶ μᾶλλον ἰσχύοντες νομίζουσι ὅτι ἡ εἰρήνη θὰ κλεισθῇ διὰ τῆς παραχωρήσεως ὀλοκλήρου τοῦ Βασιλείου τῆς Κρήτης καὶ ὅτι δῆθεν παρομοίας προτάσεις κομίζω εἰς τὸν Μέγαν αὐθέντην των. Τοῦτο με ἠνάγκασε νὰ ἀναθέσω εἰς τὸν δραγομάνον μου ἵνα τοῖς κάμῃ γνωστὸν ὅτι ἡ Δημοκρατία εἶναι πάντοτε ἰσχυρά, ὅτι δὲν θὰ κάμῃ τοιαύτην παραχώρησιν καὶ ὅτι ἡ πόλις τοῦ Ἡρακλείου ἡ ὁποία προβίλλει τοιαύτην ἠρωϊκὴν ἀντίστασιν θὰ πέσῃ τότε μόνον ὅταν οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς χύσουσι καὶ τὴν τελευταίαν ῥανίδα τοῦ αἵματός των.

Ὡς πρὸς τὰς κινήσεις τοῦ Μεγάλου αὐθέντου, πληροφοροῦμαι ὅτι οὗτος ἔφθασεν ἤδη εἰς Θεσ/νίκην καὶ ὅτι λίαν προσεχῶς θὰ εὗρεθῇ εἰς Λάρισσαν πού ὠρίσθη ὡς τόπος συναντήσεως καὶ ὅπου ἤδη ἔφθασαν πολλοὶ ἵππεῖς με μερικοὺς Καϊμακάμηδες καὶ ἄλλους μεγιστάνους . . . πρὶν ἀναχωρήσω ἀπὸ τὴν πόλιν ταύτην ἠθέλησα νὰ ἐξεύρω τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου θὰ φθάσουν ἀσφαλῶς αἱ ἐπιστολαὶ μου εἰς τὴν Ὑμετέραν Γαληνότητα καὶ ἔμεινα σύμφωνος μετὸν ἔδῳ Πρόξενον ἵνα τὰς παραλάβῃ καὶ τὰς ἀποστείλῃ εἰς τοὺς ἐν Κερκύρᾳ ἀνταποκριτάς του οἱ ὅποιοι καὶ θὰ τοὺς παραδώσουν εἰς τὸν ἐκεῖσε Γενικὸν κατὰ θάλασσαν Προβλεπτήν

διὰ τὰ περαιτέρω».

Ἄλλη ἐπιστολή του εἶναι ἀπὸ τὰ Τρίκαλα τῆς 1ης Ὀκτώβρη 1668, εἰς τὴν ὁποῖαν γράφει μεταξὺ ἄλλων: «... ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἔφθασα ἐντὸς τεσσάρων ἡμερῶν ἐνταῦθα χθὲς ἦτοι ὀκτὼ ἡμέρας μόλις μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου ἐκ Κερκύρας. Καὶ εἶναι τοῦτο σπάνιον γεγονός διότι ἄλλοι ἐξοχώτατοι Κύριοι ποὺ ἔκαμαν ἄλλοτε τὸν ἴδιον δρόμον, τὸν ἔκαμαν εἰς πολὺ περισσοτέρας ἡμέρας. Ἐκουράσθημεν ὅλοι φοβερά, διότι οἱ δρόμοι εἶναι ὄρεινοι καὶ ἀθλιοί, ἡμεῖς δὲ οἱ ἐφιπποὶ ὠδεύαμεν ἐπὶ 13 ὥρας τὴν ἡμέραν χωρὶς καμμίαν ἀνάπαυσιν. Ὁ λογιστὴς Φιέσκι ἠσθένησεν ἐγὼ δὲ ἔπαθα κάτι εἰς ἓνα πόδι καὶ πολὺ μὲ ἐνοχλεῖ αὐτὸ τὸ πάθημα καὶ ἐδῶ μοῦ ἔγινε μεγάλη ὑποδοχή, θερμότερα τῆς τῶν Ἰωαννίνων διότι μὲ συνώδευσαν μέχρι τοῦ οἰκήματος διὰ μέσω τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως ποὺ ἦσαν γεμάτοι ἀπὸ λαὸν πάσης κατηγορίας...»

Τέλος τὴν 4 Νοεμβρίου 1668 ἔφθασεν εἰς Λάρισσαν καὶ γράφει εἰς τὸν Δόγγην ὅτι διὰ τοῦ Δραγομάνου ἔκαμε γνωστὸν εἰς τοὺς μεγιστάνους τῆς Αὐλῆς τοῦ Σουλτάνου, ὅτι δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ κλεισθῇ ἐντιμὸς καὶ διαρκὴς εἰρήνη ἂν ὁ Μέγας ἀθθέντης δὲν ἀφινεν εἰς τὴν Δημοκρατίαν τὸ μέρος τῆς Κρήτης ἐντεῦθεν τῶν ὁρέων ποὺ χωρίζουν τὴν Κρήτην καὶ νὰ κρατήσῃ αὐτὸς τὸ ἄλλο μέρος...

Ἦθελαν δηλαδὴ οἱ Βενετοὶ νὰ ἐπιτύχουν τὴν διχοτόμησιν τῆς Κρήτης πλὴν οἱ Τούρκοι ἠρνθήθησαν αὐτὴν τὴν λύσιν καὶ μετὰ ἓν ἔτος, ἀλωθέντος τοῦ Ἡρακλείου ἐγένοντο Κύριοι ὀλοκλήρου τῆς Μεγαλονήσου.

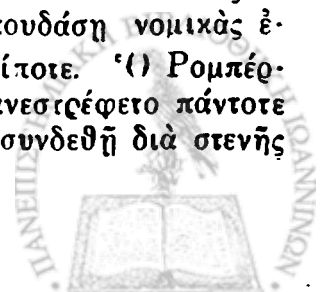
* *

Περὶ Σπυρίδωνος καὶ Ρομπέρτου Σαλαμὸν

Εἰς τὸν φάκελλον ὑπ' ἀρ. 591 τοῦ Ἀρχείου «Κρατικοὶ Ἀνακριταὶ» Βενετίας ἀνεύρομεν μίαν, ὑπὸ χρονολογίαν 19 Ἀπριλίου 1796—ἀναφορὰν ὑποβληθεῖσαν παρὰ τοῦ πληροφοριοδότη Γεωργίου Κολῶνα πρὸς τὸν Μέγαν Καπιτάνον ἦτοι τὸν Διευθυντὴν τῆς Ἀστυνομίας, ὡς λέγομεν σήμερον, περὶ τοῦ κόμητος Σπυρίδωνος Σαλαμὸν, θείου τοῦ Ἐθνικοῦ μας ποιητοῦ καὶ περὶ τοῦ Ρομπέρτου, ὁ ὁποῖος ἦτο τὸ μόνον λεγκίτιμο (=νόμιμο) παιδί—ὡς τὸ ἐνομάζει εἰς τὴν διαθήκην ὁ πατήρ τοῦ ποιητοῦ Νικόλαος.

«Ἀναφέρω, γράφει ἡ ἔκθεσις τοῦ Κοιῶνα—ὅτι ὁ κόμης Σπυρίδων Σαλαμὸν ἐκ Ζακύνθου, ἦτο εἰς τὰς ἀρχὰς χρονοχόος. Ἀπὸ τοῦ ἐτους 1767 διε συνέπεσε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον, ὁ Σπυρίδων εἶχε ἓνα ἐργαστήρι ἀνθηρόιατο καὶ ἡ εἰδικότης του συνίστατο εἰς τὸ νὰ δου'εὺη μὲ λεπτοτάτην τέχνην χρυσῆς ἀλυσίδες καὶ εἶχεν ἀποκτήσει τοιαύτην φήμην, ὥστε ἐλάμβανε παραγγελίας ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ διάφορα νησιά ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Βενετιανή ἀκόμη. Ἀκολούθως ἀνεμίχθη εἰς τὴν πάκτωσιν δημοσίων φόρων καὶ ἴδια τοῦ ἐπὶ τοῦ καπνοῦ.

Ὁ Σπυρίδων οὗτος ἦλθε τὸ 1785 εἰς Βενετιανὴν καὶ δὲν γνωρίζω πῶς κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ ἀπὸ τὸ *Magistrato dei Feudi* τὸν τίτλον τοῦ κόμητος. Ἀφοῦ ἐκοσμήθη μὲ τὸν τίτλον αὐτόν, ἐπεχείρησε μίαν περιοδείαν ἀνὰ τὰς κυριώτερας πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ ἐπέστρεψεν, ἀκολούθως, εἰς Βενετιανὴν ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ τινὰς μῆνας καὶ ἐπανῆλθεν ἔπειτα εἰς Ζάκυνθον. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Σπυρίδων ηῆρίσκατο εἰς περιοδείαν ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν, ἔφθασεν ἐνταῦθα ἐκ Ζακύνθου ἓνας ἀνεψιὸς του ὀνόματι Ρομπέρτος ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει διὰ νὰ σπουδάσῃ νομικὰς ἐπιστήμας καὶ λάβῃ πτυχίον, ἀλλὰ, καθὼς ἔμαθα, δὲν ἔκαμε τίποτε. (1) Ρομπέρτος ἦτο πολὺ κοσμικός. Τοῦ ἤρστικον αἱ διακεδάσεις καὶ συναναστρέφετο πάντοτε μὲ ξένους ἢ μὲ ἀνθρώπους τοῦ Διπλωματικοῦ Σώματος. Εἶχε συνδεθῆ διὰ στενῆς

φιλίας με τὸν ἱππότην *Donon* ἐπιτετραμμένον τῆς Γαλλίας· ὁμοίως συνηνῆτο συχνὰ με τὸν κ. *Obolefski* γραμματέα τῆς Ρωσικῆς Πρεσβείας καὶ ἐσύχναζε καὶ εἰς τὴν Ἰσπανικὴν Πρεσβείαν ὅπου εἶχε γίνει φίλος τοῦ Πρίσβεως *Sascasas*. Τώρα ἔχει πολὺν ἀσχέσεις με τὸν Γραμματέα τῆς Γαλλικῆς Πρεσβείας.

Ὅταν ἐξεροράγησαν αἱ ταραχαὶ εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ Ρομπέρτος ὠμίλει χωρὶς ἐπιφυλάξεις ὑπὲρ τοῦ νέου καθεστώτος, τώρα ὅμως ἡσύχασεν. "Ἦοχις κατόπιν νὰ συζητήσῃ εἰς τὰ Παλάτια διαφόρων Πατρικίων ἤτοι τοῦ εὐγενοῦς Καμίλλου Γκριζι, τοῦ εὐγενοῦς Φραγκίσκου ἀδελφοῦ τοῦ Καμίλλου, τοῦ εὐγενοῦς Πέτρου Κουερίνι ποῦ ἦτο *Avogador* καὶ τοῦ Ἰακώβου Γριμάνι ποῦ εἶναι τώρα εἰς ἓκ τῶν μεγάλων Συμβούλων τοῦ Δόγη καὶ εἰς ἄλλα Παλάτια διαφόρων εὐγενῶν.

Ὁ Σπυριδῶν ὁ θείος τοῦ Ρομπέρτου ὁ ὁποῖος προτίθεται, καθὼς ἔμαθα, νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν Ζίκυνθον, προσπαθεῖ νὰ καταφέρῃ καὶ τὸν Ρομπέρτον νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, πλὴν ὁ τελευταῖος προτιμᾷ τὴν παραμονὴν ἐν Βενετία ὁ δὲ πατήρ τῷ ἀποστέλλει κάθε μῆνα γενναϊόδωρα ἐμβύσματα».

* *

Οἱ Γλυκῆδες καὶ Μαρούτζαῖοι

Εἰς τὸ ἐν Βενετία Ἑπειρωτικὸν Ἀρχεῖον (Ἑπειρωτικὰ Χρονικὰ Τόμος 11ος) εἶχομεν δημοσιεύσει ὄχι ὀλίγας ἐπιστολάς ἀπὸ τὰ Γιάννινα τοῦ Μιχαήλ Γλυκῆ, τῆς συζύγου τοῦ Ἀγγελικῆς καὶ τοῦ πετρὸς τῆς καὶ πενθεροῦ τοῦ Μιχαήλ, Πάνου Μαρούτζη.

Τώρα δημοσιεύομεν ἑτέρας δύο τῆς Ἀγγελικῆς μίαν πρὸς τὸν Μιχαήλ καὶ τὴν ἄλλην πρὸς τὸν υἱὸν τῆς Δημήτριον, ἀνευρεθείσας εἰς τὴν ἰδίαν Δέσμην ἤτοι ἀρ. 52 τοῦ Δουκὸς τῆς Κρήτης. Δὲν ἦτο ἐγγράμματος ἡ Ἀγγελικῆ, ὅμως διατυπώνει καλὰ τὰς σκέψεις τῆς εἰς μίαν καλὴν δημοτικὴν με ἐλαχίστους Γιαννιώτικους ἰδιωτισμούς. Αἱ ἐπιστολαὶ τῆς εἶναι γραμμῆναι με ἓνα σεβασμὸν πρὸς τὸν σύζυγόν τῆς καὶ με μίαν ταπεινοφροσύνην ποῦ φαίνονται σήμερα ξεπεραζόμενες.

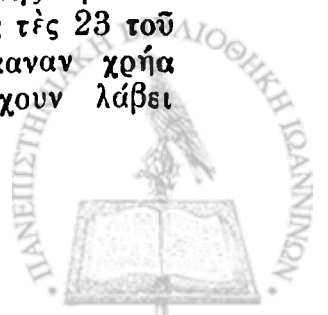
Ἡ ἄλλη τοῦ Πάνου Μαρούτζη ἐκ Παραμυθιάς περιέχει ὄχι ὀλίγας Ἰταλικὰς λέξεις, διότι οὗτος εἶχε διαμείνει πολλὰ χρόνια στὴ Βενετία ὡς ἐμπορευόμενος. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη μᾶς δίδει καὶ πολλὰ νέα γενεαλογικὰ καὶ βιογραφικὰ στοιχεῖα τῆς οἰκογενείας Μαρούτζη, ἡ ὅποια βραδύτερον ἀνεδείχθη ἐν Βενετία διὰ τῶν δύο υἱῶν τοῦ Λάμπρου καὶ Σίμωνος ὡς μία ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας τῆς Βενετίας. Περὶ τῆς οἰκογενείας, ἐγράψαμεν ἀρκετὰ εἰς τὸ ἐν Βενετία Ἑπειρωτικὸν Ἀρχεῖον (σελ. 152—180).

Ἡ Ἀγγελικῆ Γλυκῆ πρὸς τὸν ἐν Βενετία σύζυγόν τῆς Μιχαήλ Γλυκῆν (τηροῦντες ἀναλλοίωτον τὸ λεκτικόν, ἀποκκαστήσαμεν μόνον τὴν ὀρθογραφίαν. Εἰς τὰ γράμματά τῆς ἡ Ἀγγελικῆ κατήργησε τελείως τὸν τονισμὸν, οὔτε ὑπάρχουν κόμματα ἢ τελεῖες)

1704 μαρτίου 12 εἰς Ἰωάννινα.

Ἰμώτατε καὶ εὐγενέστατε ἀφέντη τὴν ἀφεντία σου δουρικῶς καὶ ἀκρ βῶς προσκυνῶ καὶ σοῦ φιλῶ τὸ χέρι· τὸν Δημήτρι καὶ τὸν Ἰωάνη πολλὰ τοὺς χαιρετῶ καὶ τοὺς φιλῶ τὰ μάτια· τὰ παιδιὰ μας τὴν ἀφεντία σας πολλὰ προσκυνοῦν καὶ σοῦ φιλοῦν τὸ χέρι. Κύριον τὸν θεὸν παρακαλῶ περὶ τὴν καλὴν ὑγία τῆς ἀφεντία σας· τῇ αὐτοῦ χάριτι καὶ ὑμεῖς τὴν ὑγίαν ἔχομεν ἕως τὴν σήμερον. Εἰς τὴν 23 τοῦ ἀπερασμένου μηνὸς με ἄλλην μου ἔγραψα τῆς ἀφεντία σου, τὰ (1) ἔκαναν χροῖα καὶ ἀποκρένομον τὴν ἀφεντία σου εἰς τὴν τίμιες γραφὲς ὅπου τότε εἶχον λάβει

1. ἐκεῖνα τὰ ὅποια.

και αφοντότες δεν έμετάγραψα τής αφεντία σου με το να μην έλαβα άλλη τιμία τής αφεντία σου και ο θεός να μου ξαποστείλη γλήγορα δια να μάθω πρώτα δια την καλήν υγείαν τής αφεντίας σας και δεύτερο δια τα πάντα ότι έβρίσκομαι σε μεγάλο πίκρο και έγνη, το περισσότερο όπου με τρυπάει όπου σπληνίζεσαι ή αφεντία σου όπου να δόση ο θεός να τον πιάση το ψωμί και ή καλωσύνης όπου του εκάματαν στα μάτια του Πάνο στρατή, όπου μάς αφάνισε το έδιό μας και άλλο, όπου χολοπαθās, μόνη παρακαλώ τον θεόν και την Παναγία την Χαριτωμένη να διορθώση τες δουλειές σου και να σου δώση καλή καρδιά να μην βάνης πολυ πίκρο εις την καρδιά σου ότι ή πολλή ή πλήξη βλάβει και διώχνει το πικρό, όσο και αν ήμπορείς ότι σε βλάβει και διάφορο δεν κάνεις και όλα ο θεός τα κυβερνάει. τα μέριτσα τα ελόβαμαν με όλα τα λιανικά όπου ειχες στην κασέλα, όλα σωστά και του τα στείλαμαν τα μέριτσα στην λάρσο (2) και επάγισαν καλά. ή βάσω βρίσκεται σε κέπον από μεγάλη άχαμνία και αδυναμία όπου έχει, δεν ήμπορεί να σηκωθεί από τον τόπον της, μόνη την σηκώνουν ώσαν μικρό παιδί τα κοψίματα όπου είχε και τα γραπώματα όλα τής ελειψαν από του Χριστιού και έδωθε, μόνη έχει βήξιμο και δεν το εκαταλάβαμαν από την αρχή, να τις κάμωμε ιατροές, δια τουτο το πάθος, τώρα έχουμε 8 ήμέρες όπου τής δίνουμε του πνευματικού Ίωακείμ το μαντζουρι και ο θεός να κάμη περιανάστα εις αυτήν, αμή άλλη ελπίδα δεν είναι παρά του θεού ή βοήθεια, το μπροσίμι είναι πάρα βαθύ και φαίνεται σαν κρεμίζι μόνη να μου πάρης ώσαν το πρώτο όπου μου έστειλες το καλοκαίρι και στέλνω ένα μαντίλι του Δημήτρι δια τον λαιμό να το χαρή δια αγάπην μου και να πάρη θάρρος, πώς το πρώτο το άμιστρο (3) όπου ειχαμεν έγύρισε σε διπλή αγάπη, με το να μου έγγραφες ή αφεντία σου πώς άλλαξε γνώμη να είναι τιμημένος και φρόνιμος και αξιος εις τες δουλιές του σπιτιού μας ο θεός να μάς ελεημονηθή και να του δώση καλή γνώμη να είναι τιμημένος και φρόνιμος ως άκρος, (4) και να του δώση και ζωή να ζήση. Έπει στο κουτί βάνω και όλιγο μπρισίμι να είναι τέτοιο εκείνο όπου να μου στείλης και το στέλνω με τον υιό του ματάγια. στέλνω και τες ελγές και του επαραγγίλαμαν να τες έχει έγνη στο καράβι. τες έχουμε βουλωμένες με βούλα μολυβένια και με τζερόδες (5) πανί, έβαλα τον Γιάννη και τον Λεσάφη και του εκριναν, "Αν είναι όρισμός τής αφεντίας σου, να μου στείλης ένα ατλάζι από τα καλά αλικο και τής όρδακινās το άνθι, ότι δεν έχω ατλάζι δια όξω και με το να ελόγιαζα πώς κοπιάζεις γλήγορα και δεν έγγραψα άλλη φορά, όποια άρρέσει τής αφεντίας σου άς είναι. ή καλογρηές θέλουν λοναρόπουλα και του Στάνου ήταν γραβαλιά. φέρε μας και μάς ένα ζευρι (6) και καμμιά γραφά μινγαλόλαδο, ότι ή βάσιω δεν τής λείπει μέρι όπου να μην αλειφτή. Τής λέν τής κάνει καλό και κανένα καρφήλη χρυσάφι.

Έτούτην την ώρα έλαβα μίαν τιμίαν γραφή τής αφεντίας σου γραμμένη Φεβρουαρίου 12 και αναγνώθοντάς την έχάρηκα καια πολλά περι την καλήν υγείαν τής αφεντίας σας και έδόξασα τον αφέντην τον θεόν όπου ειστε γεροί και τα όσα μου γραφής εκατάλαβα και εσπληνίσθηκα καια πολλά δια την μεγάλην ζημία και τον αφανισμόν όπου μάς εκυμε ο Πάνο Στρατής εις το τίποτέ μας, όπου να τον αφανίση ο θεός από το πρόσωπο τής γής και να κόψη ο θεός την ζωή του με κακό τέλος όπου μάς ύστερησε από το έδικό μας, να τον ύστερήση ή Παναγία ή Δέσποινα από την ζωγή του. Ορίζεις και με παρακαλής να μην σπληνίζωμαι και υπερευχαριστώ την αφεντία σου όπου με παρηγορείς, να ζήσης εκατό χρόνους

2. Λάρισσαν.
3. ή φίλια.
4. έως το τέλος.
5. ταινίες.
6. Δέξις άκατανόητος.

νά σὲ ἔχω, ὅμως εἶναι ἀδύνατο πρᾶγμα ὅτι ὅσο συλλογίζομαι ὅπου σπληνίζεσαι ἢ ἀφεντία σου καὶ τραβᾶς κόπους, τόσο ἡ καρδιά μου φλογίζεται ἀπὸ τὴ σπλήξη. ἀφίνω νὰ λογιᾶσθαι τὴν καρδιά πού ἔχω τὸ νυκτοήμερο ἀπὸ τὸ συλλογισμό μου καὶ τὸν θεὸν παρακαλῶ νὰ μὲ ταγιαγήσῃ ὅσο νὰ κοπιᾶσθαι ἢ ἀφεντία σου, ὅμως μὲ πλάκωσαν πολλὰ καὶ ποῖο νὰ πρωτοδιώξω, ὅπου ὅλα μὲ σφάζουν στὴν καρδιά. τώρα καθὼς μὲ παρακαλεῖς ἢ ἀφεντία σου νὰ μὴν σπληνίζομαι, ἔτσι παρακαλῶ καὶ γὼ τὴν ἀφεντία σου καὶ σὲ προσκυνῶ διὰ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ μὴν σπληνίζεσαι καὶ μὲ χαντακώνεις, ἢ ἀφεντία σου νὰ ζήσης καὶ ὅλα ὁ θεὸς τὰ διορθώνει καὶ ἄς πορέψωμε καὶ κατώτερα καὶ τὰ παιδιά μας νὰ ζήσουν καὶ ἄς δουλέψουν καὶ ἄς ποχήσουν σὰν ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας σου (1) ὅπου ξεύρεις πόσες ζημίες τοῦ ἔγρεξαν ἀπὸ τὰ ἀδέλφια του καὶ ὅλα ὁ θεὸς τοῦ τὰ ἔδωσε καὶ τὰ ἔβαλε εἰς τὸν τόπο. Ἔτσι καὶ ἡμεῖς ὁ θεὸς θέλει μᾶς τὰ δώσει ἀπὸ ἄλλη μεριά τὴ ζημία διπλὸ διάφορο, μόνο νὰ μᾶς ἐλεημονηθῇ ἢ Παναγία ἢ Χαροτωμένη νὰ ζήσης ἢ ἀφεντία σου καὶ τὰ παιδιά μας καὶ κάμε καλὴ καρδιά καὶ διώχνε τὸ πικρὸ διὰ νὰ μὴ μᾶς ξεδικοῦντε εἰ ἐχθροὶ μας καὶ μᾶς χαροῦν καὶ νὰ μὲ συμπαθήσης ὅπου πολυλυγῶ εἰς τὴν ἀφεντία σου, τὸ πολὺ τὸ θάρρος καὶ ἡ καρδιά μὲ παρακινᾷ ἢ ὀρίζεις νὰ μὴν λαθευθῶ καὶ εἰπῶ τινος τίποτες καὶ ἐγὼ ξέρω ὅπου κανένα φίλον δὲν ἔχουμε νὰ σπληνισθῇ τὴν ζημία μας, ἀλλὰ μᾶλλον χαίρονται καὶ τινος νὰ τὸ εἰπῶ, μόνο ὁ κόσμος τὰ ξέρουν καλλίτερα ἀπὸ τεμένα, οἱ ὅσοι καὶ ἂν ἦλθαν ἀπὸ αὐτοῦ, ἀπὸ καλωσύνη τους τὰ ἐμολόγησαν διπλᾶ ἀπὸ τ' εἶνε. Ἄλλο τὶ νὰ γράψω τῆ ἀφεντία σου διὰ νὰ παρηγορηθῆται ἡ καρδιά μου καὶ νὰ μαθαίνω τὰ πάντα. Ὅχι ἄλλο καὶ μὲ τὸ τέλος, τὴν ἀφεντία σου προσκυνῶ καὶ νὰ μὲ ἀξιῶσθαι ἢ Παναγία ἢ Δέσποινα νὰ κοπιᾶσθαι γλήγορε μὲ τὰ θελήματά μας νὰ σὲ ἀπολαύσω γερὴν καὶ καλὰ καὶ ὁ Κύριος περισκέποι τῆς ἀφεντίας σας ἐν παντὶ καιρῷ διὰ νὰ ἔμεινεν ἢ παρὸν ὅπου ἔχομε 15 τοῦ παρόντος ἔμεινεν ἢ παρὸν ἕως τὴν σήμερον ὅπου ἔχομε μαρτίου 15.

Ἄγγελικὴ Γλήκενα καὶ μικρὴ δούλη τῆς
ἀφεντία σου εἰς τοὺς ὀρισμούς σου.

(ἀπὸ τὸ ὀπισθεν μέρος φέρει τὴν κάτωθι διεύθυνσιν:)

† τῷ τιμιωτάτῳ καὶ εὐγενεστάτῳ ἀφέντῃ κυρίῳ κύρ Μιχαήλ Γλυκῆ
τιμίως δοθῆ εἰς Βενετία

Ἡ Ἄγγελικὴ πρὸς τὸν υἱὸν τῆς Δημήτριον Γλυκὺν — Βενετία. (τηροῦντες τὸ
λεκτικόν, ἀποκατεστήταμεν τὴν ὀρθογραφίαν)

1704 Ὀκτωβρίου 10 εἰς Ἰωάννινα

«Τιμιώτατε, εὐγενέστατε καὶ κατὰ πολλὰ ἠγαπημένε μου υἱὲ κύρ Δημήτρι
πολλὰ καὶ ἀκριβῶς σὲ χαιρετῶ καὶ σοῦ φιλῶ τὰ μάτια. τὸν ἀφέντῃ δουλικῶς προσ-
σκυνῶ, τὸν ὀδελφόσου, Ἰωάννη πολλὰ τὸν χαιρετῶ τὰ ἀδέλφια σου καὶ οἱ ἀδελφές
σου πολλὰ ἄς προσκυνοῦν. Κύριον τὸν θεὸν περὶ τὴν καλὴν ὑγείαν τῆς ἀφεντίας
σας τῇ αὐτοῦ χάριτε καὶ ἡμεῖς τὴν ὑγείαν ἔχομεν ἕως τὴν σήμερον. Εἰς τὴν 5 τοῦ
παρόντος ἔλαβα γραφές ἀπὸ τὸν ἀφέντῃ (2) καὶ ἀπὸ τὸν Γιανιάκη (3) καὶ ἀναγνώ-
θοντάς τες ἐγνώρισα τὴν καλὴν ὑγείαν τῆς ἀφεντίας σας καὶ ἐχάρηκα καὶ ἐδόξασα
τὸν θεὸν ὅπου μὲ ἐλεημονήθη καὶ ἐστάθηκέ τον γεροὶ καὶ καλὰ. Τὸν παρακαλῶ

1. Ὁ Νικόλαος Γλυκὺς.

2. Ἐνοεῖ τὸν σύζυγόν τῆς Μιχαήλ Γλυκὺν.

3. Τὸν ἄλλον υἱὸν τῆς.

πάντοτε νὰ μὲ ἐλεημονηθῆ καὶ ὡς ἄκρος νὰ σᾶς χαρίζη ζωγὴ καὶ τὴν υἰείαν σας καὶ νὰ διορθώσητε τὰ πάντα. Ὡμως Δημήτρι μου ἦλθε μεγάλο παράπονο ὅπου ἔχω πλέον ἀπὸ τρεῖς μῆνες ὅπου γραφὴ σου δὲν ἔλαβα διὰ καμμία παρηγορία μου τόσο νὰ ξαναθυμίσω διὰ τὸν πόνον ὅπου σοῦ ἔχω τὸ γράμμα σου διὰ παρηγοριά μου. Πρῶτον μὲν νὰ μοῦ γράψης διὰ τὴν καλὴν σου υἰείαν καὶ δεύτερον διὰ τὰ πάντα ὅτι ἔχω κ' ἐγὼ μέγα κίντυνο εἰς τὴν καρδίαν μου. ὡσὰν φρόνιμος πρέπει νὰ τὸ ἐγνωρίσης τόσον διὰ τὸν ξεχωρισμὸν τῆς ἀγαπημένης μου θυγατρὸς Βασιλικῆς (10) καὶ ἀδελφῆς σου ὡσὰν καὶ διὰ τὰ ὅσα τραβάτε αὐτοῦ μὲ τὸν κοινὸχρονον τὸν Πάνο Στράτη (11) ὅπου νὰ τοῦ κόψη ὁ θεὸς τὴ ζωγὴ μὲ κακὸ τέλος καὶ αὐτοῦνου καὶ ὅσοι ἀνάγκαζαν νὰ τὸν ἐμπάση ὁ ἀφέντης εἰς τὸ σπίτι μας νὰ μᾶς χαλάση τὸ ἐδικό μας ὅμως Δημήτρι μου γνωρίζω πῶς ἔπεσαν ἡ δουλειές ὅλες ἀπαιωθιό σου καὶ δὲν ἀδιάζεις, μὰ πάντα πρέπει ἂν μάγαπᾶς ὡσὰν μητέρα σου ὅτου εἶμαι νὰ μὲ ἀλημονᾶς, μόνε νὰ κλέφτης τὸν καιρὸ καὶ νὰ μοῦ γράψης τὸ πᾶν ὡς καθὼς τρέχουν ἡ δουλειές ὅπου μᾶς ἐκατώρθωσε ὁ ἀναθεματιάρος ὁ Πᾶνος ὅτι τὰ μαθένω ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ μοῦ ἔρχεται διπλῆ βουρλισιά. Ἐγὼ ἔχω πλέον ἀπὸ δέκα γραφές ὅπου σοῦ ἔγραψα καὶ αὐτὸ σοῦ γράφω νὰ μοῦ γράψης καὶ δὲν μὲ ἀπονήθηκες παντελῶς ἀφόντες ἔβγαλες τὴν εἰλογοιὰ ὅπου μοῦ ἔγραψες τρεῖς γραφές ἀντάμα καὶ μοῦ ἦλθαν, ἄλλη μία ἔλαβα κατόπι καὶ πλέον δὲν ἔλαβα ἂν καλὰ ἐγὼ δὲν ἔλειψα ὅπου νὰ μὴν σοῦ γράψω ὅσα νὰ μάθης διὰ τὴν γειά μας. Ἄμ' ὅσο διὰ λόγῳ μου ἀπὸ τὲς πολλές μου τὲς σπληῆξες ὀλιγοστὴ τὴν ἔχω καὶ ξεχωριστὰ τὴν ἀπερασμένη ἑβδομάδα μὲ ἔπιασε μιὰ μεγαλύτερη θέρμη ὅπου περσοῦρη δὲν ἐβόλειε. Μὲ κράτησε εἰκοσιτέσσαρες ὥρες ὅπου ἐλόγιαζα τόσο ἦταν ἡ ζωγὴ μου. ἡ ἀφορμὴ ἦταν ὅπου ἄρχισα καὶ ἐπεῖρα ἓνα χαρτί σκόνι ἀποτεκείνη ἡποῦ μοῦ ἐστείλεταν. τὴν ἐπῆρα κατὰ τὴν ὀρδινία ὅπου μὲ ἔγραφε ὁ ἀφέντης ἀπαράλιακτα καὶ τοσὸς τὴν ἐπῆρα δὲν ἐπέρασε μισὴ ὥρα καὶ μέπιασε μεγαλώτατο κόψιμο καὶ τὴν δεύτερη ἡμέρα ἐθερμάθηκα. Τὸ κόψιμο μὲκράτητε τρεῖς μέρες. μόνε ἔχω ἀδυναμία. καὶ δὲν ἔκλαιγα τόσο τὴ ζωγὴ μου ὅσον ἔκλαιγα ὅπου ἀφίνω τὸ σπίτι καὶ τὰ παιδιὰ, τί δὲν ἔχομεν τινὰν διὰ κυβερνησι. Αὐτὸ μὲ φαρμακώνει. ἡ ἄργια τοῦ ἀφεντὸς ὅπου δὲν πύσκει μὲ κάθε μὸδον νὰ ξεντηγάρη νὰ κινήτη νὰ ἔλθῃ στὸ σπίτι του, ὅτου νὰ ἔχη τὸ ἀνίθεμα ὅπου εἶναι αἰτία καὶ ἄργει. Μόνε Δημήτρι μου ὅσο καὶ ἂν ἡμπορεῖται σταθῆτε μὲ καλὴ καρδιά καὶ νὰ διώχνητε τὸ πικρὸ καὶ παρακαλῶ τὸν Ἐπουρᾶνιον Θεὸν νὰ σᾶς δώση πολὴ ζωγὴ καὶ νὰ ζήσετε καὶ τὰ ἄσπρα ταποχτένετε τριδίπλα ἡ ζωγὴ ὅλα τὰ κυβερνάει καὶ ὅλα βάνουνται στὸ τίποτες, μόνο οἱ ἄνθρωποι νὰ ζήσουν. ἄλλο τί νὰ σοῦ γράψω, μόνε σὲ παρακαλῶ νὰ ἀναγκάσης τὸν ἀφέντη νὰ ἔλθῃ γλήγορε νὰ κυβερνήση τὲς δουλειές του καὶ τὸ σπίτι του ὅτι λείποντας ὁ νοικοκύρης ὀλίγο καλὸ καὶ κυβερνησι γίνεται. ὄχι ἄλλο καὶ ὁ Κύριος περισκέποι τὴν ἀφεντία σας ἐν παντὶ καιρῷ.

ἡγαπημένη σου μητέρα Ἀγγελικὴ Γλύκενα

* * *

Γράμμα τοῦ Πάνου Μαρούτζη πρὸς τὸν συμπέθερον Νικόλαον Γλυκὴν
(Τηροῦντες τὸ λεκτικὸν ἀποκαθιστῶμεν τὴν ὀρθογραφίαν)

«Τιμιώτατε καὶ εὐγενῆ ἄρχον κύρ νικόλαε γλυκῆ τὴν ἀυθεντία σας ἀκριβῶς προσκυνῶ Προλαβὼν μὲ ἄλλην μου τῆς ἔγραψα τὰ ἔκαναν χρεῖα διὰ τότες καὶ ἀ-

10. Κίς τὴν βιογραφίαν τῶν Γλυκῶν ἐγράψμεν ὅτι εἶχε δύο θυγατέρας Ἐλένην καὶ Ζώνιαν. Τῶρα παρουσιάζεται καὶ τρίτη, ἡ Βασιλική.

11. Περὶ αὐτοῦ ὄρα βιογραφίαν περὶ Γλυκῶν.

νήμενα ἀπὸ τὴν αὐθεντίαν τῆς γραφῆν νὰ μάθω διὰ τὴν καλὴν ὑγείαν τῆς αὐθεντίας σου καὶ διὰ τὰ συνβιβηκότα εἰς τὰ ἰντερέσα μου. (12) σήμερον ἔλαβι ἀπὸ τὰ παιδιὰ (13) γραφές, ἦταν γραμμέναις Ἰουνίου 12 καὶ 24, ἀμὴ ἀπὸ τὴν αὐθεντίαν σου δὲν ἔλαβα καὶ θαυμάζομαι τὴν ἀφορμὴ. μοῦ γράφουν τὰ παιδιὰ διὰ τὰ πατέρα ὅπου ἐκάματε ὡς ἐκείνην τὴν ὥραν καὶ βλέπω διαφορὰ πολλὴ ἀπὸ πέρυσι ὡς τὰ φέτο. μοῦ γράφουν καὶ διὰ τὴν κρίσιν μας μὲ Ἰωάννην Πάνου (14) πῶς ὠμίλησαν οἱ δύο ἀβοκάτοι οἱ πρῶτοι σιὲς 20 καὶ δὲν ἀφηκράστηκαν καὶ τοὺς ἄλλους δύο καὶ τὴν ἔβουαν εἰς τὲς 8 τοῦ παρόντος ν' ἀκούσουν καὶ τοὺς ἄλλους δύο. ὁ θεὸς νὰ τοὺς φωτίσῃ στὸ δίκαιον. λογιάζω πῶς ὡς τὴν σήμερον νὰ εἶναι ἔξωφλησμένη αὐτὴ ἡ κρίσις καὶ ἀνίσως καὶ ἡ τύχη μου ἢ κακὴ μοῦ τὴν δώσουν κόντρα, ἢ αὐθεντία σου θέλεις τὴν ἀπελάρης (15) εἰς τὴν Κουαραντία (16) καὶ εἶμαι βέβαιος πῶς θέλεις κάμεις ὡς προυδέντες (17) καὶ τίμιος ὅπου εἶσαι νὰ μὲ διαφεντέψης τόσον ὅσον κάλλια παρὰ πού νὰ ἦμουν ἐγὼ ὁ ἴδιος αὐτοῦ. τὰ παιδιὰ μοῦ γράφουν πῶς νὰ τοὺς ἐρώτησες ὡσάν τι προικιὸ ἔδωσε ὁ πατέρας μας τῆς μάννας τοῦ Ἰωάννη καὶ ἂν ἐρωτᾷς τὸν καιρὸν ὅπου τὴν ἀρραβώνιασε ὁ πατέρας μου θέλει εἶσθαι βέβαια εἰς τοὺς 1648 μὲ τὸν πατέρα τοῦ Ἰωάννη καὶ λογιάζω ὅτι εἰς τοὺς 50 οβέρο (18) 1651 ἰνιζίρκα (19) ἀλαβία (20) ἢ φόρσι (21) εἰς τοὺς 1649 ὅτι εἶναι πολὺς καιρὸς καὶ δὲν ἤμπορῶ νὰ θυμηθῶ πεδηστέντο (22). ὅσον γιὰ προικιὸ τῆς ἔδωσε βέβαια ἀσλάνια 300 μετρητὰ καὶ χωριστὰ τὸ ἀσημεχρύσαφο, σκουτικά, ῥοῦχα καὶ πανικὰ καὶ στάνγγο χαλκώματα, κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ τόπου καὶ κατὰ τὴν δύνανμίν του, ὅτι τότες ἦτον ὁ πατέρας μου φθενὸς ἀπὸ σερμέν (23). δὲν λογιάζω ποτὲ νὰ ἦσαν σὲ 500—χίλια δρεάλια τὸ περσότερο πού νὰ εἶναι ἀμὴ τὰ προικοσύνφωνα. Εἰς τούτους τοὺς τόπους δὲν ρεγιστράρονται (24) καὶ ὁ καιρὸς πολὺς καὶ νόσοι θανατικῶν ἀπεράσασ, τὰ προικοσύνφωνα εἶνε χαμένα, μάλιστα ὅπου ἡμεστε καὶ μετατοπισμένοι. (25) Ὡς τόσου ἐνθυμοῦμαι καὶ ἂν κάνει χρεῖα τίποτες γράψε μας ἄκόμη μοῦ γράφουν πῶς αὐτοῦ ὁ κακὸς Ἰωάννης ἔκαμε τζημνητζιὸν (26) ἀπὸ δύο ψευτοπραγματευτιάδες Παραμυθιώτες πού ἔτυχαν αὐτοῦ. ὁ ἓνας ἦταν ψυχοπαῖδι τοῦ πατρὸς τοῦ Ἰωάννη Πάνου, ἐκεῖνο: ὅπου γράφεται Ἰωάννης τοῦ Παναγιώτη ὅτι μὴν ἤξεύροντας τὸν πατέρα του ἔβαλε τὸ ὄνομα τοῦ Παναγιώτη πατρὸς τοῦ Ἰωάννου ἀνηψιοῦ μου ἀφίνω τὴν αὐθεντία σου νὰ λογιᾷς τι ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸς ὁ ἓνας ὁ ἄλλος, νέος ἔπρακτος καὶ κακῆς γνώμης, πού ἠξεύρουν οἱ τέιοιοι πῶς γέρονται ἢ διαθῆκαις εἰς τὴν Παραμυθιά; ὅπου εἶπαν πῶς ἢ διαθῆκαις τελειώνονται μὲ ἑπτὰ μάρτυραις τὸ ὅποῖον ἐτζαμνηαρῆσ ἦκαν ψεύματα καθὼς εἶναι ὁ Θεὸς εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐὰν εἶναι ἔτζι καὶ εἶναι χρεῖα ἀπὸ καμμία ἄλλη πίστι ἢ γράμμα, γράψε μου. μοῦ κακοφαίνεται πολλὰ πού δὲν ἔχω γραφὴ τῆς νὰ μοῦ γράψῃ καθὼς κάνει χρεῖα. Περὸ (27) λογιάζω σήμερον ὄβριον νὰ

12. συμφέροντα.
13. οἱ μετέπειτα μεγαλέμποροι καὶ εὐεργέται Λάμπρος καὶ Σίμων.
14. υἱὸς μιᾶς ἐκ τῶν ἀδελφῶν του, ἐκ Παραμυθιάς.
15. ἐφεσιθάλης.
16. Τεσσαρακονταμελὲς Πολιτικὸν Δικαστήριον.
17. φρόνιμος, συνετὸς.
18. ἢ μάλλον.
19. περίπου.
20. τὸ πολὺ—πολύ.
21. ἴσως.
22. ἀναγκαστικά.
23. ἢ σερμαγέ=κεφάλαια.
24. καταγράφονται.
25. Ἀπὸ τὴν Παραμυθιά ὁ Μαρουτζῆς μετώκησεν εἰς Γιάννινα.
26. ἐξέτασιν.
27. δμυς.

δεκτώ την γραφήν της βέβαια. ὅσον διὰ τὰ νεγότζια (28) δὲν κάνει χρεία νὰ τῆς γράψω ὅτι ξεύρω καὶ εἶμαι βέβαιος πῶς προκουράρις (29) νὰ κάμης τὸ καλλιώτερον πὺν νὰ εἶναι. βέβαια αὐτοῦ πὺν εἶναι καὶ τὰ παιδιὰ ὅλο θέλεις τὰ κουβεντιάσης καὶ αὐτὰ εἰς τὰ νεγότζιά μου διατὶ ὅλο ἔχουν κάποιες εἰδήσεις καὶ πράξεις ἀπὸ ἐδῶ. Πιρνοκόκκια ἐφέτος ἐδῶ εἰς τὰ μέρη Παραμυθιάς καὶ Ἰωαννίνου καὶ λοιποὺς τόπους τῆς μεριάς τούτης δὲν ἐγένησαν ποτὲ ὅλο ὅλο ὡς 5 κολλέττα, διὰ τοῦτο νὰ κρατήτῃ: τὸ πιρνοκόκκι ὅσον ἤμπορεῖτε καθὼς καὶ με ἄλλαις μου τῆς ἔγραψα. Δὲν ἔχω ἄλλο νὰ γράψω τῆς αὐθεντίας σου ὃ δὲ κύριος ὃ θεὸς βοηθός της.

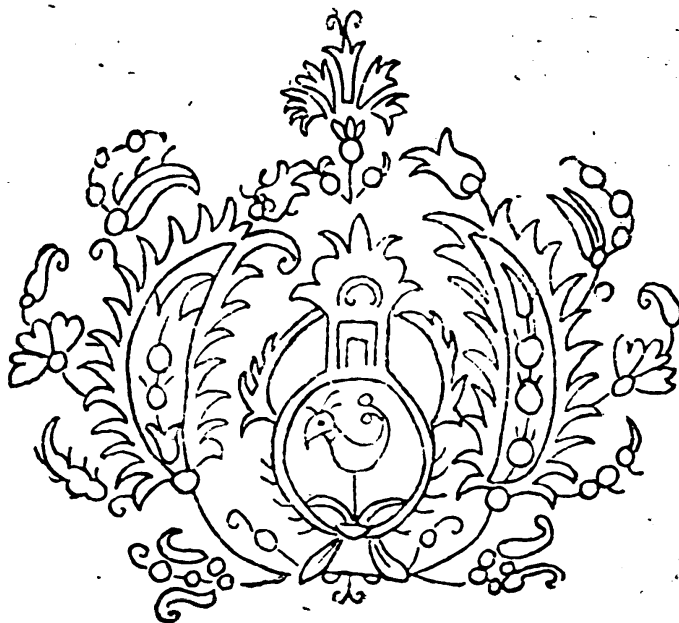
1693 Ἰουλίου 19 εἰς Ἰωάννινα, Πάνος Μαρούτζης δούλος τῆς αὐθεντίας σας τὴν κυρία συμπεθέρα καὶ κύρ δημήτριον ἔγγονά μας ἀκριβῶς ὅλοι κοινῶς χαιρετῶμεν.

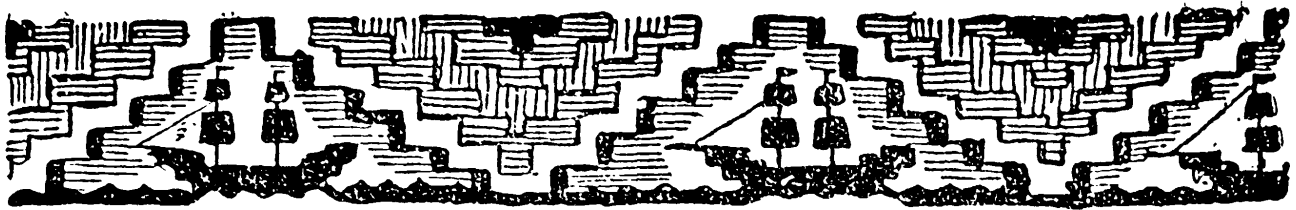
Τῆς ἔσειλα τζέργαις 70 μὲ διαφοραῖς μάρκαις καὶ ἓνα ρολλέττο κερί ἔχει Μ σημάδι μὲ οὐβια μάβρη ἓνα «μῆ» καὶ δίδοντας ὃ θεὸς κατευόδιον ἄς ἔχω ἀπόκρισιν.

(Ἡ διεύθυνσις τῆς ἐπιστολῆς: τῷ τιμιωτάτῳ καὶ εὐγενεστάτῳ κυρίῳ κύρ Νικολάῳ Γλυκῇ εἰς Βενετία)

(Συνεχίζεται)

28. τὰ ἐμπόρια
29. φρονιζεις.

ΛΕΟΝΤΟΣ Ι. ΜΕΛΑ

ΠΑΥΛΟΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ΜΕΛΑ

Εἰς τὸ Πάνθειον τῶν ἡρώων τοῦ Μεσολογγίου ἐπίζηλον θέσιν κατέχει καὶ ὁ Παῦλος Λ. Μελάς. Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις περὶ τὸ 1770. Ἡ οἰκογένεια Μελά ἀνέκαθεν διεκρίθη ἐπὶ πατριωτισμῷ καὶ φιλογενεῖα. Μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1612 ἐπανάστασιν τοῦ Διονυσίου Σκυλοσόφου ἀπεστερήθη αὐτῆ τοῦ πλείστου μέρους τῆς μεγάλης τῆς κτηματικῆς περιουσίας ὡς καὶ πολλαὶ ἄλλαι οἰκογένειαι.

Ὁ πρόπαππος τοῦ Παύλου κυρ Πάνος Μελανιάς, ἀναφέρεται τὸ 1687 μεταξὺ τῶν ἀρχόντων τῶν Ἰωαννίνων (1), Μελανιάς δὲ ἦτο τὸ παλαιότερον ὄνομα τῆς οἰκογενείας Μελά, καθ' ὅσον κατὰ τὴν παράδοσιν τὸ ἀρχικὸν τὸ πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς πόλεως παρὰ τῶν Τούρκων ἦτο «Στρατηγόπουλος» (2). Τὸ ὄνομα Μελανιάς ἐμφανίζεται καὶ θραδύτερον μέχρι τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος. Ὁ υἱὸς τοῦ Πάνου Μελανιά, Δημήτριος (περὶ τὸ 1710) εἶχε ἰέσσαρα ἀρρενα τέκνα. Ἐκ τούτων ὁ Πάνος, Ἀναστάσιος καὶ Λέων, ἀσχολούμενοι εἰς τὸ ἐμπόριον ἰδίως γουναρικῶν ὡς καὶ τὰς τραπεζικὰς, ἐργασίας ἐν τῇ ξένη (Μόσχα, Ὀδυσσὸν καὶ ἐν γένει ἐν Ρωσσίᾳ ὡς καὶ Κωνσταντινούπολιν) ἐδημιούργησαν μεγάλην περιουσίαν περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἀρκετὸν μέρος τῆς περιουσίας τῶν προσέφερον καὶ εἰς τὴν δούλην πατρίδα τῶν τὰ Ἰωάννινα, λαβόντες καὶ τὸν τιμητικώτατον τίτλον τοῦ Ἐλεοθέτου. (3)

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὁ Λέων ἔλαβε λόγῳ τῆς μεγάλης του φήμης τὴν προσωπίαν «Ἐπίκουστός». Ὁ γράφων, οὗτινος τυγχάνει τρισεγγονὸς κατέχει ἀρκετὰς ἐπιστολάς τούτου τῶν ἐτῶν 1782—1795 δετε ἦτο καὶ ἐπίτροπος τῆς Ἐκκλησίας Ἀρχιμανδρέου, διαχειριζόμενος καὶ τὰ κληροδοτήματα τῆς πόλεως. Τοῦτον διεδέχθη ὁ Σταύρος Ἰωάννου πατὴρ τοῦ Γεωργ. Σταύρου. Εἰς πάντα τὰ ἔγγραφα ὑπογράφεται ὡς «Ἐπίκουστός Λεονταρῆς».

Οἱ υἱοὶ τῶν Ἀναστασίου καὶ Λέοντος ὡς καὶ τοῦ ἐτέρου ἀδελφεοῦ Σταύρου, καθ' ὅσον ὁ Πάνος ἦτο ἄκληρος, ἐξηκολούθησαν καὶ ἐπεξέτεινον τὰς ἐργασίας τῶν γονέων καὶ θείων τῶν ἐν τῇ ξένη. Μερικοὶ τούτων ἔλαβον καὶ τὴν Ρωσικὴν ὑπηκοότητα, τιμηθέντες καὶ μὲ τίτλους εὐγενείας.

Ὁ Παῦλος Λ. Μελάς ἀφοῦ ἐφοίτησεν εἰς τὰς ἐν Ἰωαννίνοις σχολὰς ὅπου ἡ παιδεία κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας διετηρεῖτο ἐν ἀκμῇ, ἀπεδήμησεν εἰς τὴν ξένην ὅπου καὶ ἐξέμαθε τὰς διαλέκτους τῆς Δύσεως Ἰταλικὴν, Γαλλικὴν ὡς καὶ τὴν Ρωσικὴν. Τὸ 1817 ἐμφανίζεται εἰς Κων]πολιν (μάρτυς ἐν ἐγγράφῳ τῆς 27] 4]1818(4) τὸ δὲ 1819 ἐπιστρέφει εἰς Ἰωάννινα ὡς ὑπογραφή του εἰς Ἀρτζιχάλιον(5) τῆς 5]4]1819. Εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἀρτζιχάλιον πρὸς τὴν Ἰψηλὴν Πόρταν, ὑπογεγραμμένον παρὰ 70 ραγιαδῶν τοῦ σαντζακίου Ἰωαννίνων καὶ δι' οὗ οὔτοι παρα-

1. Ἐπεινος Ἰωαννίνων—Ἡγουμένου Παΐσιου.
2. Β. Δημάρατος—Ἡπειρ. Χρονικά Β' Βιογραφ. Παρ/μα.
3. Ἀραβαντινὸς—Χρονογ. Ἡπειροῦ—Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου.
4. Ἀρχεῖον τοῦ γράφωντος.
5. Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου.

καλοῦσι διὰ τὴν νέαν καταβολὴν «μπενδέλι—γιαμπάρ», καθ' ὅσον εὑρίσκονται εἰς ἀμνηχανίαν, ὁ Παῦλος Μελάς ἂν καὶ νεώτατος τότε ὑπογράφει τέταρτος κατὰ σειρὰν καὶ δὴ μετὰ τὰς ὑπογραφὰς τοῦ Ἰωαννίνων Γαβριήλ, τοῦ Σταύρου Ἰωάννου καὶ Δημ. Δρόσου.

Κατὰ τὴν ἐν Ἰωαννίνοις παραμονὴν του εὑρίσκετο εἰς ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ ἐν Κων]λει συγγενοῦς του Κωνσταντίνου Κροκίδα υἱοῦ τοῦ Ἀσημάκη Κροκίδα. Ὁ τελευταῖος εὖτος, ὅστις εἶχε σύζυγον τὴν πρωτεξαδέλφην τοῦ Παύλου, θυγατέρα τοῦ Ἀναστασίου Δ. Μελά, σύγγαμβρος δὲ τοῦ Μεγάλου Φιλικοῦ Χριστοδούλου Οἰκονόμου ἀδελφοῦ τοῦ Μάνθου Οἰκονόμου, ἦ:ο ἐκ τῶν μεγαλεμπόρων τῆς Κων]πόλεως καὶ ἐκ τῶν πρώτων Φ.λικῶν. Τὴν συγκινητικὴν σκητὴν τῆς ὀρκωμοσίας του εἰς Φιλικὸν περιγράφει ὁ Φιλίμων εἰς τὸ περὶ Φιλικῆς ἐταιρίας Δοκίμιον. Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀλληλογραφίας περιεσώθησαν τρεῖς ἐπιστολαὶ τοῦ Κων. Κροκίδα(1) τῆς 22 Μαΐου, 6 Ἰουνίου καὶ 4 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1819.

Εἰς τὴν ἀπὸ 22]5] 1819 ἐπιστολὴν γράφει ὁ Κροκίδας «..... νέα ἐν τάξει (δυσαν.) δὲν ἔχομεν ἀλλὰ εἰ μὴ τὴν μετὰ τοῦ σκληροῦ Τυράννου μας (ἦγουν τῶν Ὀθωμανῶν) τὸν παρόντα πόλεμον εἰς τὴν ἀκίνησιαν καὶ εἰς ὄλα γενικῶς τὰ εἶδη τοῦ ἐμπορίου»

Εἰς δὲ τὴν ἀπὸ 6]6] 1819 ὁ ἴδιος ὡς ἄνω γράφει.

«Φίλων ἄριστε κύριε Παῦλε Α. Μελά χαῖρε!.... Μὲ ἄκραν λύπην μου ἐν ταύτῃ δὲ καὶ χαρὰν ἀνέγνωσα τὸν περὶ ἐξ αὐτοῦ εἰς τὰ ἐδῶ ἐρχομοῦ σου, μὲ λύπην μου μὲν, διότι (δὲν θέλει τῆς τὰ περιγράψει καταλεπτοῦς ὄλα) πρῶτον θὰ εἶσαι καθημερινῶς εἰς κίνδυνον ζωῆς ἀπὸ μύρια κακὰ προερχόμενον καὶ πρῶτον ἀπὸ πανοῦκλαν θάλασσαν ἀχρεϊότητα Ὀθωμανῶν καὶ ἄλλα ὅσα θέλει φαντασθῆς. Σὰς λέγω μόνον τὸ κυριώτερον ὅπου εἶναι ἡ ζωὴ, τὰ δὲ ἄλλα ὑπομονή.

Μὴ στοχασθῆς παιγνίδια τὰ ἀνωτέρω τοῦ τῆς ζωῆς κινδύνου ἀντικείμενα, ἦγουν θάλασσα, πανοῦκλαν καὶ ἀχρεϊότητα Ὀθωμανῶν, ἀλλὰ στοχάσου καὶ βάρθονον, καὶ τότε θέλεις ἰδῆ καὶ θεβαιώση τὰ τοῦ φίλτατου καὶ εἰλικρινοῦς φίλου σου γραφόμενα· μὲ χαρὰ μου δὲ διότι θέλει ἀπολαύσει τὸν φίλτατον καὶ ὡς ἀδελφόν, καὶ θέλει τὸν ἔχει καθῶς καὶ αὐτὸς παρηγορίαν ἀλλήλους. Εἶσαι εὐτυχῆς φίλτατε καὶ δὲν γνωρίζεις τὴν εὐτυχίαν σου—ἤθελεν εἶσαι ὁμοῦ πλέον εὐτυχέστερος ἂν δὲν ἀπερνοῦσες *per capricio* (κατ' Ἰταλοῦς) αὐτοὺς τοὺς ἀπερασμένους τέσσαρας χρόνους ἐπὶ μαιτῶ, χωρὶς τινος διαλέπτου σπουδῆς—ὑπομονή!! προσκυνῶ, φιλῶ τὸ χεράκι τῆς κυρίας μητέρας σας—Καὶ ἐπειδὴ πᾶν τὸ περιττὸν ἀκαιρον (καὶ κατὰ τὸν ποιητὴν) ὡς γὰρ τὸ τοῦ μέλιτος πλέον ἐστὶ χολή, πᾶνυ καὶ εἰμαι ὁ ὡς ἀδελφός σου καὶ εἰλικρινῆς φίλος σου ὁ γλυκοαπαζόμενός σε
καὶ εἰς τοὺς ὀρισμούς σας

Κων. Α. Κροκίδας».

Γὰ ἐν ταῖς ἀνωτέρω ἐπιστολαῖς ἂν καὶ συγκεκαλυμμένα, ἀφήνουν νὰ διαφαίνεται ὅτι τὰ συνθήματα τῆς Φιλικῆς ἐταιρίας ἂν καὶ ἀκόμη ἐν κρυπτοῖς εἶχον τὴν ἐπίδρασιν των ἐμμέσως πως καὶ εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ συνετοὺς φίλους τῶν μεμυημένων καὶ οὐδόλως ἄπορον ὅτι κατὰ κάποιον τρόπον ἦσαν καὶ οὕτοι ἀναμμιγμένοι εἰς τὴν προεπαναστατικὴν κίνησιν, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἀναμφιδόλως ἦσαν καὶ ὁ Κ. Κροκίδας καὶ Π. Μελάς. Διὰ συγκεκαλυμμένων ἐπίσης φράσεων προσπαθεῖ ὁ Κ. Κροκίδας νὰ μεταδώσῃ τὰς βαθυτέρας του σκέψεις εἰς τὰ γραφόμενά του.

Διαφαίνεται προσέτι ἐκ τῶν ἐν προκειμένῳ ἐπιστολῶν ὅτι τὸν Παῖλον δὲν τὸν κατέχει φόβος καὶ ὁ Κ. Κροκίδας γνωρίζων τὸν χαρακτήρα του προσπαθεῖ νὰ τὸν ἀποτρέψῃ περιπετειῶν ἐπικινδύνων.

1. Ἀρχεῖον τοῦ γράφοντος.

Λόγω πιθανῶς τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1820 ἐν Ἡπειρῷ συνθηκῶν δὲν ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ὡς ἐπρέκειτο καὶ οὕτω ἐμφανίζεται ἐν Ἡπειρῷ καὶ κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1822 ὡς ἢ ἐκ τοῦ χωρίου Κοβήλιανη ἐπιστολῇ τοῦ Δημ. Δρόσου ἀπὸ 14 Ἰουνίου 1821, ὅστις γράφει «... τοῦ κυρ Ἰωάν. Μελά ἐμήνυσα μὲ τὸν ἀδελφόν του εἰς Μοσπίναν...». Καὶ πρόκειται περὶ τοῦ Παύλου, διότι οἱ τρεῖς ἄλλοι ἀδελφοὶ τοῦ Ἰωάννου ἦσαν τότε ἐν Ρωσσίᾳ καὶ Κων)πόλει.

Ὁ Ἰωάννης Α. Μελάς ἐγκαταλείψας τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων ἐμφανίζεται εἰς τὴν ὑπαιθρον κατὰ τὴν περίοδον 1821 καὶ 1822, προσπαθῶν νὰ συντρέξῃ καὶ ὕλικῶς; ἔτι τοὺς συμπατριώτας του (1) καὶ διὰ τῶν ἐκ Ρωσσίας ἀποστελλομένων χρημάτων τοῦ κληροδοτήματος Μελά. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν φέρεται καὶ ὡς ἀρχηγὸς Φάλαγγος Σουλιωτῶν (2), ἀγωνισθεὶς ἐναντίον τῶν Σουλτανικῶν στρατευμάτων.

Τὸ ὅτι ὁ Παῦλος ἐμφανίζεται ὡς ἀνωτέρω μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν ὑπαιθρον καὶ δεδομένου τοῦ χαρακτήρος του καθίσταται ἀναμφίβολον ὅτι ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς ἐν προκειμένῳ ἀγῶνας ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀδελφοῦ του. Τὸ ἐμπειροπόλεμον πάντως τοῦ Παύλου ὡς τὸν χαρακτηρίζει καὶ ἡ βραδύτερον πρὸς προαγωγὴν του εἰς χιλίαρχον πρότασις ἔχει τὴν ἀρχὴν εἰς τοὺς ἐν Ἡπειρῷ ἀγῶνας του.

Ἐγκατέλειψε τέλος τὴν Ἡπειρον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1822, μεταβὰς δι' Ἰταλίας εἰς Τεργέστην ὅπου ἐνδιέτριψεν ἐπ' ἀρκετὸν παρὰ τῇ συγγενικῇ του οἰκογενείᾳ Βασιλείου καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βιέννην καὶ Ὁδησσὸν ὡς αἰ ἀπὸ 1ης καὶ 4ης Μαΐου 1822 ἐκ Βιέννης ἐπιστολαὶ του (3). Τὴν τελευταίαν ταύτην αὐτόγραφον ἐπιστολήν τοῦ Παύλου παραθέτω, καθ' ὅσον ἐκ τῶν γραφομένων του διαφαίνεται ὀλοκράθαρα ἢ καλωσύνη, τὸ ἦθος, ἢ μετριοφροσύνη καὶ ὁ ἐν γένει χαρακτήρ του ὡς ἐπίσης καὶ τὸ ἀρκετὰ ὑψηλὸν ἐπίπεδον τῆς μορφώσεώς του.

«Πρὸς τοὺς Κυρίους Ἀλέξανδρον καὶ Κύριον
Βασιλάκην Μ. Βασιλείου

τῇ 4 Μαΐου 1822 Βιέννη

Τὸ πῶς ἕως τώρα δὲν ἔκαμα τὸ χρέος μου διὰ νὰ σὰς γράψω κατὰ μέρος καὶ νὰ σὰς εὐχαριστήσω διὰ τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ φιλίαν ὅπου ἐδείξατε εἰς τὸν δούλον σας εἰς τὸν καιρὸν τῆς εἰς αὐτοῦ διατριβῆς. Εἶμαι βέβαιος ὅτι θέλετε τὸ συμπαθήσῃ ἐπειδὴ αἰ ἐξοχαὶ καὶ τὰ εὐράνια θεάματα τούτης τῆς Πολιτείας (κατὰ τὸ ὅποιον εἴσθε πλέον καὶ παρὰ βέβαιαι) δὲν μοι ἔδωσαν κἀνδύο ὥρες καιρὸν εὐκαιρίαν διὰ νὰ ἡμπορέσω νὰ ἐκπληρώσω τὰ πρὸς τοὺς φίλους χρέη μου, καὶ ἂν εἶναι ἡ γνώμη μου ἐσφαλμένη σὰς ζητῶ συγγνώμην.

Σὰς λέγω λοιπὸν ἀδελφὸν ὅτι εἰς τὸν δρόμον ἀπέρασα πολλὰ καλὰ τὸ μόνον ὅμως ὅπου μὲ ἐβασάνιζε ἦτον ὅπου δὲν ἡμπόρεσα νὰ εὕρω εἰς ὄλον τὸν δρόμον ἕναν ἀνθρωπον διὰ νὰ ὀμιλήσω πέντε λέξεις, εἶχον καὶ τὸν καλότυχον τὸν γερμανὸν ὅστις καὶ αὐτὸς δὲν ἤξευρε καθόλου μήτε τὴν ἰταλικὴν διάλεκτον μήτε τὴν γαλλικὴν καὶ ὁπόταν ἤθελε νὰ μοῦ ὀμιλήσῃ καμμιάν φοράν τὴν ἡμέραν ἐπειδὴ ὁ ὕπνος δὲν τὸν ἀφηνε στοχασθῆτε νὰ μὴν ἠξεύρῃ καλὰ καὶ νὰ εἶναι καὶ ἀπὸ προφορὰν γερμανικὴν τί θάσανον ἐδοκίμαζα καὶ ἐξ αἰτίας; ὅτι ἐπιθυμοῦσα νὰ φθάσω μίαν ὥραν πρωτίτερα εἰς τὴν Λοκάνδα μήπως καὶ εὕρω κανέναν ἀνθρωπον νὰ ὀμιλήσω κἄν μὲ τὰ νοήματα καὶ μὲ τὰ χέρια ὅμως κατὰ κακὴν μου τύχην δὲν ἡμπόρεσα νὰ εὕρω κανέναν τῆς προκοπῆς. Ἰδέτε λοιπὸν τί ταξίδι ἔκαμον ἕως ἐδῶ καὶ ὑπομονή, ἰδοὺ δὲ ἐρχόμενος μοι ἐφάνη νὰ εἶμαι εἰς ἕνα ἐπίγειον παράδεισον τὸ

1. Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου.
2. Ἡπειρωτικὴ Ἐστία τεύχος 47|1956 σελ 247.
3. Ἀρχεῖον τοῦ γράφοντος.

σον διὰ τὰς ἐξοχὰς καθὼς καὶ διὰ τὰς Ἀκαδημίας καὶ ἄλλα πάμπολλα σπάνια πράγματα τούτης τῆς πόλεως, τὰ ὅποια δὲν ἀφῆτα κανένα ἀπὸ τὸ νὰ μὴν τὰ ἰδῶ ξεποδαριαζόμενος. Τούτων ἕνεκα βιάζωμαι μίαν ὥραν πρωτύτερα νὰ μισεύσω φοβούμενος μήπως καὶ με ἐλκύσουν καὶ ἀληθμονήσω τὴν Ὀδέσσαν καὶ μετὰ μίαν ἑβδομάδα ἐλπίζω νὰ μισεύσω ἂν ἔμωσ καὶ δὲν μοὶ ἀκολουθήσουν τίποτα ἄλλες σκοτούρες καθὼς καὶ αὐτοῦ.

Ἦδη δὲ σὰς εἰδοποιῶ ὅτι τὰ βιβλία διὰ τὸν ἀυτάδελφον σας Κωνσταντῖνον τὰ ἐψώνισα πλὴν τοῦ λεξικοῦ τοῦ Γαζῆ ἐξ αἰτίας ἔπου μοὶ ζητοῦν 60 φιορ. ἀσημένια καὶ γράψε μου τι νὰ πράξω, καθὼς καὶ τὸ λεξικὸν τοῦ Τζαλίκογλου τὸ ὁποῖον δὲν τὸ εὔρον δὲν ἠξέυρω ἔμωσ ἂν θέλῃ τοῦ ἀρέσουν τοῦ Κωστάκη ἐπειδὴ δὲν μοὶ ἐγράψατε τὰς ἐκδόσεις τί ἐστὶν εἶναι διαφορετικαὶς αὐτὰ δὲ ὅπου ἠγόρασα εἶναι τῆς Λειψίας ἢ ὅποια ἐκδοσις δὲν εἶναι ἀπὸ τὰς πρώτας καὶ ἔστω πρὸς εἰδησίην σας. Ἔτινα ἐκόμισαν φιορ. ἀσημ. 34: 15 ὡς ἢ καταγραφή των τὰ ἔποια θέλει νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν κυρ Ἀναστάσιον Μαργαρίτην ὡς μοὶ ἐδιόριζεν ὁ Κύριος πατήρ σας εἶναι καὶ προσκυνῶ καὶ εἰδοποιῆσατέ τον καθὼς καὶ διὰ τῆς γραφῆς ἔπου μοὶ περιέκλειεν διὰ τὸν εἶς Ὀδέσσαν κυρ Γιωργάκη ταῖς ὅποιαις ἀμέσως ταῖς ἐξαπέστειλα καὶ ἄς μείνη ἡσυχος. Ἐγὼ δὲ τὸ μόνον πρᾶγμα ἔπου σὰς ζητῶ εἶναι νὰ μοὶ στείλετε ἐκεῖ νὰ τὰ χαρτιά ἔπου ἔφερα ἀπὸ τὴν Ἀγκῶνα τὰ ἔποια θὰ ἐληθμονήσω αὐτοῦ καὶ σὰς περικαλῶ νὰ μοὶ τὰ στείλετε τὸ ὀγλιγωρότερον διὰ νὰ με προφθάσουν ἐν ὄσῳ εἶμαι ἐδῶ καὶ με ὑπογρεῶνετε. Τὸ περισσότερον ὅπου σὰς παρακαλῶ ἔμωσ εἶναι νὰ με ἔχετε εἰς τὴν ἐνθύμησίν σας καὶ εἰς ὅτι ἤμπορῶ νὰ σὰς δουλεύσω νὰ με προστάξετε ἐλευθέρως ὅσο εἶμαι καὶ ἔσωμαι.

Τὸν Κύρ Γιωργῆν Παπαγιωλάκη καὶ Κύρ Δημήτριον ἀδελφικῶς προσκυνῶ

Ὡς ἀδελφός σας

Παῦλος Α. Μελας

Ὁμήρου Ἰλιάδα Ὀδύσεια	Φ. 2.90
Θεοκρίτου Ἠδέλια	45
Λουκιανοῦ ἔπαντα καὶ	9:4 6
<i>Dictionaire par oist</i>	7.30
<i>Lecons de Litterature et de morale</i>	
<i>en deux vol</i>	6.15
<i>Dictionaire de la langue grecque</i>	
<i>par Planche</i>	10.15

Φ 34.15

(Σημ. Α. Ι. Μελα ἢ ἀθροισίς λάθος)

Ὁπισθεν τῆς ἐπιστολῆς

Vienna

Ai Sig Ablessandro e Basilio M. Basilio
à Trieste

Ἐπίσης ὀπισθεν

8 Ματου Ν 1822 Παυλ. Α. Μελα

Πρὸς τοὺς υἱοὺς μου

Ἦλθε 8]26 Ματου Ἀπριλλίου α (13. Ματου ἀπεκρίθη)

**

Οἱ ἀνωτέρω Ἀλέξανδρος καὶ Βασίλειος εἶναι ἀδελφοὶ τῆς συζύγου τοῦ ἐν Κων)πόλει μεγαλυτέρου του ἀδελφοῦ Γεωργίου, τοῦ ὁποῖου ὁ πεινθερός Μιχαήλ Βασιλείου Φιλικὸς καὶ αὐτὸς ἦτο ἀδελφός τοῦ γνωστοῦ φιλιτάτου τοῦ Κοραῆ Ἀλεξάνδρου Βασιλείου.

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1823 ἐπαγευρίσκαμεν τὸν Παῦλον ἐν Κερκύρα ὅπου ἦτο

ἤδη ἐγκατεστημένη καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Χάιδω ὡς καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἰωάννου, ἦτις ἐπανέκαμψεν ἐξ Ἀγκῶνος τῆς Ἰταλίας, ὅπου εἶχε καταφύγει μετὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

Τὸν Παῦλον μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἰωάννου τοὺς διακρίνει κάποιος ἰδιαιτέρως δεσμός. Τοῦτο ἐξηγεῖται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι μικρότεροι ὄντες ἐκ τῶν πέντε ἀρρένων ἀδελφῶν παρέμειναν τελευταῖοι ἐν τῇ ἐν Ἰωαννίνοις πατρικῇ των οἰκίᾳ καὶ εἶναι ἄλλωστε εἰ μόνιοι τῶν ἀδελφῶν, οἵτινες ἐμφανίζονται ὅτι μετέβαινον εἰς Ὀδησδὸν διὰ τὰς ἐργασίας τοῦ ἐκεῖ οἴκου Μελαῶ ὅπου εἰργάζετο καὶ ὁ ἕτερος ἀδελφός των Θεοδόσιος.

Ὁ πρεσβύτερος πάντων Δημήτριος ἦτο ἀπὸ μακροῦ ἐγκατεστημένος ἐν Μόσχᾳ μετὰ τῶν ἐξαδέλφων τοῦ Δημητρίου καὶ Πέτρου Ἀνασ. Μελαῶ καὶ Ἰωάννου Σταύρου Μελαῶ. Ὁ ἕτερος ἀδελφός Γεώργιος ἀνέκαθεν ἐν Κων]πόλει διηύθυνε ἐκεῖ τὸν οἶκον Γεώργιος Α. Μελαῶ καὶ ἀδελφοί (1).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰ δύο ἐξαδέλφοι Δημήτριοι ἀναγράφονται παρὰ τοῦ Φιλήμονος ὡς Φιλικοὶ ὁ εἰς μνηθεῖς ἐν Μόσχᾳ τὸ 1819 καὶ ὁ ἕτερος ἐν Ὀδυσσῶ τὸ 1820, ὁ δὲ Γεώργιος, Φιλικὸς ὡσαύτως ἐμφανίζεται μὲ μεγάλην προεπαναστατικὴν δράσιν ἐν Κων]πόλει συνυπογράφας (2) καὶ ἀπόρρητα ἔγγραφα μετὰ τῆς τριμελοῦς Ἐπιτροπῆς τῶν Ἐφόρων τῆς Φιλ. Ἐταιρείας ἐν Κων]πόλει.

Ὁ Ἰωάννης Α. Μελαῶ διαμένων εἰς Ἀγκῶνα ἀπὸ τὰ μέσῃ τοῦ 1822 μετὰ πατριωτικὴν δράσιν ἐν Ἠλείρῳ ἀνέπτυξε κατὰ τὴν σύντομον ἐκεῖ παραμονὴν του πολιτικὴν καὶ ἐμπορικὴν δραστηριότητα, τὸ δὲ 1823 ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν καὶ ἀφου ἐγκατέστησε τὴν οἰκογένειάν του εἰς Κέρκυραν προσῆλθεν εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα, καταλαβὼν πλεῖστα ἀνώτατα ἀξιώματα. Τοῦτον ἠκολούθησε (τὸ 1824) καὶ ὁ Παῦλος. Εἰς πολυσέλιδον ἔγγραφόν του ἀπὸ 9 Νοεμβρίου 1824 (3) πρὸς τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα εἰς Ναύπλιον ὁ Ἰωάννης Μελαῶ συνιστᾷ ἐν τέλει τὸν ἀδελφόν του καὶ παρακαλεῖ, ὅπως τῷ ἀνατεθῆ ὑπηρεσία τις. . . .

«. . . Ὁ ἐπιφέρων τὸ παρόν μου εἶναι ὁ ἀδελφός μου Παῦλος Μελαῶ, ὅστις ἐρχεται συντροφευμένος μὲ τὸν χιλιάρχον Τζεμούλια Σουλιώτην ὅπου μὲ διαταγὴν σας ἔχω εἰς τὴν ὁδηγίαν μου. Τοὺς στέλλω ἐξεπίτηδες διὰ νὰ συντροφεύσουν τὰ χρήματα τὰ ὅποια θέλετε στείλη διὰ νὰ πληρώσωμεν τοὺς μισθοὺς καὶ λοιπά. Τὸν ἀδελφόν δμως τὸν συστῶ εἰς τὴν προστασίαν τῆς κοινῆς ἡμῶν μητρὸς ὅπου ἂν τὸν κρίνη ἱκανὸν διὰ κανέν ὑπόργημα νὰ τὸν προστάξῃ διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ καὶ αὐτὸς τὸ Ἔθνος. . . . »

Ὁ Μισθοδότης

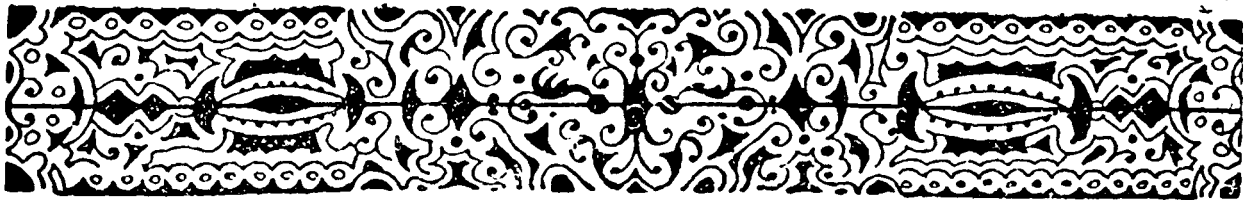
Ἰωάννης Μελαῶ

Ἐκ Σαλόνων τῇ 9ῃ Νοεμβρίου 1824

(Συνεχίζεται)

1. Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου.
2. Δοκίμιον Φιλήμονος σελ. 120 καὶ σελ. 312—415.
3. Γενικά Ἀρχεῖα Φακ. 36]1824 Ἐκτελεστικόν.

ΚΩΣΤΑ ΑΘ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

ΚΑΣΣΙΩΠΗ

Ἡ Κασσωπία ἦταν ἀρχαία χώρα τῆς Ἡπείρου. Ἡ χώρα τοῦ ἔθνους τῶν Κασσωπῶν ἢ Κασσωπαίων, Ὁ Ἡρόδοτος τοὺς ὀνομάζει Χασσωπούς. Ἡ Ἡρωδιανὸς τοὺς γράφει, μόνον αὐτός, μὲ ἓνα σ. Ἀναφέρονται καὶ ὡς Κασσιωπαῖοι ἢ Κασσωπεῖς.

Καθὼς ξαίρομε, τὴν Ἡπειρο κατοικοῦσαν διάφορες φυλές, πού εἶχαν καὶ ἴδια γλῶσσα, καταγωγή καὶ θρησκεία μὲ τοὺς λοιποὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Στράβων ἐρειδόμενος φαίνεται στὸν Θεόπομπο ἀναφέρει ὅτι ἦσαν 14 οἱ φυλές αὐτὲς καὶ τὶς κατονομάζει. Ὀνομαστότερες ἦσαν οἱ Θεσπρωτοί, οἱ Χάονες, οἱ Κασσωπαῖοι καὶ οἱ Μολοσσοί. Ὁ Στρουβόνιος τὰ ἀναβιβάζει σὲ 42.

Ὁ Μιχ. Περάντης στὸ ἔργο του «Ἀμβρακία» (Ἀθῆν. 1954, σελ. 35) ἀναγράφει 44 ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἔζησαν καὶ ἀνδρώθηκαν στὴν Ἡπειρο. Ὁ κ. Δημ. Εὐαγγελίδης τὰ βρίσκει ἀκόμη περισσότερα. Τὰ ἔθνη αὐτὰ ἀσήμαντα τὰ περισσότερα ὑποτάχθηκαν στοὺς Χάονες, τοὺς Θεσπρωτοὺς καὶ τοὺς Μολοσσοὺς.

Οἱ Χάονες κατοικοῦσαν ἀπ' τὶς ἄκρες τῶν Ἀκροκεραύνιων πρὸς νότον ὡς τὴν ἀπέναντι τῆς Κέρκυρας παραλία. Τὰ νοτιότερα πρὸς αὐτοὺς μέρη κατεῖχαν οἱ Θεσπρωτοὶ καὶ κατὰ τὰ μεσόγεια πρὸς τὴν Πίνδο οἱ Μολοσσοί.

Οἱ Κασσωπαῖοι κατοικοῦσαν τὴν χώραν πού βαίσκεται παρὰ τὴν εἴσοδο τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἀπ' τὸ Σκύλακα οἱ τελευταῖοι ἀναφέρονται ὡς «οἰκοῦντες κατὰ κόμας» τὴν παράλια χώρα μετὰ Θεσπρωτῶν καὶ Ἀμβρακικῶν (Ἀνακτορικοῦ) κόλπου καὶ τῆς ὁποίας χώρας ὁ παράπλους δι-
αρχοῦσε μισὴ μέρα.

Ὁ παράπλους αὐτὸς ἂν ὑπολογισθεῖ ἀπὸ τὸν πρὸς Βορ. κόλπο τῆς Νικόπολης ὡς τὸν κολπιζόντα λιμένα τῆς Ἡγουμενίτης πρέπει νὰ ἐκτιμηθεῖ σὲ 35 περ. μίλια.

Κατὰ τὸ Στράβωνα *Didot* 269,49) ἡ ἔκτασις τῆς παράλιας χώρας τῶν Κασσωπαίων πρέπει νὰ θεωρηθεῖ μικρότερη μετὰ τῶν λ' μένων Γλυκῆς (σημ. Φινάρι καὶ Γόμαρος) (σημ. Δεματᾶς). Ὁ Στράβων τοποθετεῖ τοὺς Κασσωπαῖους ἀπ' τὴν εἴσοδο τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ἀριστερὰ στὸν εἰσερχόμενο, ὡς τὸ μυχὸ του καὶ λέγει, ὅτι κατοικοῦσαν μετὰ Θεσπρωτῶν καὶ Ἀμφιλόχων.

Ὁ Πιολαιμαῖος τέλος θέτει αὐτοὺς πρὸς Ν. τῆς χώρας, πού κατεῖχαν οἱ Δόλοπες.

Ἡ Κασσωπία, λοιπόν, ἢ Κασσιωπαία εἶναι ἡ χώρα τῆς Ἡπείρου, γιὰ τὴν ὁποία διαφωνοῦν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη χώρα τῆς Ἡπείρου οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ γεωγράφοι.

Ἀλλὰ μοῦ φαίνεται, ὅτι οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ γεωγράφοι γιὰ ὅλα διαφωνοῦν, ὅταν πρόκειται γιὰ τὴν Ἡπειρο.

Ἄλλοι τοποθετοῦν τὴν Κασσιωπαία χώρα ἐδῶ καὶ τὴν θέλουν, λέγει ὁ Ἀραβαντινός, περιορισμένη καὶ ἄλλοι ἄλλοῦ καὶ τὴν θέλουν ἐκτεταμένη.

Ὁ Πουκεβίλ λέγει, ὅτι ἦταν Β.Α. τῆς Θεσπρωτίας καὶ σύμφωνα πρὸς τὴ γνώμη αὐτῆ ὁ Ἀραβαντινός δορίζει ὅτι ἡ Κασσιωπαία εἶχεν ὅλες τὶς ἀκτὲς ἀπὸ τὸ Φανάρι ὡς τὴν Ρηνιάσσα καὶ πρὸς Β. ἐφθανε ὡς τὴ σειρά τοῦ βουνοῦ τῆς Κοσμηρᾶς, σὴν ὁποία τερματίζονται οἱ ἀνατολικὲς πεδιάδες τῶν Γιαννίνων καὶ ἐκλείνε μέσα τῆς τὰ βουνὰ καὶ τοὺς κάμπους πού βρισκόναν ἀ-

νάμεσα Λούρου και Ἀχέροντα.

Ἡ χώρα αὐτὴ δηλαδὴ περιεῖχε τὰ Τσαμοχώρια τῆς Πρέβεζας, τὸ Σούλι καὶ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη Λάκκα τοῦ Σουλίου.

Ἡ χώρα αὐτὴ στὴν ἐποχὴ τοῦ Στράβωνα παρεκτεινόταν καὶ πρὸ πέρα ἀπ' τὴν περιοχὴ τοῦ Λούρου. «Ἐν ἀριστερᾷ δὲ (τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου) ἡ Νικόπολις καὶ τῶν Ἡπειρωτῶν οἱ Κασσωπαῖοι». Ἐπὶ Ἑνετοκρατίας ἡ χώρα τοῦ Λούρου λεγόταν ἀκόμη «χώρα τῆς Κασσωπίας» καὶ ἔτσι ἐγγράφοταν στὰ Μητρώα τῶν Βενετῶν.

Κυριότερη πόλις τῆς Κασσιωπίας χώρας ἦταν ἡ Κασσιώπη ἢ Κασσώπη ποὺ χρησίμευε καὶ ὡς πρωτεύουσά της.

Ὁ Χαλκοκονδύλης κι' ὁ Μελέτιος τὴν τοποθετοῦσαν στὴν Καστρίτσα, ὅπου ὁ Πουκεβίλ νομίζει πὸς ἦταν ἡ Ἑλλά κι' ὅπου πολλοὶ τοποθετοῦσαν τὴν πόλις τῆς Δωδώνης.

Σώζονται ἐκεῖ ἀξιόλογα ἐρεῖπια ἀρχαίας κατὰ τὴ βάση τῆς Ἀκρόπολης.

Ὁ Σκαρλάτος Βυζάντιος στὸ λεξικὸ του γράφει ὅτι «ἡ ἐν Ἡλίρῳ πόλις τῶν Μολοσσῶν Κασσιόπη ἦν αὐτὰ τὰ Ἰωάννινα». Ὁ Ψαλίδας ἐκεῖ ὅπου εἶναι τὰ ἐρεῖπια τῆς ...Δωδώνης, τῆς Δωδώνης τοῦ Καραπαίου στὴν Ὀλύτσια.

Ὅταν ἦταν στὴν ἀκμὴ τῆς ἡ Κασσιώπη εἶχε καὶ ἐπισκοπικὴ ἀξία, καὶ τὴ συναντοῖμε διατηρούμενη ὡς τὸν Θ' αἰῶνα. Κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ἀναφέρεται στὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίᾳ ἡ νῆσος τῆς Λευκάδος ὡς ἀρχιεπισκοπὴ καὶ ἐπισκοπὴς πολλὰς πόλεις μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Κασσιώπη.

Πότε καὶ σὲ ποιά ἐτιδρομῆ ἐρημώθη καὶ μᾶς εἶναι ἀγνωστο.

Πάντως δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ καταστράφηκε κι' αὐτὴ ἀπ' τὶς ὀρδὲς τοῦ Αἰμίλιου Παύλου.

Τὴν πόλις Κασσιώπη ὁ Ἀραβαντινὸς τὴν τοποθετεῖ κατὰ τὸ Σειστρούνιο τοῦ Σουλίου κι' ὄχι στὴ Ρινιάσα τοῦ Μαργαριτιοῦ ποὺ τὴν θέλει ὁ Λ. Βασιλειάδης.

Περισσότερο πιθανὴ ὅμως εἶναι ἡ γνώμη ἐκείνων ποὺ τὴν τοποθετοῦν στὰ ἀνευρεθέντα ἀρχαῖα ἐρεῖπια μεταξὺ τῆς Μονῆς Ζαλόγγου καὶ τοῦ χωριοῦ Καμαρίνας.

Τὰ ἐκτεταμένα αὐτὰ ἐρεῖπια ἀπλώνονται ἀμέσως κάτω ἀπ' τὶς βραχώδεις κορυ-

φές τοῦ Ζάλογγου, ποὺ ἐκτείνεται δυτικὰ τοῦ ποταμοῦ Λούρου κι' ὡς εἴκοσι χιλιόμετρα Βορεινὰ τῆς Πρέβεζας. Τὸ χωριὸ Καμαρίνα ἀπέχει μισὴ ὥρα ἀπ' τὴν ἀκρόπολὴ μας.

Ὁ κ. Σωτήρ. Δάκαρης ἔκανε ἀνασκαφές ἐκεῖ στὰ 1951 μέχρι τὸ 1955 ἀλλὰ δυστυχῶς ἦταν περιορισμένες οἱ πιστώσεις του. Σώζονται σήμερα ἀπ' τὰ ἐρεῖπιά της περίβολος τεῖχους ἀπὸ πολυγωνικοὺς λίθους, θέατρο κατὰ τὸ ψηλότερο μέρος τῆς μέσα σιτὸν περίβολο ἀκρόπολης μὲ 37 σειρὲς καθίσματα, χτισμένο κι' αὐτὸ ἀπὸ πολυγωνικοὺς λίθους, οἰκοδόμημα γνωστὸ μὲ τ' ὄνομα «Βασιλόσπιτο», ἡ κύρια πύλη τοῦ τεῖχους ἀνάμεσα θεάτρου καὶ Βασιλοσπιτιοῦ, τάφοι κ.λ.π.

Τὸ παραπάνω «Βασιλόσπιτο», ποὺ εἶναι ἕνας ὑπόγειος θαλαμοειδὴς καμαροσκέπαστος τάφος, τὸ καθάρισε ὁ κ. Σωτ. Δάκαρης κατὰ τὶς ἀνασκαφές ποὺ προαναφέραμε (Πρακτικὰ Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας, Ἀθῆν. 1954, σελὶς 326, ὅπου καὶ ἀναγράφονται λεπτομερῶς οἱ γενόμενες σκαφές).

Ἡ πόλις διατηρεῖ πολλὰ ἐμφανῆ ἐρεῖπια λέγει ὁ κ. Δάκαρης.

«Δημόσια κτίρια, ναόσχημα οἰκοδομήματα, στοὰ, μέγα θέατρον, μικρὸν θέατρον (ὠδεῖον), οἰκίματα, ἰσχυρὰ τεῖχη μετὰ πυλώνων καὶ τοξοειδοῦς μικρᾶς πύλης πληροῦν τὸν ἀνωφερῆ χώρον τῆς ἀκροπόλεως».

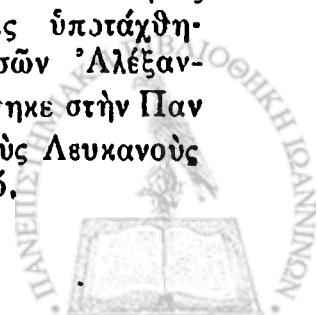
Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ κ. Δάκαρη ἔφερε σὲ φῶς σπουδαῖο οἰκοδόμημα τοῦ Δ' ἢ Ε' αἰῶνα π. Χ., ποὺ ὑποθέτει, ὅτι θὰ ἦταν τὸ πρυτανεῖο τῆς πόλης ἢ καταγωγίό της.

Πολιοῦχο θεὰ εἶχαν τὴν Ἀφροδίτη.

Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἡ πόλις ἀνῆκε στὴν ἐπαρχία Παλαιᾶς Ἡπείρου.

Ἄλλες πόλεις τῶν Κασσωπαίων ἦσαν ἡ Πανδοσία, ποὺ χρημάτισε καὶ πρωτεύουσα τῶν Βασιλιάδων τῆς Ἡπείρου, Ἐλάτρεια, Βούκ(χ)ετα, ἢ Βούχετα, Βατῖαι καὶ τὸ φρούριο Κασσωπᾶς.

Οἱ Κασσωπαῖοι ἦσαν λαὸς ἀνεξάρτητος. Στὰ χρόνια τοῦ Φίλιππου τοῦ Β' ὅμως τρεῖς ἀπ' τὶς παραπάνω πόλεις ὑποτάχθηκαν στὸ βασιλεῖα τῶν Μολοσσῶν Ἀλέξανδρο. Ὁ βασιλεὺς τοῦτος νικῆθηκε στὴν Πανδοσία στὰ 322 π. Χ. ἀπὸ τοὺς Λευκανοὺς κοντὰ στὸν Ἀχέροντα ποταμὸ.

Τὴν Κασσιωπαία τὴν χώριζε ἀπ' τὴ Θεσπρωτία ὁ ποταμὸς Ἀχέροντας καὶ ὁ ποταμὸς Θύαμις (σημ. Καλαμᾶς) χώριζε τὴν Θεσπρωτία ἀπ' τὴν Κεστρίνη. Ἡ Θεσπρωτία παρατεινόταν πρὸς Β. ὡς τὴν ὄροσειρὰ τῆς Κοσμηρᾶς καὶ περικλειοῦσε μέρος τῆς σημερινῆς περιοχῆς τῶν Κουρέντων καὶ ὅλη τὴν Τσαρακοβίστα.

Ὅταν ὁμως ἦταν στὴν ἀκμὴ τῆς ἡ Θεσπρωτία συμπεριλάμβανε καὶ τὴν Κασσιωπαία καὶ τὴ Δρυοπία καὶ τὴν Ἀθαμανία καὶ παραπέρα ἀκόμη καὶ αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν Ἀμβρακία.

Ὅταν ὑποτάχθηκαν οἱ Κασσιωπικὲς πόλεις στὸ βασιλεῖον τῶν Μολοσσῶν Ἀλέξανδρο, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Κασσιώπη, τότε φαίνεται ἰδρύθηκε καὶ ἄλλη πόλις Κασσωπία ἢ Κασσώπη (Διοδ. ΙΘ', 88 — Στραβ. Ζ, 326) στὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Χαονίας ἀρκτικὰ τοῦ Βουθρωτοῦ, ὅπου καὶ ὁ ὁμώνυμος λιμένας, ὁ ὁποῖος λέγεται ὅτι ἀνῆκε στοὺς ἀντίπερα Κερκυραίους καὶ ἀπὸ κεῖ γινόταν ὁ συνήθης διάπλους ἀπ' τὴν Ἑλλάδα στὴν Ἰταλία ὡς ἀναφέρει ὁ Στράβων.

Ἡ πόλις καὶ ὁ λιμένας Κασσιόπη κεῖται λέγει ὁ Πτολεμαῖος (Γ, ἰδ. τ ἐκδ. *Nobbe*) στὰ παράλια τῆς Χαονίας τῆς Ἡπείρου Ν.Α. τοῦ λιμένα Ὀγγησμοῦ (σημ. Ἀγίων Σαράντα).

Κατὰ τὸ Λήκ ἡ Κασσιόπη τῆς Ἡπείρου, ἂν πιστεύσουμε τὸν Πτολεμαῖο, φαίνεται ὅτι ἐπέχει τὴ θέση τοῦ σύγχρονου ὄρμου τῶν Τετρανήσων ἐναντι ἀκριβῶς τοῦ Κασσόπι τῆς Κερκύρας (σημ. Κασσιόπη), πού πῆρε τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπ' τὴν Χαονικὴ Κασσιώπη.

Ἐπὶ τὴν πόλιν καὶ ἄλλη πόλις Κασσιόπη ἀντίκρου τῆς Ἡπειρωτικῆς Χαονικῆς Κασσιώπης στὸ ἀντίπερα μέρος τῆς νήσου Κέρκυρας, πού σώζεται καὶ σήμερον γνωστὴ ὡς Κασσόπι.

Ἐξω ἀπ' τὸ λιμένα τῆς Χαονικῆς Κασσιώπης ἐγίνε κατὰ τὸ 1084 κρατερὰ ναυμαχία μετὰ τῶν συμμαχικῶν στόλων Ἀλέξιου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ τῶν Βενετῶν ἀπ' τὴ μιὰ μεριὰ καὶ τοῦ Ροβέρτου τοῦ Γουίσκάρδου, δούκα τῆς Ἀπουλίας ἀπ' τὴν ἄλλη, κατὰ τὴν ὁποίαν νικήθηκε ὁ Ροβέρτος.

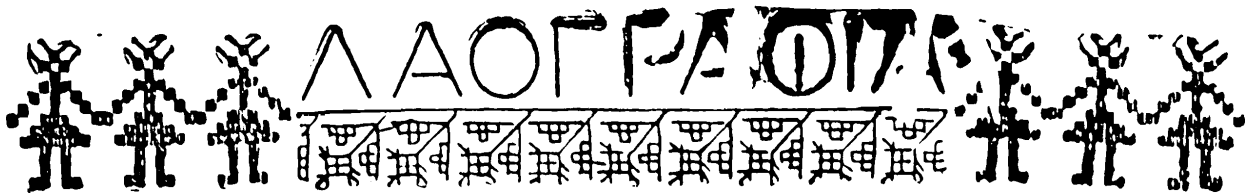
Στὸ στενὸ τῆς Κασσιώπης τούτης Βενετικὴ ναυτικὴ μοῖρα προσέβαλε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1716 τὸν ναυλοχοῦντα ἐκεῖ Ὀθωμανικὸ στόλο, τὸν ὁποῖον καὶ διεσκόρπισε καὶ μετὰ τὸ θρίαμβό της κατάπλευσεν αὐτὴ στὴν Κέρκυρα (Κορφοῦς), τῆς ὁποίας διοικητὴς τότε ἦταν ὁ περίφημος στρατηγὸς Σαλιμπουργός.

Ἀπ' τὸ στενὸ τοῦτο τῆς Κασσιώπης ὁ Ἀλῆ Πασᾶς πέτυχε κατὰ τὸ 1798 μὲ ἀδεία τῆς Γαλλικῆς Ἀρχῆς στὴν Κέρκυρα τὴν ὁποίαν ἐξηπάτησεν ἰσχυριζόμενος ὅτι τάχα ἤθελε νὰ περιορίσει μερικὲς ληστικὰς συμμορίες πού ἐβλαπταν τοὺς λαοὺς τῆς δικαιοδοσίας του καὶ τῆς τοπαρχίας Δελβίνου, ἐνῶ ὁ σκοπὸς του ἦταν νὰ καταδαμάσει καὶ καταστρέψει δυὸ μεγάλα χωριά, τὸν Ἅγιο Βασίλειο καὶ τὴν Νιβίτσα, κείμενα κοντὰ στὴ θάλασσα στὴ σειρὰ τῶν Ἀκροκεραύνων, νὰ διαβιβάσει μέρος τοῦ στολίσκου του πού εἶχε στὴν Πρέβεζα καὶ νὰ αἰφνιδιάσει τὰ χωριά αὐτὰ κατὰ τὴ νύχτα τοῦ Πάσχα τῆς χρονιάς ἐκείνης, κατὰ τὴν ὁποία οἱ κάτοικοι βρισκόταν στὶς ἐκκλησιὰς τους ἀμέριμοι καὶ γιόρταζαν φυδικὰ χαρμόσυνα τὴ μεγάλη μέρα καὶ νὰ τὰ καταστρέψει μὲ σκληρότητα καὶ ἀπανθρωπιά γνώριμες μόνον σιὸν ἀποτρόπαιον αὐτὸν τύραννο τῆς Ἡπείρου. Γι' αὐτὴ τὴν καταστροφὴ πῆρε τὴν ἐπωνυμία τοῦ λιονταριοῦ ἀπ' τὴν Πόλη καὶ ὀνομάσθηκε «Ἀσλὰν Ἀλῆ».

Εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ γράψει κανεὶς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου. Θὰ προσπαθήσουμε ὡς τόσο νὰ ἐπιμείνουμε στὴν ἔρευνά μας γιὰ τὴν διαφωτισί της.

Τελειώνοντας τὴ μικρὴ μας αὐτὴ πραγματεία γιὰ τὴν Κασσιώπη πρέπει νὰ σημειώσουμε, ὅτι σώζονται νομίσματα τῶν πρὸ τοῦ 343 π. Χ. χρόνων αὐτῆς πού εἰκονίζουν τὴν Θεὰ Ἀφροδίτη—εἶπαμε πὼς πολιοῦχο Θεὰ εἶχε τὴν Ἀφροδίτη—, ἢ τὸ Διόνυσο ἢ τὸ Δωδωναῖο Δία μετὰ τὴν ἐπιγραφή «Κασσωπαίων».

Ὁ Δ. Παναγιωτίδης (Ἡμεροσ «Ἡπειρ. Ἀστὴρ», 1904, σελ. 295) ἀναγράφει νόμισμα Κασσωπαίων μετὰ τὴ λέξη αὐτὴ καὶ μετὰ κεφαλὴ τοῦ Δία πρὸς τὰ δεξιὰ ἀπ' τὴ μιὰ μεριὰ καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη ἀετὸν ἰπτάμενο ἔχοντα ἀπ' τὴ μιὰ καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ τῆς

ΝΙΚΟΛ. ΧΡ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ

ἜΣΤΟΥ ΝΤΟΒΡΟΥ

(Τὸ παλιὸ χωριὸ)

Μύρια ὄσα γεγονότα καὶ ἔξαιρετικῶς ἐνδιαφέροντα τὰς τύχας τῆς Πατρίδος μας φέρει εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἐρευνητοῦ ἐν ἀπλοῦν—κατὰ τὸ φαινόμενον—ἐν ἔκτακτον φυσικὸν συμβάν, μιὰ χιονοστιβὰς καταστρεπτική, ἢ ἐκ Τζουμέρκων διολισθίσασα «σβάρα».⁽¹⁾

Ἐν τῇ διαδρομῇ τῶν αἰῶνων διάφοροι βάρβαροι λαοί, πανταχόθεν καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ Δυσμῶν καὶ Βορρᾶ, ἀδηράγον ἐτήρουν τὸ βλέμμα καὶ ἀρπακτικὸς τοὺς ὄνυχας πρὸς τε τὴν Ἡπειρον, καὶ τὴν ἐν γένει μητέρα Ἑλλάδα. Ἐπὶ Βυζαντινῆς δὲ Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, πλὴν ἄλλων ἐχθρῶν καὶ διάφοροι λαοὶ Σλαβικῶν φυλῶν πολλάκις ἀπὸ τοῦ 6ου μ. Χ. αἰῶνος ἀπειραράθησαν νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Ἡπειρον, ἀλλὰ καὶ ἐπανειλημμένως ἀπεκρούσθησαν. Ἐν τούτοις ἀνυχῶς—κατόπιν ἐπιμόνων καὶ ἐπικαίρων πληγμάτων—οἱ ἐπιδρομεῖς οὐχὶ ἀπαξ ἐπιτυχόντες τοῦ ἐπιδιωκομένου ἐδήλωσαν, ἀπεγύμνωσαν, κατέστρεψαν τμήματα αὐτῆς, ἢ καὶ ἐνιαχοῦ τελείως ἀφανίσαντες τοὺς πληθυσμούς, ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδια κατάφορτοι λαφύρων, εἰς

τρόφιμα καὶ εἶδη πολυτελείας, εἶδη τιμαλφῆ, τῶν ὁποίων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οὔτε τὴν ἀξίαν, ἀλλ' οὐδὲ κἂν τὴν χρησιμότητα ἐγνώριζον. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο. Ἀλλεπαλλήλως καταλαβόντες τμήματα τῆς χώρας μας ἐγκατεστάθησαν ἐν τούτοις προσωρινῶς ἢ καὶ διακεκομμένως ἐπὶ χρονικὰ διαστήματα.

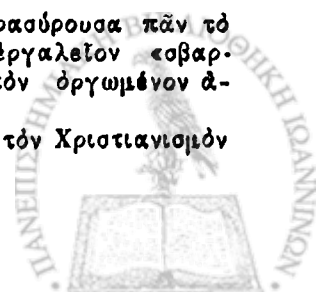
Κατὰ τὸ 1346 μ. Χ. ὁ Στέφανος Δουσάν—Κράλης (βασιλεὺς) τῆς Σερβίας, ἱκανὸς περὶ τὰ πολεμικά, ἀλλ' ἀπάνθιστος καὶ αἰμοχαρῆς—ὁ φονεύσας τὸν πατέρα του διὰ νὰ ἐξυμωσθῆσιν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν Θρόνον—εὐρῶν εὐκαιρίαν κατέλαβε τὴν Ἡπειρον. Χριστιανὸς αὐτὸς τὸ θρήσκευμα, ⁽²⁾ κατὰ τύπους μόνον καὶ κατ' ὄνομα, ἀπεγύμνωσε τοὺς κατοίκους τῆς χώρας παντὸς περιουσιακοῦ στοιχείου μέχρι τοιοῦτου σημείου, ὥστε—κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς—πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, διὰ νὰ μὴ ἀποθάνωσιν ἐκ πείνης, ἐγκαταλείποντες τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς των κατήρχοντο εἰς τοὺς λιμένας, ἐνθα ἐπώλουν ἑαυτοὺς καὶ τὰ τέκνα τους ὡς δούλους εἰς παραπλέοντα ληστρικά Ἀφρικανικὰ πλοῖα, ἀλγερίνων, τυνησιῶν καὶ ἄλλων πειρατῶν. Ἀναγκασθεὶς ὁμοῦ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Σερβίαν ἐγκατέστησεν ὡς ἀρχηγὸν καὶ διάδοχον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Συμεών, μὲ ἔδραν τὴν Ἄρταν, ὅστις συνεχίσας τὸ ἔργον ἐπὶ δεκαετίαν, εὐρέθη καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Σερβίαν, ἵνα ἀναλάβῃ τὸν θρόνον, θανόντος τοῦ ἀδελφοῦ του Στεφάνου.

κεφαλῆς του τὰ γρ. Β καὶ Α ὡς κι' ἄλλα δύο νομίσματα μὲ κεφαλὴ πρὸς τὰ δεξιὰ πυροφόρο (:) ἀπ' τὴ μιὰ κι' ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ἀετὸ μὲ τὰ γρ. ΕΒ, Α ἑκατέρωθεν αὐτοῦ. Ὅλα χάλκινα.

Ὁ κ. Σωτ. Δάκαρης κατὰ τὶς ἀνασκαφὰς του τὸ 1951 βρῆκε πολλὰ χάλκινα νομίσματα κλασικῶν, ἑλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων. Βρῆκε καὶ ἀσημένιο δηναρίο τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας ποὺ κόπηκε ἀπ' τὸν Ἰούλιο Καίσαρα στὴ Γαλατία 50—49 π. Χ.).

1.—Παρομοίωσις, ἢ παρασύρουσα πᾶν τὸ τὸ προστυχόν, ὅπως τὸ γεωργ. ἐργαλεῖον «σοβάρνα» (ὁ βολοκόπος) ἰσοπεδῶνει τὸν ὀργωμένον ἀγρὸν.

2.—Οἱ Σέρβοι ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμόν ἀπὸ τοῦ 9ου αἰῶνος.

Τότε οἱ Ἡπειρώται ἐπωφεληθέντες τῆς ἀπουσίας του ἐκάλεσαν τὸν διεκδικοῦντα τὴν Δισποτείαν (3) Ἡλείου Νικηφόρον τὸν Β' καὶ ἀνεγνώρισαν αὐτὸν ὡς Δεσπότην. (4) Οὗτος ὡς ἀναλαβὼν τὴν ἡγεμονίαν ἐθεσε τὰ πράγματα εἰς τάξιν. Ἐν τῇ ὑπερασπίσει ὁμοῦ τῶν ὀρίων τῆς ἐπικρατείας του, πολεμῶν κατὰ τῶν Ἀλβανῶν, ἐφονεύθη κατὰ τὸ 1358.

Ὁ Συμεὼν παρακολουθῶν τὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων ἐπανῆλθε καὶ αὐτὸς κατὰ τὸ 1367. Διορίσας δὲ τότε τὸν Σέρβον Θωμᾶν Β' (Προλιούλοβιτς) Δεσπότην τῆς Ἡλείου ἐγκατέστησεν αὐτόν. Καίτοι δὲ οὗτος εἶχε τὴν προέλευσιν ἐκ μητρὸς Βυζαντινῆς—Ἑλληνίδος, ἀπέδειξεν ἑαυτὸν σκληρότερον τῶν προκατόχων του· τὸ δὲ χειρίστην, ὅτι—ὡς καὶ εἰ προκατόχοί του—ἐξηκολούθησε μετακαλῶν ἀκτήμονας ἐκ Σερβίας καὶ ἐγκαθιστῶν αὐτοὺς ἐν τῇ χώρᾳ. Ἀλλ' ἡ κατ' ἔτος 1385 ἐπισυμβᾶσα δολοφονία του ἀνέκοψε καὶ τὰς δολίας αὐτοῦ προθέσεις.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁμοῦ νέαι ἐπιδρομαὶ εἶχον ἐπηρεασθῆσαι, αἱ τῶν Ἀλβανῶν ὑπὸ τὸν Γκίνην Μπούαν Σπάθαν, ὅστις εἶχε καταλάβει καὶ τὴν Ἄρταν τῷ 1375.

Ἡ λύμη (4) αὕτη τῶν Σλάβων καὶ ἐν γένει τῶν ξένων ὀρδῶν ἐνέσχυσε καὶ εἰς τὸν τόπον μας (5). Καίτοι δὲ οἱ κατὰ καιροὺς ἐπιδρομαὶ προετίμων ἐγκατάστασιν εἰς πεδινὰ καὶ εὐφορὰ μέρη, ἐν τούτοις ἐχρησιμοποιοῦν καὶ τὰ ὄρεινά, ὡς θέρετρα, (6) διὰ τὴν ἀνεσίαν των καὶ τὴν βοσκὴν τῶν ποιμνίων των.

Ἡ παράδοσις φέρει ὅτι «τὸ παλιὸ χωριὸν—Μελισσουργῶν—ἦταν Ἰστοῦ Νιόβρου».

Ἡ ἔκφρασις εἶναι ἐσφαλμένη. Δὲν ἦτο τὸ παλιὸ χωριὸν Μελισσουργῶν εἰς τὴν θέσιν «Νιόβρου» ἀλλ' ὑπῆρξε κατὰ τοὺς τελευταίους Βυζαντινοὺς χρόνους, (7) ἐπὶ ὀλίγον, ἴδιος, αὐτοτελὴς συνοικισμὸς «Νιόβρου» διαλυθεὶς, πάντως ὁμοῦ κατὰ ἕκαστον ταετηρίδα μεταγενέστερος τοῦ συγκροτημένου καὶ ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένου χωρίου Μελισσουργῶν, ὡς εἶναι καὶ ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένον.

Ἡ λέξις «Νιόβρου», (ἀνάγνωθι Ντόμπρου = *dobrou*) εἶναι σλαβική, σημαίνουσα

«καλόν». Δὲν προῆλθε δὲ ἐκ τοῦ ὀνόματος Φεουδάρχου τινός, ἀλλ' εἶναι τοπωνύμιον. Ὑπ' αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα ὑπῆρξαν πολλὰ ἐν Ἡλείῳ καὶ Μακεδονίᾳ: π.χ. «Ντοβρά»—νῦν «Ἀσπράγγελοι» Ζαγορίου· «Ντοβρά»—διαλυθὲν χωρίον Πάργας· «Ντόβρου»—τὸ καὶ νῦν ἐστὶ τῶν Γραμμενοχωρίων Ἰωαννίνων· «Ντομπρίνοβο»—Ζαγορίου· Μονὴ «Ντοβράς»—παρὰ τὴν Βέρροϊαν κ. ἄ.

Ἡδη προκειμένης ἐρεῦνης περὶ τοῦ οἰκισθέντος—ἐν τῇ περιφερείᾳ Μελισσουργῶν—καὶ ἐνωρὶς ἀφανισθέντος συνοικισμοῦ «Νιόβρου» δεόν νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὰ προσήκοντα διαφωτιστικὰ στοιχεῖα: ἱστορίας, ἐρειπίων, σκαπάνης ἀρχαιολογικῆς ἢ τυχαίας, λαογραφίας, παραδόσεως, ἐφ' ὅσον ἐκ μιᾶς ἐκάστης τούτων ὑπάρχουσιν. Ἐκ τῶν πενιχρῶν δὲ τοιούτων, εἰς τὰ ὁποῖα δυνάμεθα νὰ προσφύγωμεν καὶ στηριχθῶμεν προκύπτει ὅτι κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους—ὡς καὶ ἀνωτέρω εὐρύτερον ἐλέγχθη—ἡ χώρα μας ὑπέστη ληστρικὰς ἐπιδρομὰς, ἐγκατάστασιν δὲ—ὑπὸ φυλάρχους—ὀμάδων ξένων λαῶν, ἐν δὲ τῇ γωνίᾳ ταύτῃ τῶν Τζουμέρκων, ἐν τῇ ἢ θέσιν «Νιόβρου», θερινὴν ἐγκατάστασιν κτηνοτρόφων.

Ἡ τοποθεσία αὕτη κειμένη εἰς τὸ Δυτικώτερον σημεῖον τῆς περιφερείας, εἰς ἀπόστασιν τριῶν, ὡς ἐγγιστα, χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ χωρίου Μελισσουργῶν, εἰς ὑψόμετρον 1500 μέτρων ἀπὸ τῆς θαλάσσης, μὲ ὄψιν Ἀνατολικο-Μεσημβρινήν, προφυλάσσεται ἀπὸ Βορρᾶ διὰ δασώδους κορυφογραμμῆς. Ἐχει ἕκτασιν δύο περίπου τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, σχήματος τριγώνου ἀνεστραμμένου, ὁμαλῶς ἐπικλινῆ, κατὰ μέγα μέρος καλλιεργήσιμον καὶ δυνατῶς ἀρδεύσιμον πλυσίαν εἰς πόσιμον ὕδωρ βοσκήσιμον περιοχὴν, μὴ ἐστερημένην δὲ καισίου καὶ οἰκοδομησίμου ὕλης. Θέσις ἐξαιρετικῶς ὑγιεινὴ καὶ ἔχουσα ἅπαντα τὰ πλεονεκτήματα θερινοῦ συνοικισμοῦ, ἐγκα-

3.—Τὸ ἄξιωμα τοῦ ἡγεμόνος Ἡλείου ἀπὸ τοῦ 1204 (ἀπὸ τῆς καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως) ὑπὸ τῶν Φράγκων) μέχρι τῆς Τουρκοκρατίας.

4.—Φθοροποιός, ἀτιμωτικὸς καταστροφεὺς.

5.—Μελισσουργοὶ τῶν Τζουμέρκων.

6.—Διέξιδια, θερινὰ βοσκαὶ ποιμνίων.

7.—Ἀπὸ τοῦ 1346—1385, τμηματικῶς, ἐπὶ 40ετίαν ὡς ἐγγιστα.

ταστάσεις και κατοικίας 50 περίπου οικογενειῶν. Θέσις καταλληλοτάτη, καλή, «Ντόμ πρου».

Ταύτης ὁμως ὑπέρκειται ὁ «Τζουμέρκας», ὁ ἐπιμηκέστερος, ὁ μᾶλλον ἀπόκημιμος, καὶ ὡς τεῖχος ὑπερεξακοσίων μέτρων κατακορύφως ὀρθούμενος κλάδος τοῦ ὕλου συγκροτήματος τῶν Τζουμέρκων.

Ὡς δὲ εἶναι γνωστὸν τὰ τραχέα ταῦτα ὄρη κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας καλύπτονται ὑπὸ χιόνος, εἰς βάθος πολλῶν μέτρων, ἢ ὁποῖα εἰς πλεῖστα σημεῖα διατηρεῖται καὶ μέχρι τοῦ ἐπομένου χειμῶνος, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ εἰς αἰῶνας ἀποκρυσταλλωμένη, ἀδιάλυτος. Ἐπίσης γνωστὸν εἶναι, ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους ἑαρινοὺς μῆνας (Μάρτιον—Ἀπρίλιον) καὶ ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας τῆς ἀτμοσφαιρας, αἱ εἰς τὰ ἐπικλινῆ σημεῖα ἐστιβαγμένοι χιόνες διολισθαίνουσιν, ἐν εἶδει ἀκρατήτου, ἀνυπολογίσιου δυνάμεως χειμάρρου, καὶ κατέρχονται ἐκ τοῦ ἀποτόμου ὕψους τοῦ ὄρους μετὰ σφοδροῦ πατάγου συνταράσσουσαι τὰ πέριξ καὶ συμπαρασύρουσαι σεσαθρωμένους καὶ συμπαγῆς βράχους, λίθους καὶ γεώδεις ὕλας ὄγκου τεραστίου.

Εἰς ἔτος δὲ μὴ δυνάμενον νὰ καθορισθῆ ἑπακριβῶς, τρομακτικὴ χιονοστιβίᾶς «σβάρα»—κατὰ τὴν ἐπιχώριον ἔκφρασιν—μετ' ἀποκοπένους ἰμῆματος τοῦ ὄρους κατερχομένη παρέσυρε πᾶν τὸ προστυχόν, ἢ φάνισε πᾶν ἔχνος τοῦ ὑπάρξαντος συνοικισμοῦ «Ν ὄβρου» παρεμόρφωσε τελείως τὴν ἀρχικὴν τοῦ ἐδάφους ὄψιν, καὶ διήνοιξε χαράδραν, τὴν σημερινὴν κοίτην τοῦ ρυάκος «Ἀσπρολάγκαδο». Τεράστιος δὲ—ἐκ τῶν ἀπροσπασθέντων—βράχος, μεγέθους διωρόφου οἰκίας, κυλισθεὶς ἐπὶ τοῦ ἐπικλινοῦς ἐδάφους εἰς κατωφέρειαν 4ων χιλιομέτρων, ἐστάθη ἐπὶ ἐπιπέδου σημείου τῆς ἐκτάσεως «Σκρίπτα» (6) παρὰ τὸ χεῖλος ἐτέρας χαράδρας ἀποτελούσης τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ρυάκος «Μαυρολάγκαδο». Ἐκεῖ ἐπὶ αἰῶνας—παρὰ τὰς καιρικὰς ἐπιδράσεις—ἴστατο ἀπειληγικός, γνωριζόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἡ πέτρα στὴ Σκρίπτα». Ὑποστάς δὲ ἐν τῇ διαδρομῇ τοῦ χρόνου βαθείας ρωγμὰς καὶ δεχθεὶς ἐντὸς αὐτῶν σπόρους πρῶτων καὶ ἄλλων, ἀνέπτυξε καὶ ἐξέθρεψεν ἐπὶ τῆς ραχέως του δένδρα ὀλόκληρα. Ἀπε-

τέλει δὲ ἐμφανῆς καὶ διακεκριμένον σημεῖον τοῦ τόπου. Ἐπειδὴ κατὰ καιροὺς ἐπιχώριοι θησαυροθῆραι ἀνασκάπτοντες τὸ περὶ αὐτὸν ἔδαφος εὗρον τάφον—πολεμιστοῦ πάντως—μὲ κτερίσματα, (9) μάχαιραν, τόξον καὶ σθηρᾶ βέλη, καὶ ἐπειδὴ εἰς πολυτιμότερον κατ' αὐτοὺς εὑρημαἐλπίζοντες, ἐξηκολούθουν ὑποσκάπτοντες καὶ σημεῖα τῆς βάσεώς του—συμβαλούσης καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ χρόνου φθορᾶς—καῖεστησαν αὐτὸν ἐπισφαλῆ. Εἰς θινελλώδη δέ τινα νύκτα, κατὰ τὸ 1914, σφοδρότατος τυφῶν (10) ἀνατρέψας αὐτὸν κατέρριψεν εἰς τεμάχια ἐντὸς τῆς χαράδρας.

Κατόπιν τῆς—ὡς ἀνωτέρω—χιονοστιβίδος καὶ τῆς διηγεκοῦς ἐν τῇ παρόδῳ τῶν αἰῶνων τρικυμιώδους πολιτειακῆς καταστάσεως, οὐδὲν ἄλλο στοιχεῖον ἐναπέμεινε μαρτυροῦν τὴν ὑπαρξίν τοῦ συνοικισμοῦ τούτου, εἰ μὴ νεκροταφεῖον, ἄνευ ὀστεοθήκης, ὑποτυπώδους πολιτισμοῦ, ἐκ 15άδος ἀπλῶν κοινῶν τάφων (11) ἄνευ σαρκοφάγων, πλακῶν, ἐπιγραφῶν καὶ κτερισμάτων, εὑρεθὲν κατὰ τὴν καλλιέργειαν ἀγροῦ (12), ἐκεῖ ἔνθα ἡ παράδοσις τοποθετεῖ ὑπάρξαν ποιῆ ναΐδιον τιμώμενον εἰς μνήμην τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

Κατὰ δὲ τοὺς μετέπειτα χρόνους, ὅτε ἢ ἐν λόγῳ ἔκτασις εἰς ἀγροὺς καλλιεργουμένη ἀνεσκάφη ἐν μέρει ὡς φέρεται γνωστὸν εἰς τοὺς κατοίκους, οὐδὲ ἔχνη κατοικιῶν εὐρέθησαν, δεδομένου ἄλλως τε, ὅτι συστηματικὴ ἀνασκαφὴ δὲν ἐγένετο. Τὰ δὲ εἰς τὸ ἄνω δεξιὸν μέρος τῆς ἐκτάσεως παρὰ τινα ἀγρὸν ὑπάρχοντα ἔχνη ξερολιθιάς—κατὰ πᾶσαν πιθανότητα—οὐδὲν ἄλλον σημειοῦσιν, εἰμὴ ἀγροικὸν οἰκίσκον νεωτέρων χρόνων. (13)

Ὅθεν ὡς μόνα θετικά, οὕτως εἰπεῖν στοιχεῖα μαρτυροῦντα τὴν ἐν τῇ περιφερείᾳ Μελεσσοργῶν προσωρινὴν παραμονὴν καὶ κατοικίαν ξένων, ἢ μᾶλλον τὴν διάβασιν

8.—Τεπώνουμια.

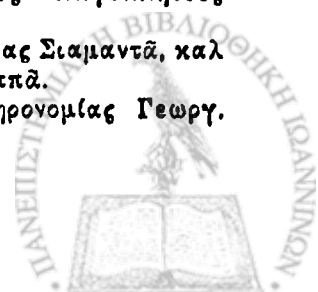
9.—Τὰ πρὸς τιμὴν ἢ ἐπιθυμίαν τοῦ νεκροῦ κατατιθέμενα ἐντὸς τοῦ τάφου ἀντικείμενα.

10.—Θυελώδης, σφοδρότατος ἀνεμος.

11.—Ἀπόδειξις ὑπάρξαντος ὀλιγοπληθοῦς καὶ βραχυβίου συνοικισμοῦ.

12.—Κληρονομίας οἰκογενεῆς Σιαμαντᾶ, καὶ λιεργηθεῖς ὑπὸ τοῦ Ἰωάνν. Παππα.

13.—Παρὰ τὸν ἀγρὸν κληρονομίας Γεωργ. Ἀθ. Πέμπα.

τῶν ἐπηλύδων τούτων, δύνανται νὰ ληφθῶσι: 1) ἡ σλαβικὴ τοπωνυμία τῆς θέσεως, ἐν τῇ ὁποῖα φέρεται ὡς ὑπάρξας ὁ συνοικισμὸς «Ντόβρου». 2) ὀλίγα τινὲς ἄλλαι τοιαῦται τοπωνυμῖαι, μετρούμεναι εἰς τὰ δάκτυλα τῆς μιᾶς χειρός, (14) ἐναντι καὶ μακρὰν τῆς ἀνωτέρω καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἐπὶ ὄρεινῶν μερῶν κείμεναι, καὶ ἀποτελοῦσαι λιβάδια βοσκῆς, φέροντα ἐνιαχοῦ καὶ ἴχνη καλλιεργηθέντων, κατ' ἀπροσδιόριστον χρόνον, ἀγρῶν (15) καὶ 3) τὸ ὡς ἄνω ρηθὲν νεκροταφεῖον, ἀνῆκον εἰς ἀπολίτιστον λαόν, ὀλιγάριθμον καὶ ἐπ' ὀλίγα ἔτη χρησιμοποίησαντα αὐτό.

Ὡς ἀρνητικὰ δὲ στοιχεῖα δέον νὰ θεωρηθῶσι τὰ ἑξῆς περίπου: 1) Ἐμφανῆ ἐρείπια ἐκκλησιῶν ἢ κατοικιῶν οὐδαμοῦ ὑπάρχουν. 2) εὐρήματα σκαπάνης ἐν τῇ καλλιέργειᾳ τῶν ἀγρῶν τῆς ἐκτάσεως ταύτης δὲν ἀνεκαλύφθησαν. 3) ὀνόματα βαπτιστικὰ ἢ καταλήψεις ἐπωνύμων συνήθων εἰς τοὺς Σλάβους δὲν περιέμεινον, ἀλλ' οὐδὲ λέξεις σλαβικαὶ ἐμπεριέχονται εἰς τὴν ἐν Μελισσουργοῖς λαλουμένην διάλεκτον Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐφ' ὃ καὶ ἀποκλείεται ἡ γνώμη περὶ συγχωνεύσεως ἢ ἀφομοιώσεως τῶν ἐπηλύδων μετὰ τῶν γηγενῶν. καὶ 4) οἱ κάτοικοι Μελισσουργῶν εἰς οὐδένα ἐπίσημον συγχρωτισμὸν ἢ ἄλλην ἐπικοινωνίαν ἦλθον μετ' αὐτῶν.

Ἐκ τοῦ τελευταίου ὅμως τούτου, ὁπερ καὶ σπουδαιότερον, προκύπτουσι πολλὰ ἐρωτήματα: οἱ γηγενεῖς κάτοικοι (Μελισσουργῶν) ἐδέχθησαν ἀδιάφοροι τὴν κατάληψιν τοῦ ἐδάφους τῶν, ἠνέχθησαν δὲ ἀπαθῶς τὴν ἐν αὐτῷ ἐγκατάστασιν τῶν ἐπιδρομέων καὶ ἀπέφυγον νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπικοινωνίαν μετ' αὐτῶν; ἢ ἐξωντώθησαν ὑποστάντες τέλειον ἀφανισμόν; ἢ ἐπικειμένης τῆς ἐνσκήψεως, φόβῳ ἀναποφεύκτου κινδύνου, ἐγκαταλείπόντες τὰς ἐστίας τῶν, πανοικὶ ἀνεχώρησαν μακρὰν διασκορπισθέντες εἰς ἀσφαλῆ μέρη, ἐνθα καὶ ἐγκατεστήθησαν ὀριστικῶς, ὅποτε τὸ χωρίον ἠρημώθη; ἢ ὡς σκηνῖται—νομάδες ζήσαντες μετὰ πολυετῆ διάλυσιν—ἐκλειψιν δυνατὸν εἶπεῖν—τοῦ χωρίου τῶν, πληροφορηθέντες τὴν φυγὴν τῶν ἐχθρῶν, ἐπανῆλθον καὶ αὐθις εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς τῶν;...

Ἐν τῇ ἐρευνῇ πολλὰ τὰ ἀμφίβολα καὶ

ἀκαθόριστα παρουσιάζονται. Ἐκ τῆς μελέτης ὅμως τοῦ ζητήματος, συναδούσης καὶ τῆς παραδόσεως, ἀγόμεθα εἰς τὰ μᾶλλον πιθανὰ καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐγγίζοντα πορίσματα: 1) Τὸ «παλιὸ χωριὸ Ντόβρου» ὑπῆρξε συνοικισμὸς παραθερισμοῦ, ὁμίδος ποιμνιοτρόφων ἐκ τῶν εἰσβαλόντων εἰς τὴν Ἡπειρον Σερβικῶν φυλῶν, ἀγροίκων καὶ ἀξέστων, τελούντων ὑπὸ φύλαρχον (Ζουμπάνον—Ἀρχιτσελιγκα) καὶ ἀποτελούντων «σιάνην». 2) Αἱ κατοικίαι τῶν ἦσαν καλύβαι, ἢ πρόχειροι ἐκ ξηρολιθιδῆς καὶ ἀνευ θεμελίων πενιχροὶ οἰκίσκοι ἐστεγασμένοι μὲν σανιδοειδεῖς σγίζας (πέλες). 3) Κατὰ τὸν χρόνον τῆς «σβάρας» ἀπουσίαζον εἰς τὰ χειμάδια. (17) 4) Μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ συνοικισμοῦ δὲν ἐπανῆλθον ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀκολούθως δὲ μετὰ τὴν παρακμὴν καὶ ταπεινώσιν τῆς Σερβίας, (18) κατὰ συνέπειαν δὲ σιερῆσεως καὶ τῆς δυναμικῆς προσσιασίας τῶν ὁμοφύλων τῶν, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἐξόντωσιν καὶ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ποιμνίων τῶν ὑπὸ νέων ἐπιδρομέων ξένης πρὸς αὐτοὺς φυλῆς, τῶν ὑπὸ τὸν Γκίνην Μπούαν Σπάθαν Ἀλβανῶν, ἐφυγον ἀνεπιστρέπτει εἰς τὴν πατρίδα τῶν. καὶ 5) Τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς τῶν εἰς «Ντόβρου» περιορίζεται εἰς τὸ πλαίσιον μιᾶς 40ετίας (19), δηλ. εἰς τοὺς χρόνους τῆς κυριαρχίας τῶν Σέρβων ἐν Ἡπειρῳ.

Οὐδεμιᾶς ἄλλης φυλῆς λαός, ἀπὸ τοῦ μεσαιῶνος (20) καὶ ἐντεῦθεν, φέρεται ἐγκαταστῆς εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Μελισσουργῶν.

Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω πάντως προκύπτουσιν ἀμφιβολίαι.

Ἐκ τῆς κρατούσης δὲ παραδόσεως, ὅτι «στοῦ Ντόβρου ἦταν παλιὸ χωριὸ» ἔχει σχηματισθῆ παρὰ τοῖς κατοικοῖς ἢ γνώμη, ὅτι ἐκεῖ προὑπῆρξε τὸ «παλιὸ χωριὸ» καὶ ὅτι εἰς τὴν τοποθεσίαν, ἐνθα τὸ νῦν χωρί-

14.—Ἐλάχιστα τὰ ἐν τῇ περιφερειᾳ Μελισσουργῶν ξενικὰ τοπωνύμια δὲν ὑπερβαίνουν τὰ 500 τοῦ ὅλου τῶν τοπωνυμῶν.

15.—Ὅροπέδιον, «Μπαλινέσι».

16.—Ἀγάλματα, νομισματα, ἐπιγραφαί.

17.—Πρὸς παραθερισμὸν ἀνέρχονται κατὰ τὰ μέσα Μαΐου.

18.—1385 μ. Χ.

19.—1346—1386.

20.—Χιλιετὲς χρονικὸν διάστημα, 395—1453.

ον «Μελισσουργοί» οἱ κάτοικοι τοῦ «Ντόβρου» εἶχον ἐγκατεστημένους τοὺς μελισσῶνας των (τὰ μελισσομάντρια), ἐξ ὧν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ διαδόχου αὐτοῦ χωρίου «Μελισσουργοί».

Καὶ ἑτέρα δὲ γνώμη ρίπτεται εἰς τὸ μέσον, ὅτι ὁ ἐκλιπὼν συνοικισμὸς «Ντόβρου» ἔχει λάβῃ τὸ ὄνομα ἀρχιποιμένος τινὸς (ἀρχιτσέλιγκα), Ἑλληνοφώνου, ὅστις εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐκεῖ μετὰ τῶν «σμεικτῶν» (21) του μικροκτηνοτρόφων, καὶ ὅτι παρεθέριζον μετὰ τῶν ποιμνίων των εἰς τὸ λιβάδιον τοῦτο, ἐφ' ὅσον ἢ ἑκτασις καὶ ἐπιφάνεια αὐτοῦ ἦτο—ὡς καὶ πρὸ τῆς χιονοστιβάδος—ἐν καλῇ καταστάσει.

Ἐκ τῆς κατ' ἀναλογίαν ὁμῶς συγκρίσεως τῶν πραγμάτων προκύπτει, ὅτι τὸ χωρίον «Μελισσουργοί» δὲν προῆλθεν ἐκ τοῦ ἐκλιπόντος συνοικισμοῦ «Ντόβρου», καθ' ὅτι τὸ μὲν παλαιὸν ἔδει νὰ ἐλέγετο «Παλιοχώρι Ντόβρου», τὸ δὲ ὡς ἐξ αὐτοῦ προελθὸν νὰ ὀνομάζεται «Ντόβρου» ἢ τὸ μὲν παλαιὸν ἔδει νὰ ἐλέγετο «Παλιοχώρι Μελισσουργῶν» τὸ δὲ νέον «Μελισσουργοί» (ὡς π.χ. Συρράκον, «Παλιοχώρι Συρράκου», Λαῖστα—«Παλιοχώρι Λαΐσσης»).

Ὅθεν τὸ ἄν ὁ μικροσυνοικισμὸς «Ντόβρου» ὑπῆρξεν εἰς χρόνους προσωρινῆς τινος ἐκλείψεως (21) τοῦ χωρίου Μελισσουργῶν, τοῦτο δὲν πειθεὶ καὶ εἰς τὸ ὅτι ἀπότοκον ἐκείνου εἶναι οἱ «Μελισσουργοί», χωρίον τὸ ὁποῖον οὔτε «Ζηλέωσιτη», οὔτε «Ζηζίνα», οὔτε «Ντόβρου», ἐκλιπόντων μικροσυνοικισμῶν τῆς νῦν περιοχῆς του τὸ ὄνομα ἔλαβεν.

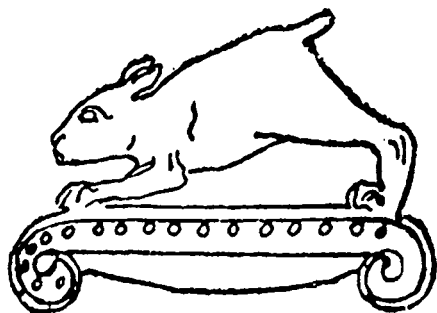
Ἱστορικῶς ὁμῶς εἶναι ἀποδεδειγμένον, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ 1319 μ. Χ. (22) (πρὸ τοῦ Βυζαντινοῦ Αυτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β', δηλ. πρὸ τῆς καθόδου τῶν Σέρβων) ὑπῆρξεν αὐτοτελὲς χωρίον ὑπὸ τὸ σημερινὸν του ὄνομα «Μελισσουργοί».

Καὶ ταῦτα, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπετύχομεν τὴν εὔρεσιν τῆς πηγῆς ἀπὸ τῆς ὁποίας θὰ ἤρῳμεθα ἀκριβεῖς καὶ συγκεκριμένας πληροφορίας καὶ δὴ ἐφ' ὅσον ἡ ἀπουσιάζουσα σκαπάνη οὐδὲν εἰσέτι εἰσέφερεν.

21.—Προσωρινὸς ἀφανισμὸς.

22.—*Acta et diplomata—Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου—(Miltosch—Miller)*.

23.—Οἱ μετὰ τῶν μικρῶν ποιμνίων των προσκολλώμενοι εἰς τὸ ποιμνιον τοῦ Τσέλιγκα εἰς συμπλήρωσιν τῶν ἀπαιτουμένων προβάτων διὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴν βοσκήν τοῦ λιβαδιοῦ.

ΠΑΙΔΕΙΑ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Γ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Καθηγητοῦ Θεολόγου

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΒΙΤΑΜΙΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

(Μιὰ αἰτία κακοδαιμονίας)

1ον

Τελευταίως ἀρκετοὶ ἐμιλοῦν γιὰ ἐκπαιδευτικὴ κακοδαιμονία, γιὰ ἀθλιότητα εἰς τὴν ὁποίαν βρίσκεται ἡ Μέση Παιδεία καὶ ὑποδεικνύουν τρόπους βελτιώσεως καὶ λύσεις γιὰ ἀνόρθωσι καὶ μεθόδους θεραπείας τοῦ κακοῦ.

Πολλοὶ τὰ δάξουν μὲ τὰ ξενότροπα συστήματα ποῦ μεταφυτεύονται ἐπιπόλαια καὶ ἀψυχολόγητα εἰς τὴν χώρα μας, ἄλλοι ὑποθέτουν ὡσάν αἰτία τὴν ὑλικὴ δυσπραγία τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ ἐλάχιστοι μόνον ἐμιλοῦν—χωρὶς δυστυχῶς νὰ ἀποτολμοῦν ἐγγράφως νὰ διατυπώσουν τίς ἀπόψεις τους—περὶ ἐκφυλιστικῆς τάσεως (σκληρὸς ὁ λόγος) ποῦ διεισδύει σὲ πολλοὺς συναδέλφους καθηγητᾶς.

Ἄς τολμῆσωμε λοιπὸν νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια «χωρὶς φόβον καὶ χωρὶς πάθος», μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς βελτιώσεως διὰ τῆς αὐτοκριτικῆς καὶ τοῦ αὐτοελέγχου.

«Ἐνδον σκάπτε», θὰ ἔλεγε καὶ ὁ σοφὸς τῆς ἀρχαιότητος.

Ἄς εἰσέλθωμε σὲ μιὰ αἴθουσα διδασκαλίας μὲ τὸ συνωστιζόμενον πλῆθος τῶν μαθητῶν ποῦ θορυβεὶ ἀδιάκοπα ἢ πέφτει ξαφνικὰ σὲ μοιρολατρικὴ ἀταραξία καὶ ἀπάθεια. Ἄς μελετήσωμε τίς φυσιογνωμίας τους. Τρομερὴ ἢ διαπίστωσι. Μιὰ ἀρρώστεια, λῆς, κρυφὴ καὶ ὑπουλη ἔχει διαβρώσει σιγὰ-σιγὰ τὴν ψυχὴ τῶν μαθητῶν μας, τοὺς ἔχει ἀπομυζήσει τὴν ἰκμάδα καὶ τὴ ζωτικότητά τους, ἔχει στεγνώσει καὶ μαρᾶνει τὸν ἐνθουσιασμό καὶ τὸν ζήλο τους. Ἡ ἀσθένεια αὕτη ἔμπορεῖ νὰ χαρακτηρι-

σθῆ ὡσάν πνευματικὴ ἀβιταμίνωσις.

Δυστυχῶς εἶναι γεγονός, ποῦ δὲν ἐπίδεχεται ἀμφισβήτησιν, ὅτι οἱ μαθηταί μας ὑποσιτίζονται πνευματικῶς. Καὶ ὅταν λέμε «πνευματικῶς» δὲν ἐννοοῦμεν βέβαια τὸν τομέα τῶν ποικίλων γνώσεων, ὅπου ἀντίθετα, ὑπάρχει πολλὰς φορές ἕνας φόρτος θαυράτος καὶ καταθλιπτικὸς, ποῦ προκαλεῖ σύγχυσιν, καὶ ἀνωμαλία.

Διότι θαυράτος φόρτος εἶναι νὰ προσφέρωμε σὲ ἀνωρίμους μαθητᾶς τῆς Γ' Γυμνασιακῆς τάξεως κρίσεις π.χ. περὶ Καίσαρος—Αὐγούστου σὲ ἀντιπαλληλισμὸ μὲ τὴν θεανδρικήν προσωπικότητα τοῦ Κυρίου—ὅπως ἐτέλμησε κάτι παρόμοιον νεαρὸς ἐπιδειξίας φιλόλογος—ἢ νὰ διδάσκωμε αὐτοὺς ὑποστηρίζοντες τὸ δόγμα: «ἡ Τέχνη διὰ τὴν τέχνην» καὶ νὰ ἔχωμεν τὴν ἀξίωσι νὰ μᾶς ἐννοήσουν—ὅπως εἰς ἀνάλογον ὄλισθημα περιέπεσε κορδακζόμενος γιὰ πολυμάθεια, φεῦ! καὶ πάλιν φιλόλογος.

Ὅταν λέμε «πνευματικὸς ὑποσιτισμὸς» ἐννοοῦμεν τὴν περιοχὴν τῆς ψυχῆς, ποῦ γιὰ νὰ καλλιεργηθῆ καλὰ καὶ νὰ ἀποδώσῃ καρποφόρα, ἀπαιτεῖ πνοὴν εὐγενικῶν ἐπιδιώξεων, ἐνθουσιασμὸν ἀνωτέρων ἰδανικῶν, δροσιὰ ψυχικὴν καὶ ἀγνότητα ἐμπνεύσεων. Καὶ ὅλα τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα δημιουργικῆς ζωῆς.

Ὁ μαθητὸς κόσμος χρειάζεται προογείωσι καὶ ὄχι νεφελώματα, προσφορὰ ψυχῆς καὶ ὄχι ἐπίδειξι θεωρητικῆς καταρτίσεως. Λαχταρᾶ γιὰ ἑλληνοχριστιανικὴ τροφή τοῦ

πνεύματός του, επιθυμεί τὴν πλούσια καλλιέργεια τῆς καρδιάς του καὶ τὴν χαρὰν τῆς ψυχῆς του.

Πρέπει ὁ διδάσκειον νὰ συλλαμβάνῃ τὶς ἀναλαμπές τοῦ πνεύματος τῶν μαθητῶν του, νὰ καταγράψῃ τὶς ὠρισμένες ψυχικὲς τους διακυμάνσεις.

Ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ μικροῦ ἀνθρώπου ἔχουν στενώτατον σύνδεσμον, στενωτάτην συνάφειαν μεταξὺ τους καὶ εἶναι ἀπαραίτητος ἀνάγκη νὰ διατηρῇ ὁ καθηγητὴς σὲ ἑναρμόνια σχέσι τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα, τὶς δύο αὐτές θεμελειώδεις δυνάμεις τῆς ὑποστάσεως τῶν τροφίμων του.

Πῶς ὅμως θὰ τὸ ἐπιτύχουν αὐτὸ οἱ ἐκπαιδευτικοὶ μας ὅταν συστηματικὰ ἀερολογουῦν, ὅταν ἀπομακρύνονται μερικὲς φορὲς ἀπὸ τὰ ζωηρόρα νάματα τοῦ Ἑλληνο-χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, τὶς παραδόσεις καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ λαοῦ μας;

Παραστρατημένοι ἀπὸ θεωρίες ποὺ ἀπέχουν ἀπὸ τὴν ζωὴ καὶ τὴν τέχνην, γεμάτοι θάμβος ἀπὸ τὶς φαντακτερές τεχνοτροπίες, ζαλισμένοι ἀπὸ ἐπιπόλαιες καὶ ἀναφομοιωτές ξενικὲς ἐπιδράσεις, πῶς θὰ δυνηθοῦν νὰ ἀσκήσουν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν μαθητῶν τους; Ἀπεμακρύνθησαν οἱ πολλοὶ ἀπὸ τὶς γνώριμες τῆς ἐμπνεύσεως πηγές, ἀχρήστευσαν τοὺς ἔθνικους σπόρους, ἀπεξενώθησαν μερικοὶ ἀπὸ τὰ προαιώνια ἰδανικὰ τῆς φυλῆς καὶ ἀπομείναντες ἀδειανοὶ προσφέρουν ξηρὴν ἑλληνομάθεια, ἐμβολιάζουν γραμματικὸς καὶ συντακτικὸς κανόνες εἰς τοὺς τροφίμους των, πασπαλίζουν μὲ χρυσόσκονη τὴν κυρασιτικὴν διδασκαλίαν τους καὶ ἀποροῦν εἰς τὸ τέλος γιατί καθίστανται ἀντιπαθεῖς, δὲν προσελκύουν τοὺς μαθητὰς των, ποὺ ἀνυπομονοῦν νὰ χτυπήσῃ τὸ κουδοῦνι, ἐκνευρίζονται οἱ ἴδιοι καὶ φωνασκοῦν καὶ εἰς τὸ τέλος ὀδηγοῦν δεκάδες μαθητῶν πρὸς τιμωρίαν, γιὰ νὰ ἐπιδείξουν τὴν ἐπιβολὴν τους καὶ νὰ διασφαλίσουν τὸ ἀνύπαρκτο κύρος τους.

Ἀπομένουν ἔτσι χωρὶς ἀνυψωτικὴν πρῶν, ἀδειοί, ἄπνοοι καὶ ὑποτονικοί, ξεκομμένοι ἀπὸ τὴν ζωὴ τοῦ μαθητοκόσμου. Καὶ τὸ μόνον ποὺ τοῦς ἀπομένει—διότι ἔχουν καὶ αὐταπάτας—εἶναι νὰ ὑποβάλουν ὑπομνήματα διαμαρτυρίας ἐναντίον παντός, ποὺ θὰ τολμοῦσε νὰ περιώρῃ τὴν ἀνιαρὴν

τους διδασκαλίαν τῶν Λατινικῶν λ.χ. εἰς λογικὸν ὄριον ὡρῶν ἢ θὰ εἰσηγεῖτο τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς προσφορᾶς ἐνὸς Πλατωνικοῦ διαλόγου διὰ λογοτεχνικῆς μεταφράσεως ἀντὶ τῶν δύο δεκάδων στίχων ποὺ ἡ σοφία τους ἠδῶκε νὰ προσφέρῃ ὡς ἀν πνευματικὴν τροφήν εἰς τοὺς «πεινῶντας καὶ διψῶντας μαθητὰς των».

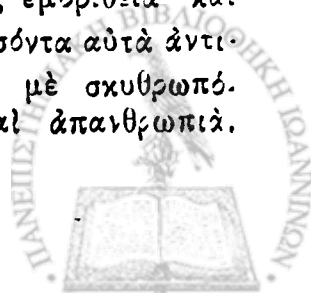
Συνήντησα συναδέλφους ποὺ τόσο ἀνεπιθύμητοι ἦσαν εἰς τὴν τάξιν τους, ὥστε οἱ μαθηταὶ των ἀπορροῦσαν γιὰ ἀποτολμοῦν νὰ ἀνέρχωνται εἰς τὴν ἐδραν καὶ ἐζήτησαν μάλιστα—μεταξὺ σοβαροῦ καὶ ἀστείου—νὰ τοὺς ἀντικαταστήσῃ ὁ Γυμνασιάρχης μὲ.. γραμμόφωνον!

Συνυπηρέτησα μὲ θεολόγον συνάδελφον—πολυπλάγητα καὶ ταλαίπωρον ποὺ δὲν ἀξιώθηκε μέσα σὲ μιὰ 25ετία ὑπηρεσίας νὰ προαχθῇ παρὰ μονάχα μιὰ φορὰ—ποὺ ἐδίδασκε διαβάζοντας φωναχτὰ τὸ ἐγχειρίδιο, φωναχτὰ εἰς τὴν διαπασὸν μὲ τὴν ὀξύτατη φωνήν του, γιὰ μὲγας σαματὰς ἐγίνονταν εἰς τὴν αἴθουσαν. Σὲ παρατήρησι δὲ τοῦ Γενικοῦ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, πῶς τόσα χρόνια δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀπομνημονεύσῃ τὶς γλαφυρώτατες ἱστορίες τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ νὰ ζωντανέψῃ κάπως τὴν διδασκαλίαν του, ἀπήντησε ἀπαθείστατα:—Μήπως ἐγὼ εἶμαι καλλίτερος ἀπὸ τὸν Πετροῦνιαν ποὺ συνέγραψε τὸ βοηθητικόν!

Μὰ μεγαλύτερη ζημιὰ προξενοῦν οἱ ἐπιδειξίαι σινάδελφοι ποὺ νομίζουν ὅτι ἐγίναν μὲ μιᾶς ἀκαδημαῖκοι πρόξεστορες καὶ ξεφουρνίζουν πανεπιστημιακὲς παραδόσεις. Κάποιος τέτοιος σὲ μαθητὲς τῆς ΣΤ' τάξεως ἀνέγραψεν ἐπὶ τοῦ πίνακος κατεβατὸν ὀλόκληρον γερμανικῆς βιβλιογραφίας γιὰ τὸ μάθημα τῆς ἱστορίας. Ἐπίδειξις γλωσσολογίας ποὺ δημιουργοῦτε ἐντύπωσιν εἰς τοὺς μικροὺς ἀκροατὰς του. Ὅμως τί ἀπέμεινε τελικὰ εἰς τὴν μνήμη τους;

Ἐπειτα ἐκεῖνο τὸ ὕψος ποὺ προσλαμβάνουν μερικοὶ! Κατορθώνουν νὰ ἀποκτήσουν ταυτόχρονα ἐγκληματικὲς φυσιογνωμίες.

Ὁ ἐκπαιδευτικὸς πρέπει νὰ διαθέτῃ καὶ νὰ δείχνῃ σοβαρότητα, ἐμβρόθια καὶ ἀνθρωπιὰ καὶ ὅμως τὰ προσόντα αὐτὰ ἀντικαθίστανται ἀρκετὲς φορὲς μὲ σκυθρωπότητα, ἐπιστημονοφάνεια καὶ ἀπανθρωπιὰ.

Ούτε ή δηκτική είρωνεία, πού πληγώνει θανάσιμα την παιδική ψυχή έχει την θέσι της εις τὸ στόμα τοῦ εκπαιδευτικοῦ.

Θανάσιμον ἁμάρτημα ἀκόμη εἶναι γιὰ τὸν διδάσκοντα, μπροστὰ εἰς τοὺς μαθητάς του νὰ συκοφαντῇ συναδέλφους, νὰ ὀμιλῇ περιφρονητικῶς γιὰ τὴν διδακτικὴν τους ἀπόδοσιν καὶ αὐτοκολακευόμενος νὰ λιβανίζῃ ἀνοήτως τὸν ἑαυτὸν του. Οἱ μαθηταὶ κρίνουν, συγκρίνουν βγάζουν συμπεράσματα καὶ ἐὰν τὸν ἕνα καταδικάζουν ὡς ἄμαθῆ ἢ ἀνίκανο, τὸν ἄλλον συχαίνονται ὡς ἄν γλοιώδη ἢ κομπωρήμονα.

Τέλος καὶ αἱ διαπραγματεύσεις πού λαμβάνουν χώραν μεταξὺ διδασκόντων καὶ διδασκομένων, τὰ παζαρεύματα τῆς βαθμολογίας, ἢ προσωπικῆς εὐνοίας διαφθείρουν ἀνεπανόρθωτα τὸ ἦθος καὶ συνηθίζουν τοὺς παιδαγωγουμένους εἰς τὴν «ἥρτονα προσπάθειαν», πῶς νὰ διαβοῦν τὸ κατώφλι τῆς μιᾶς τάξεως καὶ νὰ εἰσπηδῆσουν εἰς τὴν ἄλλην ἀκούραστα. Δὲν ἔχει βέβαια γι' αὐτοὺς σημασία ἐὰν τελικὰ τὸ ἀπολυτήριον πού θὰ ἀποκτήσουν δὲν θὰ ἔχη ἀντίκρουσμα γνώσεων, θὰ εἶναι κάλπικο. Ἄρκει ἡ ἀπόκτησις του.

Ἐὰν οἱ συνάδελφοι δὲν προσέξουν σὲ ὄρισμένα σημεῖα ἀγωγῆς, δὲν ἐκκαθαρίσουν ἐσφαλμένες ἀντιλήψεις των, δὲν ἀντιλήθουν συμπεράσματα ἐπωφελῆ, ἐὰν ἀδιαφορήσουν γιὰ τὴν θεμελίωσιν «Παιδείας ὑψηλῆς στάθμης», ὅπως ἄριστα τονίζει εἰς ἄρθρον του τὸ «Δελτίον τῆς Ο.Α.Μ.Ε.» ἔ-

ὰν πλημμελήσουν ὅσον ἀφορᾷ τὴν πνευματικὴν διάρθρωσιν τῆς Ἐκπαιδεύσεως, νομίζω ὅτι δὲν θὰ ἔχουν ἡσυχη τὴν συνείδησίν τους.

Εἶναι δι' αὐτοὺς κεφαλαιώδους σημασίας προϋπόθεσις ἢ ἀποθεραπεία τῆς Ἐθνικῆς μας Παιδείας, πού πράγματι νοσεὶ καὶ ἀναρχεῖται.

Διὰ νὰ μὴ ἀποβῇ ματαιοπονία ἡ ἀναληφθεῖσα προσπάθεια πρὸς ἀναδιοργάνωσίν της, προσπάθεια προωρισμένη μόνον οἰκονομικῆς ἀφαιμάξεως τοῦ κράτους νὰ προκαλέσῃ, πρέπει νὰ ἀναδιοργανωθῶμε ψυχοπνευματικῶς ἡμεῖς πού διδάσκουμε ἀπὸ «καθέδρας».

Διὰ νὰ παύσουν τὰ Σχολεῖα μας νὰ εἶναι μόνον ἐργαστήρια ἐκδόσεως τίτλων σπουδῶν χωρὶς οὐσιαστικὸ περιεχόμενον, πρέπει νὰ ἀναβαπτισθῶμε πρῶτα ἡμεῖς, πού φέρουμε τὸν ἐπίζηλο τοῦ καθηγητοῦ τίτλον.

Ἡ μελετωμένη μεταρρύθμισις γιὰ νὰ μὴ προκαλέσῃ πρόσθετες μόνον ταλαπωρίες τῆς σπουδαζούσης νεότητος, πρέπει νὰ ἔχη πνοὴν ἐλληνοπρεπῆ καὶ νὰ χριστοκρατῆται χωρὶς ἐξέβαια νὰ «ἀπωλέσῃ τὴν θερμὴν ἐπαφὴν μετὰ τὴν σφύζουσαν ζωὴν».

Ὁ ἐπὶ τῆς Παιδείας μας Ὑπουργὸς, διαθέτων σκέψιν πρακτικὴν, φρόνημα ὀρθόδοξον καὶ τόλμην, ἄς συνιδέσῃ τὸ ὄνομά του μετὰ τὸ θέμα τῆς Παιδείας κατὰ τρόπον ἄριστον, ὥστε ἀγαθὴ νὰ ἐπακολοθησῇ ἡ μνήμη του.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΖΩΝΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ-ΖΑΓΟΡΙΟΥ-ΠΑΡΑΚΑΛΑΜΟΥ

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ι Σ

Εἰς τὴν σειράν τῶν ἄρθρων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ σήμερον ἔρχονται δημοσιεύμενα εἰς τὴν «*Ἡπειρωτικὴν Ἔστίαν*» καὶ εἰς τὰ ὁποῖα θὰ παρουσιασθῇ τὸ ἱστορικὸν τῶν προ-σπαθειῶν πὺν κατεβλήθησαν μεταπολεμικῶς διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς Ἡπείρου, μέχρι τῆς τελικῆς ἀποφάσεως διὰ τὴν ἴδρυσιν Ζώνης Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως ἐν Ἡ-πείρῳ, αἱ πρόοδοι αἱ ὁποῖαι ἐπιτελοῦνται δι' αὐτῆς καὶ ἡ προοπτικὴ διὰ τὸ Μέλλον.—

Συνεργάζονται οἱ ἀρμοδιώτεροι ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τῆς Ἡπείρου, ἦτοι οἱ κ. κ.
Σ π υ ρ ῖ δ υ ν Γ ι α ν ν ὀ π ο υ λ ο ς. Γεωπόνος. Διευθυντῆς Γεωργίας Ν. Ἰωαννίνων.
Δ η μ ῆ τ ρ ι ο ς Κ ρ ο κ ι δ ᾶ ς. Πολ. Μηχανικός. Διευτῆς Τεχνικῶν Ὑπηρεσιῶν Ἡπείρου.

Ἰ ω ᾶ ν ν η ς Ἐ ξ α ρ χ ο ς. Κτηνίατρος—Ζωιτέχνης Διευτῆς Γεωργοκτηνοτροφι-κοῦ Σταθμοῦ Ἰωαννίνων.

Κ ω ν | ν ο ς Χ α ρ α λ ᾶ μ π ο υ ς. Δασολόγος. Προϊστάμενος Ὑπηρεσίας Ὁρει-νῶν Ὑδρονομικῶν ἔργων Ἡπείρου.

Β α σ ῖ Π α π α β ε ρ α μ ῖ δ η ς. Γεωπόνος Τεχν. Ἐπιθεωρητῆς ΑΤΕ Ἡπείρου.

Ἡ παρουσίαις τῶν κειμένων, ἡ συγγραφικὴ σύνθεσις τῆς ὕλης καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῆς ὅλης ἐργασίας ἔχει ἀναληφθῆ ὑπὸ τοῦ Γραφείου Διαφωτίσεως τῆς Ζώνης Πειραμα-τισμοῦ—Ἐπιδείξεως, εἰς τὸν Προϊστάμενον τοῦ ὁποίου ὀφείλονται ἡ εἰσαγωγή, τὰ σχό-λια, αἱ ὑποσημειώσεις καὶ πᾶσα ἄλλη γενικωτέρου περιεχομένου ἐργασία.

Ἡ σειρά αὐτῆ τῶν ἄρθρων, θὰ καταλάβῃ χώρον εἰς τὰ 12 τεύχη τοῦ 1959 τῆς Η. Ε., θὰ κυκλοφορήσῃ δὲ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἐτους, εἰς ἴδιον τόμον, ἐξ ἀνατυπώσεως.

«*Η ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ*»

ΠΑΝΟΥ ΓΡΙΣΠΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οἱ καταστροφές πὺν ἐπέφερε ὁ Β' παγκόσμιος πόλεμος ὑπηγόρευσαν σὲ ὅλες τὶς χώρες τῆς Εὐρώπης τὴν ἀνάγκην γιὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν. Μὲ τὸν ὅρον «ἀνα-συγκρότησις» σήμερα δὲν ἐννοοῦμεν τὴν ἐπιστροφὴν στὰ προπολεμικὰ ἐπίπεδα, ἀλλὰ τὴν συγκρότησιν μιᾶς νέας οικονομικῆς καταστάσεως, ἡ ὁποία νὰ ἀνταπο-κρίνεται σὺς νέες ἀπαιτήσεις τῶν λαῶν, ἐπάνω στὴν εὐημερία.

Οἱ καταστροφές πὺν ἐπέφεραν ὁ πόλεμος, δὲν σιάνθηκαν μόνον ὕλικές, ἀλλὰ καὶ ἠθικές. Ἡ ἀνασυγκρότησις, λοιπόν, δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν ὕλικὴν ἀπο-κατάστασιν καὶ ἀναμόρφωσιν τῶν χωρῶν, ἀλλὰ, δι' αὐτῆς, καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν ἀνα-στήλωσιν τῶν λαῶν ἢ πιὸ σωστά, εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τῶν ἠθικῶν ἐκείνων ἀξιών, εἰς ὁποῖες φάνηκε νὰ κλόνισε μέσα σὺς ψυχές τῶν ἀνθρώπων ὁ πόλεμος, καὶ οἱ ὁποῖες μόνες αὐτὲς καθιστοῦν ἀξιοβίωτη τὴ ζωὴ.

Ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμον, τὰ Κράτη τῆς Εὐρώπης μὲ τὴν οικονομι-

κην και τεχνικήν βοήθειαν τῶν Η.Π.Α. ἐπεδόθησαν στήν ἀνασυγκρότησιν μέσα σέ ἐθνικά πλαίσια. Ἀλλά γιά τίς χῶρες ἐκεῖνες, οἱ ὁποῖες, στόν τεχνικοοικονομικό τομέα, ἐχαρακτηρίζοντο ὡς καθυστερημένες ἢ ὑποανάπτυκτες, τὸ πρόβλημα δέν ἦταν τόσο εὐκόλον, ὅσον ἦταν γιά τίς προηγμένες, πού διέθεταν ἤδη τεχνολογικήν ὀργάνωσιν καί περάδοσιν. Οἱ καθυστερημένες χῶρες, ἐκτός ἀπό τὸ ἔργον τῆς ἀνοικοδομήσεως τῶν περιοχῶν πού εἶχαν καταστραφῆ, εἶχαν νά ἀντιμετωπίσουν καί τὸ πρόβλημα τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τῆς οἰκονομίας των, πράγμα τὸ ὁποῖον τοὺς ἐπέβαλε νά ἐπιταχύουν τὸν ρυθμὸν τῆς ἀνασυγκροτήσεως γιά νά εὐθυγραμμίσουν τὸ ἐκπολιτιστικό τους ἐπίπεδο, μὲ τὸ ἐπίπεδο τῶν προηγμένων χωρῶν. Ἡ ἀνάγκη νά ἐλαττώσουν τὴν ἀπόστασιν πού τίς ἐχώριζε ἀπὸ τίς προηγμένες χῶρες, ἦταν τόσο πῶ ἐπιτακτική, καθ' ὅσον οἱ τελευταῖες προχωροῦσαν ἤδη σέ περισσότερον ἐξελιγμένες μορφές. Καί ὅσον ἡ ἀπόστασις μεταξὺ προηγμένων καί καθυστερημένων Χωρῶν καθίστατο συνεχῶς μεγαλυτέρα, τόσο ἡ δυστοτῆς νά γίνουν οἱ τελευταῖες ἰσότημα μέλη σέ μιὰ εὐρύτερη οἰκονομικοκοινωνική κοινοπραξία γινόταν πῶ ἀλίθαιη.

Εἶναι γνωστὸν κατὰ ποῖον τρόπον ἡ Ἀμερικὴ ἤλθε σέ βοήθεια τῶν Εὐρωπαϊκῶν Χωρῶν μὲ τὸ Σχέδιον Μάρσαλ. Σκοπὸς τοῦ σχεδίου ὑπῆρξε ἀκριβῶς νά δοθοῦν τὰ μέσα σέ ὅλες τίς χῶρες γιά νά πραγματοποιήσουν τὸν ἐκσυγχρονισμό τῆς οἰκονομίας των καί ἰδιαιτέρως, νά ἐφαρμόσουν τὰ προγράμματα ἐξηλεκτρισμοῦ καί ἐκβιομηχανοποιήσεως. Τότε ἀκριβῶς ἀπεδείχθη ὅτι οἱ καθυστερημένες χῶρες δέν διέθεταν οὔτε τὴν πείραν, οὔτε τὴν ἱκανότητα προσαρμογῆς, οὔτε διέθεταν γὰν τὸν διοικητικὸ μηχανισμό γιά νά προχωρήσουν πάνω σέ δικά τους Σχέδια. Μεταξὺ τῶν Χωρῶν οἱ ὁποῖες εὐρέθησαν στήν κατηγορίαν αὐτὴν ὑπῆρξε καί ἡ Ἑλλάς.

Στὴν Χώρα μας ἡ ἀνασυγκρότησις ἤρρισε μὲ σχετικὴν καθυστέρησιν καί ἀκόμη δέν εὐρῆκε τὸν κανονικὸν τῆς ρυθμὸν.

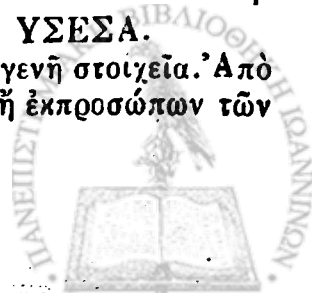
Μόλις κατὰ τὰ ἔτη 1949—50 ἀρχίζει κάποια προσπάθεια μὲ πρωτοβουλίαν τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ, γιά τὴν ἀναγνώρισιν τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα θέτει ἐνώπιον τῆς χώρας ἡ ἀνασυγκρότησις.

Ἡ ἐπιτακτικὴ γίνεται μὲ τὴν ὀργάνωσιν περιφερειακῶν συνεδρίων γιά τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἀτιμημάτων—ἀναγκῶν εὐρύτερων περιοχῶν καί μάλιστα ἐκείνων πού παρουσιάζουν τίς πῶ σοβαρὲς καί ἐπείγουσας ἀνάγκες, δηλαδὴ τῶν περιοχῶν τῆς Β. Ἑλλάδος.

Ἔτσι συγκροτεῖται ἀπὸ 12—15 Νοεμβρίου 1949 τὸ Α'. Συνέδριον Ἀνορθώσεως στὴ Θεσσαλονίκη, γιά τὴν περιφέρειαν τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας. Τὸ Β'. Συνέδριον Ἀνορθώσεως ἀπὸ 10—12 Δεκεμβρίου 1949 γιά τὴν περιφέρειαν Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καί Δυτ. Θράκης. Τὸ Γ'. Συνέδριον Ἀνορθώσεως ἀπὸ 21 ἕως 24 Ἰανουαρίου 1950 στὰ Γιάννενα, γιά τὴν περιφέρειαν Ἠπείρου—Λευκάδος.

Τὸ συνέδριον συγκροτήθη κατὰ τὴν ἐπίτιμο προεδρία τοῦ τότε Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος Σπυρίδωνος, ἀπὸ μέρους δὲ τῆς Κυβερνήσεως παρεστάθησαν, ὁ Ὑπουργὸς Ὑγιεινῆς καί Κ. Προνοίας καί ὁ Συντονιστὴς τοῦ Σχεδίου Ἀνασυγκροτήσεως κ. Κ. Α. Δοξιάδης. Παρέστησαν ἀκόμη, ἀπὸ μέρους τῆς Ἀποστολῆς Διοικήσεως Οἴκον. Συνεργασίας (ΑΔΟΣ) ὁ ἀρχηγὸς τῆς Π. Πόρτεο καί ὁ ὑπαρχηγὸς Π. Ζέικινς. Ἐπὶ πλέον παρέστησαν, ὁ ἐμπεικὸς ἀκόλουθος τῆς Βρετανικῆς Πρεσβείας Ἰσαάκσον, οἱ Σύμβουλοι τοῦ Α.Δ.Ο.Σ., Ρήντ, Κόνραδ, Μάκ—Κώλεϋ καί Πάκαρ. Ὁ Γεν. Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου Μεταφορῶν, ὁ Γεν. Γραμματεὺς τοῦ Ὑπ. Κοιν. Προνοίας καί ἀνώτατοι ὑπάλληλοι τῶν Ὑπουργείων τῶν Δημοσίων Ἔργων, Γεωργίας καί τῆς ΥΣΕΣΑ.

Στὸ Συνέδριον ἐπῆραν μέρος, ὡς συνέδροι, τὰ πῶ ὀνομοιογενῆ στοιχεῖα. Ἀπὸ τοὺς Νομάρχας τῶν Νομῶν τῆς Ἠπείρου καί τῶν Δημάρχων ἢ ἐκπροσώπων τῶν

Δήμων καὶ τῶν Προϊσταμένων ὄλων τῶν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν, μέχρι τοῦ Προέδρου τοῦ Συλλόγου αὐτοκινητιστῶν «Ὁ Ἅγιος Χριστόφορος» καὶ τῶν Προέδρων διαφόρων Κοινοτήτων. τινὲς τῶν ὁποίων δὲν εἶχαν τίποτε ἄλλο νὰ ὑποδείξουν, πλὴν ὅτι τὸ σχολικὸν κτίριον χρήζει ἐπισκευῆς ἢ τὴν αὔξησιν τοῦ ἡμερομ.σθ.ου τοῦ προγράμματος «Πρόνοια—Ἔργασία» κ.λ.π.

Στὸ Συνέδριον ἐθίγησαν ὅλα τὰ θέματα, χωρὶς νὰ ὑπάρχη τρόπος νὰ κρατηθοῦν πάνω σὲ μιὰ αὐστηρὰ γραμμὴ Ἡμερησίας Διατάξεως, ἢ ὁποία νὰ ξεκαθαρίζη ποιά ἀπὸ αὐτὰ ἀνήκουν στὸ θέμα τῆς ἀνασυγκροτήσεως καὶ ποιά δὲν ἔχουν σχέση μὲ τὴν ἀνασυγκρότησιν.

Καὶ ἐν τούτοις, ὅπως διαβάζομεν εἰς τὸ Κεφ. «Συμπεράσματα ἐπὶ τοῦ Γ' περιφερειακοῦ Συνεδρίου Ἀνορθώσεως»⁽¹⁾ «ἡ γενικὴ ἐντύπωσις εἶναι ὅτι τὸ Συνέδριον Ἡλείρου, ὑλῆρξε τὸ ἐπιτυχέστερον ἐξ ὄλων» (δηλ. ἐναντι τῶν Συνεδρίων Κεν. Μακεδονίας καὶ Ἀν. Μακεδονίας—Θράκης). Ἀπὸ τὴν παρατήρησιν αὐτὴν ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ καταλάβῃ τι ἐπιτυχίαν ἐσημείωσαν τὰ ἄλλα Συνέδρια.

Τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (γύρω στὰ 1950) μᾶς δίδεται ἀπὸ τὴν ἐξῆς περικοπὴν τοῦ ἰδίου κεφαλαίου. «Τόσον ἀπὸ τὰ θέματα τὰ ὁποία ἐθίγησαν ἀπὸ τοὺς ὁμιλητάς, ὅσον καὶ ἀπὸ διαφόρους συζητήσεις κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Συνεδρίου, προκύπτει ἡ ἐντύπωσις ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἡλείρου δεικνύει τὰ αὐτὰ σημεῖα κοπώσεως καὶ μοιρολατρικῆς παρακολουθήσεως τῆς προσπαθείας γιὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ καθημερινοῦ, τὰ ὁποία ἀποτελοῦν ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ εἰς ὅλας τὰς Ἐπαρχίας. Ὁ πληθυσμὸς δὲν ἔχει οὐδεμίαν γνῶσιν τῆς προσπαθείας ἢ ὁποία γίνεται, δὲν εἶναι ἐνήμερος οὔ ε τι ἐπιδιώκεται, οὔτε ποῖες εἶναι αἱ εὐθύνες του καὶ μέχρι ποίου σημείου εἶναι ἀρμόδιος καὶ ὑπεύθυνος διὰ νὰ συμμετάσχῃ καὶ νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῆς Χώρας. Πιθανὸν τὸ γενικὸν αὐτὸ χαρακτηριστικὸν νὰ εἶναι περισσότερον ἐντονὸν εἰς τὴν περιοχὴν Ἡλείρου καὶ αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθῇ τόσον εἰς τὴν ἔλλειψιν συχνῆς ἐπαφῆς ὁλοκλήρου τῆς περιοχῆς μὲ τὸ κέντρον, ὅσον καὶ εἰς τὸ ἀραιὸν ἐσωτερικὸν δίκτυον συγκοινωνίας».

Περαιτέρω καθορίζονται τὰ προβλήματα τῆς Ἡλείρου καὶ κατατάσσονται σὲ δύο κατηγορίες. Σὲ γενικὰ θέματα ποὺ ἐνδιαφέρουν ὄλον τὸν πληθυσμὸν τῆς Χώρας καὶ σὲ εἰδικὰ θέματα ποὺ ἀφοροῦν τὸν πληθυσμὸ τῆς Ἡλείρου. Τὰ μερικὰ θέματα εἶναι τὰ ἐξῆς τέσσερα:

1) Τὸ ζήτημα τῆς διαχειρίσεως καὶ ἀξιοποιήσεως τῶν μουσουλμανικῶν περαιοσιῶν.

2). Τὸ σύστημα τῆς ἐσωτερικῆς συγκοινωνίας.

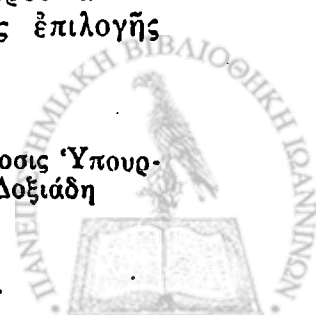
3). Ἡ ἀξιοποίησις τῆς περιοχῆς Ἀράχθου—Λούρου καὶ

4). Βιομηχανία καὶ βιοτεχνία. Γιὰ τὴν πρώτην ἀναγνωρίζεται ὅτι «πολὺ ὀλίγα δύνανται νὰ λεχθοῦν, διότι οὐδέποτε ὑπῆρξε τοιαύτη εἰς τὴν Ἡπειρον». «Γιὰ τὴν βιοτεχνία ἢ ὁποία ὑλῆρξε πάντοτε λίαν ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν Ἡπειρον, ἔχει γίνει σχετικὴ προεργασία, ἀλλὰ εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἐξειργασμένων λύσεων».

Ἄν καὶ τὸ Συνέδριον ἀνορθώσεως Ἡλείρου, δὲν ἀπέδωσε κανένα πρακτικὸ ἀποτέλεσμα, ἔγινε ὡστόσο ἀφειρητὰ περαιτέρω μελετῶν καὶ προβολῆς τῶν προβλημάτων τῆς Ἡλείρου. Τὸν ἴδιο χρόνον καταρτίζεται ἡ μελέτη γιὰ τὴν ἀναμόρφωσιν τῶν ποταμῶν Ἀράχθου καὶ Λούρου⁽²⁾ ποὺ ἀποτελεῖ μιὰ πρώτη προσπάθεια ἐντοπισμοῦ κατὰ χῶρον, τοῦ προβλήματος τῆς ἀνασυγκροτήσεως καὶ τῆς ἐπιλογῆς μιᾶς περιοχῆς, γιὰ σκοποὺς Πειραματισμοῦ.

1) Ἐκδοσις Ὑπουργείου Συντονισμοῦ. Ἀθῆναι 1950 Μελέτη ὑπ' ἀριθ. 25.

(2) «Ἀναμόρφωσις περιοχῆς Λούρου—Ἀράχθου» Μελέτη ὑπ' ἀριθ. 17. Ἐκδοσις Ὑπουργείου Συντονισμοῦ. Ἀθῆναι 1950 Πρόλογος Συντονιστοῦ Ἀνασυγκροτήσεως Κ. Δοξιάδη

«Πρὸς τοῦτο, διαβάζουμε στὸν Πρόλογο τῆς Μελέτης, ἐπελέγη ἡ περιοχή Ἰσραήλ—Λούρου, ὡς μία ἐξ ἐκείνων αἱ ὁποῖαι ἔχουν δοκιμασθῆ περισσότερον πάσης ἄλλης περιοχῆς τῆς Χώρας, ὡς μία τῶν πτωχοτέρων περιοχῶν αἱ ὁποῖαι ἔχουν δυνατότητα ἐφαρμογῆς ἐνὸς σχεδίου ἀνορθώσεως. Ἡ περιοχή αὕτη ἐξελέγη ὡς περιματικὴ περιοχή διὰ τὴν ἐφαρμογὴν ἐνὸς σχεδίου ἀναμορφώσεως τῆς οἰκονομίας πρὸς ὄφελος τοῦ πληθυσμοῦ δι' ἐνὸς ὄργανου διοικουμένου ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἐνδιαφερομένων». Ὡστόσο, ἡ Μελέτη δὲν ἐτέθη σὲ ἐφαρμογὴ, ἀλλὰ διεσπάρθη σὲ αὐτοτελῆ καὶ ἀνεξάρτητα ἔργα, ὅπως τὸ Ὑδροηλεκτρικὸ ἐργοστάσιον Λούρου καὶ τὰ ὑδραυλικά—ἀντιπλημμυρικά—ἐγγείων βελτιώσεων ἔργα στὶς πεδιάδες τῆς Ἰσραήλ καὶ Πρέβεζας. Κατὰ τὸ ἴδιον σύστημα, συνεχίζεται ἀπὸ τότε ἡ ἐπιτέλεσις σὲ ὅλη τὴ Χώρα μεμονωμένων καὶ ἀνεξαρτήτων ἔργων ἀνασυγκροτήσεως, χωρὶς οὔτε Γενικὸ Σχέδιον Ἀνασυγκροτήσεως τῆς Χώρας νὰ καταρτίζεται, οὔτε ἄλλο κανένα εἰδικὸ γιὰ περιορισμένη περιοχή. Τὸ φαινόμενον αὐτό, δὲν εἶναι ἀποκλειστικὰ ἑλληνικὸ φαινόμενο.

Οἱ ἴδιες ἀδυναμίες, μὲ τὶς ἴδιες συνέπειες, παρουσιάσθησαν καὶ σὲ ἄλλες χώρες, μὲ ἀνάλογα πρὸς τὰ δικά μας προβλήματα ἀνασυγκροτήσεως.

Χῶρες πού δὲν ἴμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῶν ὡς καθυστερημένες, ὅπως ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία, ἀντιμετώπιζαν τὴν ἴδιαν ἀδυναμία, δηλαδὴ τὴν ἀδυναμία νὰ καταρτίσουν ἓνα Γενικὸ Σχέδιον Ἀνασυγκροτήσεως, μέσα στὸ ὁποῖον νὰ ἐντάξουν τὰ εἰδικὰ προγράμματα τῶν καθυστερημένων τῶν περιοχῶν, καθὼς καὶ τὴν ἀδυναμία νὰ προχωρήσουν πάνω σὲ δικά τους σχέδια, χωρὶς τὴ διεθνή τεχνικὴ καὶ οἰκονομικὴ βοήθεια καὶ πείρα.

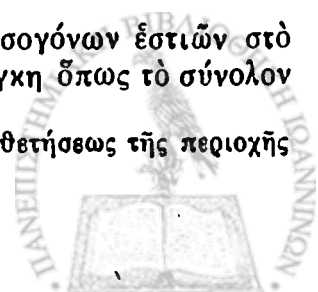
Ἐξ ἄλλου παρατηρήθηκε ὅτι ἡ ὑπαρξὶς περιοχῶν ἢ τομέων οἰκονομίας ἀνεπαρκῶς ἀνεπτυγμένων μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς ὁποιασδήποτε ἐθνικῆς οἰκονομίας, δὲν ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα μόνον τὴν μείωσιν τοῦ συνολικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ κατὰ συνέπεια τοῦ μέσου βιοτικοῦ ἐπιπέδου ὁλόκληρης τῆς Χώρας, ἀλλὰ, ἐξ αἰτίας τῆς ἀμοιβαίας ἀλληλοεπιδράσεως τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν, οἱ ἀνεπαρκῶς ἀνεπτυγμένοι τομεῖς καὶ οἱ καθυστερημένες περιοχὲς ἐπιδρῶν πάνω στοὺς πῖο ἐξελιγμένους τομεῖς καὶ στὶς πῖο προηγέμενες περιοχὲς καὶ κατανοῦν βάρος πού ἀσκει δυσμενῆ ἐπίδρασιν πάνω στὶς συνθηκὰς γιὰ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς Χώρας.

Τὸ ἔμπόριον, λόγου χάριν, δὲν ἴμπορεῖ νὰ κινηθῆ ἀπὸ τὶς ἀνεπτυγμένες περιοχὲς πρὸς τὶς καθυστερημένες ἐξ αἰτίας τῆς ἐξοθνετισμένης ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῶν τελευταίων, πρᾶγμα πού ἀποτελεῖ ἔμπόδιον γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἄλλων περιοχῶν ἢ τομέων. Ἔτσι, ἡ ἀδυναμία αὕτη, γίνεται σοβαρὸν ἔμπόδιον στὴν ἀνάπτυξιν τῶν περιοχῶν πού σημειώνουν κανονικὴν ἐξέλιξιν, καὶ ἀπειλοῦν γενικῶς τὴν Χώραν μὲ ἀδυναμίαν διαθέσεως τῶν προϊόντων τῆς καὶ μὲ ἀνεργίαν. Ἡ ὑπαρξὶς, λοιπόν, καθυστερημένων περιοχῶν μέσα σὲ μιὰ χώρα, ὅπως καὶ ἡ ὑπαρξὶς ὑποανεπτυγμένων χωρῶν μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς εὐρυτέρας περιοχῆς κοινῆς ἀγορᾶς ἢ ζώνης ἐλευθέρων συναλλαγῶν, ἐπιδρᾶ σὰν γάγγραινα στὸν ὄργανισμὸν τῆς οἰκονομίας τῆς Χώρας ἢ τῆς εὐρυτέρας οἰκονομικῆς περιοχῆς καὶ ἐμποδίζει τὴν ἀνασυγκροτήσιν ὁλοκλήρου τῆς περιοχῆς καὶ τὴν πρόοδον τῶν λαῶν πρὸς τὴν εὐημερίαν. (*)

Ἐτεῦθεν τὸ γενικώτερον συμφέρον ἐξαφανίσεως τῶν ὑποαναπτύκτων περιοχῶν μέσα στὰ ἑκασταχοῦ ἐθνικὰ πλαίσια καὶ τῶν ὑποαναπτύκτων Χωρῶν, μέσα στὰ πανευρωπαϊκὰ πλαίσια, καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὴν θεραπεία τοῦ κακοῦ σὲ πλατύτερη κλίμακα.

Ἀπὸ τὸ κοινὸν αὐτὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἐξοβελισμοῦ τῶν νοσογόνων ἐστιῶν στὸ σῶμα τῶν οἰκονομικῶν ὀργανισμῶν—Χωρῶν, καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη ὅπως τὸ σύνολον

(*) Βλ. τὴν Ἐκθεσιν Φιλ. Λαμοῦρ πάνω στὸ πρόβλημα τῆς Διευθετήσεως τῆς περιοχῆς τῆς Ἡπείδου, Ἐκδοσις Ἐλ. Κέντρου Παραγωγικότητος. Ἀθῆναι 1957

μιας ευρύτερας περιοχής, ἔλθη σὲ βοήθεια τῆς ὑπαναπτύκτου περιοχῆς, ἐγεννήθηκε ὁ Εὐρωπαϊκὸς Ὄργανισμὸς Παραγωγικότητος (ΕΟΠ) στὸν ὁποῖο συνεργάζεται ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τὸ 1954. Καὶ πρῶτος ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος, σὶὰ 1955 στὴ Γνωμοδοτικὴ Ἐπιτροπὴ γιὰ τὶς ὑποανάπτυκτες χῶρες τῆς Εὐρώπης, ἔρριψε γιὰ πρώτη φορά, τὴν ἰδέα τῆς ὁργανώσεως τῆς ἀνασυγκροτήσεως κατὰ τρόπον ὁλοκληρωτικὸν σὲ συγκεκριμένους καὶ μὲ ὠρισμένα κριτήρια, διαλεγμένους, περιοχὰς ἢ Ζῶνες.

Ἡ πρότασις αὐτὴ τοῦ ἐκπροσώπου τῆς Ἑλλάδος ἔγινε ἀμέσως δεκτὴ καὶ Χῶρες εὐρωπαϊκὰς ὅπως ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία μὲ ὑποανάπτυκτες περιοχὰς(;) ἀνάλογες πρὸς τὶς ἑλληνικὰς, ἔσπευσαν νὰ τὴν θέσουν σὲ ἐφαρμογὴ δημιουργώντας ζῶνες περιφερειακῶν διευθετήσεων, μέσα στὶς ὁποῖες ξεχωρίζουν ζῶνες πειραματισμοῦ καὶ ἐπιδείξεως. Ἔτσι μὲ τὴν διεθνή πνευματικὴ συνεργασία καὶ μὲ τὴν πείραν ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴν ἀποκρυσταλλώθηκε ὁ θεσμὸς τῶν Ζωνῶν Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως τοῦ ὁποῖου ἡ πραγματοποίησις ἐκτείνεται μὲν σὲ περιορισμένον γεωγραφικὸν χῶρον, εὐρίσκειται ὁμως μέσα στὰ πλαίσια ἑνὸς ευρύτερου γεωγραφικοῦ χώρου (περιφέρεια), τοῦ ὁποῦ ἐπιχειρεῖται ταυτοχρόνως ἡ ἀνάπτυξις (Διευθέτησις).

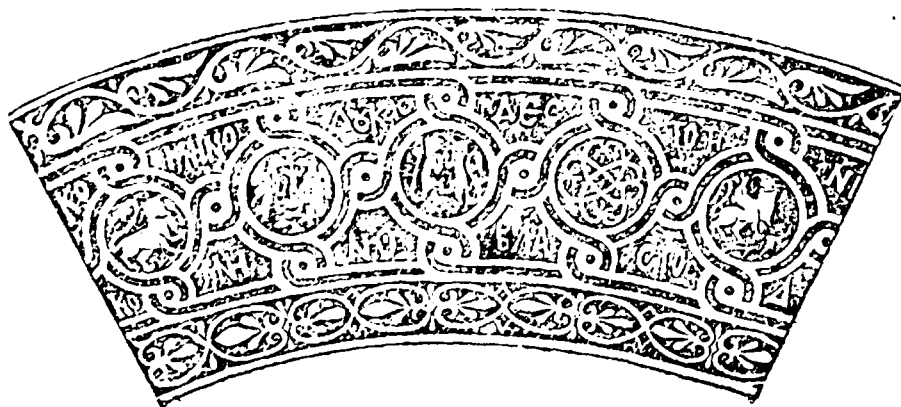
Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1956 ἡ Ἑλλάς ἐδήλωσε τὴν συμμετοχὴν της στὸ Σχέδιο τοῦ Ε.Ο.Π. καὶ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐπρότεινε ὡς κατάλληλη περιοχὴ Περιφερειακῆς Διευθετήσεως τὴν Ἠπειρον καὶ ὡς Ζώνη Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως τὴν περιοχὴ Κονίτισης—Πωγωνίου—Θεσπρωτίας.

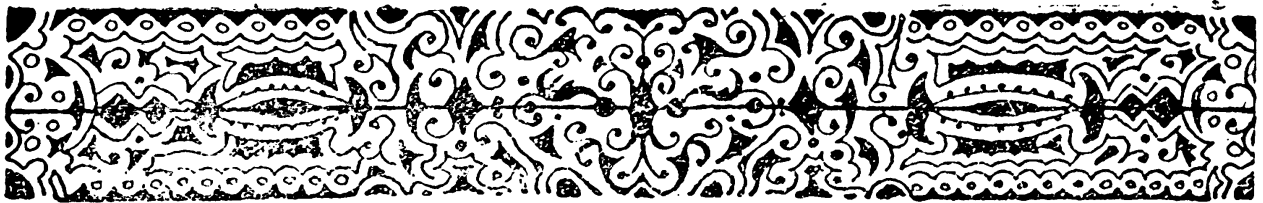
Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1957 ἐλεσκέφθησαν τὴν Ἠπειρον, ὕστερα ἀπὸ συνεννόησιν μὲ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸ Ἑλλ. Κέντρον Παραγωγικότητος ὁ κ. Φίλιππος Λαμούρ, Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καθυστερημένων χωρῶν τοῦ Ο.Ε.Ο.Σ., ὡς πραγματογνώμων τοῦ Ε.Ο.Π. καὶ ὁ κ. Μωρὶς Νιομφργκ Προϊστάμενος τοῦ Τμήματος οἰκονομικῶς καθυστερημένων Χωρῶν τοῦ Ε.Ο.Π.

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

(;) Στὴ Γαλλία ὑπάρχουν ἐπτὰ περιοχὰς στὴ Μεσημβρινὴ Ζώνη ὅπου ἐνεργοῦνται περιφερειακὰς διευθετήσεις. Οἱ ζῶνες αὐτὲς εἶναι οἱ ἑξῆς: Ἡ λεκάνη τοῦ Κάτω Ροδανοῦ καὶ τὸ Λανγκτόκ ὅπου ἐκτελοῦνται σημαντικὰ ἀρδευτικὰ ἔργα μέλλοντα νὰ καλύψουν ἐπαφάνειαν 2 ἑκατ. στρεμ. Ὅμοιος καὶ στὴν Γασκὼνην. Στὶς Λάνδεις, τὴν Κορσικὴν, τὰ Δυτ. Ἑλη καὶ τὴν Λιμάνγ ἐκτελοῦνται ξηγειανικὰ ἔργα καὶ ἔργα ἀνακτῆσεως γαιῶν.

Στὴν Ἰταλία: ἡ *Cassa per il Mezzogiorno* (Ταμεῖον γιὰ τὴν Ἀνάπτυξιν τῆς Μεσημ. Ἰταλίας) ἀνέλαβε ἕνα γιγάντιον ἔργο πού καλύπτει ὅλο τὸ νότιον τμήμα τῆς Χώρας καὶ τὰς νήσους Σαρδηνίαν καὶ Σικελίαν. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἔχει ἑκτασιν 80 ἑκατομ. στρεμμάτων καὶ περιλαμβάνει 5.000 Κοινότητες.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Π. ΖΥΓΟΥΡΗ
Γεωπόνου—Γαλακτολόγου

ΤΑ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ*

(ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ 1913—1958)

Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ὁ κ. Θεοδωρόπουλος συνεννόησεν μετὰ τοῦ μηχανικοῦ κ. Κωνστ. Κούρεντα ὅστις ἀνέλαβε τὴν σύνταξιν συντόμου μελέτης καὶ τὴν ἀμεσον ἔναρξιν τῆς κατασκευῆς διὰ τῶν ἀνέργων ἐργατῶν, ὁδοῦ κατὰ μῆκος τοῦ λόφου «Προσκύνησις» πρὸς εὐκολωτέραν κυκλοφορίαν τῶν ἐργατῶν καὶ μεταφορὰν τῶν δενδρουλλίων, συγχρόνως δὲ ἤρχισε καὶ ἡ διάνοιξις λάκκων πρὸς φύτευσιν τῶν δένδρων. Οὕτω δὲ ἡ κατασκευὴ τοῦ δρόμου καὶ ἡ φύτευσις τῶν δένδρων ἀπερρόφησαν σημαντικὸν ἀριθμὸν ἐργατῶν καὶ ἀπεσιβήθη ἡ ἐν σώματι παρουσίασις αὐτῶν εἰς τὸν Βασιλέα. Ἐφυτεύθη δὲ τότε τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ κάτωθεν τῆς διανοιχθείσης ὁδοῦ τμήματος λόφου, τὰ δὲ ἐπόμενα ἔτη συμπληρώθη ἡ φύτευσις τοῦ τμήματος τούτου, ἤρχισε δὲ ἀργότερον ἡ φύτευσις καὶ τοῦ ἄνωθεν τῆς ὁδοῦ τμήματος ἣτις ἐπροχώρει ταχέως ὥστε μέχρι τοῦ 1940 εἶχεν ὀλοκληρωθῆ ἡ φύτευσις τοῦ λόφου τούτου.

Ἡ προώθησις τῶν ἀναδασώσεων ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἰωαννίνων πολλὰ ὀφείλη εἰς τὸν Δασάρχην κ. Θ. Θεοδωρόπουλον ὅστις κατὰ τὰ ἔτη 1933—1936 καθ' ἃ ὑπηρετήσεν ἐνταῦθα ἐπεδείξατο ἐξαιρετικὴν πρὸς τοῦτο δραστηριότητα.

Δυστυχῶς ὅμως κατὰ τὴν κατοχὴν ἐγένοντο σημαντικαὶ ζημίαι εἰς τὰ δένδρα τοῦ ἄνωτέρου λόφου περισσότεραι ὅμως ζημίαι ἐγένοντο εἰς τὰ δένδρα τοῦ λόφου «Μεϊντάνι» τὰ ὅποια ἦσαν περισσότερον ἀνεπτυγμένα, ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν ἀφ' ἑνός, οἵτινες ἔκοπτον δένδρα διὰ προκάλυψιν τῶν αὐτοκινήτων των καὶ ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ τῶν πέριξ χωρικῶν οἵτινες οὐ μόνον ἔκοπτον καὶ κατέστρεφον τὰ δένδρα, ἀλλ' ἀφήρουν καὶ τὰ σῆματα τοῦ περιφράγματος. Τὰ καταστραφέντα δένδρα ἀνεφυτεύθησαν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1948, ὅτε ἐπεξετάθη ἡ ἀναδάσωσις εἰς ὀλόκληρον τὴν περιοχὴν καὶ πέριξ τοῦ Σανατορίου.

Ἐκ παραλλήλου καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1928—31 ἐφυτεύθη καὶ ὁ λόφος τῆς Περιβλέπτου συμπληρωθεὶς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν κατὰ τὸ ποσοστὸν τῶν ἐπὶ Κατοχῆς ἀπωλειῶν του.

Ἐπίσης κατὰ τὸ ἔτος 1932 ἐφυτεύθη καὶ ὁ λόφος «Κιάφα» συμπληρωθεὶς μεταπολεμικῶς κατὰ τὸ ποσοστὸν τῶν ἀπωλειῶν ἃς ὑπέστη ἐπὶ Κατοχῆς.

Ἡ δενδροφύτευσις τῆς Δραμπάτοβας καὶ τοῦ Μεισικελίου ἤρχισε κατὰ τὸ ἔτος 1949, συνεχιζομένη δὲ ἐκάλυψε μέχρι σήμερον ἕκτασιν 4.000 περίπου στρεμμάτων. Ἡ ἀναδάσωσις τοῦ λόφου «Αὐγὸ» ἤρχισε κατὰ τὸ ἔτος 1950 ὀλοκληρωθεῖσα τὸ 1954.

Ἀναδασώσεις ἐγένοντο ἐπίσης καὶ εἰς τὰς θέσεις «Ἁγία Παρασκευὴ» Κατσικῆς, «Ψηλὴ Γορίτσα» Σταυρακίου Ἰωαννίνων, Νήσος Ἰωαννίνων, «Ἁγία Πα-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου καὶ τέλος, σελ. 889.

ρασκευή» Μπάφρας, «Νερό Λάμπρου» Γκριμπόβου, «'Αγία Τριάς» Μοσπίνης, «'Αόφοι Καλμπακίου», «Προφήτης 'Ηλίας» Ζίτσης, «'Αγιος Κωνσταντίνος» 'Εμιν 'Αγᾶ, «'Αγιος Γεώργιος» Πλαίσιας, «Φανερωμένη» Φορτωσίου. 'Επίσης ἐγένοντο φυτεύσεις εἰς χῶρον τοῦ Δημοτικοῦ Νοσοκομείου 'Ιωαννίνων ὡς καὶ τῶν Σφαγείων.

'Η φύτευσις δενδροστοιχιῶν ἤρχισε κατὰ τὸ ἔτος 1949 διὰ δενδρουλλίων Καναδικῆς λεύκης, ἀκακίας, σφενδάμνου καὶ πλατάνου. 'Εκαλύφθη μέχρι σήμερον ἀπόστασις 80 περίπου χιλιομέτρων ἀπλῆς γραμμῆς πρὸς Κατσικᾶν, πρὸς Ροβίλιαστον, πρὸς Πέραμα, πρὸς 'Ασφάκαν, πρὸς Ροδοτόπιον, παραλιακὴν ὁδὸν φρουρίου κ.λ.π. 'Η ἐπέκτασις τῶν δενδροστοιχιῶν προσκρούει εἰς σοβαρὰς ἀπωλείας ἃς ὑφίστανται τὰ δενδρύλλια ἐκ τῆς θερινῆς ξηρασίας καὶ ἰδιαίτερος ἐκ καταστροφῶν προκαλουμένων ὑπὸ ζῶων καὶ ἀνθρώπων. Περισῶζονται κατ' ἔτος κατὰ μέσον ὄρον τὰ 20 % περίπου τῶν φυτευομένων δενδρουλλίων. Αἱ ἀπώλειαι συμπληρῶνται κατὰ τὸ ἐπόμενο, μεθεπόμενο καὶ λοιπὰ ἔτη.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας ὀρεινῶν ἔργων τοῦ Δασαρχείου Δωδώνης αἱ κατώθι ἀναδασώσεις ἀπὸ τὸ 1951 καὶ ἐντεῦθεν. Εἰς Δερβίζανα ἐφυτεύθησαν περὶ τὰ 500 στρέμματα εἰς Πιράμαντα περὶ τὰς 3.500 στρέμματα εἰς Σκλίβανην περὶ τὰ 1500 στρέμματα εἰς Ἄγναντα περὶ τὰς 3.000 στρέμματα εἰς Συρράκον—Καλλαρῦτες περὶ τὰ 200' εἰς Κτιστάδες περὶ τὰ 800' εἰς Καταρράκτην περὶ τὰ 1.000' εἰς Λεπιανὰ—Γραικικὸν περὶ τὰ 500' εἰς Κουκούλια περὶ τὰ 200' εἰς Πλατανοῦσα—Μονολίθιον περὶ τὰ 800' εἰς Χουλιαράδες, Βαπτιστή, Πετροβοϊνιον περὶ τὰς 7.000' εἰς Μέτσουβον περὶ τὰς 2.500' εἰς Ἄρδομίσταν περὶ τὰ 500' εἰς Ἄγιαν Παρασκευὴν περὶ τὰ 1.000' εἰς Πουρνιὰ περὶ τὰ 1200' εἰς Πυρσόγιαννην περὶ τὰ 500' εἰς Δωδώνην—Μαντεῖον περὶ τὰ 1.000' εἰς Καστάνιανη Κονίτσης περὶ τὰ 1.000' εἰς Τσεπέλοβον περὶ τὰ 500' καὶ εἰς Σκαμνέλιον περὶ τὰ 400 στρέμματα.

Εἰς τὰς ἀνωτέρω περιφερείας ἐφυτεύθησαν γενικῶς δενδρύλλια μαύρης καὶ τραχείας πεύκης, πλὴν τῶν κοιτῶν ρευμάτων καὶ διαβρωσιγενῶν ἔδαφῶν εἰς τὰ ὅποια ἐφυτεύθησαν πλατύφυλλα, λεύκη, πλάτανος, ἰτέα, ἀκακία, σκλήθρος, λεπτοκαρπύ, Καστανέα καὶ καρυδέα. Εἰς ἕκαστον στρέμμα ἀναλογοῦσι 20¹) κωνοφόρα' ἐκ δὲ τῶν πλατυφύλλων 280 περίπου. 'Η ἔκτασις ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐφυτεύθησαν πλατύφυλλα ἀποτελεῖ ἐν δέκατον περίπου τῆς ὅλης ἀναδασωθείσης ἐκτάσεως.

Πέραν τῶν ἀνωτέρω ἀναδασωθείσῶν ἐκτάσεων, 5.000 περίπου στρέμματα ἔχουσι περιφραχθῆ καὶ προπαρασκευασθῆ δι' ἄμεσον ἀναδάσωσιν εἰς τὰς περιοχὰς Χουλιαράδων, Κατεσόβου, Τσεπελόβου, Σκαμνελίου καὶ Κονίτσης.

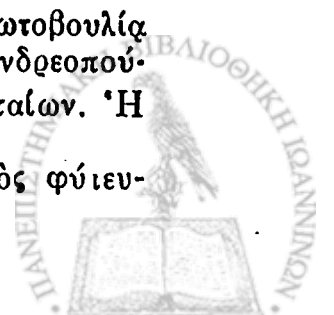
Λόγω τῶν δημιουργουμένων ἀναγκῶν, τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας ἀπεφάσισε τὴν ἀγορὰν ἐκτάσεως εἰς τὴν περιοχὴν Λαψίστης ἕξ 75 στρεμμάτων διὰ τὴν ἵδρυσιν δασικοῦ φυτωρίου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὡς πληροφοροῦμεθα, ἀπέστειλεν εἰς τὸ ἐνταῦθα Ταμεῖον Γεωργίας Κτηνοτροφίας καὶ Δασῶν τὸ ποσὸν τῶν 183.750 δραμῶν.

'Επίσης, ὡς πληροφοροῦμεθα, διετέθη ὑπὸ τῆς Κοινότητος Τσεπελόβου (Ζαγορίου) ἔκτασις 12 στρεμμάτων πρὸς δημιουργίαν Δασικοῦ φυτωρίου.

Καταβάλλεται προσέτι ἐνέργεια πρὸς ἀγορὰν ἐκτάσεως 20 στρεμμάτων πρὸς δημιουργίαν δασικοῦ φυτωρίου ἐν Κονίτση.

Τὸ Δασικὸν φυτώριον Ἄρτης συνεστήθη τὸ ἔτος 1945 τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ τότε Προϊσταμένου τοῦ Δασαρχείου Ἄρτης Δασονόμου κ. Διον. Ἀνδρεοπούλου ἐπὶ ἐκτάσεως 6 στρεμμάτων παραχωρηθείσης ὑπὸ τοῦ Δήμου Ἄρταων. 'Η ἄρδευσις τοῦ γίνεται ἀπὸ ὕδωρ τοῦ ἐγγύς ὑδραγωγείου τοῦ Δήμου.

'Εκ τοῦ φυτωρίου τούτου ἤρχισαν νὰ διατίθενται δενδρύλλια πρὸς φύτευ-

σιν ἀπὸ τὸ φυτωριακὸν ἔτος 1945—46.

Εἰς τὸν Νομὸν Ἄρτης ἐγένοντο διὰ δενδρῦλλίων τοῦ ἀνωτέρω φυτωρίου αἱ ἑξῆς ἀναδασώσεις: εἰς τὴν θέσιν Ἀμυντικὸς Στρατῶν—Ἄρτης ἐπὶ ἐκτάσεως 1500 στρεμμάτων. Εἰς τὴν θέσιν Μπιστούρα—Νησίσις ἐπὶ ἐκτάσεως 800 στρεμμάτων. Εἰς τὴν θέσιν Σιαμαντᾶ—Θεοδωριάνων ἐπὶ ἐκτάσεως 200 στρεμμάτων. Εἰς τὴν περιφέρειαν Πέτα ἐπὶ ἐκτάσεως 200 στρεμμάτων. Εἰς τὴν περιφέρειαν Δροσοπηγῆς ἐπὶ ἐκτάσεως 20 στρεμμάτων. Εἰς τὴν περιφέρειαν Κάτω Καλεντίνης ἐπὶ ἐκτάσεως 10 στρεμμάτων. Ἐπίσης ἐγένοντο φυτεύσεις καὶ εἰς διάφορα ἀγροκτῆματα ὑπὸ ἰδιωτῶν.

Εἰς τὸ Δασικὸν φυτώριον Ἄρτης καλλιεργοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον δενδρῦλλια κυπαρίσσου, χαλεπίου πεύκης, ἀκακίας, εὐκαλύπτου καὶ καναδικῆς λεύκης. Ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν παραγομένων δενδρῦλλίων κατ' ἔτος ἀνέρχεται εἰς 400.000 περίπου, τῶν δὲ διατιθεμένων εἰς 300.000 περίπου.

Τὸ εὐχάριστον εἶναι ὅτι παρὰ τῶν κατοίκων ἐπιδεικνύεται ὁ προσήκων σεβασμὸς πρὸς τὰ φυτεύμενα δένδρα καὶ παρατηρεῖται μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὴν προμήθειαν ἐκ μέρους αὐτῶν παρὰ τοῦ δασικοῦ φυτωρίου δενδρῦλλίων πρὸς δενδροφύτευσιν ἰδιωτικῶν χώρων, ἰδίᾳ δὲ κυπαρίσσεων εἰς τὰ ἄκρα τῶν ἀγρῶν τῶν.

Ἐν Ἄρτῃ ὑφίσταται Φιλοδασικὴ Ἐπιτροπὴ συγκειμένη ἐξ 7 προσώπων ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Νομάρχου, ἥτις ρυθμίζει τὰ τῆς λειτουργίας τοῦ Δ. Φυτωρίου καὶ τῶν ἀναδασώσεων ἐν γένει.

Τὸ Δασικὸν φυτώριον Παραμυθίας ἰδρύθη τὸ ἔτος 1946 πρωτοβουλία τοῦ Δασάρχου κ. Ἀντωνίου Ἀργύρη ἐπὶ ἐκτάσεως 5.870 τετρ. μέτρων ἐκ γαιῶν ἐγκαταλελειμένων μουσουλμανικῶν κτημάτων. Τὸ ἔτος 1947 ἐπεξετάθη τὸ φυτώριον κατὰ 3.750 τετρ. μέτρα τῇ πρωτοβουλία τοῦ Δασονόμου κ. Κωνσταντίνου Πλατανιά ἐξ ἐγκαταλελειμένων ἐπίσης μουσουλμανικῶν, ἐκταθὲν ἐν συνόλῳ εἰς 9.620 τετρ. μέτρα.

Τὸ φυτώριον τοῦτο δὲν ἔχει ὕδωρ συνεχῆς διὰ τὴν ἄρδευσιν, ἀλλὰ λαμβάνει τοῦτο δις τῆς ἐβδομάδος παρ' ἰδιώτου ἐπὶ καταβολῇ δύο δραχμῶν καθ' ὄραν.

Ἡ διάθεσις φυτῶν ἐκ τοῦ φυτωρίου τούτου ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1948. Ἐφυτεύθησαν δὲ ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου μέχρι τοῦ ἔτους 1957 εἰς διαφόρους θέσεις τῆς περιφέρειας Παραμυθίας καὶ ἐπὶ δημοσίων ἐκτάσεων 1.476 στρεμμάτων, 147.600 δενδρῦλλια. Εἰς τὴν περιφέρειαν Φιλιατῶν ἐπὶ δημοσίων ἐπίσης ἐκτάσεων 486 στρεμμάτων, ἐφυτεύθησαν 48.600 δενδρῦλλια. Εἰς Εἰκόνισμα Πόβλας ἐπὶ 6 στρεμμάτων δημοσίων, 600 δενδρῦλλια. Εἰς Βουνοσπηλιὰν καὶ φρούριον Ἡγουμενίτσας ἐπὶ ἐκτάσεως 1120 στρεμμάτων δημοσίων, 112.000 δενδρῦλλια. Εἰς φρούριον Μαργαριτίου ἐπὶ 16 στρεμμάτων δημοσίων, 1600 δενδρῦλλια. Εἰς τὴν περιφέρειαν Πάργης ἐπὶ ἐκτάσεως 48 στρεμμάτων δημοσίου, 4500 δενδρῦλλια. Εἰς Καστρί Σαγιαδος ἐπὶ 38 στρεμμάτων κοινοτικῆς ἐκτάσεως ἐφυτεύθησαν 3.800 δενδρῦλλια. Εἰς Νέαν Σέλιανην (Κρυσταλλοπηγῆς) ἐπὶ 47 στρεμμάτων κοινοτικῆς ἐκτάσεως, 4.700 δενδρῦλλια. Εἰς Προφήτην Ἡλίαν (Καλλιθέας) ἐπὶ 40 στρεμμάτων κοινοτικῆς ἐκτάσεως, 4.000 δενδρῦλλια. Ἦτοι ἐν συνόλῳ ἐφυτεύθησαν περὶ τὰ 724.200 δενδρῦλλια ἐπὶ ἐκτάσεως 3255 στρεμμάτων. Ἄλλ' ἐξ αὐτῶν μόνον περὶ τὰ 30—31 %, ὑφίστανται σήμερον.

Εἰς τὸ ἀνωτέρω Δασικὸν φυτώριον ὑπάρχουσι σήμερον περὶ τὰ 210.718 μονοετῆ δενδρῦλλια, περὶ τὰ 132.194 διετῆ, περὶ τὰ 4.555 τριετῆ, περὶ τὰ 922 τετραετῆ καὶ 212 πενταετῆ. Ἦτοι ἐν συνόλῳ περὶ τὰ 348.601 δενδρῦλλια.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δενδρῦλλίων διατίθενται κατ' ἔτος δι' ἀναδασώσεις περὶ τὰς 50—70 χιλιάδας κωνοφόρα δενδρῦλλια καὶ περὶ τὰς 3—5 χιλιάδας πλατύφυλλα. Εἰς ἰδιώτας διατίθενται περίπου 60—80 χιλιάδες κυπαρίσσεων ὀρθοκλα-

δῶν. Εἰς δημοσίας ὑπηρεσίας περὶ τὰς 10—20 χιλιάδες δενδρούλλα πλατύφυλλα.
Ἡ Φιλοδασική Ἐπιτροπὴ ἤρως ρυθμίζει τὰ τῆς λειτουργίας, τοῦ φυτωρίου καὶ τῶν ἀναδασώσεων ἐδρεύει εἰς Ἡγουμενίτσαν.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων Δασικῶν φυτωρίων ὑπάρχει καὶ ἕτερον τοιοῦτον ἐν Ἡπείρῳ τὸ Δ α σ ι κ ὸ ν φ υ τ ῶ ρ ι ο ν Π ρ ε β ἔ ζ η ς τὸ ὁποῖον μετὰ λύπης μας ἡμεῖς ἠναγκασμένοι νὰ παραλείψωμεν ἐκ τῆς παρούσης πραγματείας, καθόσον ἡ ἀρμοδιὰ ὑπηρεσία παρὰ τῆς ὁποίας ἐζητήσαμεν πληροφορίας, δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκεντρώσῃ καὶ μᾶς ἀποστείλῃ τὰ σχετικὰ στοιχεῖα.

Συμπεράσματα καὶ σκέψεις.—Ἐκ τῶν δσων μέχρι τούδε ἐξετέθησαν σχετικῶς μὲ τὰ ἐν Ἡπείρῳ Γεωργικὰ Ἰδρύματα, προκύπτει ὅτι ταῦτα, ὡς ἐν ἀρχῇ ἐλέχθη, καίτοι ἦσαν ἐπαρκῆ διὰ τὴν περιφέρειαν ταύτην ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ὑπάρχοντα εἰς ἄλλα τμήματα τοῦ Κράτους, ἐν τούτοις, δὲν εἶχον ὀργανωθῆ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τῇ βᾶσει ἐνὸς μεμελετημένου προγράμματος συμφώνου πρὸς τὰς τοπικὰς ἀνάγκας, οὔτε ἐδόθη εἰς αὐτὰ ὁ προσήκων ρυθμὸς καὶ τὰ ἀνάλογα μέσα ὥστε νὰ φέρωσιν ἐγκαίρως ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, ἀλλ' ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἶχον ἀφεθῆ σχεδὸν εἰς τὴν τύχην των, ἡ δὲ δρασὶς των ἐξηρτάτο κυρίως ἐκ τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τῆς εὐσυνειδησίας τοῦ προσωπικοῦ των, ἐφ' ὅσον εἰς τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τοὺς ἀγῶνας τούτου ὀφείλεται καὶ ἡ ἴδρυσις τινων ἐξ αὐτῶν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ πολὺ ἐδράδυνε νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ ἐπιδρασὶς των ἐπὶ τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ καθυστέρησις αὕτη ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς ἔλλειψιν ἐπαρκοῦς τεχνικοῦ προσωπικοῦ εἰς τὰς γεωργικὰς ὑπηρεσίας τὸ ὁποῖον θὰ ἔδει νὰ εἶναι ὁ φορεὺς τῶν πορισμάτων τῶν ἐργασιῶν τῶν διαφόρων ἱερυμάτων καὶ τῶν γεωργικῶν ἐν γένει προσδῶν εἰς τοὺς ἀγρότας, ὡς, ἐπίσης, καὶ εἰς τὴν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐνασχόλησιν τοῦ ὑπάρχοντος τοιοῦτου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἐποικισμοῦ. Δὲν δυνάμεθα ὁμῶς νὰ παρασιωπήσωμεν καὶ τὸ γεγονός ὅτι μὲγα μέρος τῆς καθυστέρησεως ταύτης ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν ἐν τινι μέτρῳ ἔλλειψιν ἐν τῷ Κέντρῳ τῶν καταλλήλων δι' ἕκαστον κλάδον προσώπων ἅτινα νὰ εἶχον ἐργασθῆ προηγουμένως καὶ διακριθῆ εἰς τὴν ὑπαιθρον ἵνα γνωρίσωσι πλήρως τὰς ἀνάγκας τῆς ἐλληνικῆς γεωργίας, τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν κατάστασιν καὶ τὴν νοσοτροπίαν τοῦ Ἑλληνοῦ ἀγρότου διὰ νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ δίδωσι τὰς δεούσας κατευθύνσεις εἰς τὴν δρασὶν τῶν γεωργικῶν ἱερυμάτων καὶ ὑπηρεσιῶν, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ συντονισμὸς εἰς τὰς ἐνεργείας των καὶ νὰ ἐφαρμόζωσι πρόγραμμα ἄρτιον δάσει τοῦ ὁποίου νὰ ἐργάζωνται ταῦτα.

Πλὴν τῶν ἀειμνήστων Σπυρ. Χασιώτου καὶ Σωκρ. Ἰασεμίδου οὔτινες ἐτοποθετήθησαν ἅμα τῇ ἰδρύσει του εἰς τὸ Ἰπουργεῖον Γεωργίας (ἀρχικῶς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας) καὶ οὔτινες ἐπὶ πολλὰ ἔτη προηγουμένως εἶχον ὑπηρετήσῃ εἰς Γεωργικὰ Ἰδρύματα τῶν Ἐπαρχιῶν ὅπου ἔδρασαν λίαν εὐδοκίμως, ἐμελέτησαν τὴν ἐλληνικὴν ὑπαιθρον καὶ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ κρίνωσι κατὰ τίνα τρόπον θὰ ἔδει νὰ χειρισθῶσιν ἕκαστον ζήτημα, πολὺ ὀλίγοι μετ' αὐτοὺς ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸ Κέντρον κατόπιν ἐπιλογῆς καὶ μακρᾶς καρποφόρου δράσεως εἰς τὴν ὑπαιθρον. Ὅχι ὀλίγοι δὲ ἐξ αὐτῶν κατέλαβον ἀμέσως ἀνωτέρας θέσεις εἰς τὸ Κέντρον χωρὶς οὐδόλως νὰ ὑπηρετήσωσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἄλλοι δὲ καίτοι ὑπηρετήσαν εἰς ταύτας

έτοποθετήθησαν εἰς τὸ Κέντρον χάρις διὰ τὰ διάφορα μέσα καὶ ἀδικαιολογήτους εὐνοίας χωρὶς νὰ εἶχον διακριθῆ, ὡς ἔδει, ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, τινὲς δὲ μάλιστα καὶ ἀφοῦ εἶχον ἀκοιτούχει ἐν αὐτῇ.

Ἡ ἔλλειψις πολλάκις καταλλήλων καὶ εἰδικῶν διὰ τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς γεωργίας ὑπαλλήλων ἐν τῷ Κέντρῳ, εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν ἀδυναμίαν τοῦτου νὰ κρίνη περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς σοβαρότητος ἐκάστου τοῦ κλάδων τούτων ἵνα εἶναι εἰς θέσιν νὰ προβαίη εἰς τὴν κατάλληλον διοργάνωσιν αὐτῶν καὶ νὰ διδῆ τὰς δεούσας κατευθύνσεις, συνάμα δὲ καὶ νὰ ἔχη, ὡς ἔδει, τὸν πρωτεύοντα λόγον τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας εἰς τὰς ἐνεργείας ἄλλων Ὑπουργείων καὶ ὑπηρεσιῶν σχέσιν ἐχουσῶν μὲ τὴν πρᾶξιν. Οὕτω δὲ ἐγενόμεθα, κατὰ τὸ παρελθόν, πολλάκις μάρτυρες μέτρων ἀστόχων σχετικῶς μὲ τὰς διατιμήσεις, τὸν καθορισμὸν τῶν ἀποδόσεων, τὴν σύνθεσιν, νὰ ἔξοδα καὶ τὰς συνθήκας ἐν γένει τῆς παραγωγῆς τῶν διαφόρων γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων ἅτινα ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τὰς οἰκείας ἐπιτροπᾶς, ἀνευ τῆς γνώμης τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας ἢ τῆς σιωπηρᾶ συναίνεσις τοῦτου, ἐφ' ὅσον δὲν ἀντεπροσωπεύετο εἰς τὰς ἐπιτροπὰς ταύτας παρ' εἰδικῶν καὶ πεπειραμένων ὑπαλλήλων δι' ἕκαστον κλάδον οἵτινες νὰ γνωρίζωσι καλῶς τὴν φύσιν τῶν προϊόντων καὶ τὰς συνθήκας τῆς παραγωγῆς των διὰ νὰ ἐκφέρωσι τὴν γνώμην των καὶ νὰ ἀποτρέπωσι τὴν λήψιν μέτρων μαρτυρούντων ἀγνοίαν τῶν πραγμάτων, συνεπεία τῶν ὁποίων ἐζημιούντο, ἄλλοτε μὲν οἱ παραγωγοὶ καὶ οἱ ἐπαγγελματίαι, ἄλλοτε δὲ τὸ καταναλωτικὸν κοινόν.

Δὲν εἶναι ἐπίσης σπάνιαι αἱ περιπτώσεις καθ' ἃς οἱ ὀριζόμενοι παρὰ τοῦ Κέντρον νὰ λαμβάνωσι μέρος εἰς τὴς τοιαύτας ἐπιτροπὰς ὑπάλληλοι τοῦ Ὑπουργείου, τελείως ἀδύνατοι, νὰ ζητῶσι δι' ἐπειγουσῶν ἐπιστολῶν των—ὅσον δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη ἀεροπορικὴ συγκοινωνία—πληροφορίας καὶ ὁδηγίας παρ' ὑπαλλήλων εἰδημόνων καὶ πεπειραμένων ὑπηρετούντων εἰς ἐπαρχίας, περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν θὰ ἔδει νὰ χειρισθῶσι τὰ ζητήματα ἅτινα θὰ συνεζητούντο εἰς τὰς ἐπιτροπὰς, ἐνῶ τοῦτο, ὄχι μόνον δὲν θὰ τοὺς διηυκόλυεν, ἀλλὰ θὰ ἠδύνατο καὶ νὰ τοὺς ἐκθέσῃ περισσότερο ἐὰν προεκαλεῖτο μακρὰ συζήτησις, ὡς πολλάκις συνέβαινε, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ παρακολουθήσωσι.

Καὶ ἐν τούτοις, πολλοὶ ὑπάλληλοι ἐν γνώσει τῶν ἀδυναμιῶν των, ἐπεδίωκον νὰ τοποθετηθῶσιν εἰς τὸ Κέντρον ἵνα ἀγκυροβολήσωσιν ἐκεῖ, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅπως διανύσωσι τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ὑπαλληλικῆς των σταδιοδρομίας ἐν ἀνέσει καὶ ἀνευ εὐθυνῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἵνα ἐπιτύχωσι καλυτέραν ὑπαλληλικὴν ἐξέλιξιν λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ κεντρικοὶ ὑπάλληλοι εἶχον τὸ προνόμιον, ἀνεξαρτήτως ἱκανότητος, νὰ καταλαμβάνωσιν ἐπικαίρους θέσεις καὶ νὰ ἀνέρχωνται εὐκολώτερον τὰς βαθμίδας τῆς ὑπαλληλικῆς ἱεραρχίας εἴτε διὰ διαφόρων μέσων, εἴτε δι' εἰδικῶν, κατὰ τὸ πλεῖστον, διατάξεων τὰς ὁποίας ἐφρόντιζον οὗτοι νὰ συμπεριλαμβάνωνται εἰς τοὺς διαφόρους Νόμους, διὰν συνετάσσοντο τὰ σχετικὰ νομοσχέδια τῶν ὁποίων πρῶτοι ἐλάμβανον γνώσιν. Οὕτω δὲ οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις συνάδελφοί των οἵτινες προσέφερον πραγματικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν παραγωγὴν, ἐκτιθέμενοι εἰς ταλαιπωρίας πολλάκις δὲ καὶ εἰς κινδύνους, ἐτίθεντο εἰς κατωτέραν μοῖραν, καίτοι οὗτοι εἶχον τὰ αὐτὰ ἢ καὶ ἀνώτερα, πολλάκις τυπικῶς προσόντα, ἀναμφισβητήτως ὅμως πολὺ ἀνώτερα, οἱ πλεῖστοι, οὐσιαστικῶς τοιαῦτα.

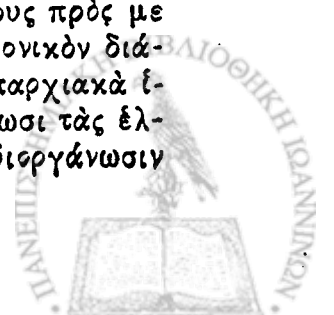
Δὲν προτιθέμεθα διὰ τῶν ἀνωτέρω νὰ ψέξωμεν ἐνεργείας τοῦ Κέντρον γενομένης κατὰ τὸ παρελθόν. Μόνον θὰ ἠθέλωμεν νὰ τονίσωμεν ὅτι, ἐὰν ὑπῆρχε πρόγραμμα κατάλληλον καὶ συντονισμὸς τῶν ἐνεργειῶν τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν, ὥστε νὰ μὴ ἀναμένωνται ἀποτελέσματα μόνον ἐκ τῆς μεμονωμένης δράσεως ὀρισμένων φιλοπόδων, ἱκανῶν καὶ εὐσυνειδήτων περιφερειακῶν ὑπαλλήλων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πρωτεβουλίας κυρίως τοῦ Κέντρον ἥτις, ἐφ' ὅσον θὰ ἐβασίζετο εἰς πλήρη γνώσιν τῶν ζητημάτων, θὰ ἦτο λίαν καρποφόρος, θὰ ἐχρησίμευεν δὲ καὶ ὡς ἐνθάρρυν-

οις τών δραστηρίων και προοδευτικῶν ὑπαλλήλων, τὸ ἐπίπεδον τῆς γεωργικῆς προόδου τῆς χώρας θὰ ἦτο πολὺ ὑψηλότερον κατὰ τὸν πρὸ τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου τριακονταετηρίῳ τοῦ Ἰπουργείου Γεωργίας καὶ δι' ὀλιγωτέρων δαπανῶν διότι δὲν εἶναι, δυστυχῶς, ὀλίγα τὰ γενόμενα ἄνευ μελέτης καὶ γνώσεως τῶν πραγμάτων ἔργα ἅτινα ἀπετύγχανον καὶ ἠναγκάζοντο νὰ τὰ ἀχρηστεύωσιν ἢ νὰ τὰ τροποποιήσωσιν ἀφοῦ ἐδαπανῶντο σημαντικὰ ποσά, χωρὶς νὰ ἀναζητηῖται ὁ ὑπεύθυνος ἵνα δώσῃ λόγον τῶν ἀστοχιῶν του. Ἐπειδὴ ἡ νοστοπρία αὕτη δὲν ἐξέλιπεν ἐντελῶς καὶ ἀρκεταὶ ἀστοχοὶ ἐνέργειαι παρατηροῦνται καὶ σήμερον, πολλάκις δὲ καὶ ἐφωράθησαν κεντρικοὶ ὑπάλληλοι ἔχοντες πεπλανημένας ἀντιλήψεις περὶ τῶν ἐπιβαλλομένων ἐνεργειῶν ἐκ μέρους τῶν περιφερειακῶν ὑπηρεσιῶν καὶ ἰδρυμάτων, διὰ τοῦτο, δὲν ἐθεωρήσαμεν ἄσκοπον νὰ ἀναφέρωμεν τὰ ἀνωτέρω ἵνα ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἀρμοδίων καὶ ἀποφεύγῳνται αἱ ἀστοχίαι.

Δὲν δυνάμεθα νὰ παρασιωπήσωμεν καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἀνέκαθεν τὸ Κέντρον δίδει, ὡς ἀντελήφθημεν, μεγαλυτέραν προσοχὴν πρὸ παντὸς ἄλλου μέτρου εἰς τὴν βαθμολογικὴν καὶ μισθολογικὴν ἐξέλιξιν τῶν ὑπαλλήλων του. Ἐν τούτοις, δὲν νομίζομεν ὅτι τὸ μόνον ἐμπόδιον πρὸς προαγωγὴν τῆς ἐλληνικῆς γεωργίας εἶναι τὸ ὅτι δὲν ἐγένον ἔλοι οἱ Κεντρικοὶ ὑπάλληλοι Γενικοὶ Διευθυνταί, ἐφ' ὅσον γνωρίζομεν ὅτι κατὰ τὸ παρελθὸν ἐπραγματοποιήθησαν σπουδαιόταται ὀργανωτικὰ ἔργα αἱ ἀπὸ τμηματάρχας μόνον. Ἐπομένως, ἄλλα εἶναι ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα δεόν νὰ δοθῇ προσοχὴ παρὰ τοῦ Ἰπουργείου καὶ τὰ ὁποῖα κυρίως θὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν προώθησιν τῆς γεωργίας. Διότι ἡ προνομιακὴ μεταχειρίσις τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Κέντρου, μαραινει τὸν ζῆλον τῶν ἱκανῶν καὶ δραστηρίων περιφερειακῶν ὑπαλλήλων τῶν ὁποίων εἶναι ἐπόμενον νὰ χαλαρωθῇ ἡ δραστηριότης καὶ ἡ προσπάθεια πρὸς καλυτέραν περαιτέρω ἐπιστημονικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν αὐτῶν κατάρτισιν καὶ δράσιν ἐν γένει, ἐνῶ θὰ ἔπρεπεν αἱ περιφερειακαὶ γεωργικαὶ ὑπηρεσίαι παντοιοτρόπως νὰ ἐνισχύωνται καὶ νὰ ἐνθαρρύνωνται διὰ νὰ χρησιμεύωσιν ὡς φυῶριον πρὸς ἀνάδειξιν τῶν ἱκανῶν ἐκείνων ὑπαλλήλων οἵτινες θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναλάβωσι σὺν τῷ χρόνῳ τὰς διευθύνσεις τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν τοῦ Κέντρου. Τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον προκείμενον περὶ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Ἰπουργείου Γεωργίας οἵτινες, ἐν ἀντιθέσει πρὸς πολλὰ ἄλλα Ἰπουργεῖα, μόνον εἰς τὰς ἐπαρχίας δύνανται νὰ ἀποκτήσωσι τὴν πείραν καὶ οὐχὶ ἐν τῷ Κέντρῳ.

Δὲν γνωρίζομεν τὰς λεπτομερεῖας τοῦ συντασσομένου νέου Ὁργανισμοῦ τοῦ Ἰπουργείου Γεωργίας. Ἐκεῖνο ὁμῶς ὅπερ ἐπιβάλλεται χάριν τοῦ συμφέροντος τῆς Ἰπηρεσίας, πλὴν τῆς ἀναδιοργανώσεως, νὰ γίνῃ, εἶναι καὶ σχετικὴ ἀποσυμφόρησις ὠρισμένων ὑπηρεσιῶν ὅπου πλεονάζουσιν ὑπάλληλοι καὶ νὰ ἀποσταλῶσιν οὗτοι εἰς τὰς περιφερειακὰς ὑπηρεσίας ὅπου θὰ εἶναι χρησιμώτεροι· εἰς δὲ τὸ Κέντρον νὰ τοποθετηθῶσιν οὐ μόνον οἱ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπηρετήσαντες εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀριστοὶ ἐξ αὐτῶν οἱ διακριθέντες διὰ τὴν δράσιν των εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς παραγωγῆς, ὥστε νὰ ἔχωσι βαρύνουσαν γνώμην διὰ πᾶν ζήτημα τοῦ κλάδου των καὶ νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ κρίνωσι περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν θὰ ἔδει νὰ ἐνεργήσωσι διὰ τὴν καλυτέραν ὀργάνωσιν καὶ προαγωγὴν αὐτοῦ, συνάμα δὲ καὶ νὰ δύνανται νὰ ἐκτιμήσωσι τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν δράσιν τῶν διαφόρων ὑπ' αὐτοῦ ὑπαλλήλων χωρὶς νὰ ἐπηρεάζωνται ἐκ προκαταλήψεων καὶ ἐκ τῶν εἰσηγήσεων ξένων πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν προσώπων, ὡς ἐν μεγάλῃ κλίμακῃ ἐγένετο κατὰ τὸ παρελθόν.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀποστελλομένους ὑπαλλήλους πρὸς μετεκπαίδευσιν εἰς διαφόρους εἰδικὰς Σχολὰς, δεόν οὗτοι, ἐπὶ ἱκανὸν χρονικὸν διάστημα μετὰ τὴν ἐπάνοδόν των εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ ὑπηρετῶσιν εἰς ἐπαρχιακὰ ἰδρύματα καὶ ὑπηρεσίας ἵνα ἀποκτώσι πείραν εἰς τὸν κλάδον καὶ γνωρίσωσι τὰς ἐλληνικὰς συνθήκας, συνάμα δὲ νὰ ἀναλαμβάνωσιν ὑπευθύνως καὶ τὴν διοργάνωσιν

διαφόρων γεωργικών και κτηνοτροφικών εργασιών των οποίων και να παρακολουθήσει την διεξαγωγήν. Όταν δὲ ἐπιτύχῃσι πλήρως, τότε να τοποθετῶνται οἱ ἀριστοὶ ἐξ αὐτῶν εἰς ἀναλόγους θέσεις τοῦ Κέντρου, ὅποτε καὶ μόνον θὰ εἶναι εἰς θέσιν να κρίνῃσι περὶ τῶν μεθόδων αἵτινες δέον να ἐφαρμόζωνται πρὸς προαγωγήν τῶν διαφόρων κλάδων, περὶ τῶν τρωτῶν ἕτινα θὰ εἶναι δυνατόν να παρουσιασθῶσι κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν καὶ να δίδωσι τὰς δεούσας κατευθύνσεις.

Ἡ ἀκολουθουμένη σήμερον τακτικὴ τῆς τοποθετήσεως, κατὰ τὸ πλεῖστον, τῶν μετεκπαιδευομένων εἰς κεντρικὰς ὑπηρεσίας, ἵνα ἀφ' ὑψηλοῦ ἀποφαίνωνται περὶ τῶν ληπτέων μέτρων διὰ τὴν προαγωγήν τῶν διαφόρων κλάδων ἐπὶ τῇ ἐκείνῃ τῶν γινομένων μόνον ἀλλαγῇ καὶ οὐχὶ ἐκείνῃ τῆς ἐλληνικῆς πραγματικότητος καὶ να ἀναθέτωσιν εἰς ἄλλους τὴν ἐφαρμογὴν χωρὶς να ἀναλαμβάνωσιν οἱ ἴδιοι τὰς εὐθύναι, δὲν εἶναι, νομίζομεν, ἡ πρέπουσα. Θὰ ἐπρεπεν ἕκαστος να ἀναλάβῃ νῆ τὰς εὐθύναι τῶν εργασιῶν ἃς νομίζει ὅτι πρέπει να γίνωσιν καὶ να προβαλῆ εἰς ἐνεργείας ἀφοῦ μελετήσῃ λεπτομερῶς καὶ γνωρίσῃ τὰς ἐλληνικὰς συνθήκας καὶ συνηθείας. Δὲν δύναται ὁ ἀγνοῶν ταῦτα να ἀποφαινηται, ὡς ἀπὸ τρίποδος, περὶ τῶν δεόντων γενέσθαι ἐκάστοτε καὶ να ἀναθέτῃ εἰς ἄλλους ὑπηρετοῦντας εἰς ἐπαρχίας τὴν εὐθύνην τῆς ἐκτελέσεως, χωρὶς να ὑπάρχῃ ἐκ τῶν προτέρων βεβαιότης περὶ τῆς ἐπιτυχίας των.

Ἰδιαιτέρως, ἔσον ἀφορᾷ τοὺς ἀποστελλομένους νέους γεωπόνους εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς μετεκπαιδεύσιν εἰς τὴν γαλακτοκομίαν καὶ τὴν τυροκομίαν καὶ ἐπειδὴ, ὡς πληροφοροῦμεθα, ἐτοιμάζεται νέα ἀποστολὴ τοιούτων, θεωροῦμεν σκόπιμον να τονίσωμεν ὅτι οὗτοι δέον να ἀποστέλλωνται εἰς Ἰταλίαν ἢ Γαλλίαν ἢ Ἑλβετίαν ὅπου αἱ γενικαὶ γραμμαὶ τῶν μεθόδων τῆς τυροκομῆσεως τοῦ γάλακτος προσομοιάζουσι πρὸς τοὺς ἐφαρμοζομένους ἐν Ἑλλάδι τρόπους κατασκευῆς τῶν σκληρῶν κυρίως τυρῶν. Εἰς τὰς ἀγγλοσαξωνικὰς χώρας ὅπου ἀπεστάλησαν μέχρι τοῦδε πρὸς μετεκπαιδεύσιν γεωπόνοι, εἰδικεύονται κυρίως εἰς τὴν ἀστικὴν γαλακτοκομίαν, τοῦτέστιν εἰς τὴν παστερίωσιν, τὴν συμπύκνωσιν κ.λ.π. τοῦ γάλακτος, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὴν τυροκομίαν ἣτις, ὡς ἀλλαχοῦ εἶπομεν, ἐνδιαφέρει πρωτίστως τὴν Ἑλλάδα, διότι αἱ ἐφαρμοζόμενοι ἐκεῖ μέθοδοι τυροκομῆσεως τοῦ γάλακτος εἶναι ἔλωσ διὰ ἀφοροὶ τῶν ἐφαρμοζομένων ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐπομένως, οἱ ἐκεῖ μετεκπαιδευόμενοι, ὅταν ἐπανέρχωνται εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν δύνανται να προσφέρωσιν ἀξιολόγους ὑπηρεσίας ἐὰν δὲν συμπληρώσωσι τὰς γνώσεις των ἐργαζόμενοι ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα εἰς τινὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι Γαλακτοκομικῶν Σχολῶν. Εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἀρτία κατάρτισις εἰς τὴν τυροκομίαν τῶν μετεκπαιδευομένων γεωπόνων διότι, ἐφ' ὅσον ἡ παραγωγή τοῦ γάλακτος τῆς ἀγελάδος ἐν Ἑλλάδι εἶναι μικρά, μόνον διὰ τῆς τυροκομίας ἐνδείκνυται να γίνῃ ἡ ἀξιοποίησις τῶν πλεονασμάτων αὐτοῦ μέχρις ὅτου αὐξηθῇ ἡ παραγωγή του εἰς βαθμὸν ὥστε να δύναται να τροφοδοτήσῃ τοῦτο καθ' ὅλον τὸ ἔτος τὰς ἄλλας γαλακτοβιομηχανίας.

Δὲν γνωρίζομεν τίς καταβάλλει τὰς δαπάναις τῶν μετεκπαιδευομένων εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Νομίζομεν ὅμως ὅτι ἡ μικρὰ Ἑλλάς καθ' ὃν χρόνον παρέχει εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τῆς μετὰ τὸ σταγονόμετρον τὰς ἀδείσεις τῆς μισθοδοσίας των, δὲν ἐπιτρέπεται να σπαταλᾷ τὰ τεράστια ποσὰ ἕτινα ἀπαιτοῦσιν αἱ ἀποστολαὶ αὐταὶ ἀνευ ἀξίω λόγου ἀποτελεσμάτων καὶ θὰ νῆχόμεθα να ἐπικρατήσωσι σοβαρώτεροι ἀντιλήψεις ἵνα τὰ δαπανώμενα ποσὰ, παρ' ὅσουςδήποτε καὶ ἂν καταβάλλωνται, μὴ διασπαθίζωνται εἰς ἄγωνα, ἐν πολλοῖς, ταξίδια ἀνωφελῆ σχεδὸν διὰ τὸν τόπον μας.

Ἦναγκάσθημεν να τονίσωμεν ἐνταῦθα ἀληθείας τινὰς ἵνα ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἀρμοδίων εἰς ὠρισμένα κεφαλαιώδους σημασίας ζητήματα ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ προαγωγή τῆς γεωργίας καὶ τῶν συναφῶν αὐτῇ κλάδων, ἡ ἀνύψωσις τοῦ βιωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἀγρότου καὶ ἡ πρόοδος ἐν γενεῇ τῆς χώρας ἣτις, δυστυχῶς, δὲν εἶναι ἐν πολλοῖς ἀνάλογος πρὸς τὰς καταβαλλομένας ἐκ μέρους

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΠΕΤΡΟΥ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ

ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ*

Μὲ τὴν κριτικὴ τῆς ἀξίας ἀπομακρυνόμεσθε ἀπὸ τὶς περιγραφικὰ ἀναζητήσεις τῆς θετικῆς κριτικῆς στὴν καθαρὴ περιοχὴ τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν, δηλ. τῶν ἐπιστημῶν τοῦ πιθανοῦ, ποὺ ὅμως δὲν σπεύδουν τόσο νὰ «ἐρμηνεύσου» ἐλατήρια καὶ αἰτία, ἀλλὰ ἐπιθυμοῦν νὰ ἀναζητήσουν ποιότητες.

24.— Καὶ ἀφοῦ ἡ ἀξιολογοῦσα κριτικὴ ἀπέχει τόσο πολὺ ἀπὸ τὶς κατευθύνσεις τῆς θετικῆς ἐπιστήμης, εἶναι τάχα τόσο ἀδικαιολόγητο καὶ τόσο ἀπροσδόκητο τὸ ἐρώτημα: εἶναι κὰν ἡ Ἐπιστήμη ἡ ἀξιολογοῦσα κριτικὴ, ἀφοῦ εἶναι διάκριση ἀξίας δηλ. ἐνέργεια καθαρὰ πνευματικὴ; Βέβαια, δὲν περιμένει κανεὶς, παρὰ ἓνα μείδιωμα σκληρὸ ἀπὸ τῆ θετικῆς φιλολογικῆς πλευρᾶς. Καὶ ὅμως δὲν εἶναι ἔτσι. Ἡ ἐπιστήμη δὲν εἰρωνεύεται, ἡ ἐπιστήμη δὲ μυχτηρίζει.(1) Ἄναθεωρεῖ καὶ εὐρύνει τὸν ἑαυτὸ τῆς. Αὐτὸ ἐγένε ἀπὸ 50—60 χρόνια τώρα στὴν εὐρωπαϊκὴ ἐπιστημονικὴ σκέψη: οἱ ἐπιστήμες εὐρύνθηκαν σὲ δύο οἰκογένειες ἀδελφές: τὴν οἰκογένεια τῶν θετικῶν καὶ τὴν οἰκογένεια τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν: καὶ φάνηκαν θετικές, οἱ ἐπιστήμες τῶν διανοητικῶν περιλήψεων δηλ. τῶν νόμων καὶ τοῦ τελειωμένου πνευματικῆς οἱ ἐπιστήμες τῶν ἀξιῶν καὶ τοῦ πιθανοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν ὠθεῖται μονάχα ἀπὸ τὴν ὁρμὴ νὰ μάθει κάτι συστηματικὰ καὶ ὑπεύθυνα. Ἡ φιλοσοφία τῶν ἀξιῶν πιστεύει, ὅτι δὲν ἀπατάται, ὅταν βρῆσκει στὸν ἄνθρωπο ἀρχέγονη τὴν ὁρμὴ τῆς διαβάθμισης ποιότητων, τῆς ἱεραρχίας τους. Αὐτὴ ἡ ὁρμὴ πᾶσι νὰ δάξει μιὰ σειρὰ στίς ποιότητες, ποὺ μᾶς προσφέρουν οἱ πνευματικῆς ἐπιστήμες καὶ εἰδικώτερα, ἡ λογοτεχνικὴ κριτικὴ ἡ.

Ἡ Λογοτεχνικὴ κριτικὴ εἶναι ἐπιστήμη πνευματικὴ ποὺ ὀφείλει τῆ σύστασή τῆς στὴν ἔνωση ἑνὸς ποιοτικοῦ δεδομένου, ποὺ εἶναι τὸ λογοτέχνημα καὶ τῆς ποιοτικῆς ἱεραρχίας, τὴν ὁποία ἐπιθυμεῖ νὰ βρῆσκει πάνω σ' αὐτὸ ἡ ἀξιολογικὴ σκέψη. Εἶναι μιὰ σύνθεσι στοιχείων ἀπὸ γνώσεις καὶ στοχασμοὺς καὶ συγκίνηση, ποὺ, ἂν ξεκινοῦν ἀπὸ δύο διαφορετικῆς ἀφειτηρίες, συγκλίνουν ἕως στὸν ἴδιο σκοπὸ. Ἐτσι, ἡ ἐπιστημονικὴ λογοτεχνικὴ κριτικὴ δὲν εἶναι ἀπλᾶ μιὰ ἐμπρεσσιονιστικὴ ποικιλία

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου καὶ τέλος σελ. 924.

(1) Ὁ πρῶν καθηγητῆς Α. Σιγάλας σὸ πανεπιστήμιον Θεσ[σ]λονίκης—ἀτυχῶς—δὲ δυσκολεύθηκε νὰ ἐπιδιώξει νὰ πείσει τοὺς πάντας, ὅτι ἡ λογοτεχνικὴ κριτικὴ, κλάδος τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν, εἶναι ἀνυπαρκτὴ σὰν ἐπιστήμη, ἀφοῦ δὲν ἔχει στηρίγματα «θετικὰ» κ.λ.π.

τοῦ Κράτους δαπάνας. Πρὸ παντὸς ὅμως θὰ ἔπρεπε νὰ δοθῆ προσοχὴ εἰς τὴν ἀρτίαν προπαρασκευὴν τοῦ καταλλήλου τεχνικοῦ προσωπικοῦ διὰ τοὺς διαφόρους κλάδους καὶ ὑπηρεσίας ἐκ τοῦ ὁποίου πρωτίστως ἐξαρτᾶται ἡ καλὴ λειτουργία τῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν Ἰδρυμάτων καὶ ἡ ἀπόδοσις αὐτῶν πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἐπιδιωκομένων ἀποτελεσμάτων διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς καὶ τοῦ ἐκπολιτισμοῦ τῆς ὑπαίθρου.

στοχασμών πάνω στο πιθανό και το βέβαιο, στο ποσοτικό και το ποιοτικό, αλλά μιὰ ἐσωτερικὰ ὑπεύθυνη σειρά ὁμοκέντρων σκέψεων.

Ἡ λογοτεχνικὴ κριτικὴ εἶναι μιὰ ἐπιστήμη, σὲ διάλογο μὲ τὸν ἑαυτὸ της. Δὲν αὐταπατάται νὰ νομίζει, πὼς τὸ ρευστὸ καὶ στιγμιαῖο, τὸ ἀκαθόριστο καὶ μεταβατικὸ στὸ στοχασμὸ, τὸ στερημένο ἀπὸ θεμελιώση πάνω σὲ βασικὲς νόρμες, μπορεῖ νὰ «καθελώσει» ἀξίες. Ἀλλὰ ἐπὶ πλεόν ἢ ἴδια δὲν πιστεύει στὸ ἀπόλυτο κῦρος τῶν διανοητικῶν περιλήψεων, ποὺ διεκδικεῖ ἡ λόγια περιέργεια: ἀρνεῖται νὰ θεωρήσει τίς περιλήψεις αὐτὲς ὑπὸ τὴν ἀναγκαστικὴ ἔννοια τῶν φυσικῶν νόμων—ὁ *Farinelli* τὴν ἰσχύ καὶ τὴ ζωντάνια τους τὴ βασίζει στίς ἐξαιρέσεις⁽¹⁾—καὶ εἶναι χαρούμενη, ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ἀγνοεῖ ἡ φιλολογικὴ ὀρθολογικὴ σκέψη, αὐτὴ τὸ ξέρεῖ: ξέρεῖ, δηλ., πὼς καὶ ὅταν ἀκόμα κανεῖς, ἰκανοποιημένος, φέρεῖ στὸ φῶς τῆς διάνοιας ὅλες τίς κοινωνικὲς, ὅπως καὶ τίς φανερὲς ψυχικὲς πηγὲς ἑνὸς ἔργου, τὸ κύριο: ἡ ἐξήγηση τῆς ἀτομικῆς πρωτότυπης χάραξης τοῦ σχεδίου, ἰδιαίτερα ὁ λόγος τῆς προτίμησης αὐτῶν τῶν σχέσεων καὶ ἀναλογιῶν καὶ λεπτομερειῶν ἀντὶ ἄλλων καὶ κατὰ συνέπεια ὁ ἔσχατος λόγος τοῦ καλλιτεχνικοῦ θελήτηρου καὶ τῆς μαγείας, ποὺ ἀρκεῖ τὸ λογοτέχνημα ἀπάνω μας, θὰ διαφύγει ὀριστικὰ τὴ διάνοια. Καὶ στὴ λογοτεχνία, αὐτὸ, ποὺ δὲ μπορεῖ νὰ συλληφθεῖ μὲ τὴν καθαρὴ ἢ συστηματικὴ διάνοια, εἶναι τὸ σπουδαιότερο. Γι' αὐτὸ ἡ λογοτεχνικὴ κριτικὴ, μὲ φωτισμένη τὴ σκέψη, ὅτι, ὅταν ὁ χῶρος εἶναι ὑφασμένος ἀπὸ ποιότητες, δὲ θὰ μπορέσει μὲ ποσοτικὲς ἀποδείξεις νὰ ὀρίσει τίποτε περισσότερο παρὰ ὅτι ἐκεῖνες ἔχουν τὸ ποσοτικό, ἐπιθυμεῖ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σκοπὸ τῆς πλεοντας ἀνάμεσα στὴ συγκίνηση καὶ τὴ διάνοια, τὸ ὀριστικὸ καὶ τὸ πιθανό, ἐναλλάσσοντας ἀλήθεια καὶ ὁμορφιά, μέσο καὶ σκοπὸ: ἐπιθυμεῖ δηλ. στὸ τέρμα τῆς πορείας τῆς ν' ἀναδείξει καὶ ὄχι νὰ ἀποδείξει τὸ ἀντικείμενό της.

Ὅλ' αὐτὰ δείχνουν τὴν ἐπιστημονικὴ λογοτεχνικὴ κριτικὴ πρὸς ἀκέρια σκέψη ἀπὸ τίς ἰδιαίτερες «θετικὲς» ἀναζητήσεις ἢ τίς ἀναζητήσεις ἑρμηνείας μὲ τὴν «ἀναδημιουργία» τοῦ λογοτεχνήματος. Ὅμως ἡ μεγάλη ὑπεροχὴ τῆς λογοτεχνικῆς κριτικῆς ἀπέναντι στὴ φιλολογικὴ σκέψη συνίσταται ὁλόκληρη σὲ τοῦτο, ὅτι ἔχει στηριχθῆ στὴν ἀντίληψη τῆς β α σ ι κ ῆ ς σ χ ε τ ι κ ὸ τ η τ α ς τ ὠ ν π ρ α γ μ ᾶ τ ω ν: Ἀφοῦ ἔχει κάνει τὴν ἀναγνώριση τοῦ ἐδάφους καὶ ἔχει πεισθῆ γιὰ τὴν πνευματικὴ του σύσταση, ἀρνεῖται τὴ δυνατότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάγκη τῆς θετικῆς ἀλήθειας, καὶ μετατοπιζόμενη ἀπὸ τὴ διανοητικὴ ὁρμὴ στὴν ὁρμὴ τὴν ἀξιολογικὴ αἰσθάνεται χαρούμενη, ὅτι ἐνεργεῖ καὶ δρᾷ σύμφωνα μὲ τὸ φυσικὸ καὶ τὸ ἐσωτερικὸ της κάλεσμα.

25.—Ἡ ἀξία τῆς προσφορᾶς τῆς λογοτεχνικῆς κριτικῆς στὴν ὑπόθεση τοῦ πολιτισμοῦ, σὲ τίποτε κατώτερη ἀπὸ τὴν ἀξία τοῦ παράγοντα τῆς θετικῆς ἐπιστήμης, εἶναι μεγάλη. Ἐνῶ ἡ θετικὴ ἐπιστήμη περιγράφει καὶ συνοψίζει σὲ ὑπεύθυνες περιλήψεις τίς παρατηρήσεις τῆς γιὰ τὴν κίνηση, τὴ μεταβολὴ τῶν φαινομένων τῆς φύσης, ἡ λογοτεχνικὴ κριτικὴ, σὰν ἐπιστήμη πνευματικὴ, προσπαθεῖ νὰ εἰσχωρήσῃ, νὰ ἀνεύρει καὶ νὰ ὀρίσει τὰ ἀπώτατα ἐλατήρια καὶ τοὺς μυστικοὺς σκοποὺς ἑνὸς πνευματικοῦ φαινομένου τόσο συνθέτου, ὅπως εἶναι τὸ λογοτέχνημα καὶ σὲ συνέχεια τῶν προσπαθειῶν τῆς μελετᾶ μὲς' ἀπὸ τὸ ἔργο τὸν ἄνθρωπο, ὀρίζει τὴ θέση καὶ τὴν ἀξία του στὸν κόσμον, καὶ μὲ τὸ προφητικὸ τῆς αἰσθητήριου πάει νὰ προῖδεασθεῖ τὸ μέλλον του καὶ νὰ ὑποτάξῃ προεκτείνοντάς το στὴν ἴδια του φαντασία. Ἡ λογοτεχνικὴ κριτικὴ μελετᾶ, τέλος, τὴ δύναμι καὶ τὴν ἀξία τοῦ Ὁραίου κατὰ λόγο ὄχι μιᾶς ἀπλῆς μορφολογικῆς ἰκανοποιήσεως, ἀλλὰ καθόσον αὐτὸ δονεῖται ἀπὸ ἀνθισμα οὐσιῶν καὶ τὸ πέρασμα τοῦ Ἀνθρώπου. Γιατὶ τὸ πρῶτο καὶ ἔσχατο πρόβλημα τῆς λογοτεχνίας, εἶναι ἄνθρωπος:

(1) Δὲ δέχεται τὸ ἀπόλυτο κῦρος τοῦ «νόμου» τῶν καλλιτεχνικῶν ἐπιδράσεων καὶ τοῦ περιβάλλοντος.

ὁ ἄνθρωπος ἐννοημένος ὡς οὐσία, ἐρώτημα καὶ πρόβλημα τοῦ πνεύματος. Ἡ Ὅμορφιά, ποῦ παίζει μονάχα μὲ τὸν ἑαυτό της, ποτὲ δὲν παρέχει τὴν αἴσθησιν τῆς «παρουσίας», ἐκείνης, ποῦ σκορπάει καὶ τὸ ὑποθετικὸ ἀκόμα πέρασμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐπιστημονικὴ λογοτεχνικὴ κριτικὴ εἶναι πλούσια ἀπὸ τὸ παρὲν, ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον.

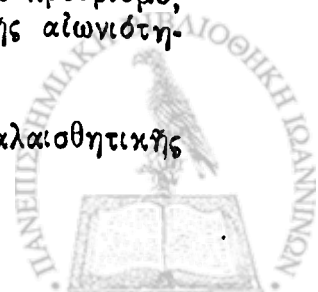
26.— Ἡ προσωπικότητα τοῦ κριτικοῦ

Αὐτὲς εἶναι ἴσως οἱ συνθήκες τῆς κριτικῆς, ἂν τὴ μελετήσουμε, ὡς ὄργανωμένη σκέψη, ὡς οὐσία καὶ ὡς ἐκδήλωση πνευματικῆς ἐπιστήμης.

Εἶναι ἀνάγκη, τελικὰ νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ κριτικοῦ. Μυαλὸ τυραννισμένον, εὐαίσθητος καὶ ἀπροσωπώλητος καὶ, πρὶν ἀπ' ὅλα βαθεῖα μελετημένος καὶ πλατῖα κατατοπισμένος πάνω στὶς δημιουργικὰ νόρμες καὶ τὰ μάτια πάντοτε ἀνοιχτὰ μπροστὰ στὸ χρόνον κείμενα τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ νεωτέρου κόσμου, θὰ διατηρεῖ ὡστόσο πάντα τὴ φρεσκάδα καὶ τὴν αὐθορμησία τῶν παρθενικῶν ὀργανισμῶν: ἡ σκέψη του δὲ θὰ δεσμεύεται ἀπὸ θεωρίες ἢ σχολές. Οὔτε ἡ πνευματικὴ του ἀναπνοή, θὰ ρυθμίζεται ἀπὸ τὶς τυχαῖες καὶ ἀνεύθυνες ἐμπνεύσεις, οὔτε πάλι θὰ εἶναι ἕνας βιβλιακός· κάθε φορὰ πλουτισμένος ἀπὸ τὴν πέτρα τὴν βιβλιακὴν θὰ χρησιμοποιοῦ τὰ θησαυρίσματά του ὡς τροφή γιὰ μιὰ ἐνδογενῆ προβολὴ καὶ αὐξηση. Τὸ ξένο, θὰ τοῦ εἶναι πάντα ξένο, ὅσο δὲν τὸ ἔχει ἀφομοιώσει. «Ἄν θέλεις νάχεις κτήμη ξένο, ἀπόκτησέ το εἶπε ὁ *Göthe*. Καὶ ἕνα ἀρχαῖον ῥητὸ ἀκούεται ὡς σήμερον: «Γένοιτο οἶος εἶ». Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, ποῦ σ' ἐμένα δὲν ἀρέσει ἐκείνη ἢ βιβλιακὴ σοφία, ποῦ στέκεται ὡς ἕνα ἔνδυμα, κάποτε πολῦτιμον, ποῦ ὅμως ποτὲ δὲ θὰ εἶναι τὸ δικό μου!

Ἄφομοιώνοντας, ὅτι τὸν τριγυρίζει ὡς σκέψη ὁ κριτικός θὰ εἶναι πάντα ἕνα πνεῦμα ζωηρό, ἕτοιμον γιὰ ἀνανέωση. ἕνας διανοούμενος, ποῦ ἡ σκέψη του δὲν ἀπομακρύνθηκε ποτὲ ἀπὸ τοὺς παιδικοὺς θαυμασμούς, δὲν ἔγινε ἀκόμα «κριτικός», ὅσο καὶ ἂν ἡ ἡλικία προχωρεῖ. Ἡ κριτικὴ εἶναι πρὸ πάντων μακρὰ καὶ τυραννισμένη βίωση πνεύματος καὶ βίωση πνεύματος σημαίνει διαρκῆ ἀνανέωση. Καὶ πάλι ὁ *Göthe* εἶπε: *Stirb und werde!* Τὸ πνεῦμα κινεῖται, πεθαίνει καὶ ἀνανεώνεται. Ὁ κριτικός δὲν εἶναι ἕνα ἀναλλοίωτον ἐσωτερικὸν ρομπότ, ποῦ λείπει τὴν τύχην τοῦ καθενὸς καὶ κάθε φορὰ, χωρὶς νὰ παρακολουθεῖ τὴ δική του δημιουργικὴ ἢ στάσιμη μοῖρα. Μέσῳ στὸν κόσμον, ὁ κριτικός «θὰ ζῆ τὴ διάρκειά του μᾶλλον, παρά τὴν ἐπιτυχία», ἔγραψε ὁ *A. Gide*. Δὲν εἶναι κριτικὴ ζωὴ, ἀλλὰ ἀπλὸς στενοκαρδὸς ἐγωϊσμός, νὰ τρελλαίνεται ἕνας κριτικός γιὰ «ἐπιτυχίες» στὴ δημοσιότητα, δημοσιογραφικὰς, γιὰ φανταχτερὰς παρουσίες, κάποτε εἰς βάθος ἀληθινῶν ἀξιών, ποῦ τοὺς πρέπει σεβασμός. Εἶναι καὶ ὁ κριτικός ἕνας ἄνθρωπος μὲ ἀτέλειες, βέβαια, ἀλλὰ ὁ πραγματικὸς κριτικός εἶναι μονάχα πνευματικὸς ἄνθρωπος, ποῦ ζῆ μέσα στὴν πνευματικὴ γαλήνη καὶ ἀπάθεια. Ἀκτινοβολεῖ ἀφανῆς. Κινεῖται καὶ δημιουργεῖ ἀθόρυβα. Τὸν πραγματικὸν κριτικὸν δὲν ἀπασχολεῖ τὸ τί καὶ πῶς οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ ὁ καθαρὸς ἀτομικὸς πνευματικὸς βίος. Αὐτὸς ἀποφεύγει ἀκόμα τὶς ἐμφανίσεις ἀπὸ τὶς στήλες τῶν ἑφημερίδων, ἂν ἐπρόκειτο νὰ κουτσουλήσει κάτι γιὰ σήμερον καὶ ὄχι γιὰ αὔριον. Ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, εἶναι αὐτός, ποῦ ἀποθέτει τὶς ἐσωτερικὰς δυνατότητές του, μικρὰς ἢ μεγάλας, σ' ἕνα βιβλίον—μιὰ μελέτη ἢ ἕνα δοκίμιον—γιὰ νὰ κριθεῖ ὁ ἴδιος (ἂς πάρῃ αὐτὴ τὴν ὑψηλὴν ἀπόφασιν) καὶ νὰ φέρῃ τὴν παρουσίαν του ὄχι μόνον στὸ σήμερον, ἀλλὰ καὶ στὸ αὔριον. Πορεύεται γιὰ νὰ κερδίσει τὸ στοίχημα τοῦ χρόνου· θὰ τὸ κερδίσει; ποτε; ἄγνωστο! Ἔχει σημασία τοῦτο, ὅτι μέσα στὴ γαλήνη φαντάζεται, ὅτι ἐκτελεῖ ἕνα σπουδαῖον προορισμόν, ὅταν τὸν ἐκτελεῖ ὄχι γιὰ τὴν καθημερινότητα, ἀλλὰ ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς αἰωνιότητος· ὅτι ἐργάζεται *ad maiorem hominis gloriam*.

Ὡστόσο, ἐπειδὴ ὑπάρχει τὸ λογοτεχνικὸ βιβλίον ὡς δεδομένον καλαισθητικῆς

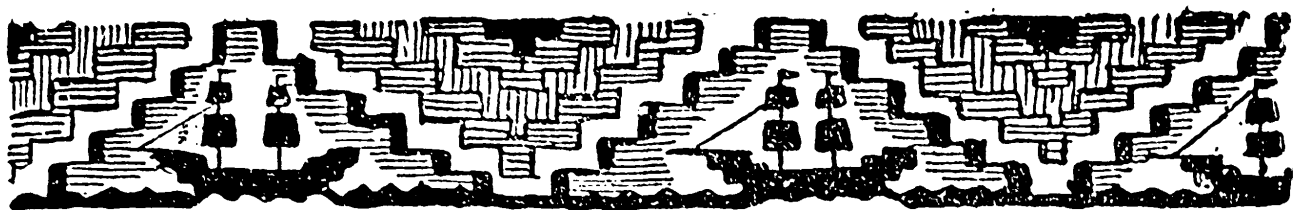

και πνευματικής αξίας. υπάρχει και η λογοτεχνική κριτική.

Βασικά ο λογοτεχνικός κριτικός διαφωτίζει για το βαθμό αξίας ή απαξίας ενός λογοτεχνικού έργου, το ερμηνεύει και το αξιολογεί. Κατά την εκτέλεση όμως αυτού του λειτουργήματος, καθώς είναι ένας πνευματικός άνθρωπος με ειδικές κλίσεις και ικανότητες, που αγαπά τα βιβλία και ενδιαφέρεται για την ποιότητά τους, ζητάει με τα βιβλία και κάποτε χάριν τους ξεχνάει να ζήσει την ίδια τη ζωή: η ζωή του χάνει έτσι τους ζωντανούς χυμούς της και γίνεται χάρτινη. Όμως από αυτή τη ζωή, κοντά στη ζημία και πόσα κέρδη! Ο κριτικός της λογοτεχνίας γράφοντας για τα βιβλία εκφράζει τον εαυτό του, κάνει να αναδύσει από μέσα του δι.τι πολυτιμο έχει. Όπως ο γλύπτης «εκφράζει» το μάρμαρο δίνοντάς του μορφή και έκφραση, έτσι και ο κριτικός ασκώντας το πνευματικό λειτουργήμα του αντδίνει από τον εαυτό του όλα εκείνα τα στοιχεία, που θα κάνουν να προβληθεί, από το κοινό πνευματικό άτομο, ένα πρόσωπο.

Αλλά όταν στο πρόσωπο αυτό υπάρχει κάποιο μεγαλύτερο ακόμα βάθος, αυτό ξεχειλίζει από τις ανάγκες κρίσεως της αξίας ενός βιβλίου και επεκτείνεται σε στοχασμούς μεγαλύτερης προοπτικής, συνθετικότερης ύψης, που αναφέρονται στο έργο ενός λογοτέχνη, στην όλη μορφή μιας λογοτεχνικής εποχής. Και, σε περίπτωση πνευματικότερων ικανοτήτων: στην έρευνα των προβλημάτων μιας εποχής ή περισσοτέρων ή σ' έναν γενικότερο προβληματισμό, που έχει σχέση με τα Γράμματα. Στην τελευταία αυτή περίπτωση ο λογοτεχνικός κριτικός αποκαλύπτει αφιέρωτα για τους πολλούς στοιχεία, δίνει φως, εδρύνει τις συνειδήσεις, διδάσκει πάνω σε γενικούς προσανατολισμούς ή καίριες αναζητήσεις. Είναι ένας δάσκαλος. Χρειάζεται μεγάλος πλεθτος, δύναμη και τόλμη για να ξεκινήσει ένας κριτικός για τέτοιους προορισμούς. Να ύψωθεί ως το ανάστημα ενός *Belinsky*, ή ενός *De Sanctis*.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΓΥΦΤΩΝ

Δέν ὄργωσα, δέν ἔσπειρα.
Ποιὸ εἶν' τὸ μεράδι μου
ἀπ' τῆ χαρὰ τοῦ θερισμοῦ;
Ζευγάδες καὶ σποριάδες,
ἀπ' τὰ δικά σας χέρια
ἂν ἦταν καὶ γιὰ μένα
σιτάρι ὅσο χορταίνουν
δυσὸ περιστέρια,
θὲ νὰ γινόταν λαύρα,
τὰ χορτάρια νὰ κάψει,
ὁ ἰδρὸς σας;
Σὰν ὄργωτῆς
ἀλειτροπόδα δέν ἐπάτησα
καὶ θεριστῆς
ἀσιτάχνα δὲ δεμάτησα.,
μὰ δουλεντῆς
πολλὴ δουλειὰ ἔχω κάνει
—στὰ χρόνια τὰ καλὰ
στὸ γύφτικο τοῦ Γιάννη
τοῦ Καμπάνη,
στὸν κάτω μαχαλά.

Τὸν ἄλυσσο τραβοῦσα
—χόπ-χόπ, ὦ μέθη τοῦ χοροῦ
τὸν ἄλυσσο τραβοῦσα
τοῦ φουσεροῦ.
Μόχια φωτιὰ καὶ λαύρα..
Καὶ νὰ ζωῆς ἀνάβρα—
—χαρούμενοι θυμοὶ—
οἱ φλόγες ξύπναγαν μ' ὄρμη
τ' ἀπέθαναν τοῦ στοιχειοῦ—
τοῦ πρώτου μας Θεοῦ.

Λάμπαν καινούργια σύνεργα,
λάμπαν τὰ σκουριασμένα,
τὰ λαβωμένα
στοῦ κάμπου μας τῆ μάχη

...Καὶ νὰ μπορῶ, στὸν κάμπου ὄξω.
ὄπου ὄργωτῆς δέν ἦρθα,
τὰ ζὰ νὰ σαλαγήσω
καὶ νὰ δεχτῶ ἢ νὰ διώξω
τῆ σιταρίθρα...

γιὰ τὸ σταφύλι, γιὰ τ' ἀσιτάχνα,
ὑνιά, σφυριὰ κι' ἀξίνες.
Λάμπαν μαχαίρια, καρμπίνες,
φοβέρες σιὰ πουλιά,
τοῦ μαραγκοῦ, τοῦ χιόστη φίλοι.
Λάμπαν τὰ μάτια, τὰ μαλλιά...
Νά, πῶς ἔλαμπε σιὰ χεῖλη,
πῶς νὰ τὸ πῶ,
μιὰ φλόγα-ἕνας σκοπός!

Τὴν πέτσινη ποδιὰ φοροῦσα
κι' ἂν τὴν τοιμπίδα δέν κρατοῦσα
πιανόμου γύρω στὸ χορδὸ
καὶ χτύπαγα μὲ τὸ σφυρί μου,
λυγώντας τὸ κορμί μου,
τὸ σίδηρο τ' ἀτσάλι τὸ πυρό.

Χορδὸς σφυριὰ καὶ χέρια,
*χορδὸς χτυπήματα
κι' ἀνάσες - πείσματα
καὶ σπίθες σὰν ἀστέρια...

Καὶ κάναμε, οἱ σιδεράδες,
ἀπὸ τὸ σίδερο κι' ἀπὸ τ' ἀτσάλι
τὸ σύνεργο, πὸν δίνει,
ζευγάδες καὶ σκαφτιάδες,
τοῦ θερισμοῦ τῆ χάρη:
τὸ μάνα τῆς ζωῆς—χαρὰ μεγάλη—,
ἄγιο σκοπὸ καὶ τῆ γαλήνη,
σιὰ χεῖλη σας μιᾶς *Ανοιξῆς λουλούδι
κι' ἕνα γλυκὸ τραγοῦδι
τ' Ἀλωνάρη.

*ὦ, μὴ μ' ἀρνηθεῖτε σεῖς τῆ χάρη
ὅσου μου χρειασιεῖ σιτάρι
μιὰ νύφη νὰ ραντίσω—
ζωή...καὶ πόθους νὰ ξυπνήσω.

*Αριστος Σταθόπουλος

ΜΗΤΕΡΑ

"Ημouνα ξένοιαστο κι' ανέμναλο κορίτσι
κι' ήταν ποτάμι εντός μου ή χαρά.
Ποτάμι ξέχειλο από τὸ Χουσοβίτσι
ὡς τῆς Κορίνθου τ' ἄλμυρά νερά.

Κ' ἤρθες ἐσὺ καὶ μ' ἔκανες μητέρα
κι' ἄλλάξαν οἱ χαρές μου κ' οἱ ὀρμές.
Γίνανε μαλακὲς οἶαν τὴν ἐσπέρα
καὶ τρυφερὲς σιὰ μάτια μου ἐνοχές.

Κι' ὅταν ἀργότερα μὲ φώναξες μητέρα,
ὅ' ὄλες τὶς ἀποχρώσεις τῆς φωνῆς,
πολὺ μακρὰ κι' ἀπὸ ἐμένα πέρα
πετάξανε τὰ ξένοιαστα πουλιὰ
τῆς πρωτινῆς ἀνέμελης ζωῆς.

Τώρα γέρνω ἀνήσυχη στοὺς ὕπνους σου ἀπάνω
κι' ἂν τῆς πνοῆς σου τὴν ὕπαρξη δὲν πιάνω
ἔτσι ἀθόρυβα κι' ἀνάλαφρα πὺν βγαίνει
ἀπ' τὸ λεπτό, τὸ νέο κορμί σου πὺν λατρεύω,
ἀπ' τὸ σκιάξιμο πηγαίνω νὰ πεθάνω!

*Αντιγόνη Γαλανάκη—Βουρλέκη

ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ

Μᾶς φτάνει πὺν ντυθήκαμε
τὴν ἀγνόητα τῆς λεμονιάς
καὶ τῆς καρδιάς μας τὴν θαλπωρή!
Μᾶς φτάνει τὸ φῶς τοῦ Γαλαξία
γιὰ τὰ νέα μας βήματα
κι' ἓνα ὄηχὸ κῦμα
γιὰ νὰ ταξειδέψουμε!
Μᾶς φτάνει τῆς ἀγάπης
ὁ λιτὸς δεῖπνος
κι' ἓνα μικρὸ φύλλο γιὰ στέγη μας,
τώρα, πὺν τὰ πουλιὰ
ἔστρωσαν τὸ κρεβάτι μας
μὲ πούπουλα ἀπ' τὰ μικρά τους στήθη
γιατί, ἕνας ἀπαλὸς ὕπνος
μᾶς περιμένει
στὸ προσκεφάλι τῶν χεριῶν μας!

Κώστας Τσέτης

ΓΙΩΡΓΟΥ ΔΕΛΙΟΥ

Γ Α Λ Η Ν Η

Πώς να χαρακτηρίσουμε τη ζωή μιᾶς πόλεως; τῆς Θεσσαλονίκης λ.χ. Ἐντονη, ράθυμη, μελαγχολική, εὐθυμη, ζωηρή, μονότονη; Ἀνάμεσα σὲ πολλὲς ἄλλες τέθηκε καὶ ἡ ἐρώτηση τούτη σ' ἓνα «μπραϊῖνς τράστ». Μπροστὰ σ' ἓνα ἀκροατήριον, τρία—τέσσερα πρόσωπα ἐκθέτουν τὶς ἀπομεινῶς τους γνώμες καὶ ἀπόψεις, ἐντελῶς ἀπροσχεδιαστα, πάνω σ' ἐρωτήσεις καὶ θέματα ποὺ τοὺς θέτουν κείνη τῇ στιγμῇ. Καὶ τὸ πείραμα ἀνασύρει πολλὰς πτυχὰς, δίνει λαβὴν σὲ μιὰ πρόχειρη συζήτηση, τοποθετημένη σ' ἓνα ἐπίπεδο πνευματικότητας ποὺ εἶσι ξυπνάει, πολλὰ ἐνδιαφέροντα. Γιὰ νὰ μὴν εἶναι μιὰ διαλογικὴ ὁμιλία ἀνάμεσα σὲ 3—4 πρόσωπα, ποὺ τὴν παρακολουθεῖ ἓνα ἀκροατήριον βουβό, ὅπως συνήθως συμβαίνει στὶς διαλέξεις, ζητεῖται ἡ γνώμη τοῦ ἀπρόσωπου ἀκροατηρίου—ἂν φυσικὰ τὸ θελήσουν ὅσοι ἀποτελοῦν τὸ «μπραϊῖνς τράστ». Μὰ ἄς μείνουμε στὸ θέμα μας. Στὸ ἐρώτημα λοιπὸν ποὺ ἀναφέραμε στὴν ἀρχή, οἱ δυὸ ξένοι—θὲς ἀπὸ ἀβρότητα, θὲς γιατί εἶναι νεοφερμένοι—προτίμησαν νὰ μὴν ἐκφέρουν τὴ γνώμη τους. (1) τρίτος ὁ Ἕλληνας, εἶπε πὼς τῆς Θεσσαλονίκης τῆς λείπει ἡ κάπως ἐντονότερη κοινωνικὴ ζωὴ. Εἶναι τάχα μόνο αὐτὴ, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ δικαιολογήσει ἓνα ὅποιον χαρακτηρισμὸν ὅσο, κ' ἂν ἡ διαπίστωση εἶναι σωστὴ; Δὲν νομίζουμε. Ἐντονη, ράθυμη, μελαγχολικὴ καὶ μονότονη, ἡ ζωὴ ὅπουδήποτε δὲν εἶναι ποτὲ ἀφραυτῆς τῆς. Εἶναι δημιούργημα ἐσωτερικῆς προβολῆς τοῦ κάθε ἀνθρώπου. Κ' εἶναι ἓνας ἀκόμη τρόπος αὐτοδιαθέσεως ποὺ μᾶς κάνει εὐχάριστη ἢ στενόχωρη τὴ ζωὴ στὶς λίγες, τὶς πολὺ λίγες ὥρες ὑστερ' ἀπὸ τὶς βιοποριστικὰς μας ἀσχολίας. Ὁ ἓνας θὰ πλανηθεῖ στοὺς μαγικοὺς κόλπους τοῦ πεζογραφήματος καὶ θ' ἀναζητήσει τὴν τέρψη στὴ γνώση. Ὁ ἄλλος θὰ νοιώσει τὴ χαρὰ καὶ τὴ συγκίνηση τοῦ ὠραίου στίχου

διαβάζοντας ποίηση. Ἐνας τρίτος θὰ προτιμήσει νὰ περάσει μιὰ—δυὸ ὥρες, στὸν κινηματογράφον, μέσα στὴ γοητεία τῶν χρωμάτων, στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ μύθου καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν τοῦ ἐρμηνεία ποὺ ἐκφράζουν οἱ ἀνθρώπινες σκηνές.

Δὲν θὰ μιλήσουμε γιὰ τὸ μπριτζ, ἢ γιὰ τὴν πόκα ποὺ καθηλώνει τὸν παίκτη ἀμίλητο ὥρες ὀλόκληρες γύρω ἀπ' τὸ τραπέζι, τυλιγμένο στοὺς καπνοὺς τοῦ τσιγάρου· γιὰ πλῆθος ἄλλους ποὺ παρακολουθοῦν, καὶ ἀδιαφοροῦν γιὰ τὴν ἀνατομία τῆς μικρολογίας ποὺ ἐπιχειρεῖται ἀπὸ κυρίες καὶ κυρίους γύρω ἀπὸ μικρὰ περιστατικὰ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Τόσο στὴ σιωπηλὴ ἀτμόσφαιρα τῆς μοναχικῆς βιβλιοθήκης, ὅσο καὶ στὸ φλύαρον σαλόνι, στὴν ἀμφωτῆ αἴθουσα τοῦ κοσμικοῦ κέντρου μὲ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς, καὶ στὴν τσικνισμένην κουζίνα τῆς ταβέρνας, ἀναζητεῖται μιὰ κάποια αἴσθησις διύφορη τῆς γαθιερωμένης ρουτίνας, μιὰ κάποια διαφυγὴ πρὸς τὴν εὐφροσύνη, πρὸς τὴ μέθη, πρὸς τὴ λησμονία.

Ἄν καλὰ σημαδεύουμε, θὰ πρόσθετα τούτη τὴ στιγμῇ, καὶ μιὰν ἄλλη ψυχικὴ ἀνάγκη: τὴ γαλήνη. Τὴν ἀναζητοῦμε πέρα ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ βιβλίου καὶ πέρα ἀπὸ τὶς ποικίλες ἐνασχολήσεις μας. Ἐστὶ σὺν ἀντίδοτο τῆς δοκιμασίας ἀπὸ τοὺς ἀναταραγμένους καιροὺς μας. Κ' ἐκεῖνοι ποὺ δὲν τὸ χουν συνήθεια καὶ δὲν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη νὰ στοχάζονται, κ' ἐκεῖνοι ποὺ βασανίζονται τὸ κάθε τι στὸ μυαλό τους—αὐτοὶ προπάντων—κάνουν ὅτι μποροῦν γιὰ ν' ἀντιπαλέσουν στὶς σημερινὰς ἀντιφατικότητες τῆς ζωῆς τὶς τόσο φανερὰς καὶ τόσο ἐρεθιστικὰς καὶ ἐξοργιστικὰς. Στὸ τέλος ἡ καταφυγὴ στὴν ποθητὴ γαλήνη, τὴ λιγόζωη ἔστω, γίνεται ἡ μοναδικὴ ἐλευθέρωσις. Διάβαζε ἓνα ὠραῖον βιβλίον ἐντυπώσεων τοῦ Ἀμερικανοῦ Χένρυ Μίλλερ. Μιλάει μὲ πολὺ θαυμασμὸν γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅσο δὲ μίλησε πο-

τὴ γὰρ τὴν ἴδια του τὴν Πατρίδα. Γύρισε ὅλο τὸν κόσμον, ἔζησε πολὺ κι' ἀφάνισε τὴ Γαλλία· μὰ στὴν Ἑλλάδα, καὶ μάλιστα μέσα στοὺς ἡσυχούς καὶ ξεχασμένους ἀρχαιολογικούς χώρους, συνάντησε τὸν πιὸ γνήσιο ἑαυτὸ του. Ξέχασε τὶ θὰ πεῖ ραδιόφωνο, ἔφημερίδα, ψυχρὸς πόλεμος, πολιτικοὶ ἀνταγωνισμοί, πολιτισμὸς, τεχνικὴ τελειοποίηση, κατάκτηση τοῦ ἀπείρου κ.τ.λ. Καὶ καλεῖ τοὺς φίλους του νὰ περάσουν νὰ δοῦν τὴν Ἐπίδαυρον, πού τόσες συγκινήσεις τοῦ ἔδωσε, καὶ τόσες σκέψεις τοῦ γέννησε. Κ' εἶναι μήπως μόνο ἡ Ἐπίδαυρος, καὶ οἱ Δελφοί, καὶ οἱ Βυζαντινοὶ γῶροι; Ὁ, τι δοκίμασε ζώντας, νὰ πετύχει ὁ ἀλησμόνητος ποιητὴς μας Ἄγγελος Σικελιανὸς μὲ τὴ Δελφικὴ ἰδέα, προτείνει στὸ βιβλίο του «Ὁ Κολοσσὸς τοῦ Ἀμαρουσίου» κι' ὁ ἀμερικανὸς συγγραφέας, ἔστω καὶ χωρὶς ἐκείνη τὴν ἀδάμαστη πίστη στὸ ἰδανικό. Ποθεῖ μιὰ καλύτερη ζωὴ, μιὰν αὐτοδιάθεση πιὸ ἐπαγωγὴ, καὶ καλεῖ τὸν κάθε καλὸ ἄνθρωπο, ἀπὸ τὸν ἐπιστήμονα, τὸ σοφὸ, καὶ τὸν ἀπλὸ μὲ τὴν ἀνεπιτήδευτη καρδιά, ν' ἀποτραβηχτεῖ γὰρ λίγο ἀπὸ τὶς ἐπιδόσεις του, καὶ νὰ ζήσει τὶς στιγμὲς τῆς γαλήνης καὶ τοῦ γόνιμου σιοχασμοῦ μέσα σὲ κάθε ἀνάλογη ἀτμόσφαιρα.

Μὰ πάλι δὲν πρέπει νὰ γίνει σύγχυση τοῦ ταξιδιοῦ μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀναψυχῆς καὶ μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῶν παραστάσεων, μὲ τὸ νὰ δοῦμε, ἀπλᾶ καὶ μόνο, ξένους τόπους. Γιὰ τὴ γαλήνη χρειάζεται μιὰ πράξη πιὸ ἰσχυρὴ καὶ πιὸ ἡρωϊκὴ. Μιὰ ἐπανάσταση κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ὑπάρχουν τριγύρω μας ἕνα πλῆθος ἀντιλήψεις γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴ σκλαβιά, γιὰ τὸ δίκαιο καὶ τὸ ἀδίκον, γιὰ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό, γιὰ τὸ σωστὸ καὶ τὸ ἄτοπο. Μόνοι μας οἱ ἄνθρωποι σκάψαμε προχώματα καὶ δημιουργήσαμε στὴν ψυχὴ μας πολεμιστρὲς, καὶ περιχαράκωσαμε τὸν ἑαυτὸ μας μὲ προκαταλήψεις, μὲ συνήθειες, μὲ χίλιες δυὸ πλεονεξίες. Θὰ χρειαστεῖ νὰ βγοῦμε ὀλότελα ἀπὸ τὰ χαρακώματα, ἔξω στὸν καθαρὸν ἀέρα, ν' ἀφομοιωθοῦμε μὲ τὴ φύση, νὰ γίνουμε αὐτοὶ πού εἴμαστε, μικρὰ καὶ ἀσήμαντα μόρια, πού ὥστόσο ξέρουν νὰ διαθέσουν τὸν ἑαυτὸ τους, νὰ ὑποστηρίξουν τὶς ὑποθέσεις τῆς ζωῆς.

Μὲ λίγη φαντασία, μ' ἕνα περίσσευμα ψυχῆς, δυνάμης, διαύγειας πνευματικῆς, καλῆς θέλησης. Δὲν εἶναι βέβαια ἀνάγκη νὰ παίρνει κανεὶς τὸ ὕψος πάστορα, καὶ νὰ ἐπικαλεῖται τὴν ἐπιφοίτηση τοῦ Θεοῦ γιὰ νὰ ξεκρίνει κάποιες ἔννοιες στοιχειώδεις καὶ πολὺ ἀπλές, σὰν κι' αὐτές. Προδίδουμε τὸν ἑαυτὸ μας μὲ τὸ νὰ πειθαρχοῦμε σὲ ὀρισμένα μηνύματα πού θέλουν ἄλλοι νὰ μᾶς ἐπιβάλλουν, ἢ μὲ τὸ νὰ ὑπακούουμε σὲ κάποιες ἀρχές πού μᾶς εἶναι παγερὲς καὶ ἐντελῶς ξένες πρὸς τὸ ψυχικὸ καὶ διανοητικὸ μας κλίμα μέσα στὴν ἴδια κοινω-νία πού ζοῦμε καὶ κινούμαστε. Γιατὶ ἐμεῖς εἴμαστε οἱ πλάστες καὶ οἱ δημιουργοὶ τῆς ζωῆς, ἐμεῖς μὲ τὶς πράξεις μας συχνὰ χαράσσουμε τὸ δρόμο τῆς μοίρας μας.

Ὁ ἄνθρωπος σκοτώνει τὸν ἄνθρωπο, κι' ὁ ἄνθρωπος δίνει χαρὰ κ' ἐμπνέει αἰσιοδοξία, καὶ δημιουργεῖ στιγμὲς εὐφροσύνης γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο. Εἶναι δαίμονας καὶ ἄγγελος μαζί. Σ' ἐμᾶς τοὺς ἴδιους μένει νὰ διώξουμε ἀπ' τὶς καρδιές μας τοὺς δαίμονες—κι' ὅλοι μαζί καταλαβαίνουμε πόσες μορφὲς ντύνεται γιὰ νὰ παρουσιάζεται περιχαρῆς καὶ λυτρωτῆς. Καὶ νὰ θέσουμε στὴ θέση τοὺς ἀγγέλους, ὅχι μὲ τὴ μορφὴ τῆς ἀγιοσύνης, τῆς ἀγαθότη-τας καὶ τῆς ἀνεξικακίας, παρὰ μὲ τὸ ἀπαρσάλευτο νόημα τοῦ ἀκεραίου καὶ ζωντανοῦ ἀνθρώπου, μὲ «τ' ἀνοιχτὰ πάντα κι' ἄγρυπνα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του», καθὼς τὸ λέει κι' ὁ στίχος τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιη-τῆ. Τοῦ ἀνθρώπου πού μὲ τὴν εἰλικρίνεια στὴν καρδιά, καὶ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ ὑψηλὸ ἠθικὸ ἀνάστημα, μὲ τὴν ἀτρόμητη καὶ τὴ λεβέντικη ψυχὴ. Τὸ γελαστό, τὸ χαρούμενο, τὸν αὐστηρὸ στὸ ἦθος. Τὸ μεστωμένο ἀπὸ βιολογικὴ καὶ κοινωνικὴ πείρα.

Ἐνα τέτοιο πρότυπο ἀνθρώπου δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ τὸ ζηλεύει κανεὶς. Κ' ἕνα τέτοιο πρότυπο ἀνθρώπου μπορεῖ καὶ ν' ἀδιαφορεῖ πρὸς κάθε χαρακτηρισμὸ πού δίνεται στὸ περιβάλλον ὅπου ζεῖ, γιὰτὶ αὐτὸ τὸ πρότυπο εἶναι κι' ὁ δημιουργὸς τοῦ τρό-που ζωῆς, ὁ προβολέας πού ἐρευνάει τὸ χω-ρο τῆς δικῆς σου, τῆς ἐσωτερικῆς Ἐπιδάυ-ρου.

Μ Π Α Λ Λ Α Ν Τ Α

Μιὰν ἱστορία καὶ τούτη σὰν κι' αὐτὲς
πού στὴ ζωὴ πλανιοῦνται ξεχασμένες
καὶ μένουνε στοῦ χρόνου τὶς γωνιές
σὰν ἀπ' ἀράχνης δίχτυ κρεμασμένες.

Πολὺ συνηθισμένη καὶ πολὺ
ξεθωριασμένη ἐκεῖ στὰ περασμένα.
Ποιὸς τώρα νὰ τὸ πῆ, κακὴ, καλή;
Τᾶχει ἡ ζωὴ πολὺ ἀνακατωμένα.

Ἦταν μιὰ κόρη—λένε—κάπου ἐδῶ
κι' εἶχε δυὸ μάτια ἐξωτικά καὶ κάλλη μύρια.
Μὰ τώρα μὲς στοῦ μύθου τὸ βυθὸ
λάμπουν τὰ μάτια της, σὰν δυὸ ζαφείρια.

Εἶχε ἓνα στόμα—λένε—κρεμεζὶ
καθὼς γαρουφαλάκι σ' ἀνθογιάλι.
Στὰ βάρη τῶν καιρῶν ἀκόμα ζεῖ
ὅπως στῆς θάλασσας τὰ βάρη τὸ κοράλλι.

Δυὸ κύκνοι ἦταν τὰ χέρια τὰ λευκά.
Ἄσμάτων ἄσμα, τῆς ἀγάπης ὕμνοι.
Τὰ δυὸ στηθάκια νούφαρα γλυκὰ
στῆς ὀμορφιάς ἀνθίζουνε τὰ λίμνη.

Κάποια ἱστορία κι' αὐτὴ...κακὴ, καλή;
Πῶς τὰ παλῆα κι' ὁ νοῦς νὰ ξεδιαλύνει
Ἦταν μιὰ κόρη, λένη, ἀμαρτωλή.
Ποιὸς τώρα νὰ τὸ πῆ καὶ νὰ τὸ κρίνη;

Μελένια ἦταν τῆς νιότης ἡ χαρὰ
καὶ τῆς ἀγάπης ἡ χαρὰ μελένια.
Σὲ δίχτυα τὴν τυλίγει πλανερὰ
καὶ μεταξένια.

Ὅμορφη ἀλήθεια πλάστηκε πολὺ.
Μὰ ὅλα τὰ χεῖλη τὴν κακολογᾶνε,
Ἦτανε λὲν μιὰ κόρη ἀμαρτωλή.
Ὅσο καὶ τὰ πουλιὰ μποροῦνε νάναί

Κι' ἐπάνω ἀπὸ τῆς νιότης τὸ κλαδὶ
ἡ ἀγάπη γλυκανθίζει καὶ μυρώνει.
Πουλί πουλάκι γλυκοκελαδεῖ

καὶ ζευγαρώνει.

Καὶ κάποια μέρα—λάτρης καὶ κριτῆς—
καθὼς θερίζεις νιόβγαλο λουλούδι...
—Σοῦ πάει τώρα τὸ στόμα νὰ τὸ πῆς
καὶ νὰ τὸ πλέξης σὲ τραγοῦδι;

Πῆγε ἕνας νιός· δὲν πῆγε γιὰ φιλιά.
—Πουλὶ πουλάκι πικροκελαδοῦσε.
Ἄπ' τὰ ξανθὰ τὴν ἔσυρε μαλλιά...
γιατὶ κι' αὐτὸς πάρα πολὺ ἀγαποῦσε.

Καὶ τοῦτο ἔδω τὸ κριμα τὸ τρανό.
—ἄχ δίβουλη ἢ ζωὴ πὼς τὰ μπερδεύει—.
Ἄπόμεινε στὴ μέση σὰν βουνὸ
τὸ δρόμο τοῦ κακοῦ νὰ σημαδεύει.

Κι' ὁ μῦθος ὁ παλῆς τ' ἀνιστορεῖ.
Καὶ λέει γιὰ μιὰν ἀγάπη κι' ἕνα κριμα.
Πουλὶ πουλάκι πάλι κελαδεῖ
πάνω στὸ μνήμα.

Μιὰ κόρη καὶ μι' ἀνάμνηση παληά.
Δυὸ ζαφειρένια μάτια κι' ἕνα στόμα.
Εἶν' ὄλα μπερδεμένα καὶ θολὰ
μέσα στὸ χῶμα.

Ποῦ νὰ τὰ ψάξω τώρα νὰ τὰ βρῶ
καὶ τὸ πικρὸ τραγοῦδι τῆς ν' ἀκούσω;
Στ' ἀθάνατο τῆς μούσας τὸ νερὸ
τὰ ξέπλεκα μαλλάκια τῆς νὰ λούσω.

Χρυσάνθη Ζιτσαία

ΕΥΦΗΜΙΑ

«...τὸ σὸν τε χρησμὸν καὶ λόγων εὐφημίαν...»
Ἰφιγένεια ἢ ἐν Αὐλίδι

1

Ταλαντεύεσαι σιτὴν ἐσπέρα
κρουφομιλᾶς στὶς πικροδάφνες
Ἄπαρηγόρητος οὐρανὸς σὲ ἀγκαλιάζει.
Ἄναστεναγμοὶ χαρᾶς
Λικνίζονται στὰ πικρά σου μάτια
Ταξιδεύεις μὲ τὴν περιβολὴ τῆς ἀγάπης...

2

Ἄ οὐρανὸς σὲ ὑπόδεχεται γλυκειά μου
Κόκκινες βάρκες τὰ χαμόγελα
Σὲ ἀποχαιρετᾶνε
Στὸ βάθος ἢ Χαλκίδα ἀγνώριστη
Φυλλομετράει τὴ σ.ω.πῆ
Πόσο μᾶς πίκρανε τὸ καλοκαίρι...

Σπῦρος Κοκκίνης

ΠΑΝΟΥ Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗ

ΟΥΓΚΟ ΜΠΕΤΤΙ, ΕΝΑΣ ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ ΙΤΑΛΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

1892 - 1953

Ο Ούγκο Μπέττι θεωρείται στην πατρίδα του την Ιταλία σαν ένας κορυφαίος ποιητής ξεχωριστής αξίας, μια ποιητική φυσιογνωμία που τραγούδησε την ζωή με θαυμάσια τραγούδια γεμάτα χυμώδη λυρισμό.

Τώρα τελευταία και κάπως παλιότερα, έγινε γνωστός στο παγκόσμιο πνεύμα μα και στην πατρίδα μας, κυρίως από τα θεατρικά του έργα, ένα από τα όποια, το καλύτερο ίσως, (έγκλημα στο Κατσικονήσι), ανέβασε τελευταία ο κρατικός μας θίασος.

Ο Μπέττι με το λυρικό έργο που μας άφισε και στις ποιητικές του συλλογές αλλά προπαντός στα έργα του του δραματικού θεάτρου, μένει πάντα κοντά μας σαν μια ζωντανή ζεστή παρουσία της αθάνατης και μεγάλης σε όγκο και μεγαλείο ιταλικής κουλτούρας.

Η ποίησή του, ποίηση νευρώδης, πρωτότυπη, γεμάτη χυμούς ξεχωριστής γεύσης και λυρικούς τόνους ανθρωπιάς, ξεκινά από τον άνθρωπο και τα προβλήματα του, τέμνει καταστάσεις, κρούει θύρες, κλεισιές από το χρόνο και την καθημερινή φθορά κι' ανανεώνει μέσα μας την αγάπη για τη ζωή που ενώ ο ποιητής την βλέπει μόλο το δραματικό της μεγαλείο, την παραδέχεται τελειωτικά λυτρωτικά και γεμάτος έγχαρτωση.

Ο Μπέττι γεννήθηκε στα 1892.

Ο πατέρας του, άνθρωπος καλλιεργημένος, γιατρός το επάγγελμα, τον έστειλε στο πανεπιστήμιο της Πάρμας για να σπουδάσει εκεί Νομικά. Από τα πρώτα χρόνια της ζωής του τον απασχολεί φιλοσοφικά το πρόβλημα της τέχνης εν συναρτήσει με το πρόβλημα της ζωής. Ανήσυχος γεμάτος αγωνίες και πλημμυρισμένος από εξάρσεις λαβαίνει μέρος σαν έθελοντής στον πρώτο

παγκόσμιο πόλεμο όπου και αιχμαλωτίζεται από τους Γερμανούς.

Όταν γυρίζει από την αιχμαλωσία με την πιέρα ζωής που είχε αναγκαστικά αποκτήσει δημοσιεύει την πρώτη του ποιητική συλλογή στα 1922 με τον τίτλο «ο συλλογισμένος βασιληάς».

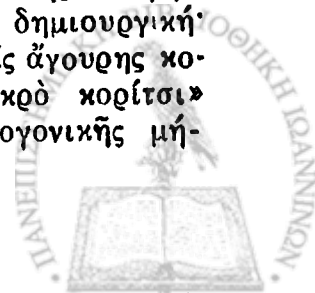
Από εκεί και πέρα πλέον αρχίζει δημιουργικά να δίνει το έργο της ζωής του, αφού ταυτόχρονα μπαίνει στο δικαστικό κλάδο όπου υπηρετεί μέχρι τα τελευταία χρόνια της ζωής του. Πέθανε στα 1953

Εκείνο που παρατηρεί κανείς στο έργο του Μπέττι είναι αφ' ενός μια πρωτοτυπία στη σύλληψη και στην απόδοση της ποιητικής του εμπνευσης, και αφ' άλλου μια διαρκής προσπάθεια στις φιλοσοφικές του αναζητήσεις για μια λυρική ανάλυση των βαθύτερων αιτίων της ζωής, μια τομή στα καθημερινά φαινόμενα που όσο απλά κι' αν φαίνονται, στο βάθος τους φέρνουν κάτι από το μεγαλείο που λέγεται δέος ζωής.

Ο Μπέττι με την λυρική, όσο και φιλοσοφική ύφή της ποιήσεώς του—είτε στον καθαυτό ποιητικό λόγο, είτε στο θέατρο—δεν είναι αυτό που θεωρεί μόνο, αναλύει ή συνθέτει λυρικά τα στοιχεία τα βιωτικά, είναι και ο θεωρητικός του βάθους, ο ενδοσκόπος κι' ο έρμηνευτής.

Ακόμη το σημαντικότερο είναι αυτό, που δίνει μια κάποια λύση σ' ώρισμα προβλήματα. Κι' έτσι μας δίνεται τουτός ο ποιητής στο έργο του βαθιά σιοχαστικός, όπλισμένος με τα χάλκινα όπλα της πλατείας μάθησης, της χρυσάλλινης φαντασίας, της δυνατής και ξεκαθαρισμένης σκέψης.

Η φαντασία του είναι δημιουργική γιαυτό με την περιγραφή μ'ας άγουρης κοπέλλας στο ποίημά του «Μικρό κορίτσι» μ'ας δίνει στοιχεία της κοσμογονικής μή-

τρας πού φέρνει στα σπλάχνα της ή γυναίκα, μένα λυρικό τρόπο τόσο λεπτό, πού, ἐνώ φιλοσοφικά ἀγγέλει φαινόμενα καθ'αυτὸ μεγάλα, παράλληλα λυρικά μᾶς γεμίζει χαρά, ἀγαλλίαση εὐφροσύνη κι' ἀγάπη.

Τὸ ποίημα αὐτὸ πολὺ ἀπλὸ μὰ καὶ γεμάτο πρωτότυπες εἰκόνες καὶ σκέψεις, μᾶς περ γράφει σάν ἓνα ὕμνο χαρᾶς τὸ νέο κορίτσι, τὴν πηγὴ καὶ τὴν βρυσουμένα τῆς ζωῆς, πού κρύβει τὸ σπόρο τῆς αὔριον στὰ γλυκὰ ἀνύποπτα σπλάχνα του, πού κρύβει ὄν ἀνατέλλοντα ἥλιο μέσα του καὶ μᾶς τὸ περιγράφει μένα ζεστὸ τόνο ποίησης λέξεων καὶ εἰκόνων.

Μικρὸ κορίτσι λατρεία τῶν πατεράδων
σκυμένο στὰ τετράδια
μὲ τὴ φωνὴ ξυνοῦλα ἀκόμη
καὶ τὸ χεράκι ἀγριωπὸ.

Τῆς ἐφηβείας αὔριο τὸ στήθος
ἀκράτητο διστακτικὰ τὸ φόρεμα θὰ σπρώξει
καὶ θὰ περάσει κάτω ἀπὸ φῶτα σὲ γιορτὲς
μὲ ντροπαλὴ φωτιά στὸ μεταξένιο μάγουλο
καὶ θὰ συμβεῖ αὐτὸ εἶναι βέβαιο.

Ἐτσι ποθεῖ τὸ φουσκωμένο φρούτο
νάνοῖξει, νὰ δοθεῖ καὶ νὰ στραγγίσει
ἴσαμε πού νὰ λυώσει,
σὲ βαθειὲς νύχτες ναρκωμένο ἀξύπνητα.

Ὁμολογῶ πὼς δὲν ἔχω δεῖ τόσο ζωηρὴ καὶ δυνατὴ εἰκόνα ποιητικοῦ βάρους μὲ τέτοιο αἰσθητικὸ κάλλος καὶ βαθύ φιλοσοφικὸ χροῶμα δοσμένη, ὅσο ἡ παραπάνω τοῦ μικροῦ κοριτσιοῦ τοῦ Οὕγκο Μπέττι, πουθενὰ στὴ σύγχρονή μας ποίηση.

Λεπτολόγος στὴν ἔκφραση μὲ νταντελένιο τρόπο καὶ θαυμάσια ἄνεση στὸ χειρισμὸ τοῦ μοντέρνου στίχου, πλάστης ζωηρῶν εἰκόνων παρμένων μέσα ἀπὸ τὸ σύγχρονο πάθος, ὁ Ἰταλὸς αὐτὸς ποιητὴς πρωτοπορεῖ καὶ μετὰ τὸ θάνατό του—κι' αὐτὸ εἶναι πολὺ σημαντικό νομίζω—στὴ σύγχρονη εὐρωπαϊκὴ πνευματικὴ παράδοση.

Εἶναι ὁ Μπέττι ἓνας αὐθεντικὸς ποιητῆς, μιὰ ἀληθινὰ γνήσια λυρικὴ φωνή.

Στὸ ποίημα «Φωνὴ τοῦ ἀνθρώπου» μεταφρασμένο στὰ ἑλληνικὰ ἀπὸ τὴν ποιήτρια Ρίτα Μπούμη—Παπᾶ, ἔχουμε μιὰ θαυμάσια λυρικὴ ἔκφραση πάνω στὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπου στὴ γῆ μας ἀπὸ τὸν Μπέττι.

Τούτῃ τῇ ζωῇ ἂν καὶ κάτι περαστικό, ὁ ποιητὴς μᾶς τὴν δίνει νὰ τὴν χαροῦμε καὶ στὴν αἰωνιότητα. Ἐξ ἄλλου κάθε στιγμῇ,

ὅπως τονίζει κι' ὁ Ἀμερικανὸς συγγραφέας Τένεσου Οὐίλιαμς, εἶναι κι' αὐτὴ ἓνα στοιχεῖο αἰωνιότητος. Αὐτὸ πιστεύει κατὰ βάθος κι' ὁ Μπέττι παρ' ὅλο τὸ ὅτι μᾶς δίνει τὴν αἴσθησι πὼς ἀφίνεται νὰ παρασυρθεῖ ἀπὸ τὸ πάθος μιᾶς πρόσκαιρης φιλοσοφικῆς ἀπαισιοδοξίας, ἐνὸς λυρικοῦ θᾶλεγα πεσσιμισμού:

Φωνὴ τοῦ ἀνθρώπου, κλωστή χλόης.

Ὅμοια ὁ αἰώνιος ἄνεμος μιὰ μέρα θὰ σφουρίξει

μὰ πουθενὰ δὲν θάσαι πιά ἐσύ.

Περαστικὸς

ἦταν ὁ ψίθυρός σου.

Πάνω ἀπὸ σὲ ξεχειλιζαν

ποτάμια ἀστρικών κόσμων.

*Ἄνοιγε ἡ γῆ μουγγρίζοντας κρατηρὲς.

Καὶ πάντα ἐοῦ πρώτη ἀνορθωνόσουν,

ἄτολμη, μόνη.

μέσα ἀπὸ τὰ χαλάσματα τοῦ ὀλέθρου.

Γιαυτὸν τὸν ποιητὴ ὁ Νίκος καὶ ἡ Ρίτα Παπᾶ θὰ γράψουν σὲ κάποια ἐργασία τους πλατεῖα γιὰ τὸ ζωντανό του ἔργο.

«Ἡ ἔρεση τοῦ ποιητῆ στὴν ἔρευνα τῶν ἀνεξηγήτων κοσμικῶν καὶ πρὸ παντὸς ψυχικῶν φαινομένων, ἐνισχυμένη ἀπὸ τὴν πείρα τῆς γνώσης κάθε κοινωνικοῦ αἵτιου τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καὶ ποτισμένη μὲ τὴν λεοπαρντικὴ ἀπαισιοδοξία γιὰ τὴν ἀνθρώπινη μοῖρα, τὸν ἔλκει πάντα σ' ἓναν ἀμυδρὸ καὶ ὑπόκοφο κόσμο, πού ἡ παραμονὴ του σ' αὐτὸν ἀποτελεῖ ἓνα ὀδυνηρὸ θέλητρο γιὰ τὸν ποιητῆ».

Καὶ κάπου ἄλλοῦ τονίζουν τὸ σημαντικὸ ἐκεῖνο: «τὸ ἔργο αὐτὸ σηριζέται σὲ μεγαλοεργὸ ἀναμφισβήτητα συνθετικὴ δομῆ».

Κι' ἀλήθεια ἡ δομὴ καὶ τῆς ποίησης μὰ καὶ τῶν θεατρικῶν ἔργων τοῦ Μπέττι φέρνουν τὴ σφραγίδα ἐνὸς ἀληθινοῦ μεγαλοεργοῦ.

Τὸ ὕλικὸ τοῦ ἔργου του εἶναι παρμένο πάντα ἀπὸ τὰ ἀκριβότερα στοιχεῖα τοῦ ἀνθρώπινου βίου. Ξέρει νὰ διαλέγει τὴν ἐντονὴ φράση, τὴν σφριγηλὴ ἔκφραση, τὴν ζωντανὴ εἰκόνα, τὴν ἀμυδρὰ φωτισμένη ἀνθρώπινη ἀτμόσφαιρα τῆς καθημερινῆς ἀγωνίας καὶ τοῦ μόχτου κι' ὅλα αὐτὰ μὰζὺ νὰ μᾶς τὰ δίνει σὲ ὠραῖες συνθέσεις.

Στὸ ποίημά του «πρόσωπο τῆς γῆς» καὶ προπαντὸς στὸ πρῶτο μέρος του ἔχουμε μιὰ θαυμάσια λυρικὴ εἰκόνα ἀπὸ τὴν ὠραία ποίηση τοῦ Μπέττι, μιὰ εἰκόνα με-

γάλη, αδρή πρωτότυπα δοσμένη:

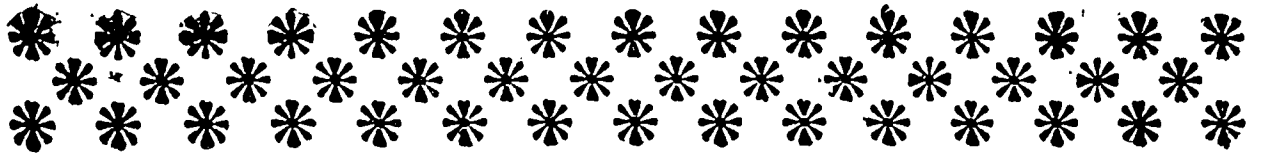
Στή μέση τῆς δουλείας σκορπίσαμε γιά νά τήν
 [καμαράσουμε,
 πρῶτα εἶδαμε τίς γκρίζες φλεβές τῆς, τοὺς
 [δρόμους.
 Σάν λεφαντόδοντα εἶχαμε λαξέψει γκρεμοὺς
 [κι' ἀκτές,
 Στεριές κι' ἰσθμοὶ ἀκύμαντοι σ' ἀχνό γαλάζιο
 [βούλιαζαν.
 Ἀκούσαμε τὴν πανάρχαια βουή δρυμῶν κι'
 [ἀφρῶν
 ξεθωριασμένη στό τραγούδι.

Ἀκόμα τὸ θαυμάσιο ἐκεῖνο θεατρικὸ
 τοῦ ἔργου ποὺ εἶδαμε τελευταία «ἔγκλημα
 στὸ Κατσιονῆσι», μᾶς εἶπε πολλὰ γιὰ τὸ

μεγάλο ταλέντο τοῦ Ἰταλοῦ ποιητῆ. Ἄλ-
 λα γνωστὰ θεατρικὰ τοῦ ἔργου εἶναι: Τὸ
 «Σπίτι στὸ νερό» (1927), «Ἐνα ξενοδοχεῖο
 στὸ λιμάνι» (1933), «Καθίζηση στὴ βόρειο
 ἀποβάθρα» (1936), «Κυνηγὸς χηναριῶν»
 (1940) καὶ πολλὰ ἄλλα.

Εἶναι εὐτύχημα τὸ ὅτι μὲ τὸν Οὐγκο
 Μπέττι τὸ κοινὸ μᾶς εἶτε μὲ τὴν ποίηση,
 εἶτε μὲ τὸ θέατρό του, ἐπικοινωνήσε πνευ-
 ματικὰ μὲ τὸ τόσο γειτονικὸ Ἰταλικὸ πολι-
 τισμὸ, αὐτὸ τὸν πολιτισμὸ τὸν τόσο ἀξιό-
 λογο ποὺ ἐνῶ ζεῖ, ἀναπνέει καὶ δημιουργεῖ
 δίπλα μᾶς, γιὰ μᾶς εἶναι ἢ μᾶλλον ἦταν ἔ-
 νας χῶρος ἄγνωστος.

A. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

"ΑΥΤΑΡΚΕΙΑ,,-ΜΙΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΕΟΤΗΤΑ

(Η καλλιτεχνική προβολή μας στον έξω κόσμο)

Στην Ἀθήνα, καλλιτεχνικός ὄργασμος. Σωρός οἱ ἐκθέσεις ζωγραφικῆς στίς *galleries* ὧν οὐκ ἔστι ἀριθμός. Μὰ καὶ οἱ ἐπαρχίες ἀρχισαν νὰ ζωντανεύουν καὶ νὰ φιλοδοξοῦν νὰ γίνουν καλλιτεχνικά κέντρα, πρᾶγμα πού συχνά τις ὀδηγεῖ, μὲ τὴν προχειρότητα καὶ τὴν ἐπιπολαιότητα πού πρυτανεύουν κάποτε ἐπάνω στίς πράξεις τοῦ ἐπαρχιώτη, ὅταν τὸν κεντρίζει ὁ σνομπισμός, στὸ νὰ φιλοξενοῦν, σὲ ψιλῶ ὄνοματι Ἐκθέσεις, τὰ ἔργα ἀνεκδιήγητων μπογιατζήδων.

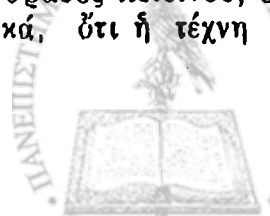
Μὰ καὶ στὴν θεωρία δὲν πᾶμε πίσω. Μέσα στὰ μαρμαρένια ἀλώνια τῶν περιοδικῶν Τέχνης παλεύουν ὁ μοντερνισμός καὶ ἡ παράδοση. Καὶ τώρα τελευταία, στὴν μηνιαία ἐπιθεώρηση Τέχνης, ὅπου ὁ ἀρχιτέκτων κ. Ἄρης Προβελέγγιος εἶχε ἐπιχειρήσει μιὰ κάπως θεωρητικὴ ἀνάλυση τῆς οὐσίας τῆς νέας Τέχνης, ἀναψε τρικύβερτος καβγάς μεταξὺ τοῦ ἀρθρογράφου καὶ τοῦ χαράκτη κ. Τάσου, καβγάς πού δὲν στάθηκε καθόλου στὸ μεταφυσικὸ πεδίο, μὰ πού ἐκδηλώθηκε μὲ ἀντεγκλήσεις γιομάτες εἰρωνία καὶ βιαιότητα καὶ χολή.

Ὅλα αὐτὰ θὰ μπορούσαν νὰ μᾶς κάμουν νὰ υποθέσουμε, ὅτι ὁ τόπος μας ἔχει γίνῃ καλλιτεχνικὸ κέντρο πρώτης γραμμῆς. Πράγματι ἡ νέα Ἑλλάδα εἶχε καὶ ἔχει καλλιτέχνες ὀλκῆς. Ὁ συντάκτης τοῦ σύντομου αὐτοῦ σημειώματος μὲ ἀληθινὴν ἐθνικὴν ὑπερηφάνεια εἶχε ἰδεῖ, στὰ πρῶτα μεταπολεμικά—τοῦ Δου παγκοσμίου πολέμου—χρόνια, τὸν Γκύζη νὰ παρουσιάζεται σὲ ἰδιαίτερο τεῦχος, στὴν σπουδαία γερμανικὴ ἔκδοση τῶν μεγάλων Καλλιτεχνῶν, καὶ μὲ τὴν ἴδια ὑπερηφάνεια εἶχε ἀκούσει νὰ μιλοῦν μὲ σεβασμό, σὲ κύκλους τῆς ξένης πνευματικῆς ζωῆς, γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Μωρεάς. Καὶ ἄλλα ὁμως ὄνόματα, ἰδίως στὸν

τομέα τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, κατώρθωσαν νὰ σπᾶσουν τὸ παραπέτασμα τῆς σιωπῆς, πού ἀπομόνωνε τὴν μικρὴ μας χώρα. Ὁ Γαλάνης καὶ ὁ Παρθένης ἐκέρδιζαν τὴ μεγάλη τους φήμη, ὁ σπουδαῖος τεχνοκρίτης καὶ ζωγράφος Σεβερῖνι ἀναφέρει τὸν Γουναρόπουλο, ὡς πρωτοποριακὸ καλλιτέχνη, στὸ περίφημο βιβλίον του τοῦ 1934: *Ragionamenti sulle Arti figurative*. Φαίνεται ὁμως, εἴτε ὅτι ἡ συμμετοχὴ μας στὴν καλλιτεχνικὴ πρωτοπορεία εἶναι ἐξαιρετικὰ πενιχρή, πρᾶγμα ἀληθινὰ θλιβερό, ἂν συλλογιστῇ κανεὶς ὅτι, στὴν περιοχὴ τῆς Τέχνης, ὁ ρόλος τῶν ἀρχαίων κατοίκων αὐτῆς τῆς γῆς ἐστάθη ρόλος αἰώνιων ταγῶν, εἴτε ὅτι ἡ νεοελληνικὴ μακαριότητα, μὲ ζῆλο αὐτοτιμωρουμένου, ἀπαξιοῖ νὰ προβάλῃ τις ἀξίες της σὲ διεθνὲς ἐπίπεδο, καὶ τις χωνεύει ἐπὶ τόπου, καρυκευμένες μὲ μικρότητες καὶ ζήλειες.

Γιατὶ ἄλλοιῶς, πῶς νὰ ἐξηγηθοῦν ὠρισμένα φαινόμενα, καθόλου εὐχάριστα γιὰ τὸν τόπο μας;

Τὸ γαλλικὸ περιοδικὸ Τέχνης: *Arts* πού οἱ σελίδες του εἶναι τὸ *mixtum compositum* τῆς καλλιτεχνικῆς κινήσεως τῆς γῆς, μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Καζαντζάκη σπανίως ἀναφέρουν τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ εὐμενῆ σχόλια, γιὰ τὸ ἀνέβασμα σιὸ Παρίσι τῆς ἀρχαίας Τραγωδίας καὶ τὰ κάθε ἄλλο παρὰ εὐμενῆ γιὰ τὴν προσπάθεια τοῦ κ. Σολομοῦ, ἀχανὲς καὶ ἐρημία φαίνεται νὰ περιβάλλῃ τὸν τόπο μας, ὅπως τὸν Ὀρφέα τοῦ μακαρίτη Σούτσου. Καὶ ἂν δὲν ἦταν οἱ ὕμνοι γιὰ τὴν Μαρία Κάλας, δὲν θὰ βλέπαμε στίς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ παρὰ τις ἀνόητες δηλώσεις ἑνὸς νεαροῦ ὑποτρόφου ζωγράφου, πού, μὲ θράσος πετεινοῦ, ἐδογματίσε περιφρονητικά, ὅτι ἡ τέχνη τοῦ

τόπου του είναι ξεπερασμένη τέχνη.

Ἄλλ' ἐὰν φύγουμε ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ περιοδικοῦ τύπου γιὰ νὰ ἔλθουμε σὲ ἐκδοτικὲς ἐργασίες μὲ στερεώτερα θεμέλια καὶ μονιμότερη ἐπίδραση, τὸ θέαμα εἶναι ἀκόμη ἀπογοητευτικώτερο γιὰ μᾶς.

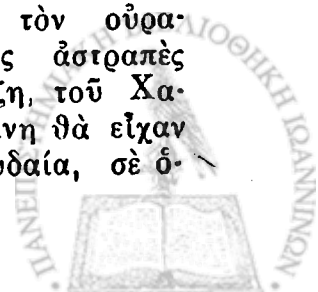
Στὸ τελευταῖο β βλο (1957) τοῦ σπουδαίου κριτικοῦ τέχνης Βέρνερ Χόφμαν: ἡ ζωγραφικὴ τοῦ 20ου αἰῶνος, δὲν ἀναφέρεται οὔτε ἓνα ἑλληνικὸ ὄνομα. «Ὁ συγγραφεὺς, λέει περίπου ὁ ἐκδότης, ἐρμηνεύει σὲ πλάτος, ἀναλύοντας τὰ καλλιτεχνικὰ ρεύματα καὶ παρουσιάζοντας ἐν εἴδει μονογραφίας, τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς προδρόμους καὶ τοὺς σημαντικοὺς ἐκπροσώπους τῆς νέας τέχνης, τὸ αἰῶνιο θέμα τῆς ζωγραφικῆς, ὅπως τὸ ἀντιμετώπισαν οἱ καλλιτέχνες, μέσα ἀπὸ τὸ πρῶτο νέων βιωμάτων. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐφώτισε τὰ σκοτεινὰ ὄρη τῆς μοντέρνας ζωγραφικῆς καὶ κατάρθωσε νὰ φθάσῃ σὲ μιὰ γενικώτερη ἐρμηνεία τῆς συνειδήσεως τῆς ἐποχῆς μας». Ἐκατοντάδες καλλιτεχνῶν φωτίζονται μέσα στὴ μελέτη τοῦ Χόφμαν καὶ ἀπ' αὐτούς, οὔτε ἓνας δὲν εἶναι δικός μας.

Ἄν τώρα φύγουμε ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῶν μονογραφιῶν καὶ τῶν δοκιμιῶν καὶ τῶν ἱστοριῶν τῆς Τέχνης, φάνομε σὲ ἓνα εἶδος ἔργων, ὅπου ἡ ἀπουσία μας εἶναι αἰσθητότερη καὶ πολὺ πιὸ ταπεινωτικὴ. Πρόκειται γιὰ τὰ εἰδικὰ λεξικά Τέχνης.

Τὸ 1955 ἐκδίδεται ἀπὸ τὸν μεγάλον ἐκδοτικὸν οἶκο Θεοδώρου Κνάου (Μόναχο — Ζυρίχη) τὸ Λεξικὸ Μοντέρνας Τέχνης, μιὰ λαμπρὴ ἐκδοτικὴ ἐργασία. Μιὰ πλειάδα ἐκλεκτῶν κριτικῶν τέχνης φρόντισε αὐτὴν τὴν ἐκδοση, πού τὴν χαρακτηρίζει ἀπόλυτη ἀντικειμενικότητα καὶ ἀμεροληψία. Ἀπόδειξη τρανὴ τῆς ἀμεροληψίας αὐτῆς εἶναι τὸ ὅτι στίς διακόσιες περίπου σελίδες κειμένου, ἀφιερωμένου στοὺς ἐπὶ μέρος καλλιτέχνες, οἱ ἑκατὸν τριάντα σελίδες, ἂν καὶ τὸ ἔργο εἶναι γερμανικόν, ἐδόθησαν στοὺς γάλλους ζωγράφους, τρανὴ ἀναγνώριση τῆς προσφορᾶς τῆς γαλλικῆς τέχνης στὴν παγκόσμια καλλιτεχνικὴ πορεία. Οἱ ἐκδότες ἔθεσαν ὡς σκοπὸ τὸν ἀπεριλάβουν μέσα στὸ λεξικόν, ὅ,τι ἀξίζει νὰ γίνῃ γνωστὸ σχετικὸ μὲ τὴν τέχνη ἀπὸ τὸν Μανὲ ὡς τὸν Πικασσό, ἐνὸς αἰῶνος δηλαδὴ καλλι-

τεχνικὴ πείρα καὶ θέλουν, καθὼς δηλώνουν στὸν πρόλογο, «νὰ παρουσιάσουν τὰ προβλήματα καὶ τὶς ἐπιδόσεις τῆς νέας Τέχνης ὄχι μὲ ξερούς ὀρισμοὺς καὶ ἡμερομηνίες, ὅπως τὸ ἀπαιτεῖ ἡ βιβλιοσοφία, ἀλλὰ νὰ τὰ προβάλλουν ὡς γεγονότα καὶ βιώματα μὲ τὸν ζωντανὸ λόγο καὶ τὴν ἐγχρωμὴ εἰκόνα. Καὶ νὰ δείξουν τὴν τέχνη ὅπως πραγματικὰ εἶναι: πνεῦμα ἀπὸ τὸ πνεῦμα μας, εἰκόνα τοῦ ἀγῶνα γιὰ τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου, ντοκουμέντο τῆς προσπάθειάς του γιὰ αὐτογνωσία καὶ τελειότητα, μιᾶς προσπάθειας πλούσιας σὲ πόνο καὶ ἀγωνία, μὰ ταυτόχρονα τόσο γεμάτης ἀπὸ χαρὰ καὶ παρηγοριά».

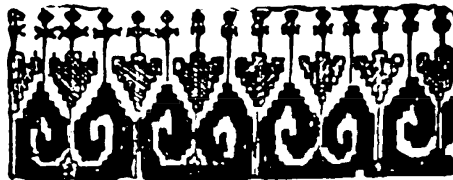
Στίς σελίδες τοῦ Λεξικοῦ παρουσιάζονται ἐκπρόσωποι ὅλων σχεδὸν τῶν λαῶν τῆς γῆς πού ἔχουν κάποια σχέση μὲ τὴν Τέχνη τοῦ εὐρωπαϊκοῦ γόρου. Γάλλοι, Γερμανοί, Ἄγγλοι μὰ καὶ Ρουμάνοι καὶ Γιουγκοσλαῦοι καὶ Λιθουανοὶ καὶ Οὐκρανοὶ καὶ Βούλγαροι καὶ Δανοὶ καὶ ὅ,τι ἄλλο θέλετε, εἶναι παρόντες, μονάχα οἱ Ἕλληνες, λάμπουν μὲ τὴν ἀπουσία τους. Ἄν εἴμαστε, τουλάχιστο, ἓνας λαὸς νέος καὶ χωρὶς ἀξιώσεις, ἓνας λαός, πού δημιουργεῖ μὲ κόπο τὴν μοῖρα του εἰς τὸ παρὸν, χωρὶς νὰ πιπιλῆ πάντα τὰ κλέη τῶν προγόνων, χωρὶς νὰ ἐκθέτῃ συνεχῶς εἰς κοινὴν θέαν τοὺς πανάρχαιους τίτλους του, χωρὶς νὰ κρουγάζῃ καὶ νὰ χειρονομῇ μὲ αὐτάρκεια πρὸς ὄλους τοὺς ἀνέμους! Ὅχι ὅμως. Σὰν φαλακρὴ γεροντοκόρη πού ἐκθειάζει συνεχῶς τὰ πλούσια μαλλιά τῆς γιαιῆς της, προβάλλουμε πάντοτε τὴν πατραγαθία σὰν πανοπλία μας. Ἄν αὐτὸς δὲν λέγεται μαζοχισμός, τότε τί διάβολο λέγεται μαζοχισμός; Ὅπως καὶ νᾶναι, σὰν Ἕλληνας, αἰσθάνεται κανεὶς μιὰ πραγματικὴ *Capitis diminutio* βλέποντας νὰ ἀγνοεῖται τελείως ἡ χώρα του σὲ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις τέτοιαις σημασίας, ὅπως τὸ Λεξικὸ Τέχνης τοῦ Κνάου. Καὶ ὅμως, ὁ νέος ἑλληνικὸς λαὸς δὲν εἶναι ἓνας στιμμένος, ἓνας ξεφλημένος λαός. Στὰ τελευταῖα ἑκατὸ χρόνια πολλὰ φορὲς ἐφώτισε τὸν οὐρανὸ τῆς Τέχνης μὲ λαμπρὰ ἀστραπὰ καὶ ὀνόματα ὅπως, τοῦ Γκύζη, τοῦ Χαλεπᾶ, τοῦ Παρθένου, τοῦ Γαλάνη θὰ εἶχαν τὴ θέση τους, νόμιμη καὶ σπουδαία, σὲ ὅ-

ποιαδήποτε έκδοση ασχολείται με την ἀληθινή Τέχνη. Ποιός όμως θὰ τοὺς προβάλλῃ, ποιός θὰ τοὺς φωτίσῃ; Ὅπως οἱ ἀράχνης τοῦ Βωτρὲν, ποὺ φυλακισμένες σὲ μιὰ φιάλη, ἀλληλοκαταβροχθίζονται, ἔτσι φθίρεται τὸ καλλιτεχνικό μας δυναμικό, μέσα στὸν στενὸ ἑλληνικὸ χῶρο, ἀπὸ ἐριδες, φιλοδοξίες καὶ κίτρινα μίσση. Ποιός ἔχει τόσο πλατειὰ καρδιά, ὥστε νὰ ἀναγνωρίσῃ χωρὶς ἐπιφύλαξη τὴν ἀξία τοῦ ὁμοτέχνου; Ποιός ἔχει καιρὸ νὰ ἀσχοληθῇ με τοὺς μεγάλους νεκροὺς καλλιτέχνες, ποιός γνολιάζεται νὰ τοὺς προτείνῃ στὴν διεθνή ἀναγνώριση, ὅταν τὸν στίβουν οἱ πατρίες, ἢ ὁμφαλοσκοπία καὶ τὸ αὐτολιβάνισμα; Ἔτσι ἡ πνευματικὴ μας ἡγεσία ἀποκεφάλισε, μέσα στὸν παγκόσμιον χῶρον τὴν καλλιτεχνική μας ὑπόσταση, καὶ ἴσως ἔχει τὴν ἀξίωση νὰ τῆς εἴμαστε ὑποχρεωμένοι, ὅπως ὁ δῆμιος, ποὺ φώναξε στὸν Ντόν Κάρλος τὴν ὥρα τῆς ἐκτέλεσης: «σοῦ κόβω τὸ κεφάλι, μὰ εἶναι γιὰ τὸ συμφέρον σου».

Στὴν ἐποχὴ μας οἱ λαοί, καὶ προπάντων οἱ μικροὶ λαοί, ὅταν ἐπιθυμοῦν νὰ σταθοῦν με νόμιμη ἀξιοπρέπεια ἀνάμεσα στὰ ἄλλα ἔθνη δὲν ἔχουν μεγάλα περιθώρια σπατάλης. Πρέπει νὰ ἀξιοποιοῦν τὸ κάθε τους κεφάλαιο: ἠθικό, πνευματικό, με ἐπιμονὴ καὶ μέθοδο, χωρὶς φούμαρα καὶ μικροπρέπειες. Γιατὶ ἂν ἡ κάθε σημαντικὴ προσωπικότητα: ἐπιστήμονας, συγγραφέας, καλλιτέχνης, ἀρμενίσῃ μοναχῇ πρὸς τοὺς δι-

εθνεῖς ὀρίζοντες, με σκοπὸ τὴν γενικὴ ἀναγνώριση, χωρὶς νὰ ἔχη τὴν ἠθικὴ συμπαράσταση τοῦ λαοῦ ποὺ τὴν ἐγέννησε καὶ τὴν ἐνίσχυση τῶν ἐκλεκτῶν του, ἢ θὰ ναυαγήσῃ ἢ θὰ χαθῇ γιὰ τὸ ἔθνος τῆς. Καὶ θὰ πρέπει νὰ ἔχη ἕνας καλλιτέχνης τὴ θέληση, τὸ ἀρρενωπὸ θάρρος, τὰ ἀσύγκριτα προσόντα μιᾶς γυναίκας ὅπως ἡ Κάλιας, γιὰ νὰ γίνῃ τὸ εἶδωλον ξένων λαῶν, παρὰ τὸν πόλεμον ποὺ τῆς ἔστησε ὁ δικός της. Ποῦ νὰ βρεθοῦν ὅμως τέτοια προσόντα γιὰ νὰ κερδηθῇ μιὰ φήμη τόσο λαμπρὴ καὶ τοῦ ἀπὸ τὸν ἥλιον; Ποῦ νὰ βροῦν φωνὴ οἱ μεγάλοι νεκροὶ καλλιτέχνες, γιὰ νὰ διεκδικήσουν λίγες γραμμὲς σ' ἕνα σύγχρονον λεξικὸ Τέχνης; Ἄν ἡ νέα Ἑλλάδα δὲν ἀντιμετωπίσῃ με θάρρος καὶ συνέπεια τὸ ζήτημα τῆς προβολῆς, σὲ διεθνή κλίμακα, ἂν δὲν πάψῃ νὰ πρυτανεύῃ τὸ χάος τῶν ἐπὶ μέρους φιλοδοξιῶν σ' ἕναν τομέα τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς, τόσο σημαντικὸ γιὰ τὸ ἐθνικὸ γόητρο καὶ ποὺ ἀπαιτεῖ, ὄχι διασπορά, ἀλλὰ συγκέντρωση δυνάμεων, ἂν δὲν πάψουμε νὰ θεωροῦμε τὸ ἐθνικὸ σῶμα ὑποπόδιον γιὰ ἀτομικὲς ἀναρριχήσεις θὰ μᾶς λείψῃ πάντα ἡ κοινὴ ἀναγνώριση, καὶ θὰ περιοριζόμαστε νὰ μασουλίζουμε, σὰν αἰώνιον ξεροκόμματο, τοὺς παλαιούς μας τίτλους, ὅπως ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Καλυβίτης, ποὺ ἐζητιάνευε στὴν σκάλα τοῦ πατρικοῦ μεγάρου.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΖΑΔΕ

ΠΗΝΕΛΟΠΗ

(Σε δύο εικόνες)

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✱

- ΠΗΝΕΛΟΠΗ : Βασίλισσα γυναίκα του 'Οδυσσέα
 ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ: Γιός του 'Οδυσσέα
 ΛΑΕΡΤΗΣ : Πατέρα; του 'Οδυσσέα
 ΕΥΜΑΙΟΣ : 'Ο πιστός του δοῦλος
 ΕΥΡΥΚΛΕΙΑ : Παραμάνα του
 ΓΕΡΟΝΤΕΣ : "Αρχοντες 'Ιθακίαιοι
 ΕΥΡΥΜΑΧΟΣ; |
 ΑΝΤΙΝΟΟΣ : |
 ΠΟΛΥΒΟΣ : |
 ΛΕΚΥΔΗΣ : | Μερικοί—οί καλύτεροι—
 ΑΜΦΙΝΟΜΟΣ: | — άπ' τούς μνηστήρες
 ΠΕΙΣΑΝΔΡΟΣ |
 ΑΓΕΛΑΟΣ : |
 ΦΗΜΙΟΣ : |

'Ακολουθία τῆς Πηνελόπης, δοῦλοι καὶ δοῦλες, λαός.
'Η σκηνή στο παλάτι του 'Οδυσσέα, στην 'Ιθάκη.

✱

ΕΙΚΟΝΑ Α"

ΣΚΗΝΗ Α'.

(Στὸ παλάτι τοῦ 'Οδυσσέα. Σ' ἓνα δῶμα ὀρθογώνιο οἱ μνηστῆρες καθισμένοι γύρω ἀπὸ μεγάλο τραπέζι σὲ σκαμνιά τρῶνε καὶ πίνουν γελώντας καὶ συζητώντας μεταξύ τους. Δοῦλοι καὶ δοῦλες τοῦ παλατιοῦ τοὺς περιποιῶνται).

ΠΟΛΥΒΟΣ:(γελώντας δυνατά).Καί..πῶς τὴν ἔπιασες, 'Αντίνοε, γιὰ διηγῆσου μας...

ΑΝΤΙΝΟΟΣ: "Ἐταξα στὴν Τυρῶ χι-

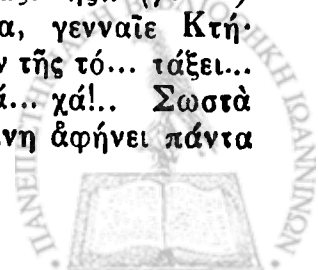
τῶνες ἀραχνούφαντους καὶ πέπλους χρυσοκέντητους' ἀρώματα Φοινικικά καὶ πέντε γίδια...

ΠΟΛ. 'Ανοιχτοχέρης πάντα σου!!

ΚΤΗΣΙΠΠΟΣ: Κάλλιο θὰν τόχε τὰν τῆς ἔταξες νὰ κοιμηθεῖς μαζί της... (γελάει)

ΕΥΡΥΜΑΧΟΣ: Σῶπα, γενναῖε Κτήσιππε!.. (γελάει) Γιατὶ νὰν τῆς τό... τάξει...

ΛΕΚΥΔΗΣ: Χά... χά... χά!.. Σωστά τὸ λές, Εὐρύμαχε!.. 'Εκείνη ἀφήνει πάντα

ΕΙΛΑΠΗ

δλάνοιχτη τὴ θύρα τῆς γιὰ τὸν Ἀντίνοο καὶ τὴ φλογίζει ἢ ἀγάπη τῆς γιὰ δαῦτον, μ' αὐτός... (τὸν διακόπτουν γέλια καὶ πειράγματα τῶν ἄλλων...)

ΠΟΛ. (ἀνυπόμονα νὰ μάθει). Λοιπόν... λοιπόν, Ἀντίνοε; (στοὺς ἄλλους) Γι' ἀφήστε τ' ἄδεια λόγια. (γίνεται σιγὰ—σιγὴ ἡσυχία καὶ ὁ Ἀντίνοος συνεχίζει)

ΑΝΤ. ...Καί... χτὲς τὸ βράδι μ' ἔφερε ἡ Τυρῶ, ὡς τὸ δῶμα τὸ βασιλικό. Ἐκείνη, μὲ προσοχὴ σκυμμένη πάνου στὸν ἀργαλειό τῆς ξεύφαινε τὸ χρυσοῦφαντο ὑφαντό, τὸ σάβανο—ὅπως τόλεγε—τοῦ Λαέρτη. Κάτω ἀπὸ τὸ μελιχρὸ φῶς τῶν λυχνარიῶν, ἔμοιζε σὰν σὴ θεὰ Ἀφροδίτη. Ἐβλεπα τὸ στρογγυλὸ λαιμό, τὰ δυὸ λευκά τῆς στήθια ποὺ χορεύανε χυρούμενα, καθὼς τὰ χέρια τῆς δουλεύανε, τὸ χρυσαφένιο κύμα τῶν μαλ' ἰῶν τῆς ποὺ χυνότανε στοὺς στρογγυλοὺς τῆς ὤμους σὰν πηγμένος ἥλιος... καὶ μαρμάρωσα νὰν τὴ θαμάζω!.. (οἱ ἄλλοι κρέμονται ἀπ' τὰ χεῖλη του).

Ἄξαφνα, σήκωσε ἡ θεόμορφη τὸ βλέμμα τῆς σ' ἓνα λυχνάρι ποὺ τρεμόσβυνε καὶ εἶπε: «—Βάστα, λυχνάρι μου, λιγάκι ἀκόμα δυὸ δάχτυλα νὰ ξεύφάνω ἀπ' τὸ πανί, νὰ πάω καὶ ἐγὼ νὰ κοιμηθῶ... Κουρόστηκα ἀπὸ τὴν ἀγρύπνια, ἀπόκαμα ἀπ' τὸ κλίμμα!..» Καὶ ἀπ' τὰ ὄμορφα μάτια τῆς τρέχαν τὰ δάκρυα σὰ μαργαριτάρια φωτεινά, σὰ λαμπερὰ ὑγρά διαμάντια.

ΑΜΦΙΝΟΜΟΣ: (δριγισμένος). Ὅμως, δὲν εἶναι τίμιον νὰ μᾶς ξεγελάει μὲ τέτοιους τρόπους...

ΠΕΙΣΑΝΔΡΟΣ: (συνεπαρμένος ἀπ' τὰ λόγια τοῦ Ἀντίνοου). Σῶπα, Ἀμφίνομε... Ἡ ἀγάπη γι' ἄξιον ἄντρα πῶς νὰ ξεχαστεῖ!

ΑΜΦ. (στὸν ἴδιον τόνο). Πέθανε κείνος!.. Εἴκοσι χρόνια τώρα πέρασαν ἀφ' ὄντας ἔφυγε... Καὶ εἴκοσι χρόνια ὀλάκερα, χαρμίζει ἡ Πηνελόπη τὰ νιάτα τῆς μὲ τὸ κλίμμα καὶ τοὺς θερήνους... Καὶ εἶναι χρόνια τώρα ποὺ μᾶς καίει ὁ πόθος σὰ φωτιὰ ἀκατάλυτη γιὰ τὴν ὀμορφιά τῆς ἐδῶ, τόσους ἄξιους καὶ εὐγενικοὺς ἀρχόντους... Καὶ αὐτὴ, μᾶς ξεγελάει μὲ χίλιους τρόπους ἄπρεπους...

ΑΓΕΛΑΟΣ: Ἄστον, Ἀντίνοε! πάντα του ἄσκεφτα μιλάει ὁ Ἀμφίνομος... Μά, ἰστόρησέ μας παρακάτου...

ΑΝΤ. Λοιπόν... πλησίασα σιγὰ, καὶ εὐγενικά μιλάω καὶ τῆς λέω γλυκά: «—Κυρά μου... μὴ μαραίνεις τὶς ὀμορφιὰς τοῦ προσώπου σου μ' αὐτὰ τὰ καφετερὰ δάκρυα... Ξέρω τὸν πόνο σου γιὰ τὸν ἰσόθεο Ὀδυσσεά, μά, οἱ θεοὶ τὸν κάλεσαν κοντὰ τους καὶ κείνος τώρα εἶναι μακάριος... Δέκα χρόνια πᾶνε ποὺ κυρίεψαν τὴν ἱερὴ τὴν Τροία οἱ Ἀχαιοὶ μὲ τὴ δική του ἀξιάδα καὶ ἀπὸ τότες, ὅλοι οἱ ἄλλοι βασιλιάδες γύρισαν στὶς χῶρες τους μὲ τὰ γοργὰ τους πλοῖα, μά, τὸ δικόνε σου δὲ βρέθηκε ἀνθρώπου μάτι νὰν τὸν δεῖ πουθενά... Ἄμποιτες, κυρά μου, νὰ ἔχε γυρίσει καὶ αὐτός στ' ἀρχοντικό του, γιὰτὶ δὲ θὰ ἔχαμε καὶ μεῖς σὲ τόσες δοκιμασίες ριχτεῖ καὶ τόσες πίκρες δοκιμάσει»...

Καὶ αὐτὴ, ἡ πανόμορφη βασίλισσα, μὲ μάτια δακρυσμένα καὶ μάγουλα καταπόφυρα, μ' ἀπάντησε μὲ τὴ γλυκιά φωνή τῆς, τὰ φτερωμένα ταῦτα λόγια: «—Μοῦ σκίζουν τὴν καρδιά μου, Ἀντίνοε, τὰ λόγια σου, μά θὰ σοῦ ἀπαντήσω ὅπως ταιριάζει σὲ ἄνθρωπο ποὺ μίλησε σωστά. Γιὰ κείνον, μά καὶ γιὰ μένα καλὰ τὰ εἶπες, ὅμως γιὰ σᾶς, δὲ β'έπω νὰ εἶναι ἔτσι τὰ πράγματα καὶ ἔξισου ἀπελπισμένα... Ἐγὼ, βλέπω πῶς χρόνια τώρα ξεκοκκαλίζετε τοῦ δοξαμένου Ὀδυσσεά τ' ἀγαθὰ καὶ καρφί δὲ σᾶς καίγεται γιὰ τὸ τί θ' ἀπομείνει στὸ γιό του, τὸν Τηλέμαχο... Γλεντᾶτε μὲ τὶς δοῦλες του, πίνετε τὰ κρασιά του καὶ—μά, τοὺς θεοὺς—δὲ μπορείτε νὰ παραπονιέστε γιὰ τίποτα...

ΕΥΡ. Ὅμως, τὰ στήθια μας τὰ καίει ἡ λοχτᾶρα μας γιὰ τὴ γλυκιά τῆς ἀγκαλιά—αὐτὸ νὰν τῆς ἔλεγε, Ἀντίνοε...

ΑΓΕΛ. Καὶ ἡ δική μας περιουσία μένει ἀδιαφέντευτη στὶς δικές μας χῶρες καὶ χαλιέται...

ΠΕΙΣ. Καὶ οἱ ἄνθρωποι μας προσμένουν τὸ γυρισμό μας μὲ λαχτᾶρα.

ΑΝΤ. (γελαστός). Ἐ... βέβαια, φίλοι, αὐτὰ ἰῆς τὰ εἶπα... Μά, μοῦ ἔλεγε καὶ κείνη τὰ δικά τῆς... Πιὸ δίκαια καὶ πιὸ μυαλωμένα λόγια, γιὰτὶ ἔνε πάντα συνετὴ γυναικά ἢ κόρη τοῦ Ἰκάριου. Καί, δὲν εἶχε ἄδικο... Καί, καθὼς δὲ θέλησα περσότερο νὰν τὴ στενοχωρήσω, τὴν παρακάλεσα ἢ ἴδια νάρθει ἐδῶ, μπροστὰ σας, νὰ μιλή-

σει...

ΦΗΜΙΟΣ: (δυνατά στους μνησιῆρες). Σωπάστε!.. Νά την κι ὄλας πούρχεται ἡ βασίλισσα!..

ΣΚΗΝΗ Β'.

Μπαίνει μὲ μικρὴ ἀκολουθία ἀπὸ γυναικες μὲ βῆμα ἀργό. Ὅλοι σηκώνονται καὶ τὴν τριγυρίζουν μὲ σεβασμὸ καὶ θαυμασμό. Κάνει ἓνα κίνημα τοῦ χεριοῦ της σὰ νὰ θέλει νὰ ἐπιβάλει σιγή καὶ νὰν τοὺς σταματήσει σὴ θέση τους.

ΠΗΝΕΛΟΠΗ: Γιὰ τοῦ Εὐπείθους, θεόμορφε Ἀντίνοε, νὰ ἴμαι ἐδὼ ἀνάμεσά σας, παραμερίζοντας τὸ πέπλο τῆς ντροπῆς μπροστὰ στὸ καθῆκον τῆς βασίλισσας. Οἱ ἀθάνατοι θεοὶ πὺν δὲ σταθήκαν εὐνοῖκοι στὸ γάμο μου μὲ τὸν πανέξυπνο Ὀδυσσεά, μ' ἔχουνε φέρει σὴν πιὸ δύσκολη θέση πὺν βρέθηκε γυναίκα τίμια καὶ ἀρχόντισσα. Νὰ βγαίνει ἀνάμεσὸ σας—ἐνῶ θάπρεπε κλεισμένη στὸ γυναικωνίτη της νὰ ὑφαίνει μὲ τὶς δοῦλες της, νὰ διασκεδάξει τὴν ψυχὴ της μὲ παιγνίδια ἢ νὰν τὴν εὐφραίνει μὲ τραγούδια κι ὁμορφες διηγῆσεις—καὶ ν' ἀπολογιέται γιὰ πράξεις της πὺν τὴ δείχνουν συνετὴ βασίλισσα καὶ σύζυγο πιστὴ. (ἀναστενάζει). Σκληρὴ πὺν ἐστάθη ἡ μοῖρα μου...

Ὅμως, ὁ μυαλωμένος ἄνθρωπος, δὲν πρέπει νὰ γογγύζει ἐναντία στοὺς θεοὺς γιὰ τὰ δεινὰ πὺν θὰν τοῦ στείλλουν... Γιατὶ ἴνε ἀνεξιχνίαστη ἡ βουλή τῶν ἀθανάτων. Κι ὁ ἄνθρωπος σκουλίκι, κάτου ἀπὸ τὸ θεϊκὸ ποδάρι... Ἀνήμπορος, τὸ ριζικὸ του γιὰ ν' ἀλλάξει... Τώρα, καὶ σεῖς ἀρχόντοι κι ἀρχοντόπουλα τιμημένα πὺν οἱ τρισμακάριστοι θεοὶ τὸν καθένα μὲ ζηλευτὰ χαρίσματα ἔχουνε στολίσει—θὰ μάθατε ἀπ' τὸν Ἀντίνοο τὴν ἀπόφασή μου...

ΛΕΚΥΔΗΣ: (μὲ σεβασμὸ). Κυρά μου, ἡ ἀπόφασή σου ἄς εἶνε νὰ βάλει τέλος στῶν παλικαριῶν, αὐτῶν—ἐδὼ, τὴν ἀγωνία...

ΠΗΝΕΛ. Λεκύδη, οἱ θεοὶ σοῦ χάρισαν τὸ πιὸ ἀκριβὸ τους δῶρο: τῆς μαντικῆς τὴν τέχνη... Κι εἶσαι τῆς Θέμιδας ὁ ἐκλεκτὸς πὺν σοῦ ἴχει στολίσει τὸ μέτωπο μ' ἓνα χρυσὸ στεφάνι. Γιὰ τοῦτο—ἀπ' ὅσο ξέρω ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους μου—εἶσαι ὁ μόνος πὺν θλίβεσαι γιὰ τὶς κακοτυχίες μου. Καί, μίλησες σωστά. Γιαυτὸ ἦρθα!..

ΚΤΗΣ. (τὴ διακόπτει ὀργισμένος). Ὅμως, γιατί ἴρθες δὲ μᾶς μίλησες ἀκόμα!..

ΠΗΝΕΛ. (εὐγενικά). Κιτήσιππε, σὰν ἄπρεπο μοῦ φαίνεται τὸ φέρσιμὸ σου καὶ χοντρό. Βασίλισσα εἶμ' ἀκόμα σὴν πανῶρια Ἰθάκη καὶ σεβαστὴ καὶ τιμημένη—μ' ὄλο πὺν ἔχω ὄχτροὺς τριγύρω μου πὺν θάθελον τὴν ἀρετὴ μου νάβλεπαν κηλιδωμένη. Ὅμως, ἀπόρθητο τῆς ἀρετῆς τὸ κάστρο εἶνε κι ἀπ' τὸν πιὸ ἀντρεῖο, ἂν θέλεις. Μόνον ὁ δόλος καὶ ἡ προδοσιὰ μποροῦν νὰν τὸ κουρσέψουν, λιγάκι ἂν παραβλέψεις...

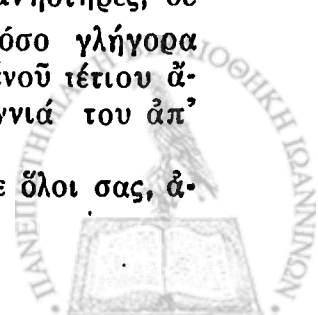
ΑΓΕΛ. Σοφὰ τὰ λόγια σου, κυρά, καὶ μυαλωμένα... Γιατὶ, ὅμως, τόση πίκρα νὰ σταλάζουν;

ΠΗΝΕΛ. (ἀναστενάζοντας). Γιὰ τοῦ Δαμάστορα, οἱ χαρὲς γιὰ μένα στέρεψαν καὶ πέρσιψαν οἱ πίκρες. Ὁ ἰσόθεος Ὀδυσσεάς χαμένος... Ἡ περιουσία του ὄλο λιγοστεύει ἀπὸ λόγου σας, πὺν χρόνια τώρα τρώτε ἀπὸ τὸ βιός του ἀμλόδιστα—βρίσκοντας πρόφαση τὴν ἀρνησὴ μου νὰ διαλέξω γι' ἄντρα μου ἓναν ἀπὸ σᾶς... Τὰ νιάτα μου, ἄδικα σπαταλημένα ἀπὸ τὴν προσμονὴ κι ἀπ' τὴν ἀγρύπνια καὶ τὸ κλάμμα, κεῖνον πὺν ἡ ψυχὴ μου τοῦ ἴμεινε πιστὴ ὡς τὰ τώρα...

ΕΥΡΥΜ. (σκληρὰ). Δικό σου εἶνε τὸ φταιξιμο, βασίλισσα... Κι ἂν εἶχες σὺ λιγώτερο σκληρὴ τὴ γνώμη—μιά κι ὁ πολυμήχανος ἐχάθηκε Ὀδυσσεάς—θάβρισκε πιότερα ὁ Τηλέμαχος του νὰ κληρονομήσει...

ΠΗΝΕΛ. (ἐπιτιμητικά). Εἶσαι γενναῖος, Εὐρύμαχε, μά, πιὸ σκληρὸς ἀπ' ὅ,τι χρειάζεται... Τὴν ἀγάπη μου ἂν ἔτσι εὐκόλα καὶ γλήγορα ἀπόστρεφα ἀπ' τὸν Ὀδυσσεά, πὺν τόσο λίγο χάρηκα σὲ τοῦτο τὸ παλάτι, κι ἐρριχνα σ' ἄλλον, δίχως νὰ θυμᾶμαι πιά τὶς ἀρετὲς καὶ προτερήματα πὺν τὸν ξεχώριζαν ἀνάμεσ' ἀπ' τοὺς ἄλλους—γιατὶ, ὅμοιον ἄντρα δὲν ἐγέννησε θνητὴ ἀκόμα—τώρα πὺν ὁ χρόνος τὸν ἔχει κάμει θρύλο πιά, καὶ σὺ (πρῶτος, θαρρῶ) κι οἱ εὐγενικοὶ τοῦτοι ἀπὸ—δῶ μνησιῆρες, δὲ θὰ μὲ κατηγοροῦσατε πὺν τόσο γλήγορα παρηγορήθηκα γιὰ τὸ χαμὸ ἐνοῦ τέτιου ἄξιου ἄντρα πὺν κρατάει ἡ γεννιά του ἀπ' τοὺς θεοὺς;

Γιὰ—τάχα—δὲν τὸ ξέρετε ὄλοι σας, ἂ-

πὸ τοῦ πάνσοφου μαντατοφόρου τῶν θεῶν, τοῦ Ἑρμῆ τὸ σπέρμα, πὼς κατάγεται ὁ ἰσόθεος Ὀδυσσεύς; Τοῦ Ἑρμῆ γιὸς ὁ Αὐτόλυκος, καὶ τῆς πανόμορφης τῆς Χιόνης—εἶχε μιὰ πιόμορφη κόρη τὴν Ἀντίκλεια, πὸν ἔρωτεύτηκε ὁ Σίσυφος... Αὐτουνοῦ γιὸς εἶναι ὁ Ὀδυσσεύς, πὸν τὸν φωνάζουν γιὸ τοῦ Λαέρτη—ὅπως συνηθίζεται ἀνάμεσά μας, γιὰ νάχει κάθε θνητὸς καὶ θνητὸ πατέρα. Μά, κι ὁ γερο—Λαέρτης, πὸν οἱ θεοὶ δὲν τοῦστειλαν παιδὶ δικὸ του—τιμὴ του τόχε καὶ καμάρι του καὶ τὸν ἀγάπησε πιότερο κι ἀπὸ παιδὶ βγαλμένο ἀπ' τὴ δική του σάρκα...

Ἔτσι, ὁ Ὀδυσσεύς—θεοῦ σπορὰ—μὲ τὴ σοφία καὶ τὴν ἐξυπνάδα τοῦ θεοῦ προικίστηκε, μὰ κι ἀπ' τοῦ Σίσυφου φορτώθηκε τὶς πίκρες...

ΕΥΡ. (πιὸ μαλακά). Βασίλισσα, συμπάθα με... Μά, εἶν' ἀρκετὰ—θαρρῶ—τὰ χρόνια πὸν περάσανε, νὰ σὲ παρηγορήσουν... Δέκα φορές ἡ Περσεφόνη γύρισε ἀπ' τὸν Ἄδη στὴ μητέρα της καὶ κίνη ἔστρωσε τὴ γῆς μ' ὄλα τ' ἀγαθὰ πὸν στὰ χέρια της κρατεῖ, ἀπ' τὴ χαρὰ της. Κι ἀκόμα δέκα φορές ὁ ἄρχοντας τοῦ κάτου κόσμου, ὁ Πλούτωνας τὴ χάρηκε στὸ σκοτεινὸ κι ἀνήλιαγο βασίλειό του—ἀπὸ τότες πὸν μὲ τοῦ ἀντρός σου τέχνασμα τὰ φοβερὰ τὰ κάστρα τῆς Τρωάδας πέσανε στῶν Ἀχαιῶν τὰ χέρια, κι ἡ Ἀργεΐτισσα πανόμορφη Ἑλένη στῆς Σπάρτης ξαναγύρισε τὴν πολιτεία μὲ τιμές...

ΠΗΝΕΛ. (μ' ὄργη καὶ πόνο μαζί). Μὴ μοῦ τὴ μελετᾶτε τὴν καταραμένη... Ἄμποτες νὰ μὴν εἶχε γεννηθεῖ, ἢ ἀντροφόνος!.. Γιατί, ἐκείνη τώρα χαίρεται τὸν ἄντρα καὶ τὰ πλούτη της στὴν εὐαντηρὴ Λακεδαίμονα, ἐνῶ μυριάδες ἄλλες νιόπαντρες θρηνοῦνε τοὺς καλοὺς τους πὸν δὲ θὰ ξαναἰδοῦν...

ΕΥΡ. (μ' εὐγένεια). Βαρὺς ὁ πόνος σου, κυρά μου. Μά, ὄχι ἀγιάτρευτος...

ΠΗΝΕΛ. (θυμωμένη). Φτάνει σου, Εὐρύμαχε! Ἀρκετὰ! Μακάρι νὰ σοῦ ἔχαν δόσει οἱ θεοὶ ὅση ἀντρεία—καὶ φρόνηση!..

ΕΥΡ. (διαμαρτυρόμενος). Βασίλισσα... μὲ πρόσβαλες!

ΠΗΝΕΛ. (στὸν ἴδιο τόνο). Καὶ σὺ τὴν ἱερὴ τὴ μνήμη δὲ σεβάστηκες, ἀντρός καλύτεροῦ σου...

ΕΥΡ. (πειραγμένος). Στὶς πονηριές, μπορεῖ—μὰ στὴν ἀντρεία, τ' ὀρκίζουμαι, ὄχι!...

ΠΗΝΕΛ. (θυμωμένη). Ἄς εἶταν νὰ φανεῖ ἀπὸ κάπου καὶ θὰ... σ' ἔβλεπα...

ΕΥΡ. (μὲ κακεντρέχεια). Τὸ φάντασμα τοῦ θάειτανε. Στοῦ Πησειδῶνα τώρα ἐκεῖνος κάθεται τὰ δώματα...

ΠΗΝΕΛ. (ἐξαλλή). Θὰ σοῦ ἔκοβα τὴ γλώσσα—ἂν τὸ μποροῦσα...

ΕΥΡ. (μ' ἔξαψη). Βαρὺς ὁ λόγος πὸν ὑπηρετᾶει τὴν ἀλήθεια...

ΑΝΤ. (παρεμβαίνοντας μὲ ἔφος προῶ). Εὐρύμαχε, εἶσαι ἀψύχορος, ὅμως, μάθε—πὼς ὁ σεβασμός σου ἔπρεπε νὰ ἔνε πιὸ τρανὸς μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ πλᾶσμα. Εἶναι βασίλισσα—κι ἔχει ἀφορμὲς γιὰ νὰ θρηνεῖ, πιότερες ἀπὸ σένα γιὰ νὰ παραφέρνεσαι... Κι εἶν' ἀξιολάτρευτη, καθὼς δὲν τῆς λείπει οὔτε κι ἡ σωφροσύνη. Γυναίκα, μὲ τὴ δικὴ της ἀξιάδα, δὲ γεννήθηκε ἄλλη ἀπὸ κοιλιὰ θνητῆς... Καὶ σὺ, θεϊκιά κόρη τοῦ Ἰκάριου, συχώρα τον, βασίλισσα τρανή, γιὰ τὴν ἀγάπη του γιὰ σένα τοῦ θόλωσε τὸ λογικό...

ΠΗΝΕΛ. (μαλακά). Ἀντίνοε, ἄπρεπα φέρθηκα κεντώντας τὶς καλὲς καρδιές σας... Μά, δὲ μπορῶ ν' ἀντέξω πιά σὲ τοῦτο τὸ μαρτύριο... (κρύβει τὸ πρόσωπό της καὶ σκουπίζει τὰ δάκρυα πὸν κυλοῦν ἀπ' τὰ μάτια της, ἐνῶ δυὸ—τρεῖς γυναῖκες τῆς συνοδείας της τὴν περιποιοῦνται καὶ τὴν παρηγοροῦν).

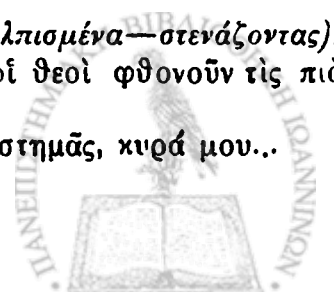
ΑΝΤ. (γλυκά). Γιαυτό, βασίλισσα, ἀποφάσισε...

ΠΗΝΕΛ. (ἀποφασιστικά). Τούτη τὴν ἀπόφραση ἤρθα γιὰ νὰ μάθετε... Ἀφοῦ, χτὲς βράδι πὸν προδόθηκα στὸ χρέος μου ἀπὸ ἀνάξιες δοῦλες κι ὁ Ἀντίνοος εἶδε τὸ παιγνίδι μου...

ΠΟΛ. (τὴ διακόπτει). Τριῶν χρόνων στοίχ.σε σὲ μᾶς καημούς, ὑπομονὴ κι ἀλληλοφάγωμα—καθὼς σὰ σκύλλοι ὄξω ἀπ' τὴν πόρτα σου κοιμούμαστε προσυμένοντας ν' ἀποφασίσαις, νὰ διαλέξεις... Κι ἂν δὲ σὲ πιάνουμε...

ΠΗΝΕΛ. (ἀπελπισμένα—στενάζοντας). Ἀλίμονο! Ὡς κι οἱ θεοὶ φθονοῦν τὶς πιὸ σταθερὲς ἀρετές...

ΠΟΛ. Μὴ βλαστημᾶς, κυρά μου...

ΠΗΝΕΛ. Ἀλλιῶς δὲ θάφηναν νὰ μὲ προδόσουν δοῦλες ἀνάξιες, ὅταν σὶὸ χρέος ποῦ μοῦ ἴαξαν, στεκόμουν πιστὴ καὶ φρονιμῆ..

ΠΟΛ. Τὴ φροनिμάδα δὲ φθονήσανε οἱ θεοὶ τὰ νιάτα σου, τὴν ὁμορφιά σου λυπηθήκαν ποῦ ἔτσι, ἀνέραστη ξεφτίζει...

ΠΗΝΕΛ. Πόλυβε, τοῦτο εἶνε ποῦ φοβᾶμαι πιότερο... Μὴν, ἡ θεὰ Ἀφροδίτη— ποῦ χρόνια δὲν τὴν τίμησα, μὰ ὄχι ἀπὸ δικό μου φταίξιμο κι ἀπὸ ἀκαταδεξιά μου— βουλήθηκε τὴν τιμωρία μου καὶ ζητάει τὸν ἀφανισμό μου ντροπιάζοντάς με ἔτσι... Μ' ἄς ἔχω μάρτυρες τὸ Δία πατέρα καὶ τὴ θεὰ τὴν Ἀρτεμη— μόνον ἡ ἀνάγκη ἀλλάζει τὴ βουλή μου...

ΠΕΙΣ. (ἀνυπόμονα). Καί... ποιά εἶνε ἡ νέα βουλή σου, ἀρχόντισσα; Δὲν εἶπες!..

ΠΗΝΕΛ. ...Ἀφοῦ τρεῖς χρόνους παίζοντας, Πείσαντρε, δὲν κέρδισα νὰ σᾶς καταφέρω ν' ἀποτραβηχτεῖτε καὶ νὰ ξαναγυρίσετε στὶς χῶρες σας, ὅπου πιὸ νέες καὶ πιόμορφες προσμένουνε γυναῖκες νὰ γίνουν ταῖρι σας κι ἀγόρια νὰ σᾶς φέρουν—καὶ μένα νὰ μ' ἀφήσετε ἡσυχῆ σ' αὐτὸ τ' ἀγαπημένο μου παλάτι τοῦ Ὀδυσσεά νὰ θρηνώ τις νύχτες, προσμένοντας τὸ γυρισμό του, ἀποφάσισα νὰ παντρευτῶ τὸν πιὸ ἄξιο ἀπὸ σᾶς, καθὼς ταιριάζει... (Ὅλοι μαζί ἀρχίζουν καὶ συζητοῦν μεταξύ τους, χειρονομοῦν ζωηρὰ γύρω της γιὰ λίγα λεπτά. Ὅσπου, ἐπεμβαίνει ὁ Πόλυβος).

ΠΟΛ. (μ' ἔμφαση). Γιὰ σταθεῖτε!.. Καί, πῶς θὰ ξεχωρίσει αὐτὸς ἀπ' ὅλους;

ΚΤΗΣ. (κουνώντας σὰν ἀπειλητικὰ τὸ δάχτυλό του). Κοίτα—καινούργια βάσανα πάνου μας μὴ ρίξεις κι ἄλλα...

ΛΕΚ. (εὐγενικά). Κάθε δική σου θέληση εἶναι προσταγή, βασίλισσα...

ΠΗΝΕΛ. (μαλακά). Τὸ ξέρω, γιὲ τοῦ Οἴνοπα, πῶς δίχως τὴ θέλησή μου, κανεῖς σας δὲ θὰ μ' ἔπαιρνε, γιατί δὲν εἶνε τίμιο καὶ στοὺς θεοὺς ἀρεστὸ νὰ προσβάλουν ἔτσι τις ἀρχόντισσες... Γιαυτὸ προσμένετε χρόνια ἔδω—πέρα... Μά, ὁ ἄξιος ποιὸς θὰ ἔνε ἀπ' ὅλους σας;

ΠΟΛΛΟὶ ΜΑΖΙ: Ποιὸς θὰ ἔνε;.. Ποιὸς θὰ ἔνε;.. (πάλι συζητοῦν ζωηρὰ μεταξύ τους λίγο).

ΠΗΝΕΛ. (ἤρεμα). Θὰ τὸν δείξουν οἱ

θεοί!.. Εὐγενικοὶ μνηστῆρες, τούτη εἶνε ἡ θέλησή μου: Ὁ ἀξέχαστος, ἰσόθεος Ὀδυσσεάς σὶὸ δῶμα ἐπάνω ἔχει ἀφήσει φεύγοντας γιὰ τὴν Τροία, ἓνα πολύτιμο ὄπλο... Ἐνα τόξο... Δῶρο τοῦ ἑξακουσμένου Ἴφιτου, ὅμοιο με τοὺς ἀθάνατους θεοὺς, τοῦ γιοῦ τοῦ Εὐρύτου, ποῦ ἀνταμώσανε σὶὸ σπῆτι τοῦ Ὀρτιλόχου στὴ Μεσσήνη. Ἄντρες τῆς Μεσσήνιας, τριακόσια πρόβατα μαζί με τοὺς βοσκοὺς εἶχανε κλέψει ἀπ' τὴν Ἰθάκη, κι ὁ Ὀδυσσεάς—στὴν πρώτη νιότη ἀκόμα—σταλμένος ἀπ' τοὺς γέροντες καὶ τὸ Λαέρτη πῆγε γιὰ χρέος ποῦ τοῦ χρωστοῦσε ὁ τόπος ὅλος... Κι ὁ Ἴφιτος ζητοῦσε ἐκεῖ δώδεκα φοράδες ποῦ πλανήθηκαν με τὰ πουλάρια τους—κι ἄχ, ἐτοῦτες γίνηκαν ἀργότερα ἀφορμὴ γιὰ τὸ χαμό του, γιατί τὸν σκότωσε ὁ γιὸς τοῦ Δία νὰν τοῦ τις κλέψει!.. Ἀνταμώνοντας με τὸν Ὀδυσσεά, γίνηκαν φίλοι μπιστικοὶ καὶ τοῦ χάρισε τὸ τόξο τοῦτο. Ἐκεῖνος πάλι ἔχαιρε τοῦ Ἴφιτου ἓνα σπαθὶ ἀπὸ καθάριο σίδηρο καὶ δόρου δυνατό... Τοῦτο τὸ τόξο ὁ θεϊκὸς κι ἄμοιρος Ὀδυσσεάς δὲν τόπαιρνε σὶὸν πόλεμο ποτέ. Τὸ φύλαγε γι' ἀνάμνηση πολυτιμου φίλου...

ΚΤΗΣ. (μ' ἀνυπομονησία). Πολὺ μακραίνει ἡ διήγηση, βασίλισσα...

ΠΗΝΕΛ. (ἤρεμα, συλλογισμένη). Τοῦ Πολυθέρου γιέ, σέ γνώριμο ἄν δὲ θέλει τόπο, ποῦ ξέρει ὅτι γιομάτος πίκρα καὶ λύπης θάεινε, νὰ φτάσει ὁ ἀνθρώπος, διαλέγει τὸν πιὸ μακρονὸ δρόμο...

ΚΤΗΣ. (στὸν ἴδιο τόνο). Ὅμως, θὰ φτάσει, θεόμορφη κυρά!.. Δὲν ὠφελεῖ ν' ἀργοπορεῖ...

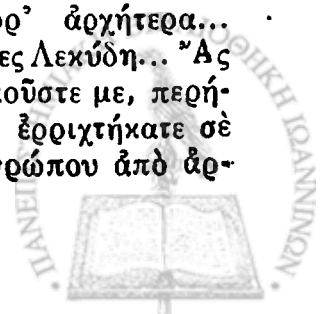
ΠΗΝΕΛ. Δίκαια τὸ λές... Μά, οἱ θεοὶ πλάσαν ἔτσι τοὺς ἀνθρώπους. νὰ θέλουν ν' ἀνοβάλουν τ' ἀνεπιθύμητα...

ΚΤΗΣ. Γιὰ μᾶς πολὺ πεθυμητό...

ΠΗΝΕΛ. Γιὰ μέναν ὄχι!.. Ποθητότερο σὶὸ τέρας νάφτανα τῆς ζωῆς μου...

ΛΕΚ. (παρακλητικά). Κυρά μου, πᾶρε ἀνάκαρα καὶ μίλησε... Ὅλοι τοῦτοι, με λόγους ἄπρεπους μποροῦν καὶ σέ πληγώνουν... Ἐμπέρδευε μίαν ὥρ' ἀρχήτερα...

ΠΗΝΕΛ. Σωστὰ μίλησες Λεκύδη... Ἄς πάρω θάρρος... Λοιπόν, ἀκοῦστε με, περήφανοι μνηστῆρες, σεῖς ποῦ ἐρριχτήκατε σέ τοῦτο ἔδω τὸ σπητικὸ, ἀνθρώπου ἀπὸ ἀρ-

χοντική γενιά πού λείπει τόσα χρόνια στά ξένα, πού μπορεί και νά μή ζει πιά, κι ἀνενόχλητα τρώτε και πίνετε ἀπ' τ' ἀγαθά του μέ τήν πρόφαση μόνο πώς θέλετε ἐμένα νά πάρετε γυναίκα σας. Για νά σταματήσει τοῦτο τὸ κακὸ και νά σωθεῖ ὅ,τι ἀπόμεινε ἀπ' τὸ βιὸς τοῦ Ὀδυσσεά για τὸ γιό του, τὸν ἄξιο του Τηλέμαχο, σήμερα ἐγὼ ἀποφασίζω νά παντρευτῶ κείνον πού πού θά νικήσει στὸ ἀγώνισμα πού θά σᾶς ὀρίσω. Σύμφωνοι;

ΠΟΛΛΟΙ ΜΑΖΙ: Σύμφωνοι... Σύμφωνοι...

ΠΟΛ. (εἰρωνικά). Φτάνει και τοῦτο νά μὴν εἶνε τέχνασμα σάν τὸ πανί τ' ἀργαλειοῦ σου...

ΠΗΝΕΛ. Κάνω ὄρκο στοὺς ἀθάνατους θεοὺς...

ΠΕΙΣ. Καί ποιὸ θά εἶνε τὸ ἀγώνισμα;

ΠΗΝΕΛ. Ὁ Ὀδυσσεάς τοῦ ἄρесе ν' ἀσκειται σ' αὐτό. Κάρφωνε στὸ χῶμα δώδεκα πελέκια, μέ τήν κόψη. Τ' ἀλφάδιαζε ἔτσι, ἴσια πού ἕνας ἄξιος σκοπευτῆς περνοῦσε τίς σαῖτες κι ἀπ' τίς δώδεκα τρύπες τους και τίς κάρφωνε ἀπέναντι στὸν τοῖχο... Ἐκεῖνος δὲν δυσκολευότανε καθόλου... Κι ἐγὼ—ὅποιον ἀπὸ σᾶς οἱ θεοὶ βοηθήσουν και περάσει ἔστω κι ἕνα βέλος ἀπ' τὰ δώδεκα πελέκια, ἄντρα μου τὸν παίρνω...

ΠΟΛ. Θαρρῶ πὼς κάπιο πλάνεμα ἔχει τὸ παιγνίδι...

ΛΕΚ. (ἐπιτιμητικά). Ντροπή σου, Πόλυβε, νά βρίζεις ἔτσι τῆ βασίλισσα...

ΠΟΛ. (μέ πῆσμα), Νά βάλει ἐν' ἄλλο ἀγώνισμα. Τὸ δίσκο, τὸ λιθάρι, για, τὸ πάλαιμα.

ΔΥΟ-ΤΡΕΙΣ ΜΑΖΙ: (μ' ἐπιμονή, σκληρά). Σὰ νάχει δίκιο ὁ Ἰόλυβος...

ΠΗΝΕΛ. (κάνοντας σημεῖο μέ τὸ χέρι νά ἡσυχάσουν). Εὐγενικά βλαστάρια, ἀρχοντικῶν γενιῶν, ἀκούστε με... Δόλο δὲν κρύβει ἡ πρότασή μου—μά τήν Ἀθηνα! Ὅμως, στὸ πάλεμα, στὸ δρόμο, στὸ κοντάρι!.. και σ' ὅποιο ἀγώνισμα, κανεὶς δὲ θάφτανε τὸν ἑακουστό Ὀδυσσεά, ἂν ζοῦσε... Τὸ ξέρετε καλά... Και θάθελα, τὸν ἄντρα πού θά πάρω, σὲ κάτι νά 'ταν ἄξιος του...

ΑΓΕΛ. (εἰρωνικά). Καὶ διάλεξες τὸ τόξο;

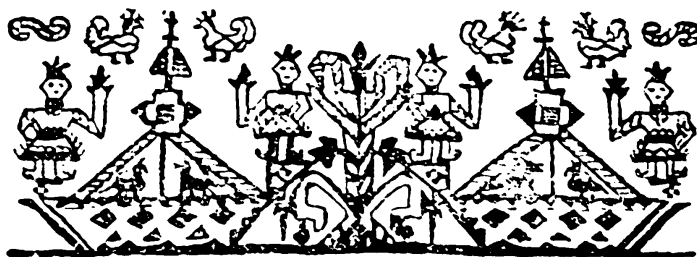
ΠΗΝΕΛ. Ὅχι τὸ τόξο μοναχά... Και δώδεκα πελέκια...

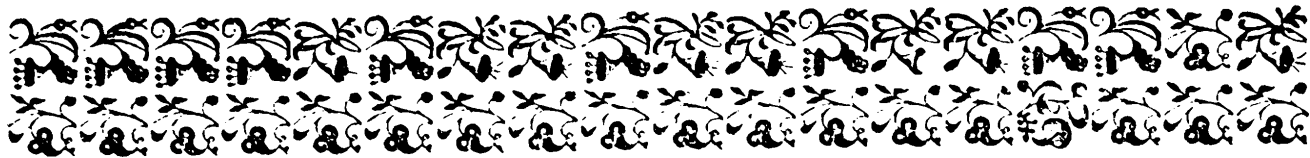
ΑΝΤ. (θαρρετά). Σύμφωνοι θεόμορφη κόρη τοῦ Ἰκάρου... Σωπάστε οἱ ἄλλοι... Τ' ἀγώνισμα ἄς μᾶς δείξει τῆ βουλή τῶν θεῶν και τὸν ἄξιο νά σταθεῖ στὸ πλάι της... Τὸ τόξο ἐκεῖνο τὸ θυμάμαι τότες πού εἶμυνα ἔφηβος... Φοβάμαι, δοξασμένοι μου μνησιτῆρες, πὼς ἀνάμεσά μας, κανένας δὲ θελαβρεθεῖ ἱκανὸς νὰν τὸ ιεντώσει... Και, θαρρῶ, πὼς βλέπω τὸ θεῖκό Ὀδυσσεά μπροστά μου, νά σαῖτεύει τὰ πελέκια στή γραμμή. Εἴτανε τ' ἀγαπητότερό του ἀγώνισμα αὐτὸ και μιὰ και τὸ θέλει ἡ βασίλισσα, σ' αὐτὸ ἄς ἀγωνιστοῦμε... Κι οἱ θεοὶ, ἄς βοηθήσουν ὅποιον κρίνουν πὸ ἄξιον ἀπὸ μᾶς...

ΠΗΝΕΛ. (φχαριστημένη φανερά) Εὐγενικέ μου Ἀντίνοε, μίλησες ὁμορφα και μυαλωμένα... Καλοὶ μου ἀρχόντοι κι ἀρχοντόπουλα, πάω νά πῶ τούτη τήν ἀπόφασή μου στοὺς γέροντες και τὸν Τηλέμαχο, κι αὐριο πάλι ἐδῶ νά συναχτεῖτε...

ΑΝΤ. (μέ θαυμασμό). Γυναίκα ἀγαπημένη στὸ καλό... Οἱ θεοὶ μαζί σου... Μὲ χτυποκάρδι θά προσμένουμε νά ξημερώσει!.. (φεύγουν ὄλοι).

(Συνεχίζεται)

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ δημ.λου

Η ΚΕΦΑΛΗ ΚΑΙ Ο ΘΡΥΛΟΣ ΤΗΣ

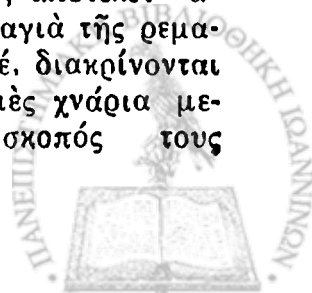
Δυσμικὰ τῶν Γιαννίνων ἐκεῖ σὲ 24 χιλμ. τοῦ δρόμου τους πρὸς τὴν Ἴγουμενίτσα, προβάλλει τὰ λευκὰ σπιτάκια του συμμαζωχτά, ἀνάμεσα ἀπὸ φράχτη καὶ δέντρα καρποφόρα, τὸ χωριαδάκι ἢ Ἀραχωβίτσα. Στὴ βαθεῖα ρεματιὰ πὺ ξανοίγεται σὲ νότιες παρυφῆς τοῦ χωριοῦ καὶ μέσα ἀπὸ τὴ γραβωτὴ ρίζα ἑνὸς πελώριου ὀρθόκορμου βράχου, ἀναβράει ἡρεμα τὰ κρούσιαλα νερά της ἢ πλούσια καρστικὴ πηγὴ τῆς Κεφαλῆς, ἀλλάζοντας σὰν ἀπὸ μαγεία τὴν ὄψη τοῦ κατάξερου καὶ γυμνοῦ ὡς ἐδῶ τοπίου.

Ἡ ἐπιθυμία μου νὰ γνωρίσω τὴν πηγὴ καὶ τὸν ἐνδιαφερτικὸ περιγύρῳ της, μ' ἔφερε σὲ μέρος τοῦτο, ἀπ' ὅπου ἀκολουθώντας προσεχτικὰ τὸ κατηφορικὸ μονοπάτι πρὸς τὴν ἰσκιωμένη ἀπ' τὰ πυκνὰ πλατάνια ρεματιὰ καὶ ξεστρατίζοντας λίγο κατόπι πρὸς τὸ μέρος τῆς ἄγριας πλαγιᾶς, αὐλακωμένης ἀπὸ πλῆθος ρυτίδες καὶ κατάσπαρτης ἀπὸ πέτρες ἑτοιμες νὰ καιρακυλίσουν σὲ βᾶθος, βρίσκομαι, ὀδηγημένος ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ νερά, σὲ τὸν τόπο τῆς ἀφειρηρίας τους. Πάνω σου ὁ θεόβραχος σκυθρῶπος, πὺ ἢ θωριά του θυμίζει πάντα μηδαμὴν τὴν ἀνθρωπινὴ μας μικρότητα, τυλιγμένος ἀνάλαφρα ἀπὸ τὴν ὑγρὴ ἀνάσα τῆς πηγῆς —θυμίαμα, λές, ἄγνὸ - λατρευτικὸ στὴν αὐστηρὴ του μεγαλωσύνη—μὲ κάτι κλαράκια ἀρρωστημένα στὴν κορφὴ, πὺ ὁ φόβος του ἀπαντᾷ ἀπὸ τοὺς ξυλοκόπους, γυρμένα ἴσια κάτω, σὰν κόμη ἀφρόντιστη, πὺ μάταια πασχίζει νὰ ρυτίσει τὴν κορυὰ του γύμνια, καὶ στὰ πόδια σου δίπλα μιὰν ἄβαθη δροσόλουστη σπηλιὰ πνιγμένη σὲ νερό, ἕνα νερὸ καθάριο κι ἡσυχο σὰν καθρέφτης, χρωματισμένο πρὸς τὴ μέση του γαλάζιοζωηρά... Ἀπ' ἐδῶ τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο ξεχειλίζοντας παίρνει τὸν κατήφορο γιομίζοντας τὴ ρεματιὰ μὲ τὸ μονότονο τὸ διαπεραστι-

κό του τραγούδι καὶ τὰ παιγνίδια του, σὰν νὰ χαίρεται τὴ λευτεριά του καὶ τὸ φῶς, καί, ἢ θὰ πέσει λίγο πὺ κάτω ἡσυχο στὴν ἀγκαλιὰ τῶν αὐλακιῶν, πὺ ἀπὸ καιρὸ τοῦ ἀνοιξαν οἱ ἀνθρώποι γιὰ νὰ ξεδιψᾷ ὑπομονετικὰ χαμοσέροντας τὲς τρυφερῆς πρασινάδες τῶν κήπων τους. ἢ γλυστρώντας καὶ χορεύοντας σὲ μάκρος τῆς ἀνήλιαγης λαγκαδιᾶς, θὰ τραβήσει ἔτσι βιαστικὸ ν' ἀνταμώσει τὴ νερομάνα τὸν Καλαμὰ σὲ αἰώνιο νωχελικὸ ταξίδι του πρὸς τὴ θάλασσα.

Τὸ γαλάζιο χρῶμα, πὺ παραξενεύει κάπως, σημαδεύει τ' ἀπύθμενο χάσμα ἀπ' ὅπου τὸ νερὸ ἀθόρυβα ἀνεβαίνει καὶ θρέφει τὴν ἀστείρειτη πηγὴ, χωρὶς ἢ προέλευσὴ του ν' ἄχει ἐξακριβωθῆ ἀπόλυτα. Ἴσως ἢ πηγὴ τούτη ν' ἀναι παρακλάδι τῆς ἄλλης μεγαλύτερης κοντινῆς τοῦ βελτσιστινοῦ ποταμοῦ, πὺ τροφοδοτοῦν μὲ τὰ νερά τους πλῆθος γνωστῆς κι' ἄγνωστες ὡς τώρα χωνεῦτρες τῆς λίμνης τῶν Γιαννίνων, καθὼς τὸ μαρτυροῦν οἱ ἀνάριες δολίνες πὺ κατὰ καιροὺς σχηματίστηκαν στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς καὶ κατὰ κάποιον τρόπο φανερώνουν τὸν ὑπόγειον δρόμον τοῦ νεροῦ, πρὸς τὴν κατεύθυνση πάντοτε αὐτῆ. (Οἱ χωριανοὶ ὅμως ὑποστηρίζουν, πὺ τὰ νερά τοῦ κεφαλόβρυσου ξεκινοῦν ἀπὸ τὴ Νότια τῶν Γιαννίνων λίμνη τῆς Λαγκατῆς, καὶ σὲ ἐνίσχυση τοῦ ἰσχυρισμοῦ τους αὐτοῦ μολογᾶν πὺς, κάποια ἐποχὴ παλιότερα πὺ πλημμύρισαν οἱ παρόχθιες περιοχῆς αὐτῆς τῆς λίμνης σπαρμένες μὲ κεχρί, ἢ πηγὴ ἔβγαζε μέρες ὀλάκερες σπόρους ἀπὸ τὸ φυτὸ αὐτό.

Ὁ γίγαντας πάλι βράχος πὺ ἀπ' τὰ πόδια του ἀναβράει τὸ νερὸ, ἀποτελεῖ ἀπόκρημνη προεξοχὴ στὴν πλαγιὰ τῆς ρεματιᾶς, στὴν περιμετρό του δέ, διακρίνονται καθαρὰ καὶ σὲ πολλῆς μεριῆς γνάγια μεσαιωνικῶν τειχῶν, πὺ σκοπὸς τους

θὰ ἦταν σίγουρα ἢ συμπλήρωση τῆς φυσικῆς ὀχύρωσής του. Ὁ ἸΑραβαντινὸς στὴν Χρονογραφία του (τ. Β' σελ. 17) ἀναφέρει, ὅτι ἐδῶ ὑπῆρχε φρούριο τῶν Δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου, σώζεται δὲ ὡς τὰ σήμε-
ρα στὸ χῶρον τοῦ τετράγωνου δεξαμενῆ μικρῶν σχετικὰ διαστάσεων ἀλειμένη ἐσωτερικὰ μὲ κεραμίδι, πὺν θὰ χρησίμευε χωρὶς ἄλλο στὴν ἀποθήκευση νεροῦ γιὰ τὰ ἀνάγκες του. Στὴν προέκταση ἀκόμα τῆς κορυφῆς τοῦ ἴδιου βράχου, κατὰ τὴ μερὰ τοῦ χωριοῦ, ὑπάρχει παλῆδὸ ἐκκλησιάκι μερικὰ εἰκονογραφημένο τιμῶμενο στ' ὄνομα τ' Ἀη-Γιαννιοῦ, πὺν οἱ ἐξωτερικὲς μὲ κεραμίδια διακοσμήσεις του πιστοποιοῦν τὴ Βυζαντινὴ του καταγωγή. Δίπλα καὶ κάτω ἀπὸ τὸ κάστρο σὲ κόρυφο τῆς ἴδιας αὐτῆς ρεματιᾶς, πυκνοὶ σωροὶ ἀπὸ παλιόπετρες κι ἕνα ἀκόμα παλιὸ ἐκκλησιάκι ὑπὸ τὴν ἱερή του δρυ ὕψιστο ἀνάμεσά τους, δείχνουν τὴν σὲ παλιότερους χρόνους ὑπαρξὴ στὸ σημεῖο αὐτὸ κάποιου πόλης ἢ χωριοῦ σημαντικοῦ—Παληοχώρα τὸ λέν σήμερα—πὺν τὸ κάστρο θὰ ἦταν ἡ ἀκρόπολή του.

Ἀφήνουμε τὰ γύρω μας πράγματα, μιὰ κι ἡ ἱστορία στέκεται ἀνίσχυρη νὰ φανερώσῃ τὰ μυστικὰ τους τυλιγμένα στὴν ἀξειδιάλυτη καταχνιὰ τοῦ παρελθόντος, πὺν βαθαίνει θαρρεῖς τὸν ὕπνο τους τὸ ἀσίγαστο μουρμουρίσμα τῶν νερῶν, γιὰ νὰ πετάξουμε ἀθόρυβα πρὸς τὴν τόσο ἐλκυστικὴ γιὰ τὴ γοητεία τους περιοχὴ τοῦ θρύλου, ὅπου μαθαίνουμε, πὺς στὸ κάστρο αὐτὸ ἐκάθονταν, πολὺ παλιὰ, κλεισμένα πανέμορφη βασιλοπούλα, ἦταν σὰ νὰ λέμε καὶ τοῦτο ἕνα εἶδος Κάστρου τῆς Ὀρηᾶς, ἀπὸ τὰ πολλὰ παρόμοια, πὺν συναντοῦμε σὲ διάφορα μέρη τῆς χώρας. Ὁ συμπαθὴς τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης, ὁ Κρυστάλλης, σὲ σχετικὴ περιγραφή του, πὺν δημοσιεύτηκε στὰ 1894 γράφει κοντὰ στ' ἄλλα καὶ τὰ παρακάτω:

«Κατὰ παράδοσιν ἐπὶ τοῦ βράχου τοῦτου ὑψοῦτο ἐν ἀμνημονεύτοις χρόνοις μαρμάρινος μέγας Πύργος, κατοικούμενος ὑπὸ περικαλλοῦς βασιλοπούλας, ἦτις ὑδρεύετο δι' ἀργυροῦ σίχλου ἐκ τῆς Κεφαλῆς, ρίπτουσα αὐτὸν δι' ἀλύσου ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ πύργου εἰς τὴν πηγὴν, ἦν ἐπὶ τούτῳ εἶχε τειχίσει δίκην λεκάνης ἢ φρεά-

τος, μέρη τῶν κονιαμάτων τῆς ὁποίας διακρίνονται ἀκόμη».

Θρυλὸς πὺν ζῆ καὶ σήμερα ἀκόμη στίς μνημῆς τῶν πιδὸ γεροντότερων τοῦ [Χωριοῦ ὁ ἴδιος στίς γενικὲς του γραμμὲς, μὲ κάποιες ὅμως παραλλαγὲς ἀξιοπρόσεχτες. Πὺς ἦταν δη' ἀδὴ ἀμαζόνα πολεμόχαρη καὶ φοβερὴ προηγήμισσα καὶ μάχονταν πρώτη καὶ κλύτερη αὐτὴ τοῦ κάστρου τοὺς ὄχτροὺς πῶρχονταντὰ τὸ κουρσέψουν, σέροντας γκότσια τὸ παιδί, πὺν θήλαζε ἀπὸ τὸ πσιώπλατα ριγμένο βυζί της!... Ὅμως δὲ μολογιέται τίποτες γιὰ τὸ τί ἀπόγινε τὸ κάστρο κι ἡ περήφανη κυρὰ του πὺν τόσο γενναῖα τὸ περάσπιζε. Τὸ δίχως ἄλλο θᾶχε τὴ μοῖρα τῶν ἄλλων Ὀρειοκάστρων. Θὰ πάρθηκε κι αὐτὸ ἀπὸ τοὺς ὄχτροὺς μὲ δόλο κι ἐκείνη θὰ ρίχτηκε ἀπὸ τὸ βράχο κάτω γιὰ νὰ μὴν πέση ζωντανὴ στὰ χέρια τους...

Ὁ Γιαννιώτης δικηγόρος Γ. Βαβαρέτος («Ἡ Ἡπειρος ἄλλοτε καὶ τώρα» σελ. 68) ἀποπειρῶμενος νὰ ἐρμηνέψει τὸ θρυλὸ τοῦτον, καθὼς ὁ Κρυστάλλης τὸν ἀναφέρει, καταλήγει στὸ πιδὸ κάτω ἔξυπνο, ἀλλ' ὄχι κι ἀνταποκρινόμενο στὴν ἀλήθεια συμπερασμα: «ὅτι οἱ παλιοὶ κάτοικοι πολὺ πιδὸ ἐνεργητικώτεροι ἀπὸ τοὺς σημερινούς, εἶχαν ὀλόκληρο σύστημα ὑδρεύσεως καὶ σωστὸ ὑδραγωγεῖο, τὸ νερὸ τοῦ ὁποίου ἐπότιζε τὰ σπαρτὰ των, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ ἐπαφένται στὸ ἔλεος τῆς βροχῆς». Ἡ γνώμη του ὅμως αὐτὴ γιὰ τὴ σημασία τοῦ θρύλου, πὺν θὰ δυσκολεύονταν πολὺ νὰ τὴ διατυπώσῃ ἂν εἶχε ὁ ἴδιος ἐμπειρία προσωπικὴ τῆς περιοχῆς πὺν αὐτὸς ἀναφέρεται φαίνεται ἐξυπηρετικὴ περισσότερο τοῦ γενικώτερου κατὰ πάντα ἱεροῦ σκοποῦ τῆς πιδὸ πάνω ἐργασίας του, πὺν ἦταν νὰ διαλύσῃ ὀπωσδήποτε τὸν ἄλλο ἐκεῖνο τόσο πλατεῖα διαδομένο καὶ δυστυχῶς πολὺ πιστευτὸ μῦθο, τῆς ἀγιάτρευτης δηλ. φτώχειας τῆς ἠπειρωτικῆς γῆς. Κοντολογῆς τὸ μόνο πὺν μποροῦμε ἀνεπιφύλαχτα νὰ ὑποστηρίξουμε σὲ μιὰ ἀπλὴ μόνο συσχέτιση τοῦ θρύλου μὲ τὰ πράγματα, εἶναι πὺς τὸ κάστρο τοῦτο ποτὲ—ἀκόμα καὶ σὲ περίπτω-
ση μακρόχρονης πολιορκίας του—δὲν ὑπόφερε ἀπὸ ἔλλειψη νεροῦ. Γιατὶ ὁ ἀπάτη-
τος γκρεμὸς πὺν τὴν κορυφὴν του αὐτὸ στε-

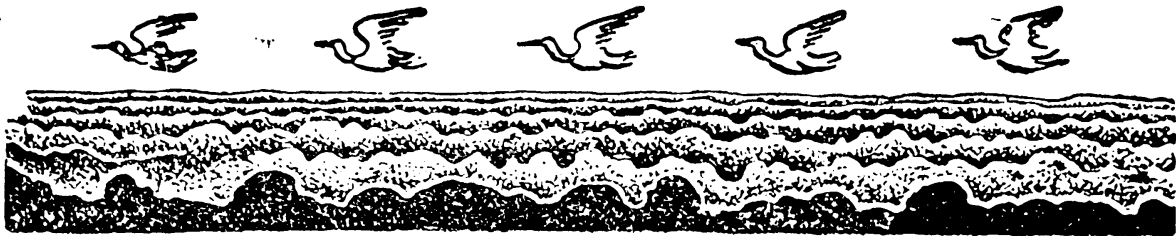
φανώνει από την απότομη κοψιά και πα-
ρά τὸ μεγάλο σχετικά ὕψος του, ἐπιτρέπει
εὐκολά τὴν ἀντληση νεροῦ ἀπὸ τὴν πηγὴ
ποὺ βγαίνει κάτω στὴ ρίζα του μὲ τὰ συνη-
θισμένα μέσα. Τὸ πλεονέκτημα αὐτὸ θὰ ἦ-
ταν πιστεύουμε ἕνας ἀπὸ τοὺς λόγους, ἴσως
ὁ κυριώτερος, τῆς στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀνέγερ-
σῆς του.

Ὅποια ὅμως κι ἂν εἶναι ἡ ἐρμηνεία
τοῦ ὄμορφου τούτου θρύλου ποὺ ὁ ἴσκιος
του ἀχνὸς πλανιέται ἀκόμα πάνω ἀπὸ τὴν
κεφαλὴ καὶ τὰ χαλάσματα τοῦ κάστρου της,
ὁ ἴδιος ξεθύμανε τόσο πολὺ καὶ χρόνο μὲ
τὸ χρόνο πάλι νὰ χαθῆ ὁλότελα. Ἴσως για-
τι ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος μὲ τὴν κοντόθω-
ρη, τὴν ὑπερτροφικὴ ἀφοσίωσή του στὶς τό-
σο καταθλιπτικὲς πραγματεῖες τοῦ βίου, ἔ-
χασε τὴν ψυχικότητά του τινάζοντας ἀσυλ-
λόγιστα ἰὴ μιὰ κοντὰ τὴν ἄλλη τὶς χρυσὲς

γέφυρες ποὺ τὸν ἔδεναν μὲ τὴν ξέμακρη, τὴ
χαμένη μέσα στοὺς αἰῶνες ἠρωϊκὴ ἐποχὴ,
κι οἱ θρύλοι παραδείσια πουλιά, ποὺ κι-
νοῦσαν ἀπ' ἐκεῖ γιὰ νὰ τὸν παρηγοροῦν καὶ
τὸν ἐμπνέουν, πέταξαν σκιαγμένα μακρὰ
καὶ χάνονται, ἀφήνοντας τὶς φωλιές τους
ποὺ πρωτόειδαν τὸ φῶς κρύες κι ἄραχνες...

Ὅμως ἀναστημένος τώρα στὶς θαλπω-
ρὲς τῆς ἀγάπης μας ὁ μισόσβηστος παληὸς
μας τοῦτος θρύλος, μὲ τὴν ἀρρενωπὴ τὴν
ἀπαράμιλλη ποίηση θὰ ξανανθίσει πάλι
στ' ἀσκητικὸ καὶ γνώριμό του λίκνο, γιὰ
νὰ σκορπάει ἀπὸ τὸ βράχο πάνω τὴ θεία
μοσχοβολιά του, γιὰ ν' ἀποπνευμοτώνει τὰ
μαῦρα τοῦτα ρέπια μὲ τὶς κρύφιες ἀναμνή-
σεις ποὺ κάποτε τὸν γέννησαν, ἐνῶ κάτω
χαμηλὰ θὰ κυλάει αἰῶνια τὸ σύστημα τῶν
ὕδατων της ἢ «παγὰ λαλέουσά» του, ἢ Κε-
φαλή.....

ΚΩΣΤΑ ΑΓΝΑΝΤΗ

ΤΟ ΝΑΥΑΓΙΟ

II

(Τὸ ξέκομμα)

Δυὸ μέρες ἔμειναν οἱ ναυαγοὶ στὴν πόλη τῆς Ἰθάκης караβοτσακισμένοι καὶ τοῦτοι σὰν τὸν παλῆδ Βασιλιάτης, τὸν Ὀδυσσεά. Οἱ ἀρχὲς ἐκεῖ τοὺς περιποιήθηκαν μὲ τὸ παραπάνω.

Στοὺς ἐπιβάτες τῆς «Πύλαρου» ποῦχαν χάσει τὶς ἀποσκευές τους μοίρασαν καὶ κάτι ρουχαλάκια κι' ἔτσι ὁ Γάκης κουτσοντύθηκε μ' ἓνα παλῆδ σακκάκι, μ' ἓνα σκουφο καὶ μὲ κάτι παντοῦφλες χωρὶς τακούνια, ἀντὶς γιὰ παπούτσια.

Τὴν τρίτη μέρα ποῦτ'—πρωῖ φουντάρισε στὸ λιμάνι τὸ ἀτμόπλοιο «Ἵδρα». Εἶχε σταλθῆ ἀπ' τὴν Κυβέρνησι νὰ μεταφέρῃ τοὺς ναυαγοὺς στὰ σκαλώματα ποὺ προοριζόταν ὁ καθέννας τους.

Χρόνια ἔπειτα διηγόταν ὁ Γάκης μὲ τὶ λαχτάρα πρωτοανέβηκε στὸ βαπόρι τοῦτο, διὰν διατάχτηκε νὰ σπαλάρῃ ἀπὸ τὸ ὁμορφο λιμάνι τῆς Ἰθάκης. Ἐκεῖνο ποὺ ποτέ του δὲ λησιμόναε ἦταν ἡ μεγάλη τρομάρα ποὺ πῆρε σὰν ἀκούστηκε ξαφνικά, κεῖ ποὺ καθόνταν ἀφηρημένος στὸ κατάστρωμα, ὁ κρότος ἀπὸ τὸ σήκωμα τῆς ἄγκυρας· πετάχτηκε ἀπότομα ὀλόρθος. Ὁ βρόντος τοῦτος τοῦ θύμισε γιὰ μιὰ στιγμή τὸν τρομερὸ κρότο τῆς σύγκρουσης.

Ὅλον τὸν χειμῶνα ἐκεῖνον, ἔλεγε, ζῆ τοῦσε συντροφιά τῆς μάννας του γιὰ νὰ κοιμᾶται τὰ βράδια. Τὰ μπουμπουνιστάρια καὶ οἱ κεραυνοὶ τὸν τρόμαζαν καὶ τὴν ἡμέρα ἀκόμη τὴν νύχτα δέ, στὸν ὕπνο του, τόσος ἦταν ὁ φόβος του, ποὺ πιανόταν ἀπὸ τὸ κορμὶ τῆς μάννας του, σὰν μικρὸ

παιδί· τέτοιο τρόπο εἶχε πάρει!

Τὴν ἄλλη μέρα οἱ караβοτσακισμένοι μας φτάσαν στὴν πόλη τους, τὴν πρωτεύουσα τῆς περιοχῆς τους. Ὁ Γάκης ἐκεῖ τράβηξε γραμμὴ γιὰ τὸ γινώριμό του σπιτι τοῦ Παπασπύρου ποὺ καθόνταν μαθητῆς.

Ἡ βροχή· μέρες τώρα, δὲν εἶχε πάψει οὔτε στιγμή· ἔβροχε—ἔβροχε μὲ τὸ καντάρι, ποὺ λέει ὁ λόγος, λὲς κι' εἶχαν ἀνοίξει ὅλοι οἱ κρουνοὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τελειωμὸ δὲν εἶχαν. Τὸ μεγάλο ποτάμι ποὺ περιζώνει τὴν πόλη, ἦταν φίσκα κατεβασμένο πέρα γιὰ πέρα· ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή φόβος ἦταν μὴν ξεχειλίσει μέσα στὴν πόλη.

Γιαλὸ δὲν ἔβλεπε πουθενὰ τὸ μάτι σου, μέχρι πέρα στὸ Ἰμαρὲτ καὶ πειὸ πάνω ὡς τὴ Βλαχιόρνα. Τὸ πᾶν εἶχε κατακλυσθῆ καὶ τὸ νερὸ κόντευε νὰ φτάσει καὶ τὶς καμάρες ἀκόμα τοῦ μεγάλου γεφυριοῦ.

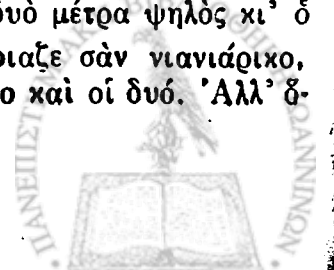
Πῶς νὰ ξεκινήσουν, λοιπόν, μὲ τέτοιον καιρὸ ν' ἀνέβουν στὸ χωριό; ἦταν, βλέπεις, δυὸ μέρες ποδαρόδρομος. Ἔτσι θέλοντας καὶ μὴ, ἔμειναν ἄλλες δυὸ μέρες στὴν πόλη.

Τὴν μεθαυριανή, χαράγματα, κτύπησε δυνατὰ ἡ δέσπορτα τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Παπασπύρου· ἦταν ὁ Δῆμος.

—Κράτησε λίγο ἡ βροχή, λέει στὸν Γάκη ποὺ τὸν ὑποδέχτηκε ἀγουροξυπνημένος μ' ἓνα μεγάλο χασμουρητό. Φαίνεται πὼς θὰ ξεκόψη. Ἔρχεσαι; ἐγὼ φεύγω· πάω μὲ τὰ ποδαράκια μου.

Τὶς ποδάρεις του ἤθελε μᾶλλον νὰ εἰπῆ· γιατί τοῦτος ἦταν δυὸ μέτρα ψηλὸς κι' ὁ Γάκης δίπλα του ἔμοιαζε σὰν νιανιάρικο, ἔσκίνησαν ὥστόσο καὶ οἱ δυὸ. Ἄλλ' ὅ-

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου σ. 901

ταν προχώρησαν κάμποσο ὄξω ἀπὸ τὴν πόλη, τότε ἀντελήφθηκε ὁ Γάκης πῶς μὲ τὶς χωρὶς τακούνια παντοῦφλες του δὲν τοῦ ἦταν δυνατὸ νὰ βαδίζη στέρεα ὄλο καὶ γλυτροῦσε στὶς λάσπες ἄλλοῦ πατοῦσε κι' ἄλλοῦ βρισκόταν. Καὶ σάμπως ἦταν μόνο τοῦ οἱ; Ἄρχισε πάλι ἀκατάπαυστη ἡ βροχή. Ἔτσι ἡ πορεία τους γίνηκε ἀκόμα πειδὸ δύσκολη.

Ὁ Γάκης τότε σκέφτηκε γιὰ μιὰ στιγμή νὰ γυρίσῃ πίσω στὴν πόλη μὰ πού νὰ τὸν ἀφήσει ὁ Δῆμος, πού ἐξασκοῦσε πάνω του ἐπιρροή σὰν πιὸ μέγανος καὶ πολὺ πειδὸ ἔμπειρος.

— Ἄσε με, μωρὸ Δῆμο, νὰ γυρίσω, καθιχέτευε ὁ Γάκης. Μὴν κυττᾶς ἐσύ· ἐγὼ εἶμαι ἀμάθητος ἀπὸ δρόμο· κι' ὕστερα, δὲ βλέπεις τὸν καιρὸ; θὰ βρέξη ἀράδα καὶ σήμερα καὶ ἄύριο καὶ βδομάδες ἀκόμα.

Ἄλλ' ὁ Δῆμος ἐπέμενε νὰ συνεχίσουν πῶς θὰ τὸν ἀφηνε μοναχό, μιὰ καὶ ξεκίνησαν μαζί ἀπ' τὴν Ἀθήνα;

— Ἄλ' ὡς τε, τοῦ λέει, σταματοῦμε καὶ παραπίνω, στὸ χάνι τοῦ Κολοκύθα, ἅμα ἰδοῦμε τὸ ἐνάντιο.

Πείστηκε καὶ συνέχισαν ἔτσι τὴ θλιβερὴ πορεία τους, μουσκενόμενοι ὡς τὸ κόκκαλο. Τὸ πῆρε τώρα καὶ ὁ Γάκης ἀπόφαση ὅπου τὸ βγάλει ἄκρη.

— Σὰν φτάσουμε τὸ βράδυ στοῦ Καλούδα, θὰ τὸν βάλωμε νὰ μᾶς ἀνάψῃ μιὰ φωτιά νὰ στεγνώσωμε καλά· μὴ σὲ νοιάζει ἐσένα τὸν ἐνθάρρυνε ὁ Δῆμος.

Περπάτησαν ὅλη τὴν ἡμέρα, βρεχόμενοι καὶ λασπωνόμενοι.

Πρὸς τὸ βραδάκι ὅμως, ὁ Δῆμος σὰν εἶδε ὅτι κόπτενε νὰ νυχτώσει πρὶν φτάσουν στὸ χάνι τοῦ Καλοῦδα, πρότεινε στὸν Γάκη ν' ἀφήσουν τὸν Δημόσιο δρόμο καὶ ν' ἀκολουθήσουν τὸ μονοπάτι πού περνοῦσε ἀπὸ τὸ Ξέκομα, κόλλητα στὸν μέγανο ποταμό θὰ συντόμευαν κατὰ πολὺ ἔτσι τὸ δρόμο τους.

— Μὰ λές, μ' αὐτὲς τὶς ἀκατάπαυστες μπόρες νὰ σώζεται μονοπάτι κεὶ στὴν πλαγιά, στὸ Ξέκομα; παρατήρησε ὁ Γάκης. Ἦ γλυτώσαμε ἀπ' τὴ θάλασσα γιὰ νὰ πνιγοῦμε τώρα στὸ ποτάμι; Κι' ἔπειτα καλά ἐσύ· μὰ ἐγὼ πῶς θὰ μπορέσω νὰ περάσω μὲ τοῦτα τὰ παπούτσια;

Ὁ Δῆμος ἐπέμενε. Ἄν νύχτωναν πῶς θὰ βადίζαν; κλεφτοφάναρο δὲν εἶχαν. Κι' ἔλειτα, τοῦ πρόσθεσε:

— Μὴ φοβᾶσαι χαμένε· ἐγὼ θηρίο ἄντρας ὡς ἐκεῖ ἀπάνω σ' ἀρπάζω καὶ στὰ χέρια στὴν ἀνάγκη!

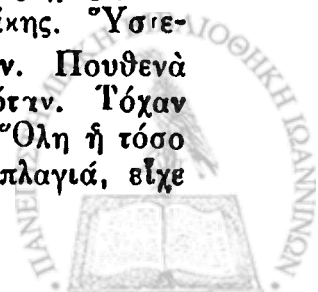
Παράτησαν τότε τὸ Δημόσιο δρόμο καὶ πῆραν τὸ μονοπάτι. Προχώρησαν κάμποσο καὶ σὲ λίγο φτάσαν μπροστὰ στὸ Ξέκομα. Τὸ μονοπάτι περνοῦσε κεὶ σὲ μιὰν ἀπότομη, σχεδὸν κάθετη πλαγιά, πού σχηματίστηκε παλιότερα ἀπὸ μιὰ μεγάλη καθίζηση. Τὸ πέρασμά του ἀκόμα καὶ μὲ ξηρασία, τὸ καλοκαίρι, εἶναι πάντα ἐπιφοβο, γιὰ τὸ χῶμα εἶναι ἀργιλ' ὠδες ῥίπα, καὶ σὲ πολλές μεριὲς κρατάει καὶ νερό. Ἔτσι μὲ τὸ διάβα, τὸ μονοπάτι γίνεται λισπερὸ ἀπὸ μιὰ λάσπη γλίνα, πού εὐκόλα, πατώντας τὴν, μπορεῖς νὰ γλυστρήσῃς κάτω καὶ νὰ βρεθῆς μὲς τὸ ποτάμι, πού λίγο χαμηλότερα περνάει ἐκεῖ σὺρριζα, Μεγάλος ὁ κίνδυνος. Γιὰ τοῦτο μόνο πεζοὶ καὶ ψυχραῖμοι ὁδοιπόροι περνοῦσαν ἀποκεῖ καὶ τὸ καλοκαίρι ἀκόμα. Τὸν χειμῶνα ποῖος τόλμαε;

Τὸ ποῖο ἐτικίνδυνο μέρος ἦταν δὲν ἦταν ἐκατὸ μέτρα· ἀλλὰ τὸ κακὸ ἦταν πού τὸ μονοπάτι ἐκεῖ ὄλο καὶ κατηφόριζε πρὸς τὸ ποτάμι καταλήγοντας χαμηλὰ σὲ ὄχτες του.

Ἔτσι ὅσο κατεβαίεις, τόσο καὶ πλειότερο τὸ ζυγώνεις. Στὸ παραμικρὸ γλύστρημα ἔτοιμο εἶναι νὰ σὲ τυλίξει μὲ τὸ νερόνιο του σάβανο.

Οἱ συνοδοιπόροι μας, σὰν ξεκάμπισαν ἀπὸ τὸ δασωμένο μέρος καὶ ἀνίεψαν τὸ Ξέκομα, τὶ νὰ ἰδοῦν; Κάτω φύσαε τὸ ποτάμι ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, φουσκωμένο ἀπ' τὶς μεγάλες συνέχεια μπόρες, μέρες τώρα. Κάποιο δέος τοὺς ἐπιασε τότε καὶ τοὺς δυὸ καὶ μιὰ κρυάδι ἐνοιώσαν νὰ περνάει ἀπ' τὸ κορμί τους. Μὰ δὲν τὸ ἐξωτερίκευαν. Τὸ κράτησε μέσα του ἡ καθένας.

Στὴν ἀρχὴ τοὺς ξεγύλασε τὸ μονοπάτι διακρινόταν καλούτσικα καὶ προχώρησαν μπροστὰ ὁ Δῆμος, πίσω ὁ Γάκης. Ὑστερα ὅμως, πειδὸ πέρα σταθῆκαν. Πουθενὰ μονοπάτι οὔτε ἴχνος δὲ φαινόταν. Τόχαν ξαλείψει οἱ πολλὲς οἱ μπόρες. Ὅλη ἡ τόσο ἀπότομη καὶ φοβερὴ ἐκείνη πλαγιά, εἶχε

μεταβληθῆ σ' ἓνα μεγάλο μουσκεμένο σφουγγάρι πού ὄπου τὸ ζουλάς, νερὸ βγάξει. Κι' ἀπὸ πάνω τσιτσιρίζε ἀδιάκοπη ἢ βροχή, σιγανή, μονότονη διαπεραστική. Γιὰ νὰ προχωρήσουν, πατοῦσαν στὴ γλοιώδη κείνη λάσπη καὶ δὲν ἦταν μοναχὰ πού γλυτροῦσαν πρὸς τὰ κάτω, ἰδιαίτερα ὁ Γάκης μ' ἐκεῖνα τὰ χωρὶς τακούνια παπούτσια, ἀλλὰ καθίζεγε, διὰν πατοῦσαν, κι' ὄλο τὸ ἔδαφος πρὸς τὰ κάτω, πρὸς τὸν ποταμό. Ὁ κίνδυνος ἦταν μεγάλος· κάθε βήματα τους καὶ ὁ θάνατος μπροστὰ τους. Λίγο νὰ παρασύρονταν πρὸς τὰ κάτω, βέβαιος ὁ χαμός τους.

Τὰ χροιάστηκε τότε στὰ καλά κι' ὁ Δῆμος, πούηταν βαρὺς ἀντρούκλας ὡς ἐκεῖ ἀπάνω καὶ στὸ δικό του πάτημα τὸ ἔδαφος ὑπεχωροῦσε πιὸ περισσότερο.

—Πῶ—πῶ! τί πάθαμε, φώναξε γιὰ μιὰ στιγμή. Πᾶμε χαμένοι!

Τὸ φωναχτὸ τοῦτο ἔφτασε γιὰ νὰ πιᾶση τὸν Γάκη, μιὰ τρεμούλα ἀπο τέτοιο φόβο πού τὸ σῶμα του ἄρχισε νὰ κλονιέται ὀλόβολο λές καὶ πέρναε ἠλεκτρισμὸς μέσα του.

Καὶ σάμπως τοῦτο μόνο; Ξεκόβονταν ἀπὸ τὴν κορυφή κάθε τόσο καὶ κομμάτια ἀπὸ τὴ μελίστα, πού φόβος ἦταν μὴν κανένα ἀπὸ δαῦτα τοὺς εὔρισκε στὸ κεφάλι.

Νὰ πέσωμε τῆς κοιλιᾶς ἀπάνω στὴ λάσπη, φώναξε τότε ὁ Δῆμος. Νὰ στηριζόμεστε ἀγκλιαστὰ σὲ τούτη μὲ τὰ χέρια, μὲ τὰ νύχια προχωρώντας μὲ βήματα πλαγιαστά. Κι' ὅ,τι εἶπε ὁ Θεός!

Προχώρησαν ἔτσι λίγο συρρόμενοι τῆς κοιλιᾶς καὶ κολυμπῶντας στὴ λάσπη ὄλο καὶ πλησίαζαν τώρα πρὸς τὸ βουβὰ φουρτουνιασμένο κάτω ποτάμι. Ζήτημα ἦταν ἂν ἀπείχαν δυὸ ὄργυες· σ' αὐτὲς τὶς δυὸ ὄργυες κρεμιόταν τώρα ἡ ζωὴ τους.

Λιγούλακι πειὸ πέρα φαινόταν ἡ συνέχεια τοῦ ξεκομμένου μονοπατιοῦ, πού ἢ κατεβασιὰ τοῦ ποταμιοῦ φτάνοντας ὡς ἐκεῖ, τὸ ἔφτανε καὶ τὸ ἐγλυφε μὲ τὴν ἀφρισμένη θολούρα τῆς. Ὅμως, ἦταν ἀπὸ Θεοῦ, νὰ βρῆσεται δίπλα του ἓνας πλάτανος ξεκομμένος, πού ἢ ρίζα του, ὀριζόντια γερόμενη, συνέχιζε στὴ μεριά τούτη τὸ μονοπάτι πειὸ στέρεα.

Ἄν μπορούσαν νὰ βάλουν πόδι καὶ—

πάνω του πρὶν παρασυροῦν στὸ ποτάμι, σώθηκαν. Ἄλλοιως;

Ὅ,τι ὅμως εἶχαν νὰ κάμουν, ἔπρεπε τὸ γληγορότερο, γιὰτι ἄρχισε νὰ σουρουπώνη. Ἄν τοὺς ἔπιανε ἢ νύχτα ἐκεῖ ἦταν σίγουρα χαμένοι.

—Κουράγιο, Γάκη, μὴ φοβηθῆς· ἔβγαλε μιὰ φωνὴ μεγάλη καὶ τρεμουλιαστὴ ὁ Δῆμος, καὶ συνέχισε:

—Θὰ κάνωμε ἓνα σάλτο ἢ θὰ σωθοῦμε ἢ θὰ πιγοῦμε!

Σ' ὄλο τοῦτε τὸ διάστημα, πού νὰ βγάλῃ μιλιὰ ὁ Γάκης· καὶ νάθελε δὲ μπορούσε. Ἐβλεπε, ὦρα τώρα, τὸ χάρο μὲ τὰ μάτια κι' ὁ φόβος τὸν εἶχε τέλεια παραλύσει.

Ἄπ' τὴ δυσανάλογη ἐξ ἄλλου προσπάθεια πού κατέβαλλε γιὰ νὰ μπορῆ ν' ἀπολουθῆ τὸ Δῆμο κατὰ πόδας, πεσμένος πάνω στὴ λάσπη, ἔνοιωθε τώρα μεγάλη ἐξάνσληση.

Μὰ τί δὲν κάνει τὸ ἐνστικτο τῆς αὐτοσυντήρησης; τὸν ἄνθρωπο θηρίο καὶ τὸν ἀδύναμο σωσιὸ λιοντάρι.

Βλέπει τὸ Δῆμο νὰ σαλιάρη μέσα στὰ ὄλα, τεντώνοντας τὶς ποδαροῦκλες του πρὸς τὸν πλάτανο, τὸν βλέπει γιὰ μιὰ στιγμή ὀλόρθο· κεῖ νὰ τοῦ ντεντώνη τὸ χέρι του γιὰ βοήθεια, παίρνει τότε καὶ τοῦτος κουράγιο, βάζει ὄλη τὴ δύναμή του πηδάει καὶ βρίσκει στὴ στιγμή δίπλα του. Ἡ καρδιά του κτυποῦσε σὰν τύμπανο. Μὰ καὶ ἡ χαρὰ του ἦταν ἀπροσμέτρητη.

—Σωθήκαμε, Δῆμο μου· σωθήκαμε, ἀνέκραξε τότε μὲ λυγμοὺς καὶ δάκρυα στὰ μάτια.

Κι' ἔπεσε στὴν ἀγκαλιά του.

—Κοῖμα δὲν ἦταν, ὀρὲ Δῆμο, νὰ χαθοῦμε τόσο ἄδικα; Ψιθύρισε μὲ ἄφατη συγκίνηση, κι' ἀναλύθηκε σ' ἀναφυλλητὰ, μὴ μπορῶντας νὰ συγκρατήσῃ τὰ δάκρυα τῆς χαρᾶς του.

Ἀγκαλιαστῆκαν τότε καὶ οἱ δυὸ χαρούμενοι μὰ καὶ συγκινημένοι ὅσο νὰ εἰπῆς.

Νύχτωσε. Μέσα στὴ μαύρη καταχνιά, δυὸ σκιὲς γκριζὲς βάδιζαν τώρα πρὸς τὸ χάνι τοῦ Καλούδα.

Περπατοῦσαν δῶ καὶ κάμποση ὄρα στὸν δημόσιο πειὰ δρόμο. Τὴν πειὸ πολλὴ λάσπη ἀπὸ τὴ μέση κι' ἀπάνω τους τὴν ἐπλένε συνεχῆ καὶ ἀκάταπαυστη βροχὴ πού

τούς ἔδεργε. Ἀπὸ τῆ μέση καὶ κάτω, τσαλαβουτοῦσαν μὲ τὰ πόδια στὸν λασπόδρομο, χωρὶς νὰ λογαριάζουν τίποτε χειρότερα ἀπ' ὅ,τι ἦσαν δὲ μπορούσαν νὰ γίνουν.

Τοὺς τράβαε ἡ παρήγορη ἐλπίδα πὼς ὄπου καὶ νὰ ἴναι κόντενε νὰ φτιάσουν στὸ χάνι. Ὀνειροπωλοῦσαν τῆ μεγάλη φωτιά πού θὰ τοὺς περιέμενε· κεῖ θὰ στέγνωναν καλά—καλά, θὰ πίναν καὶ ἀπὸ ἓνα πόντζι νὰ συνέρθουν· θὰ ἔτρωγαν αὐγὰ ἰηγανιτὰ μὲ τυρὶ καὶ θὰ κατέβαζαν κι' ἀπὸ ἓνα ἑκατοσταράκι ὁ καθένας τους ἀπὸ τὸ γλυκόπιτοτο κοκκινέλι τῶν ἀμπελιῶν τοῦ τόπου. Ὑστερα θὰ τώρριχναν στὸν ὕπνο κι' ὅποτε ξύπναγαν· καρφὶ δὲ θὰ τοὺς καιόταν.

Γεύονταν μὲ τῆ φαντασία τους προκαταβολικὰ τὴν πανδαισία τούτη πού τοὺς περιέμενε κι' ἔκαναν φτερά. Ποῦ τὸ βρῖσκαν ἀλήθεια τοῦτο τὸ κουράγιο;

Θὰ εἶχαν περάσει δυὸ ὥρες νύκτα ὅταν κτύπησαν τὴν πόρτα στὸ χάνι τοῦ Καλούδα.

Κατασκότεينو, ψυχὴ δὲν ἀκούοταν μέσα. Κτύπησαν, ξανακτύπησαν κι' ἄρχισαν τότε νὰ φωνάζουν ἀπελπισμένα, κλωτσῶντας πειὰ τὴν πόρτα.

—Ἀνοιξτε μωρέ. Δὲν εἶναι κανένας μέσα; Ἀνοιξε βρὲ Καλούδα.

Κάτι σὰν μουγκριτὸ βαθὺ ἀκούστηκε τότε ἀπὸ μέσα· ὕστερα φώτισε λίγο, σὰν ἀπὸ κηρὶ ἀναμμένο· ἀνοιξε σὲ λίγο ἡ πόρτα καὶ σιτὸ μισόφωτο πρόβαλε ἡ φάτσα τοῦ Καλούδα τύφλα στὸ μεθύσι· μόλις πού κρατιώνταν ὀρθός. Μπῆκαν. Κανένας ἄλλος μέσα. Ψυχὴ. Φωτιά πουθενά. Οὔτε ξύλα· κι' ἔσταζαν δυὸ τρεῖς σταλαματιῆς κεῖ γύρω ἀπὸ τὸν μπάγκο.

Ὁ Μπάριπα Μῆτρος ὁ Καλούδας λέξη δὲ μπορούσε ν' ἀρθρώσει· πῆγε τρικλίζοντας κι' ἔπεσε κεῖ—παρέκει σ' ἓνα μπάσι, ἀναίσθητος· βρωμοῦσε ἀπὸ κρασοσίπουρο ἀπὸ δῶ κι' ὡς πέρα ἢ βόχα του.

Τόχε αὐτὸ τὸ ζανάτι ἀπὸ δεκανέας ἀκόμα ὁ Γερο Καλούδας· ἀπὸ τὸν καιρὸ πούηταν σταθμάρχης στοὺς παραμεθόριους κεῖ σταθμούς· σιὰ παλῆτὰ τὰ σύνορα. Δέκα χρόνια δεκανέας καὶ ἄλλα δώδεκα λοχίας ὅλα ἐκεῖ τὰ πέρασε ἀπὸ τὸ «τραπεζάκι» ὡς «τὸ Κρουονέρι». Ὅταν προβιβάστηκε στὸν ἐπίζηλο βαθμὸ τοῦ λοχία τῶν εὐζώνων, παντρεύθηκε τότες καὶ μπῆκε καὶ σῶγαμ-

προς στὸ διπλανὸ χωριό. Ὑστερα σὰν ἀποστρατεύθηκε ἐπιλοχίας πιά γιομάτος ἀπὸ νταηλίκι ἀλλὰ καὶ μουστάκι, σκάρωσε ἓνα κουτσόχανο, κάτω στὸ δρόμο. Δίπλα ἀπὸ μιὰ βρούση κι' ἓνα μεγάλο, θεώρατο ἐκεῖ πλάι. Ὁ μεγαλύτερος καταναλωτὴς στὸ σίπουρο του ἦταν ὁ ἴδιος· τὰ βράδια μάλιστα ποτὲ δὲν τὸν ἔβρισκες ξεμέθυστο.

Ἀπαγοήτευση μεγάλη ἔπιασε τοὺς συνταξιδιώτες μας σὰν ἀντίκρουσαν τὸ κρύο, βρωμερό καὶ μουσκεμένο ἀπ' τὶς σταλαματιῆς παληομάγαζο. Ὅλα τὰ ὄνειρα πού ἔπλαθαν στὸ δρόμο, εἶδαν νὰ διαψεύδωνται. Ἐβλεπαν πὼς ἦσαν καταδικασμένοι νὰ ξεμερώσουν ὀρθοὶ μέσα στὸ παληόχανο, βρεμένοι, λασπωμένοι καὶ ἰδρωμένοι πὼς ἦσαν ἀπὸ τὸν πολὺν τὸν δρόμο καὶ ζεστοί, φόβος μεγάλος ἦταν, μὴν ἀρπάξουν τὴ νύχτα καμμιὰ πούντα.

Μιὰ ἀπόπειρα τοῦ Δήμου νᾶβγη ὄξω μὴ τυχὸν κι' εὔρισκε τίποτε ξύλα γιὰ ν' ἀνάψουν φωτιά, ἀπέβηκε ἄκαρπη.

Τὰ λίγα σπίτια βροσκοῦνταν πολὺ παραπάνω, ὅπως ἔδειχνε τὸ ἀλύχτισμα τῶν σκυλιῶν.

Γύρισε τότε πάλι μέσα.

Τὸ κρύο ἄρχισε νὰ τοὺς ζώνη στὰ κυλιά.

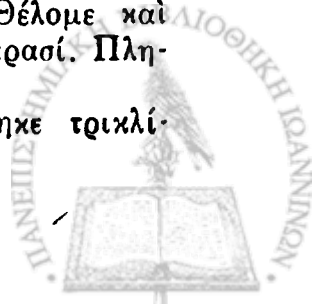
—Ἄλλη σωτηρία δὲν ἔχουμε, ψιθύρισε σιτὸ Γάκη ὁ Δήμος. Πρέπει νὰ ξεμεθύσωμε τὸν Καλούδα.

Καὶ «ἄμ' ἔπος—ἄμ' ἔργον». Ἀρπάζει κεῖ δίπλα ἀπὸ τὸ μαστέλλο ἓνα τενεκέ, βγαίνει ὄξω στὴν βρούση, τὸν γιομίζει νερὸ καὶ μπαίνοντας, τὸν ἀδειάζει ὀλόβολο πάνω στὸ κεφάλι τοῦ Καλούδα, πού ροχάλιζε ἀναίσθητος καὶ ἐσπλωμένος τέντα πάνω στὸ μπάσι. Τοῦ κόβει ὕστερα καὶ πέντε φούσκους καὶ χωρὶς νὰ χάσει καιρὸ τοῦ ρίχνει συνέχεια καὶ δεύτερο τενεκέ νερὸ.

Τὸ θαῦμα! ἐπετελέστηκε. Ὁ Καλούδας ξύπνησε κι' ἄρχισε νὰ συνέρχεται· προσπάθησε κάτι νὰ φωνάξει, μὰ ὁ Δήμος τοῦ ἔδωσε κανὰ δυὸ χαστούκια ἀκόμα, φωνάζοντας:

—Φωτιά—γρήγορα φωτιά, παληομεθύστηκα. Τρέξε νὰ φέρης ξύλα γιατί ἄλλοι ὡς δὲν ἔχεις γλυτωμὸ ἀπόψε. Θέλομε καὶ φαί—μύλικα αὐγά, τυρὶ καὶ κρασί. Πληρώνομε.

Ὁ Γερο Καλούδας σηκώθηκε τρικλί-

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΤΟ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ

Ἀσχληθήκαμε στὸ προηγούμενο τεῦχος μας μὲ τοὺς σκοποὺς τοῦ *Μορφωτικοῦ Κέντρου* πὸν ἴδρυσε ἡ Ἐταιρεία Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν στὴν πόλιν μας καὶ ἐξήραμε τὴν ἀναληφθεῖσα προσπάθεια ἥδη ἢ προσπάθεια αὐτὴ πέρασε πλέον ἀπὸ τὰ στάδια τῶν ἀναζητήσεω καὶ ἔγινε πραγματικότης. Τὸ Κέντρο ἀνοίξε τὶς πύλες του καὶ τὰ τακτικὰ μαθήματα ἄρχισαν, στίς αἴθουσες τῆς Παλαιᾶς Ζωσιμαίας Σχολῆς. Ἴσως ὁ χώρος νάναί ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ἄνεσης ἀκατάλληλος. Ὅμως ἦταν πολὺ ἐπιτυχημένη ἡ ἐκλογή του γιατί ἔτσι δίνεται μιὰ συνέχεια στὴν πνευματικὴ παράδοση πὸν ἐδημιούργησε ὄχι μόνον γιὰ τὴν Ἑπειρο ἀλλὰ γιὰ τὸ ἔθνος ὁλοκλήρῳ ἢ γεραρὰ Ζωσιμαία Σχολή. Ὁ χώρος ὅπου γίνονται τὰ μαθήματα τοῦ *Μορφωτικοῦ Κέντρου* ἀπετέλεσε στὸ παρελθὸν τὸ ἐντενκτῆριο σοφῶν διδασκάλων πὸν ἐμόρφωσαν στρατιᾶς ἑλληνοπαίδων, πὸν κατέλαβαν ἠγετικὰ θέσεις στὴν κοινωνικὴ ζωὴ τῆς χώρας, σ' ὅλες τὶς ἐκφάνσεις τῆς Ἐργινεοιοιτικῆς ἢ καλῆς ἀρχῆς. Καὶ πόθος ὅλων, πρὸ παντός δὲ αὐτῆς ἐδῶ τῆς πνευματικῆς σκοπιᾶς, εἶναι νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ *Μορφωτικὸ Κέντρο* ὅλους τοὺς σκοποὺς πὸν ἔταξε ἀλλὰ ἀκόμα καὶ νὰ ἀνδρωθῇ καὶ ἐπιτύχῃ διεύρυνση τῶν πλαισίων του σὲ τρόπο ὥστε νὰ ἀποκτήσῃ τίτλους καὶ νὰ δώσῃ οὐσιαστικὸ περιεχόμενον σὲ ἀξιῶσεις διαδοχῆς του ἀπὸ ἕνα ἀνώτερον ἴδρυμα πὸν ἀποτελεῖ τὴ συνισταμένη τῶν πύθων καὶ τῶν ἐλπίδων ὅλων τῶν Ἑπειρωτικῶν. Εἶναι δὲ δυνατό νὰ λάβῃ σάρκα καὶ ὄσῳ αὐτὴ ἢ κάπως τολμηρῆ— ἢς τὴ χαρακτηρίσομε—σκέψις—ἂν τὸ *Μορφωτικὸ Κέντρο*—ὄργανισμός πὸν εἶναι ζήτημα ἂν ὑπάρχῃ σὲ ἄλλῃ ἐπαρχιακῇ πόλιν—λειτουργήσῃ ὄχι μόνον τυπικὰ ἀλλὰ ἂν μπορέσῃ καὶ παρουσιάσῃ οὐσιαστικὰ ἐπιτεύγματα. Αὐτὸ θὰ ἐξαρτηθῇ κατὰ κύριο λόγο ἀπὸ τὴν προθυμίαν τῶν ἐγγραφέντων μελῶν του ὄχι μόνον νὰ παρακολουθοῦν τακτικὰ τὰ μαθήματα ἀλλὰ καὶ νὰ ἀξιοποιοῦν τὶς παρεχόμενες γνώσεις, πρῶτον πὸν θὰ συντελέσῃ στὴν ἀκόμη μεγαλύτερην ἀκτινοβολίαν τοῦ Κέντρου ὡς πνευματικοῦ ὄργανισμοῦ, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προσελκυσθῇ καὶ ἄλλοι ἀριθμὸς ἀκροατῶν. Οἱ πρῶτες πάντως ἡμέρες τῆς λειτουργίας τοῦ Κέντρου δὲν ἐδημιούργησαν ἀπλῶς ἀτμόσφαιρα αἰσιοδοξίας ἀλλὰ ἐδραίωσαν μιὰ πίστη, ὡς πρὸς τὴν ὁλοκλήρωση τῶν σκοπῶν πὸν ἐτίθησαν. Ἀπομένει καὶ οἱ ἀρχὲς τῆς πόλεως θρησκευτικῆς, διοικητικῆς, δημοτικῆς ἀλλὰ καὶ τὸ Κράτος διὰ τῶν ἀρμοδίων ὑπουργείων του νὰ συμπαρασταθῇ γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἐνὸς θεσμοῦ πὸν τόσον ἐξυπηρετεῖ τὴν κοινωνίαν τῆς πόλεως.

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

Εἶναι συνηθισμένο τὸ φαινόμενο στὴν πατρίδα μας καὶ ἰδιαιτέρως κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια παρατηροῦμε ὅλα μας, πῶς τὰ περισσότερα ἀπ' τὰ περιοδικὰ πὸν κυκλοφοροῦν δὲν μποροῦν νὰ κρατηθοῦν στὴ ζωὴ γιὰ πολὺν καιρὸ. Λίγα ἀπ' αὐτὰ κατορθώνουν νὰ πανηγυρίσουν δεκαετία ἢ

καὶ πενταετία ἀκόμα ἀπ' τὴν ἐκδόσιν τους. Γιατὶ συμβαίνει αὐτὸ δὲν εἶναι τῆς ἀρμοδιότητάς μας καὶ οὐτε ἔχει τὴ θέσιν του ἐδῶ γιὰ νὰ ἐξετασθῇ. Ἐκεῖνο πὸν θέλομε νὰ τονίσουμε εἶναι ὅτι τὸ περιοδικὸ «Παίδεια καὶ Ζωὴ» πὸν διευθύνει ὁ γνωστότατος σὲ ὅλους μας ἐπιστήμονας καὶ Παιδαγωγὸς κ. Εὐάγ. Παπανοῦτσος μὲ τὸ τεῦχος τοῦ Δεκεμβρίου 1958 (ἀρ. 72) ἔκλεισε τὰ δώ-

ζοντας, μουρμούρισε λίγες βρισιῆς τραυλίζοντας, ἀναψε τότε τὸ φανάρι καὶ βγαίνοντας χάθηκε μὲς τὸ σκοτάδι.

Ἦσ' ἀπὸ κάμποσον κατὰφθανε μὲ τὴ γυναῖκα του φορτωμένη ξύλα. Μιὰ φωτιὰ θεόρατη ἀνάφτηκε. Κι' ἄρχισε τὸ τηγάνισμα τῶν ἀγγῶν.

—Σωθῆκαμε καὶ τούτῃ τὴ φορὰ ἀπὸ σίγουρη πούντα, ξεφώνισε χαρούμενος ὁ

Γάκης.

Σὰν τὴν τήλωσαν καλά, κι' ἤπιαν καὶ τὸ ἑκατοσταράκι τους, τοὺς πῆρε ἔπειτα καὶ τοὺς δυὸ ἔτσι κατὰ πῶς βρισκόταν δίπλα στὴ φωτιὰ, ἕνας ὑπνος βαθύς—βαθύς.

Μ' ἄλλο κουράγιο θὰ ξεκινούσαν τὴν ἄλλη μέρα γιὰ νὰ φτάσουν τὸ βράδυ στὸ χωριὸ τους.

δεκα χρόνια από την ημέρα της έκδοσής του και από το τεύχος του Ιανουαρίου 1959 μπαίνει ούτο στο 13ο έτος της ζωής του.

Κρατώντας κανενας στα χέρια του τους δώδεκα πλήρεις τόμους του έκλεκτου αυτού περιοδικού και ξεφυλλίζοντάς τους διαπιστώνει πώς αποτελούν αυτοί πραγματικό πνευματικό θησαυρό. Το περιεχόμενό τους, τό τόσο πλούσιο σέ όγκο, δέν περιορίζεται μόνο στα στενά όρια της διδακτικής πράξης, αλλά σπινθηροβολεί κυριολεκτικά και μέ μια όχι τή συνηθισμένη έπιστημονικότητα, ώστε εισάγει τόν άναγνώστη του σέ πολύ εύρύτερους πνευματικούς όριζοντες. Τα περισοϋδάστα κύρια άρθρα, πού άντιπροσωπεύουν τις άπόψεις τής διεύθυνσης του περιοδικού έχουν άχοληθη και έχουν αναλύσει όλα τα θέματα και τα προβλήματα πού ένδιαφέρουν τήν έκπαίδευση του τόπου μας μεταπολεμικά και μπορούμε νά πούμε πώς έχουν χαρακτηί τό σωστό δρόμο πού πρέπει νά ακολουθήση αυτή γιά νά προκόψη πραγματικά. Έκτός όμως άπ' αυτά και τό άλλο περιεχόμενό του παρουσιάζει σπάνιο έπιστημονικό χαρακτήρα και πνευματική άκτινοβολία. Περικλείνει στις σελίδες του άρθωνες έπιστημονικές μελέτες, είτε πρωτότυπες είτε και σέ μετάφραση γιά τόν κατατοπισμό του άναγνώστη στα ζητήματα της παιδείας σέ πυγκόσμια κλίμακα. Γιά τους λόγους λοιπόν αυτούς τό περιοδικό «Παιδεία και Ζωή» έχει έπιούρει τήν προσοχή, όχι μόνο των άξιολόγων παιδαγωγών της πατρίδος μας, αλλά και πολλών τέτοιων ξένων διεθνούς φήμης.

Δέν θά μπορούσε κανένας νά πη περισσότερα έδω στο χώρο αυτό γιά τήν ύπηρεσία του περιοδικού ούτοϋ, γιατί θά ήταν κατάχρηση της φιλοξενίας των στηλών της «Ηπειρ. Έστίας». Έκείνο πού έκφράζουμε σάν θερμή εύχή είναι τά δουμε αυτό νά μας χαρίζη έξακολουθητικά τήν τόσο σπάνια προσφορά του στον παιδαγωγικό, αλλά και γενικότερα στον πνευματικό τομέα. Κοινή όμολογία είναι σήμερα των άναγνωστών του περιοδικού αυτού πώς άπετέλεσε και άποτελεί αυτό γιά όσους τό παρακολουθούν και τό διαβάζουν τόν καλύτερο οδηγό και τόν θερμοουργό έμπνευστή γιά τήν άποτελεσματικότερη άγωγή του παιδιού.

ΕΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Α ν θ ο υ Π ω γ ω ν ί τ η. — Περιπτώσεις, ποιήματα, Θεσσαλονίκη 1959.

Οί Π ε ρ ι π τ ώ σ ε ι ς, είναι ή τέταρτη και τά σειρά από τις μέχρι σήμερα έκδομένες ποιητικές του συλλογές, κι' είναι άφιερωμένη «στην εργατική τάξη». Τα πρώτα άλλα τρις ποιήματά της, στον εργατικό άγώνα αναφέρονται:

Κι' έμείς, πλήθος άνώγυμο, άντρες, γυναίκες,

[γρωταία,
μαύροι, λευκοί και κίτρινοι, τό φως, τόν ήλιο
[τή χαρά,
τάχουμε κάτει κτήμα μας, μέ βούληση εργατιάς,
Δημοκρατίας νάχουμε και λευτεριάς φτερά.

« Η Έξοδος» γράφει, στον « Έξερχόμενο» «είναι πορεία όδυνηρή... Στην έρημο της άπόγνωσης όδού ουμε, χωρίς Μωϋση». «Όμως, «Φιλήστε τόν ήλιο πού χαϊδεύει (τώρα) τά χέρια μας. Χαϊδέψτε τόν άγέρα πού φιλάει τό πρόσωπό μας. Δέ θά γυρίσου με στην Αίγυπτο ξανά».

Η άλλη κατηγορία των ποιημάτων του Α.Π., είναι Τα Πατριδογνωστικά (Β α σ ι λ ι κ ό, Χ ο ρ ε σ ύ ο ν τ α ς, Χ ε ι μ ώ ν α ς, Τό λ έ ν ο ί π έ ρ ο δ ι κ ε ς, Δ η μ ή τ ρ η ς Κ ο υ λ ό ς), στα όποια, ή νοσταλγία του ποιητή κι ό πατριωτικός του λυρισμός, μάς δίνουν άξιοπροσεχτους στίχους, παλλόμενους από συγκίνηση: «Σά λεμονιές μέ τ' άνθια τους—άναπολεί ό ποιητής—χορεύαν οι νυφάδες, μέ τή βουνίσια λιβεντιά, καθώς ό λαλητής Κοντός... «μέ τό κλαρίνο του έφτασε, (άξιος) γιός ντεριλιη πατέρα», και στο δειλί ή μέρα ήταν γερή».

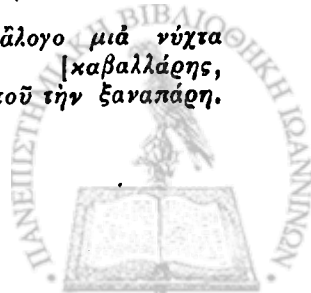
«Έτσι σέ γνώρισα», τραγουδάει ό ποιητής. «άκριβέ, ξέχωρα, λαλιτάρη, μέ τήν καρδιά σου τήν άγνή, κι' άκουσα άηδόνια νά λαλούν, στη νύχτα ενός Γενάρη».

Από γνήσια επίσης λυρική φλέβα, πηγάζουν και τά μεσιανά της Συλλογής τραγούδια: (Συνάντησις, Τραγούδι, Χωρίς τίτλο, Χωρισμοί. Γ' Όροφος, Αριθμός 14, Τετράστιχα): «Άλλο δέ μένει, γεια, χαρά' είν' ή ζωή ένας μύθος, πού καρδιοχιτύπια πλάσανε, πόθοι και προσμονές όνειρων άνεκπληρωτων και στην ψυχή μας, πλήθος άνάμνησης θά μείνουνε, γιά συντροφίες σιερνές. Κι είναι οι δρόμοι άτέλειωτοι, σ' άγνωστο τέμα πάνε» κι είναι φορές πού κρέμονται σέ φθινοπώρου κλώνια τά μάτια μας, άπ' όπου βρόχινες σταλαγματιές κυλάνε, σά δάκρυα νοσταλγικά γιά κάποια χελιδόνια. «Έδω κοιμόταν ή Νανά» γράφει ό Α. Π., «κι' έμειναν στο χώρο τά όνειρά της, και τάρωμα άπ' τή νίσκοπη τήν όμορφιά.κι είναι γραμμένο στον κομό άκόμα τόνομά της.

... Κι' άπ' τά ξανθά της τά μαλλιά, τό θρόϊσμα έχει μείνει, τά ίχνη άπό τό πέλμο της και των δακτύλων οι άφές, παντοϋ, νά μου θυμίζονε τήν άγνωστή μου έκείνη».

Ο νοϋς όμως του ποιητή, στρέφεται πάντα του νοσταλγικά, πρós τήν μακρινή Πατρίδα: — Άπό τό Σανατόριο της Πεντέλης, πρós τό Βοριά στη λώνει τά μάτια του, και νοσταλγεί τόν Πλάτανο της Βήσσιανης... «μήν ιδή πουλί νά φτερουγάη, μη κάνα χελιδόνι, νά ξεθυμάγει ή συννεφιά, πού μέσα του πυκνώνει... Κάτου από τόν ίσκιο του, τους «Κλέφτες τους Βελοσεινούς», άς ήταν «νά χορέψη μέ βιολιά και μέ τους χωριανούς. Τό χέρι μιά στη φτέρνα του, και μιά στή γής τό γόνα».

— Κι' άν έρθη ό Χάρος σι' άλογο μιά νύχτα
[καβαλλάρης,
Νά στήση μάχη, τή ζωή νά του τήν ξαναπάρη.

Ο Άνθος Παγωνίτης, είναι ένας πολύ αξιοπρόσεχτος, λεπταίσθητος και πηγαίος Ήπειρώτης ποιητής.

Δ. ΣΑΔΑΜΑΓΚΑΣ

*

Η ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΑΕΤΟΠΕΤΡΑΣ

Η Αδελφότης Αετόπετρας (Κοσόλιανης) Ήπειρου πού έδρεύει στην Αθήνα, αριθμεί βίον μουσού και πλέον αιώνα και έχει εκδώσει πρόσφατα το Λεύκωμα της, «Εμείς και το χωριό μας». Το Λεύκωμα αυτό, εισηγείται ο Φώτης Ι. Μάνος, και περιλαμβάνει τὰ εξής ειδικότερα κεφάλαια: Ο Τόπος Στήν ομίχλη της Ιστορίας Ήπειρον γιά την πατρίδα Δημογραφικά και στατιστικά στοιχεία Ο Γύρος του χωριού μας (συνταγμένος επαγωγικά από τον Παν. Ι. Μάνο) Βαρβάρων έργα Η Αδελφότης μας.

Είναι τυπωμένο σε μεγάλο σχήμα, και διανθίζεται από πενήντα περίπου διαφωτιστικές και επεξηγηματικές φωτογραφίες.

Γιά την Αδελφότητα αυτή και το Λεύκωμα της, δέν έχουμε να πούμε τίποτε περισσότερο, παρ' όσα ο φίλος Πρόεδρος της Πανεπιστημιακής Συνομοσπονδίας γράφει στον προλογισμό του Λευκώματος: «Παράδειγμα ζηλευτόν, φιλεκπαιδευτικής, φιλανθρωπικής και ευρύτητων Ήπειρωτικής δράσεως πρὸς μέμησης ἐκ μέρους τῶν Ὀργανώσεων τῶν ξενητεμένων τέκνων τῆς Πατρίδος μας Ήπειρον, προβάλλω τὴν κατωτέρω ἐν συντομία δράσιν τῆς Αδελφότητος Κοσόλιανης, ὅπερ, οὐ μόνον προξενεῖ συγκίνησιν, ἀλλὰ καὶ κατάπληξιν εἰς οἶον δήποτε γνώσιν αὐτῆς».

Θά είχαμε ὁμως νὰ προτρέψουμε τοὺς σημερινούς τὴν Αδελφότητα αὐτὴ διοικοῦντας, νὰ ἔκαναν, μαζὴ μὲ τίλλα, καὶ μιὰ προσπάθεια ἐπέκτασης τῆς δράσης τους, στὸν τομέα τῆς περισυλλογῆς καὶ διάσωσης τοῦ λυογραφικοῦ ἕλικου τῆς πατρίδας τους: Παροιμίες, Προλήψεις, Παραμύθια-Τοπώνυμια, Γιατροσόφια, Παραδόσεις, Ἡθῆ, Ἐθιμὰ καὶ τὰ παρόμοια. Θὰ πρόσφεραν εἶσι μεγάλη ὑπηρεσία, ὄχι μονάχα στὸν τόπο τους, ἀλλὰ καὶ στὴ μεγαλύτερη πατρίδα μας.

Κε' ἕνα ἄλλο ἀκόμα: Νὰ βροισκόταν τρὸπος, τὸ Λεύκωμα τῆς Αδελφότητος Αετόπετρας, νὰ στείλόταν δωρεὰν σὲ ὄλες τὶς Ήπειρωτικὲς Κοινότητες καὶ τὶς παροικίες τοῦ Ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Θὰ ἦταν αὐτό, ἡ πιὸ ἀποτελεσματικὴ παρότρυνση γιά μίμηση.

Δ. ΣΑΔΑΜΑΓΚΑΣ

*

Χρῖστου Σολομωνίδη: «Η Δημοσιογραφία στὴ Σμύρνη». Αθήνα, 1959.

Εἶναι, δυὸ φορές βραβευμένες ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν, ἐργασίες τοῦ γνωστοῦ λόγιου καὶ πολιτικοῦ, πολυγραφώτατου δὲ συγγραφέα Χρῖστου Σολομωνίδη. Ἀπὸ τοὺς τίτλους τῶν βιβλίων του: Στὶς ὄχθες τοῦ Μέλη, Ἴω

νικὴ ποίηση. Τὸ θέατρο στὴ Σμύρνη, Ἡ Ἱατρικὴ στὴ Σμύρνη, Ἴμνος καὶ θρήνος τῆς Σμύρνης, καταλαμβάνει κανένας εὐκόλα, ποιᾶς ποιότητας εἶναι καὶ ἡ ἐπὶ κεφαλῆς ἀναγραφόμενη, τελευταία στή σειρά ἐργασία του: Ἡ Δημοσιογραφία στὴ Σμύρνη, πού εἶναι ἕνας κομψὸς τόμος ἀπὸ 576 σελίδες, ἐμπλουτισμένος μὲ 353, φωτογραφίες, εἰκόνες, σκίτσα κ.τ.π., καὶ μὲ ἀλφαβητικὸ εὑρετήριο, τόσο τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν περιοδικῶν, πού εἶδαν τὸ φῶς στὴ Σμύρνη, ἀπὸ τὴν Ἑλλ. Ἐπανάσταση ἰσα μὲ τὴν ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἀνακατάληψη τῆς (12 Ἑβραϊκῶν, 16 Τουρκικῶν, 23 Γαλλικῶν, 34 Ἀρμενικῶν καὶ 135 (73 ἐφημ. καὶ 62 περιοδ.) Ἑλληνικῶν), ὅσο καὶ τῶν κυριώτερων ὀνομάτων πού ἀναφέρονται στὶς σελίδες τοῦ βιβλίου.

Ὁ Χρῖστος Σολομωνίδης, εἶναι Σμυρνιὸς γέννημα καὶ θρέμμα τῆς πρωτεύουσας τῆς Ἰωνίας, ἀ γῆκει σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς σημαντικότερες οἰκογένειές τῆς, μὲ μέλη, πού εἶχαν καταλάβει ἐξέχουσες θέσεις στὸν Ἑλληνισμό τῆς Μικρῆς Ἀσίας, τόσο γιά τὴν πολυποικίλη κοινωνικὴ καὶ πατριωτικὴ του δράση, ὅσο καὶ γιά τὸ σθένος καὶ τὴν αὐτοθυσία, μὲ τὰ ὅποια προάσπιζαν τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ καὶ ἰδιαίτερα τῆς Σμύρνης. Ἐπὶ 85 συνεχῶς χρόνια ἐγγαίνε στὴ Σμύρνη ἡ πασίγνωστη «Ἀμάθεια», πού διευθυνόταν, σχεδὸν σὲ ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα, ἀπὸ μέλη τῆς οἰκογένειας Σολομωνίδη.

Ἔτσι, καὶ τὸ βιβλίο αὐτὸ τοῦ Χρ. Σολομωνίδη, δέν εἶναι μόνο—ὅπως ἄλλως τε καὶ τὰ ἄλλα του—μια εὐσυνείδητη καὶ πολὺτιμη, κατατοπιστικὴ καὶ πληροφοριακὴ ἐργασία. Τὰ στοιχεία πού ὄλες αὐτὲς παρέχουν καὶ περισώζουν, εἶναι βέβαια χρησιμότερα καὶ σημαντικὰ γιά τὸν Ἑλληνισμό καὶ τὰ ἱστορικὰ του. Στὰ κατάβαθὰ τῆς ὁμως, δέν εἶναι, παρ' ἕνας ἀκόμα λυγμός, κι' εἶνα ἀκόμα πικρὸ δάκρυ, τῆς νοσταλγίας καὶ τῆς θλίψης, πού κατέχει, ὄχι μονάχα τὸν ἀκαταπόνητο συγγραφέα γιά τὴν ἀγαπημένη του, γλυκειὰ καὶ μυροβόλο πατρίδα, —τὴ Γκλαυρὴ Σμύρνη— ἀλλὰ καὶ τὰ ἐσώτατα τοῦ καθενός, πού—λίγο ἢ πολὺ —ἐζῆσε μὲ τὸ αἶσθημα καὶ τὴν καρδιά τὴν Ἰωνικὴ πρωτεύουσα. Μόνο πού, ὁ σπαραγμὸς πού νοιώθουν, ὄλοι ὅσοι ἐζῆσαν τὴ Σμύρνη, μὲ τὰ κολύμοχθα καὶ πληροφοριακὰ γραπτὰ τοῦ συγγραφέα, ἀποκτάει μεγαλύτερο βάθος κι' ἀπλώνει βαθύτερες τὶς ρίζες του. Καὶ δένονται εἶσι αὐτοὶ συναισθηματικὰ κι' ἀξεδιάλυτα, μ' ἕνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα διαμάντια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πού οἱ θαμπωτικὲς του λάμπεις, δὲ θὰ σβῆσουν ποτὲ στὴν ψυχὴ τους.

Αὐτὸ εἶναι τὸ δυνατότερο—κι' ἴσως νᾶναι καὶ τὸ ποῖο σπουδαῖο—ἀπὸ τὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἐργασίας αὐτῆς τοῦ Χρ. Σολομωνίδη, μὲ τὸ ὅποιο, ἔκτος ἀπὸ τὴ, γὰν σφραῖ ἱστορικὸ διδασκαλία του μᾶς συγκινεῖ, καὶ μᾶς μεταδίνει τὸν πόνο καὶ τὴ νοσταλγία του, γιά μιὰ, χαμένη πιά γιά μᾶς ὠραία κι' ἀγαπημένη Ἑλληνικὴ χώρα.

Δ. ΣΑΔΑΜΑΓΚΑΣ

ΓΥΡΩΛΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΘΥΜΗΣΗ ΤΟΥ 1684

Μολονότι ή ύπ' άριθ. 7 ένθύμηση του «Ν έ ο υ Κ ο υ β α ρ ά» (1), πού φέρεται με τή χρονολογία 1954 και άφορά τήν εύρεση τής εικόνας τής 'Ελεούσας του Νηριού των Γιαννίνων δέν παρουσιάζει έξαιρετικό ένδιαφέρον ώς πρός τά χρονολογικά της, έντούτοις θά άσχοληθούμεν βραχυλογικά με τή χρονολόγησή της με άφορμή τις ύποθέσεις πού διατύπωσε δ κ. Δ. Σ α λ α μ ά γ κ ά ρ στο τελευταίο του βιβλίο (2). 'Η ένθύμηση έχει ώς εξής:

1584 Εύρέθη ή εικόνα τής Θεοτόκου έλεούσα εις τό κάστρο και μια καλογραιά Παρθενία μοναχή οπου εκαθονταν εις τό καμπάριω του κάστρου 'Ισοπία μετα επιμελητας έπαρθη από τήν μονήν τής Αγίας Παρασκευης οταν εκαμαν οι αγαρηνη την εκκλησιαν ναματζαχη κε ή ειδησα παρθενια εφοτισθη δια αποκαλυψεως να την αφιερωση εις το νησι εις την μονήν του αγιου Νικολαου επονομαζομένου γκουματων.

'Η ένθύμηση, όπως σημειώνει ο 'Α θ η ν α γ ό ρ α ρ (βλ. ύποσημ. 1) βρισκόταν σέ «φαλτήριο τής μονής 'Αγίου Παντελεήμονος έν τή Νήσο εις τό τελευταίον φύλλον». Συσχετιστά με τήν ένθύμηση αυτή και μεταγενέστερη έπιγραφή του έτους 1769 είναι στήν άσημεία μεταγενέστερη μπένδουση τής εικόνας τής 'Ελεούσας, στήν όποια μνημονεύεται ή άνεύρεσή της. όπως και στήν ένθύμηση του 1684 (βλ. Δ. Ξ υ γ γ ο π ο ύ λ ο υ: Μεσαιωνικά μνημεία 'Ιωαννίνων, περ «'Ηπειρωτικά Χρονικά», τ. Α' (1920), σ. 144. Πρβλ. και Σ. Δ ά μ π ρ ο υ, περ. «Νέος 'Ελληνομνήμων». τ. ΙΑ' (1914), σ. 16. Για τή μονή 'Ελεούσας, άλλοτε 'Αγίου Νικολάου Γκιουμάτων, βλ. κυρίως Δ. Ξ υ γ γ ο π ο ύ λ ο υ: έ. ά., σ. 143—146 (και για τή μονή 'Αγίου Παντελεήμονος, όπου βρέθηκε ή ένθύμηση, αδτ., σ. 60—62). 'Η μεταγενέστερη όμως αυτή έπιγραφή, όπως παρατηρεί κι ο κ. Δ. Σαλαμάγκας, δέ βοηθάει στα χρονολογικά τής πρώτης.

Σχετικά με τήν άουνταξία «και μια καλογραιά» έγραψε άρκετά ο κ. Δ. Σαλαμάγκας (3). 'Από τις άναγνώσεις πού προτείνει όρθότερη φαίνεται ή άνάγνωση του «και» σέ «εις»: δέ νομίζω πως στήν ένθύμηση τό «και» είχε γραφή όλογράφως, αλλά συντομογραφικά. 'Ετσι αίρεται και ή όρθογραφική διαφορά άνάμεσα στα δυο «και» του κειμένου —ένα με «αι» και ένα με «ε»—και δικαιολογείται ή παραάνγνωση τής συντομογραφίας του «εις» σέ «και». 'Αναμφιβόλως έπίσης ή χρονολογία τής ένθύμησης άναφέρεται στήν εδρωση τής εικόνας και όχι στή μετατροπή τής μονής τής 'Αγίας Παρασκευής σέ «ναματζάχι», όπως όρθά δέχεται ο κ. Δ. Σαλαμάγκας (4). Γι' αιδτόν άκριβως τό λόγο ή διερεύνηση τής χρονολογίας τής ένθύμησης δέν παρουσιάζει τό ιστορικό ένδιαφέρον πού θά παρουσίαζε άν άναφερόταν στο χρόνο τής κατάληψης τής μονής από τους Τούρκους.

Έντούτοις δ κ. Δ. Σαλαμάγκας (5), μολονότι κρατάει όρισμένες έπιφυλάξεις, δέχεται πως ή

χρονολογία 1584 θά πρέπει να ληφθή ως 1484, ακολουθώντας τον Π. 'Αραβαντινό (6) πού παραδίδει αυτή τή δεύτερη χρονολογία. 'Επικουρικώς πρός τήν άποψη του προβάλλει α) ότι «φαίνεται. άληθινά, κάπως άπίθανο, εικόνα πού πάρθηκε από Ναό πού καταλήφτηκε από τους Τούρκους, έξακριβωμένα σχεδόν, στα 1480, να μείνη κρυμμένη περισσότερο από εκατό χρόνια» (7) β) ότι πιθανόν ο 'Αραβαντινός να έχη άντλήσει τή χρονολογία του από τήν ίδια ένθύμηση, πού στήν έποχή του δέν είχε τις φθορές τις όποιες θάχε όταν τή διάβασε ο 'Αθηναγόρας (8). Και τελικά επιλέγει: «μ' όλα ταυτα, δέν άποκλείουμε άπόλυτα και τήν έκδοχή, ότι ή εικόνα τής 'Ελεούσας, είχε άποκαλυφτή στα 1584, όπως διάβασε ο 'Αθηναγόρας. Μήπως όμως δέν είναι άπόλυτα άγνωστο και τότε άκριβως γράφτηκε ή ένθύμηση εκείνη, μιá πού δέν ξέρουμε, ούτε και ποιás άκόμα χρονολογίας ήταν ή έκδοση του φαλτηρίου, όπου αυτή βρέθηκε γραμμένη; για τον άπλούστατο λόγο ότι, εκείνοι μεν πού τήν άντέγραψαν, δέ φρόντισαν—άν βέβαια κι' έφόσον σωζόταν τα σχετικά φύλλα εκείνου του έντυπου—να μάς τή μεταδώσουν, σήμερα δέ δέν υπάρχουν ούτε αυτά τα φύλλα, ούτε και τα όμοια τής ένθύμησης» (9). 'Εκείνο δηλ. πού προέχει είναι άν ή ένθύμηση γράφηκε σύγχρονα με μνημονευόμενο γεγονός. Και μολονότι ή έλλειψη ήμερομηνίας στήν ένθύμηση παρέχει τή δυνατότητα να υποθέσουμε πώς ή άναγραφή είναι μεταγενέστερη, έντούτοις αυτό τό στοιχείο δέν είναι άποφασιστικό. Πιθανότερο φαίνεται να δεχθούμε πως ή ένθύμηση είναι σύγχρονη με τήν εύρεση τής εικόνας μιá και δέν έχουμε άντίθετες άποφασιστικές ένδείξεις. Και τότε άποκλείεται ή χρονολογία 1484, γιατί τό πρώτο 'Φαλτήριο έκδίδεται τύποις στις 15 Νοεμβρίου 1486 (10).

*Δαυίδ προφήτου και βασιλέως μέλλος' άρμονίης ιερής μελ. ήδέα|άσματα|δαυίδ
'Εκδοση του άλεξάνδρου του από χάνδακος τής κρήτης [...] έν έτει χιλιοστώτε τετρακοσιοστῶ οδοηκοστῶ έκτω μηνί νοεμβριῶ πέντε και δεκάτη έν βενετίας.*

'Ετσι θά πρέπει τελικά να δεχθούμε ως όρθή τή χρονολογία πού διάβασε ο 'Αθηναγόρας και, άν ισχύει, ή έπιφύλαξη για τα εκατό χρόνια πού ήταν κρυμμένη ή εικόνα, τουτο να συσχετισθῆ μάλλον με τή χρονολογία τής κατάληψης τής μονής τής 'Αγίας Παρασκευής από τους Τούρκους.

'Αθήνα 23.ΧΙΙ.1968

ΣΠΥΡΟΣ Ι. ΔΣΔΡΑΧΑΣ

1) Μ. Πρωτοσυγκέλου 'Α θ η ν α γ ό ρ α ρ: Νέος Κουβαράς, περ. «'Ηπειρωτικά Χρονικά», τ. Δ' (1929), σ. 1—54. Τήν ένθύμηση είχε πρωτοδημοσιεύσει ο 'Α θ ῆ ῆ ν α γ ό ρ α ρ στήν έφ. «'Ηπειρος» (17 'Οκτωβρίου 1924). Πρβλ. και Α. Ξ υ γ γ ο π ο ύ λ ο υ: Μεσαιωνικά μνημεία 'Ιωαννίνων, περ. «'Ηπειρωτικά Χρονικά», τ. Δ' (1926), σ. 144.

2) Δ. Σ α λ α μ ά γ κ α ρ: Γιαννιώτικα ιστορι-

διφικά μελετήματα (τρεις ένθυμῆσεις τῶν ἐτῶν 1584, 1597 καὶ 1630), Γιάννινα, σ. 47—51.

3. Δ. Σ α λ α γ κ α: ἔ. ἀ., σ. 9—10

4. Δ. Σ α λ α μ ά γ κ α: ἔ. ἀ., σ. 50.

5. Δ Σ α λ α μ ά γ κ α: ἔ. ἀ., σ. 47 κέ.

6. Π. Ἄ ρ α β α α ν τ ι ν ο ὺ: Χρονογραφία τῆς Ἡπειροῦ, Τ. Β'. Ἀθήναι 1856, σ. 221.

7. Δ. Σ α λ α μ ά γ κ α: ἔ. ἀ., σ. 47.

8. Δ. Σ α λ α μ ά γ κ α: ἔ. ἀ., σ. 47—48

9. Δ Σ α λ α μ ά γ κ α: ἔ. ἀ., σ. 49.

10. Ε': *Le gr a n d: Bibliographie Hellénique [...]* XIV et XV siècles, Paris 1885, τ. Α'. σ. 7—9 no 4. Πρβλ. καὶ Ν. Β. Τ ω μ α θ ά κ η: Εισαγωγή εἰς τὴν Βυζαντινὴν Φιλολογίαν, Ἀθήναι 1952, σ. 35.

*

ΑΠΑΝΤΗΣΙ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Ἡ πληροφορία ποῦ—πὶό πάνω—μᾶς δίνει ὁ κ. Σπ. Ἀσδραχᾶς, εἶναι ὄντως σημαντική. Τὸ γεγονός ὁμως ὅτι, τὸ πρῶτο φαλτήριο ἐκδόθηκε στὰ 1486, δυὸ χρόνια δηλ. μ ε τ ᾶ τὴν πιθανολογούμενη—κατὰ τὸν ὑποφαινόμενο—εὔρεση τῆς εἰκόνας τῆς Ἐλεούσας. δὲν εἶναι, πιστεύουμε, τόσο ἀποφασιστικῆς σημασίας, ὥστε νὰ ἀπορρίπτεται κατὰ εἴση τὸν ἰσχυρισμό μας.

Βασικά, δὲν ξέρουμε ἂν τὸ φαλτήριο στὸ ὁποῖο καταχωρήθηκε ἢ ὑπὸ κρίση ἐνθύμηση, εἶναι αὐτὸ ποῦ ἀναφέρει ὁ κ. Ἀσδραχᾶς ἢ, καὶ μεταγενέστερό του, ἀκόμα. Σὲ καμμιά περίπτωση δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκλεισθῇ, γεγονότα ἀξιωματικῶς, νὰ ἔχουν ἐνσαρκωθῇ σὲ ἐνθύμησης, π ο λ ῦ ν κ α ι ρ ὁ, μετὰ τὴ συντέλεσή τους: Ἡ ἐνθύμηση π. χ. 74, τοῦ Χρ. Σούλη (Ἡπειρ. Χρονικά 1934, σελ. 102), ὅπου ὁ συντάκτης τῆς ὀμιλεῖ γιὰ γεγονότα τοῦ 1788, ὑπάρχουν, σχεδὸν ἀποδείξεις ὅτι ἔχει συνταχθῇ, μ ε τ ᾶ—τὸ λιγότερο—τὰ 1820. Στις ἐνθύμησης τοῦ αὐτοῦ, (ὅπου ἀμέσως πὶό πάνω, σελ. 111), 111 καὶ 113, σὲ μτὰ ἐνθύμηση, ἀνακατεῦνται περιστατικά, μετὰξὺ 1820 καὶ 1822 κί οὔτε κἂν ξέρουμε καὶ πότε αὐτὴ συντάχθηκε. Στὴ Μονὴ τῶν Φιλανθρωπινῶν, γεγονότα ποῦ τελειώθηκαν, στὰ 1292, σημειώνονται στὰ 1542 (δὲς «Ἡπειρ. Χρονικά» 1929, σελ. 2), κ. ο. κ.

Τὶ ἄλλως τε εἶναι αὐτὸ ποῦ θ' ἀποκλείσει τὴν ἐκδοχὴ ὅτι, τὸ γεγονός τοῦ 1484, ἀπομνημονεύτηκε στὸ φαλτήριο τοῦ 1486, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπόκτησή του, ἀπὸ Μονὴ μάλιστα τοῦ Νησιοῦ, ὅπου εἶχε ὀριστικὰ μεταφερθῇ, μίᾶ τόσο σημαντικὴ καὶ θαυματουργὴ εἰκόνα;

Ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ λοιπὸν—καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, ἀκόμα, λόγους ποῦ ἀναφέρονται στὴν ἐργασία τοῦ ὑποφαινόμενου, νὰ ἐπιμένουμε—μὲ ὅσες πάντως διατυπώνονται ἐκεῖ ἐπιφυλάξεις—στὸ δι-ὀρθώτερη ἐμφανίζεται ἐδῶ, ἢ χρονολογία 1484, αὐτὴ ποῦ ἀναγράφει: καὶ ὁ προγενέστερος τοῦ Ἀθηναγόρα Ἀραβαντινός.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ Λ Α Β Α Μ Ε

Γενικ. Ἐπιτελεῖον Στρατοῦ (Δ/νοσις Ἱστορίας):

«Ἡ Ἑλλάς καὶ ὁ πόλεμος εἰς τὰ Βαλκάνια—1914—1918», σχ. 8ον, σελ. 376 (μὲ πλήρη χαρτογραφία, σχεδιαγράμματα κ.λ.) Ἀθήναι 1958.

Χρήστου Σωκρ. Σολωμονίδη: «Ἡ δημοσιογραφία στὴ Σμύρνη (1821—1922)» σχ. 8ον, σελ. 376, Ἀθήνα 1958.

Δημ. Γιάκου: «Δυρικὸι τῆς Ρούμελης» (κριτικὴ μελέτη) σχ. 8ον, σελ. 256, Ἀθήνα 1958.

Τάκη Σιωμόπουλον: «Τὰ διώματα στὴ νεοελληνικὴ ποίηση» (μελέτη). σχ. 8ον, σελ. 120, Γιάννινα 195κ.

Δημ. Σαλαμᾶγκα: «Τοπία καὶ χρονικά» (ποιήματα) σχ. 8ον, σελ. 56, Γιάννινα 1958.

Γιάννη Δάλλα: «Ἑπερβατικὴ Συντεχνία» (δοκίμια) σχ. 8ον, σελ. 160, Ἀθήνα 1958.

Δημοσθ. Κοκκίνου: «Χωρὶς ἐξώφυλλο» (διηγήματα). σχ. 8ον, σελ. 88, Γιάννινα 1958.

Τουτιάνας Γκρίτση—Μιλιέξ: «Σὲ πρῶτο πρόσωπο» (πεζογραφήματα) σχ. 8ον, σελ. 112, Ἀθήνα, 1958.

Ἐφης Κ. Αἰλιανού: «Ἐώδεκα παραλαγές στὸ Γιοφύρι τῆς Ἄρτας», σχ. 8ον, σελ. 32, Ἀθήνα, 1958.

Μελῆ Νικολαΐδη: «Κυπριανὸς ὁ μάγος» (ἱστορικὸ ἀπὸ γῆμα). σχ. 8ον, σελ. 176, Ἀθήναι, 1958.

Ἄλεξ. Γ. Παραφάνιζου: «Ἡλιοὶ τῆς νόχτας» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 34, Θεσσαλονίκη, 1958.

Στεργ. Σκιαδᾶ: «Κιβωτός» (ποιήματα). σχ. 8ον, σελ. 32, Ἀθήνα, 1958.

Θέμιδος Χατζηγεωργίου: «Ἡ ἀποδημία τῶν Ἡπειρωτῶν» (ἱστορικὴ μελέτη), σχ. 8ον, σελ. 92, Ἀθήνα 1958.

Δημοσθ. Ζαζέ: «Κάτω ἐκεῖ στοὺς Κορσεύς» (νουβέλλα), σχ. 8ον, σελ. 100, Ἀθήνα 1958.

Κλεοπ. Παπαχρήστου: «Ἀντινομίες τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πνεύματος στὸν Ὀμηρο» (φιλολογικὴ κριτικὴ μελέτη). σχ. 8ον, σελ. 58, Γιάννινα 1958.

Βασ. Φράγκου: «Διαλεκτικὸς Περσοναλισμός» (κριτικὴ θεμελίωση) σχ. 8ον, σελ. 80 Θεσσαλονίκη 1958.

Ἀντώνη Δροῦγκα: «Φθινοπωρινὴ συμφωνία» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 24, Ἀθήνα 1958.

Φ. Παπαστεργίου—Δημ. Ἀνδριοπούλου: «Παιδικὸι περίπατοι» (Ἐλευθερα ἀναγνώσματα γιὰ τις ἀνώτερες τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου), σχ. 8ον, σελ. 80, Ἀθήνα 1958.

Ἄνθου Πωγωνίτη: «Περσιπτόσεις» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 48, Θεσσαλονίκη, 1959.

Σωκρ. Καραντινοῦ: «Ὁ προφορικὸς λόγος» (αισθητικὴ μελέτη). σχ. 8ον, σελ. 19, Ἀθήνα 1958.

Ἀδελφότης Ἀειόπετρας Ἡπειροῦ: «Δεύκωμα», σχ. 8ον, σελ. 44, Ἀθήνα 1958.

Ἐλενας Ἀθ. Ἀθανασίου: «Πνευματικὴ πρωτοχρονιά» (Ἔτος β') σχ. 8ον, σελ. 236, Κωνσταντινούπολις 1959.

Γ. Ρ. Πολυκράτη: «Τρόδος» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 20, Ἀθήνα 1958.

Φιλαρέτου Α. Βιτάλη: «Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Χριστιανοῦ στὴ σύγχρονη κοινωνία» σχ. 8ον, σελ. 32, Ἀθήναι, 1958.

Τριανταφύλλου Μιχαηλίδου: «Τὶ εἶναι καὶ τί θεῶν ἢ Ε.Δ.Α.», σχ. 16ον, σελ. 88, Ἀθήνα 1958.